

139803

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TURİZM YAPILARININ TASARIMINDA ÖZÜRLÜ
ETMENİNİN İRDELENMESİ

-139803-

Mimar Ümit Kadri YÖRÜK

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet TUNBİŞ (YTÜ)

PROF. DR.
S. METE ÖZÜRLÜ

Prof. Dr.
Mehmet Tunbış

Prof. Dr.
Fatih PAKDİL

İSTANBUL, 2003

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	x
ÖNSÖZ.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Kapsamı	2
1.3 Araştırmanın Yöntemi	2
2 ÖZÜRLÜLER.....	4
2.1 Özürlü Tanımı.....	4
2.2 Özürlülerle İlgili Diğer Bazı Kavramlar	5
2.3 Özürlülük Türleri	6
2.3.1 Bedensel Özürlüler	6
2.3.1.1 Tekerlekli Sandalye Kullanan Özürlüler	6
2.3.1.2 Yürüeyebilen Özürlüler	6
2.3.2 Duyusal Özürlüler.....	6
2.3.2.1 Görme Özürlüler.....	7
2.3.2.2 İşitme Özürlüler	7
2.3.2.3 Konuşma Özürlüler.....	7
2.3.3 Zihinsel Özürlüler	8
2.3.4 Geçici Özürlüler.....	8
2.4 Özürlülüğün Nedenleri	8
2.5 Özürlülerin Toplum İçindeki Oranları.....	9
2.5.1 Dünya'daki Özürlü Nüfusu ve Oranları	9
2.5.2 Türkiye'deki Özürlü Nüfusu ve Oranları	10
2.6 Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler.....	12
2.6.1 Evrensel Haklar	12
2.6.2 Dünya'daki Yasal Düzenlemelerden Örnekler	14
2.6.2.1 Amerika Birleşik Devletleri.....	14
2.6.2.2 İngiltere.....	16
2.6.2.3 İsveç	17
2.6.3 Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler	18
2.6.3.1 Eğitim	20
2.6.3.2 Çalışma	20
2.6.3.3 Sosyal Güvenlik.....	20

2.6.3.4	Fiziki Çevrenin Düzenlenmesi	21
3.	TURİZM ve ÖZÜRLÜLER	23
3.1	Tanım ve Kavramlar	23
3.2	Turizm Hareketleri ve Çeşitleri	23
3.3	Turizm Tesisleri.....	25
3.3.1	Konaklama Tesisleri	25
3.3.2	Yeme İçme ve Eğlence Tesisleri	26
3.3.3	Sağlık ve Spor Tesisleri	26
3.3.4	Kongre ve Sergi Merkezleri.....	27
3.3.5	Rekreasyon Tesisleri.....	27
3.3.6	Özel Tesisler	29
3.4	Dünya'da Özürlülerin Turizm İçindeki Yerleri	29
3.4.1	İngiltere	31
3.4.2	İsveç.....	32
3.4.3	Almanya.....	33
3.5	Türkiye'de Özürlü Turizmi	35
3.5.1	Özürlülerin Turizme Katılma Olanakları.....	36
3.5.1.1	Gönüllü Kuruluşları Vasıtasıyla	36
3.5.1.2	Devlet Kuruluşları Vasıtasıyla.....	36
3.5.1.3	Bireysel Olarak	37
3.5.2	Turizme Katılımı Olumsuz Yönde Etkileyen Nedenler	37
3.5.2.1	Eğitim	37
3.5.2.2	Ekonomik Nedenler	37
3.5.2.3	Ulaşım.....	38
3.5.2.4	Mimari Engeller.....	38
3.5.3	Türkiye'deki Turizm Mevzuatında Özürlüler	39
3.5.3.1	Turizm Tesisleri Yönetmeliği.....	39
3.5.3.2	Turizm Bakanlığı'nın Konaklama İşletmelerine Uyguladığı Sınıflandırma Çalışmaları.....	40
4.	ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN KULLANDIKLARI YARDIMCI GEREÇLER ve BOYUTLARI ile ÖZÜRLÜLER İÇİN GENEL TASARIM KRİTERLERİ.....	42
4.1	Özürlülerin Kullandıkları Yardımcı Gereçler.....	42
4.1.1	Mekanik Yardımcı Gereçler	42
4.1.1.1	Tekerlekli Sandalye (Koltuk - İskemle)	42
4.1.1.2	Baston	44
4.1.1.3	Koltuk Değneği.....	45
4.1.1.4	Yürüteç	45
4.1.1.5	Diğer Yardımcı Gereçler	46
4.1.2	Elektronik Yardımcı Gereçler.....	46
4.2	Özürlü İnsanların Boyutları	47
4.2.1	Özürlülerin Antropometrik Boyutları	47
4.2.1.1	Tekerlekli Sandalye Kullanan Özürlülerin Antropometrik Boyutları	48
4.2.1.2	Yürüeyebilen Özürlülerin Antropometrik Boyutları	54
4.2.2	Özürlülerin Duyusal Boyutları	57
4.2.3	Özürlülerin Algısal ve Zihinsel Boyutları	57
4.3	Özürlüler İçin Tasarım Kriterleri.....	58

4.3.1	Hareket.....	58
4.3.2	Mekan Gereksinimi	59
4.3.3	Duruş Pozisyonu.....	59
4.3.4	Erişme Uzaklığı	59
4.3.5	Güç.....	60
5.	TURİZM YAPILARINDA ÖZÜRLÜLERE YÖNELİK MİMARİ TASARIM KRİTERLERİ	61
5.1	Genel Tasarım Kriterleri.....	61
5.2	Bina Yakın Çevresinin Özürlülere Yönelik Olarak Düzenlenmesi.....	63
5.2.1	Otoparklar	63
5.2.2	Yolcu İndirme - Bindirme Alanları	66
5.2.3	Kaldırımlar ve Yaya Yolları	67
5.2.3.1	Kaldırımlar ve Yaya Yolları Kaplamaları	68
5.2.3.2	Kaldırım Rampaları	70
5.2.3.3	Yaya Yolları Üzerindeki Engeller	71
5.2.3.4	Asılı ve Çıkıntılı Nesnelere	71
5.2.4	Rampalar.....	72
5.2.5	Dış Merdivenler	74
5.2.6	Küpeşte ve Korkuluklar	76
5.2.7	İşaret ve Bilgi Levhaları	76
5.3	Bina Girişleri ve Sirkülasyon Alanlarının Düzenlenmesi	79
5.3.1	Bina Girişleri	79
5.3.1.1	Rüzgarlıklar ve Antreler	79
5.3.1.2	Giriş Kapıları	80
5.3.2	Lobiler.....	81
5.3.2.1	Resepsiyon Bankosu.....	81
5.3.2.2	Vestiyerler.....	83
5.3.2.3	Bekleme Alanları	83
5.3.2.4	Telefonlar.....	84
5.3.2.5	Otomatik Para Çekme Makineleri (ATM).....	86
5.3.3	Umumi Tuvaletler.....	86
5.3.3.1	Tuvalet Kabinleri	87
5.3.3.2	Klozetler	89
5.3.3.3	Pisuarlar	92
5.3.3.4	Labavolar	93
5.3.4	İç Kapılar	94
5.3.4.1	Kapı Genişlikleri.....	94
5.3.4.2	Eşikler	94
5.3.4.3	Kapı Aksesuarları	95
5.3.5	Koridorlar, Geçitler, Holler	98
5.3.6	İç Merdivenler	99
5.3.7	Asansörler	101
5.3.7	Asansör Kabinleri	101
5.3.7	Kabin Dışı Kontroller	102
5.3.7	Kabin İçi Kontroller.....	105
5.3.8	Alarmlar.....	105
5.4	Konaklama Tesislerindeki Özürllülerin Kullanımına Uygun Yatak Odalarının Düzenlenmesi	106
5.4.1	Oda Sayısının ve Konumlarının Tespiti	107

5.4.2	Yatak Odasının Düzenlenmesi İlgili Genel Prensipler	109
5.4.2.1	Yatak Odalarının Boyutları.....	109
5.4.2.2	Mobilya ve Eşyalar	111
5.4.2.3	Kaplamalar.....	112
5.4.3	Yatak Odası Giriş Kapıları	112
5.4.4	Dolaplar ve Soyunma Alanları	114
5.4.5	Yataklar.....	117
5.4.6	Yemek Yeme ve Çalışma Alanları	118
5.4.7	Oturma ve Dinlenme Alanları	119
5.4.8	Mutfaklar	120
5.4.9	Pencereler	123
5.4.10	Balkonlar ve Teraslar.....	125
5.4.11	Isıtma, Aydınlatma ve Elektrik Tesisatları ile Alarm Sistemleri.....	126
5.4.11.1	Isıtma Tesisatı ve Klimalar.....	126
5.4.11.2	Aydınlatma ve Elektrik Tesisatları	126
5.4.11.3	Kumanda Düzenekleri	127
5.4.11.4	Alarm Sistemleri.....	128
5.4.12	Banyolar.....	128
5.4.12.1	Lavabolar	130
5.4.12.2	Klozetler	130
5.4.12.3	Bideler.....	131
5.4.12.4	Küvetler (Banyo Tekneleri).....	131
5.4.12.5	Duş Kabinleri.....	132
5.4.12.6	Tutunma Barları, Küvet ve Duş Oturma Elemanları	133
5.5.	Bina İçi Ortak Kullanım Alanlarının Düzenlenmesi	135
5.5.1	Yeme İçme Alanları.....	135
5.5.1.1	Self Servis Alanları.....	137
5.5.1.2	Barlar	138
5.5.2	Toplantı Alanları.....	139
5.5.2.1	Toplantı Odaları.....	139
5.5.2.2	Konferans Salonları	140
5.5.3.	Sergi Alanları.....	143
5.5.3.	Alışveriş Alanları.....	145
6.	İSTANBUL'DAKİ BEŞ YILDIZLI OTELLERİN ÖZÜRLÜLERİN KULLANIMINI UYGUNLUĞUNU DEĞERLENDİREN BİR ALAN ÇALIŞMASI.....	148
6.1	Alan Çalışmasının Amacı ve Kapsamı	148
6.2	Alan Çalışmasının Yöntemi.....	148
6.3	Alan Çalışmasının Sonuçları	150
6.3.1	Otoparklar	150
6.3.2	Yolcu İndirme Bindirme Alanları.....	152
6.3.3	Kaldırımlar ve Yaya Yolları	152
6.3.4	Rampalar.....	153
6.3.5	Dış Merdivenler	153
6.3.6	Asılı ve Çıkıntılı Nesnelere	154
6.3.7	Özürllüler İçin İşaretler.....	154
6.3.8	Ana Giriş Kapısı	155
6.3.9	Resepsiyon Bankosu.....	155
6.3.10	Bekleme Alanları	156

6.3.11	Telefonlar / Otomatik Makineler	156
6.3.12	Umumi Tuvaletler.....	157
6.3.13	Tuvalet Kabinleri	157
6.3.14	Koridorlar	158
6.3.15	İç Kapılar	158
6.3.16	Merdivenler.....	158
6.3.17	Asansörler	159
6.3.18	Alarm Sistemleri / Acil Çıkışlar	159
6.3.19	Özürllüler İçin Oda Sayısı	160
6.3.20	Oda Kapıları.....	160
6.3.21	Dolaplar / Soyunma Odaları	160
6.3.22	Yataklar.....	161
6.3.23	Yemek Yeme / Çalışma Alanları.....	161
6.3.24	Oturma / Dinlenme Alanları	162
6.3.25	Aydınlatma Kontrolleri.....	162
6.3.26	Pencereler	163
6.3.27	Banyo Kapıları.....	163
6.3.28	Lavabolar	163
6.3.29	Klozetler	164
6.3.30	Küvetler / Duş Kabinleri.....	164
6.4	Alan Çalışmasının Genel Değerlendirilmesi	165
7.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	167
	KAYNAKLAR.....	171
	EKLER	174
Ek 1	İstanbul İmar Yönetmeliği XIX. Bölüm Bedensel Engelliler İçin Resmi, Umumi Bina ve Umumi Alanlarda Uyulması Zorunlu Kurallar	175
Ek 2	Otellerin Özürllülerin Kullanımına Uygunluğunu Değerlendiren İnceleme Formu Örneği.....	177
	ÖZGEÇMİŞ.....	179

KISALTIMA LİSTESİ

ADA	American with Disabilities Act (ABD)
ADAAG	American with Disabilities Act Accessibility Guidelines (ABD)
AIEST	Association Internationale D'experts Scientifiques Du Tourisme
CIBSE	The Chartered Institution of Building Services Engineers
dB	Desibel
DIN	Deutsches Institut für Normung (Almanya)
DİE	Devlet İstatikleri Enstitüsü
EU	Eupean Union
ICTA	Institute of Certified Travel Agents
IQ	Intelligence Quotient
NAS	National Accessible Shemes (İngiltere)
NGO	National Government Ombudsman (İsveç)
SN	Schweizerische Normung (İsviçre)
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
UFAS	Uniform Federal Accesability Standards (ABD)
WHO	World Health Organization

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1	Standart tekerlekli sandalye modeli 43
Şekil 4.2	Çeşitli baston ve koltuk değneği tipleri 45
Şekil 4.3	Yürüteçler 46
Şekil 4.4	Tekerlekli sandalye için oturma yükseklikleri 48
Şekil 4.5	Tekerlekli sandalye kullanan bir kadının erişme ve uzanma mesafelerin belirlenmesi 49
Şekil 4.6	Tekerlekli sandalye için geçiş genişlikleri 50
Şekil 4.7	Tekerlekli sandalye net zemin veya döşeme alanı 51
Şekil 4.8	Tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımı 52
Şekil 4.9	Tekerlekli sandalyenin yandan (paralel) yaklaşımı 53
Şekil 4.10	Tekerlekli sandalyenin niş ile sınırlı dönüş açıklıkları 54
Şekil 4.11	Koltuk değneği ve yürüteç kullanan özürllüer için gerekli alanlar 55
Şekil 4.12	Görme özürllüelerin kullandıkları beyaz baston 56
Şekil 4.13	Rehber köpek kullanan görme özürllüer 57
Şekil 5.1	Çocuk arabası kullanan ve bavul taşıyan kişi için gerekli alanlar 62
Şekil 5.2	Özürllüer için araba park yeri 64
Şekil 5.3	Özürllüer için özel olarak düzenlenmiş minibüs 65
Şekil 5.4	Yolcu indirme bindirme alanları 67
Şekil 5.5	Bahçe yolları kaplama malzemesi 70
Şekil 5.6	Tekerlekli sandalyenin ızgaralardan geçişi 71
Şekil 5.7	Asılı ve çıkıntılı nesnelere 72
Şekil 5.8	Rampalar 74
Şekil 5.9	Merdiven basamakları 75
Şekil 5.10	Küpeşterler 77
Şekil 5.11	Özürllüer için uluslararası semboller 78
Şekil 5.12	Girişin renkli bantlarla düzenlenmesi 79
Şekil 5.13	Eşikler 80
Şekil 5.14	Resepsiyon bankosu 82
Şekil 5.15	Yürüyebilen özürllüer için düzenlenmiş bir sandalye 83
Şekil 5.16	Özürllüer için düzenlenmiş uluslararası telefon sembolü 85
Şekil 5.17	Özürllüer için düzenlenen telefonlar 85
Şekil 5.18	Otomatik para çekme makineleri (ATM) 86
Şekil 5.19	İçinde özürllüer için düzenlenmiş kabin bulunan tuvalet örnekleri 87
Şekil 5.20	Tuvalet kabinleri 88
Şekil 5.21	Tekerlekli sandalyeden klozete geçişler 89
Şekil 5.22	Tuvaletlerde serbest alanlar ve tutamaklar 91
Şekil 5.23	Klozetlerdeki tutamak ölçüleri 92
Şekil 5.24	Pisuarlar 92
Şekil 5.25	Özürllüer için uygun musluk örnekleri 93
Şekil 5.26	Kapıların açılış mesafeleri - 1 95
Şekil 5.27	Kapıdaki ilave tutamaklar 96
Şekil 5.28	Kapıların açılış mesafeleri - 2 97
Şekil 5.29	Koridorlar 99
Şekil 5.30	Merdivenler 100
Şekil 5.31	İç rampalar 101
Şekil 5.32	Kabin dışı kontroller 103
Şekil 5.33	Asansörler 104
Şekil 5.34	Özürllüer için düzenlenmiş yatak odası örnekleri 110

Şekil 5.35	Özürllüer için düzenlenmiş süit yatak odası örneği.....	111
Şekil 5.36	Yatak odası giriş kapısı.....	113
Şekil 5.37	Dolaplar.....	115
Şekil 5.38	Dolaplara erişme mesafeleri	116
Şekil 5.39	Yatak kenarlarındaki boşluklar	117
Şekil 5.40	Yatak başucu.....	118
Şekil 5.41	Mutfak tipleri	120
Şekil 5.42	Mutfakta özürllüer için çalışma alanları	121
Şekil 5.43	Eviyeler.....	122
Şekil 5.44	Pencereye yaklaşım alanları ve uzanma mesafeleri.....	124
Şekil 5.45	Tekerlekli sandalye kullanan özürllülerin pencere ve balkonlardaki görüş açıları.....	125
Şekil 5.46	Aydınlatma kontrolleri ve elektrik tesisatı.....	127
Şekil 5.47	Özürllüer için düzenlenmiş banyo örneği.....	129
Şekil 5.48	Lavabolar	130
Şekil 5.49	Tekerlekli sandalyeden küvete geçiş teknikleri	131
Şekil 5.50	Duş kabinleri.....	133
Şekil 5.51	Küvetlerde tutunma barları ve oturma elemanları	134
Şekil 5.52	Özürllüer için yemek masalarında oturma düzenleri	135
Şekil 5.53	Tekerlekli sandalye kullanan özürllü için masalarda gerekli ölçüler.....	136
Şekil 5.54	Tekerlekli sandalye kullananlar için self servis imkanları.....	137
Şekil 5.55	Tekerlekli sandalye kullananlar için barların düzenlenmesi.....	138
Şekil 5.56	Tkerlekli sandalye için uygun toplantı odası örneği	139
Şekil 5.57	Tekerlekli sandalye için koltuklar yanında ayrılması gerekli alanlar	140
Şekil 5.58	Tekerlekli sandalye kullananlar için konferans salonlarında ayrılması uygun alanlar.....	142
Şekil 5.59	Tekerlekli sandalye kullananlar için masalı oturma düzeninde ayrılması gerekli alanlar.....	143
Şekil 5.60	Tekerlekli sandalye kullananlar için düzenlenen yazar kasa gişeleri	146
Şekil 5.61	Tekerlekli sandalye kullananlar için düzenlenen soyunma kabinleri	147

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1	Yaş gruplarına göre çeşitli ülke ve kıtalardaki özürlü nüfusu oranları 10
Çizelge 2.2	2000 yılı nüfus sayımı kesin olmayan sonuçlarına göre Türkiye genelinde özürlü nüfusunun özürlülük türlerine göre dağılımı 11
Çizelge 2.3	1985 yılı nüfus sayımı sonucuna göre Türkiye'deki özürlü nüfusunun özürlülük türleri ve cinsiyete göre dağılımı 11
Çizelge 2.4	1985 yılı nüfus sayımı sonucuna göre İstanbul'daki özürlü nüfusunun özürlülük türleri ve cinsiyete göre dağılımı 11
Çizelge 5.1	Özürlüler için ayrılması gerekli otopark sayısı 63
Çizelge 5.2	Yaya yolları kaplamalarının özürlülerin kullanımına uygunluğu 69
Çizelge 5.3	Rampaların eğime göre maksimum yüksekliği ve uzunlukları 73
Çizelge 5.4	Konaklama tesislerindeki özürlülerin kullanımına uygun yatak odalarının sayısının belirlenmesi 108
Çizelge 5.5	Çeşitli mekanlar için gerekli aydınlatma miktarları 126
Çizelge 5.6	Toplantı salonlarında tekerlekli sandalye için ayrılan alanların sayısının belirlenmesi 141
Çizelge 5.7	Özürlüler için düzenlenecek yazar kasa sayısının belirlenmesi 147
Çizelge 6.1	Alan çalışmasının karşılaştırmalı sonuçları 151

ÖNSÖZ

2003 yılının Avrupa’da özürölüler yılı olarak kabul edilmesi, Avrupa Birliği yolunda olan ölkemizde de özörlö insanların yaşadıkları sorunların bir kez daha gündeme gelmesine vesile olmuştur. Bu araştırmanın özörlö insanların toplumsal yaşamda karşılaştıkları fiziki engellerin ortadan kaldırılmasına bir nebze de olsa katkıda bulunacağını ümit ediyorum. Bu tip araştırmaların artması, bütöün insanlar için engelsiz ve ulaşılabilir bir dñnya hedefinin gerçekleşmesine yardımcı olacaktır.

Öncelikle bütöün eğitim hayatım boyunca olduğu gibi, bu araştırma sırasında da maddi, manevi her türlü desteği sağlayan aileme şükranlarımı sunuyorum. Yabancı dildeki kaynakların Türkçe’ye tercümesinde büyük yardımlarından dolayı ağabeyim Mesut Ender Yörük’e ayrıca teşekkürü bir borç bilirim. Bu araştırmanın şekillenmesinde ve diğer bütöün aşamalarındaki sağladığı katkılardan dolayı değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Tunbiş’e, araştırmanın çeşit aşamalarında yardımlarını esirgemeyen Ratip Kansu’ya ve Ali Çiçek’e, ayrıca alan çalışması sırasında gösterdikleri anlayış ve yardımlardan dolayı burada isimlerini saymadığım ötel yetkilileri ve personeline en derin teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Yedi bölümden oluşan araştırmanın amacı, turizm yapılarının özürllü insanlar için ulaşılabilir olmasını sağlayacak mimari tasarım kriterlerinin belirlenmesidir.

Giriş bölümünde konunun genel tanımı yapılmakta, araştırmanın amacı, kapsamı ve yönteminden kısaca bahsedilmektedir. Özürllüler başlıklı ikinci bölümde önce, özürllülük tanımının genel çerçevesi çizilmekte, arından özürllülük türleri, özürllü olma nedenleri, özürllü nüfusu oranları ile Dünya'daki ve Türkiye'deki özürllülere yönelik yasal düzenlemelerden söz edilmektedir.

Üçüncü bölümde ise turizm tanımı, turizm türleri ile turizm tesislerinin özellikleri üzerinde durulmaktadır. Ayrıca özürllülerin turizme katılım olanakları ile engelleyen faktörler, Dünya'daki gelişmiş ülkelerden örnekler ile Türkiye'deki turizm mevzuatı bu bölüm kapsamında incelenmektedir. Özürllü kişilerin kullandıkları yardımcı gereçler ve boyutları ile özürllüler için genel tasarım kriterleri dördüncü bölüm içerisinde değerlendirilmektedir.

Beşinci bölümde ise turizm yapılarındaki özürllülere yönelik mimari tasarım kriterleri, bina yakın çevresi, bina girişleri ve sirkülasyon alanları, konaklama tesislerindeki özürllülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmiş yatak odaları ile bina içi ortak kullanım alanları şeklinde dört alt başlık altında irdelenmektedir.

Bu araştırma kapsamında Türkiye'deki mevcut konaklama tesislerinin özürllülere uygunluğu tespit etmeyi amaçlayan bir alan çalışması yapılmıştır. İstanbul'daki on adet beş yıldızlı otel, otellerin yakın çevresini, girişleri, sirkülasyon alanlarını ve özürllüler için düzenlenmiş olan yatak odalarını kapsayacak şekilde incelenmiştir. Altıncı bölümde araştırma sonucu elde edilen sonuçlar aktarılmaktadır.

Sonuçlar ve öneriler başlıklı son bölümde alan çalışmasından da elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirme yapılmakta ve çeşitli çözüm önerileri dile getirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Turizm yapıları, özürllüler, özürllüler için tasarım kriterleri, özürllüler turizmi, oteller.

ABSTRACT

The aim of this research work, which consists of seven parts, is to determine the architectural design criteria in tourism buildings, considering the accessibility for the disabled people.

In the introduction, the purpose, content and the methodology of the research work is described briefly, The disability concept is described in the second part which is titled people with disabilities. Then disability types, cause of disabilities, disabled population ratios and legal considerations for people with disabilities in Turkey and in the world are explained.

In the third part, A description of tourism, types of tourism and features of tourism buildings are covered. Additionally, participation opportunities and obstruction factors for the disabled people are studied. Samples from developed countries and the body of the current law for tourism in Turkey are also studied in this part. In the fourth part, tools and accessories used by disabled people and their dimensions and the general design criteria for the disabled people are evaluated.

In the fifth part, Architectural design criteria in tourism buildings for the disabled people, outdoor settings, building entrances, circulation areas, accessible guestrooms designed for the disabled people in accommodation facilities and indoor shared areas are scrutinized.

A field study has been performed within this research work aiming to discover appropriateness of accessibility of existing accommodation facilities in Turkey. The survey is carried out in ten five-star hotels in İstanbul, that involves outdoor settings, building entrances, circulation areas, accessible guestrooms designed for the disabled people. The results of the survey are displayed in the sixth part.

In conclusions and suggestions part, a general evaluation is made according to information collected from the field study and different solution suggestions are discussed.

Keywords: Tourism buildings, disabled people, design criteria for the disabled people, tourism for disabled people, hotels,

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık % 10 – 12’si kadarının özürlü olduğu tahmin edilmektedir. Bu orana göre dünyada 700 milyon civarında, ülkemizde ise 8 milyonun üzerinde özürlü nüfusu yaşamaktadır. 1981 yılının Birleşmiş Milletler tarafından “Özürllü Yılı” ilan edilmesinden ve özürllüer için her konuda insan hak ve hürriyetlerinden yararlanmasını sağlayıcı eylem planının hazırlanmasından sonra, ülkeler imkanları dahilinde özürllüer topluyla entegrasyonunu sağlayıcı çalışmalar içine girmişlerdir.

Özürllüer, eğitim, çalışma, sosyal güvenlik gibi hakları yasalarla güvence altına alınmaktadır. Bunun yanında fiziki çevrenin ulaşılabilir olmasını sağlayıcı standartlar geliştirilmektedir. Bütün mekanların ve ulaşım araçlarının sağlıklı insanlar kadar özürllüer de kullanılabilirliği temel hedef olmaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Özürllü insanların, insan temel hak ve hürriyetlerinden biri olan seyahat edebilme özgürlüklerini yeterli ölçüde kullanamadıkları bir gerçektir. Bunun ana sebeplerinden biri de yaşadıkları çevrede karşılaştıkları fiziki engellerdir.

Türkiye’de geniş ve kapsamlı bir turizm yatırımına girişilmiştir. Bunun sonucu birçok tesisler ve ilgili çevre düzenlemeleri yapılmaktadır. Bütün bu yapılaşmada, önemli bir kullanıcı grubu olan özürllüer gereksinimlerine uygun düzenlemelere yer verildiğini söylemek pek olanaklı değildir. Projelendirme aşamasında özürllüer gereksinimlerini dikkate almadan yapılan mimari tasarımların yanında, inşaat aşamasında yapılan bir takım hatalı uygulamalar da turizm yapılarının özürllüer için ulaşılabilir olamamasının en önemli sebeplerinden biridir. Bu araştırmada konunun önem ve gerekliliği ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Araştırmanın amacı, turizm yapılarının özürllü insanlar için de ulaşılabilir olmasını sağlayacak olan mimari tasarım kriterlerinin belirlenmesidir. Turizm yapılarının ulaşılabilir hale gelmesiyle hem ülke içindeki özürllüer turizme katılımları sağlanabilecek, hem de yurt dışından daha fazla sayıda özürllü turistin gelmesi mümkün olabilecektir. Bu yolla yeni bir turizm çeşidi olarak kabul edilen “Özürllüer Turizmi” ülke ekonomisinin canlanmasına katkıda bulunacaktır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma kapsamında, turizm yapıları olan, konaklama tesisleri (otel, motel, pansiyon, apart otel), yeme – içme tesisleri (lokanta, kafeterya, bar), kongre ve sergi merkezleri (toplantı, konferans ve sergi salonları) ile bu yapıların yakın çevrelerinin özürllülerin kullanımına uygunluğu incelenmektedir. Bina yakın çevresinden başlayarak bina içindeki özürllülerin kullanabileceği bütün mekanlar ile bu mekanlardaki donatılar ele alınmaya çalışılacaktır.

Özürllülerle ilgili temel kavramlarla Türkiye'deki ve Dünya'daki özürllülerin yasal düzenlemeler hakkında genel bir değerlendirme yapılmasından sonra, özürllülerin turizme katılımları olanakları ve katılımı engelleyen sebepler incelenmektedir.

Turizm yapılarında özürllülere yönelik olarak tasarım kriterleri, bina yakın çevresinin, bina girişleri ve sirkülasyon alanlarının, konaklama tesislerinde odaların, bina içi ortak kullanım alanlarının düzenlenmesi şeklinde dört ana başlık altında toplanmıştır. Ağırlıklı olarak konaklama tesisleri üzerinde daha yoğun bir çalışma yapılmakla birlikte, diğer tesisler de araştırma kapsamında incelenmektedir.

Yine bu araştırma kapsamında, konaklama tesislerinin özürllüler açısından mevcut durumunu öğrenebilmek için, İstanbul'da on tane beş yıldızlı oteli içeren bir alan çalışması yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda elde edilen veriler ışığında, İstanbul'daki beş yıldızlı otellerin özürllülerin kullanımına uygunluğu hakkında genel bir değerlendirme yapılabilmektedir.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Turizm yapılarının tasarımında özürllülere yönelik gereksinmelerinin belirlenebilmesi ve çözüm önerilerinin sunulabilmesi amacıyla yapılan çalışma şu aşamalardan oluşmaktadır.

İlk aşamada konu ile ilgili olarak İstanbul'daki üniversite ve devlet kütüphaneleri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Özürllüler Kütüphanesi'nde yer alan kaynaklar incelenmiştir. Uluslararası sözleşmeler ve T.C. Anayasası ile çeşitli kanun ve yönetmeliklerdeki özürllülere ilişkin maddeler tespit edilmiştir. Türk Standartları Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü gibi kamu kurumlarının yanında, özürllülerle ilgili çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerinin yayınları da gözden geçirilmiştir. Ayrıca İnternet ortamında kapsamlı bir araştırma yapılarak, özellikle dış ülkelerdeki bilgilere ve örneklere ulaşılabilmektedir. Bunlara ek olarak bu dönemde görsel ve yazılı medyada konuyla ilgili yapılan yayınlar mümkün olduğunca ölçüde takip edilmiştir. İlk etapta yapılan bu geniş kapsamlı literatür

alışması sonucunda elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi ile çalışmanın kapsamının sınırları belirlenmiştir.

Araştırmanın bir diğer önemli safhası da İstanbul içindeki oteller üzerinde yapılan alan çalışmasıdır. Otellerin zrllerin kullanımına uygunluğunu incelemek maksadıyla bir inceleme formu (checklist) hazırlanmış ve bu form önceden belirlenen on tane beş yıldıızlı otele uygulanmıştır. Yapılan bütün bu çalışmaların ortaya çıkan verileri, araştırmanın sonunda yer alan “Sonuçlar ve öneriler” başlıklı kısımda değerlendirilmektedir.

2. ÖZÜRLÜLER

2.1 Özürlü Tanımı

Özürlü kimseler için, ‘fiziksel bir eksikliği ya da zihinsel bir bozukluğu olan kimse veya bir işi yapamamasında kabul edilebilir nedeni ya da bir engeli bulunan kimse’, (Sürmen, 1988) veyahut doğuştan veya kaza, harp ve hastalık sonucu, normal insanlara oranla fiziksel veya zihinsel çeşitli eksiklikleri olan kişi, (Aydemir, 1988) gibi tanımlamalar yapmak mümkündür. Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin toplumların sosyal hayatlarında yarattığı değişimlere paralel olarak, özürlü kavramı da zamanla değişime uğramış ve çeşitlenmiştir. Özürlülük hakkında bugüne kadar birçok tanımlamalar yapılmıştır.

9 Aralık 1975 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Özürlü Haklarına Dair Bildiri’nin 1. Maddesi’nde özürlü kişi terimi, “fiziksel veya zihinsel yeteneklerinde doğuştan veya sonradan meydana gelen yoksunlukların sonucu olarak, kısmen veya tamamen, kendi başına normal bireysel ve/veya sosyal yaşam yaşayamayan kişileri ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 3447 No’lu eki olan Sakat Kişilerin Hakları Bildirisi’nin 1. Maddesi’ne göre ise özürlü, “normal bir kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki kalıtsal ya da sonradan olma herhangi bir noksanlık sonucu yapamayanlar sakattır” şeklinde tanımlanmaktadır.

Türk Standartları Enstitüsü’nün (TSE) TS 9111 No’lu “Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları” standardına göre; “özür, vücut fonksiyonlarını kullanmada, fiziki ve zihinsel kısıtlılık veya kayıp halidir.”

Bu genel tanımlamaların yanında bazı yasa ve yönetmeliklerde, o yasanın veya yönetmeliğin hedeflediği grubu belirlemeye yönelik özürlülük tanımlamalarıyla da karşılaşılmaktadır.

Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup, bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan kişidir (Bayındırlık ve İskan Bakanlığı).

Özürlü; doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal

yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişidir (Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu).

Bedensel, zihinsel, duyuşal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda fonksiyon kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu normal yaşamın gereğine uymayacak düzeyde özürlenmiş kişi sakat, özürlenme durumu sakatlıktır (Sakatları Koruma Milli Kurulu).

2.2 Özürlülükle İlgili Diğer Bazı Kavramlar

Sosyal yaşamdaki değişimlerle beraber, özürlülükle ilgili yeni tanımlamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Buna yönelik olarak özürlülükle ilgili mevcut terimlerin yeniden tanımlanmakta ve bazı yeni terimlerin kullanılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü bu amaçla 1980 yılında hastalık sonuçlarına dayanan ve sağlık yönüne ağırlık veren bir tanımlama ve sınıflandırma yapmış, sakatlığı üç ayrı kategoride aşağıdaki şekilde tanımlamıştır (Disabled Person Bulletin, 1998).

- Yetersizlik (Impairment) : Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı veya fonksiyonlardaki eksikliği ve anormalliliği ifade eder. Yetersizlik; uzuv, organ ya da zihinsel düzeydeki rahatsızlıkları, bozuklukları kapsar. Örnek: Körlük, sağırılık, kısmi görüş kaybı, dilsizlik, konuşma kaybı, kol veya bacak felci, zeka geriliği.
- Özürlülük (Disability) : Bir aktiviteyi normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde gerçekleştirmekteki kısıtlılık veya yetersizliktir. Yetersizlik sonucu meydana gelen fonksiyon ya da hareket etme kısıtlılığıdır. Örnek: Görme, duyma ya da konuşmadaki güçlükler; Kavrama, erişme, yıkanma, yemek yeme ve tuvalete gitme zorlukları.
- Engellilik (Handicap) : Bir yetersizlik veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir. Bu terim aynı zaman özürli insanların içlerinde buldukları durumu tanımlar. Engellilik, yetersiz ya da özürli kişilerin toplum içinde dezavantajlı duruma sokan sosyal ve ekonomik bir etmendir. Örnek: Yatalaklık, eve bağımlı olmak, toplu taşımacılıktan yararlanamamak, sosyal olarak izole edilmiş olmak.

Özürlülerin kullanımına uygunluk olarak kısaca tanımlayabildiğimiz İngilizce 'Accessibility' kavramı Türkçe'de ulaşılabirlik ya da erişilebilirlik şeklinde kullanılmaktadır. Bu kavram, "ulaşılabirlik, yapıların ve sistemlerin girilebilirlik, girilebilir oluş, erişilebilirlik,

kullanılabilirlik mertebelerini belirtir. Bütün mekânların, alanların, inşa edilmiş çevrelerin, binaların, yapıların, ulaşım sistemlerinin; hangi insanlık durumlarında bulunurlarsa bulunsunlar, bütün insanlar için açık, erişilebilir ve kullanılabilir olmasıdır.” biçiminde açıklanmaktadır (Sürmen, 1988).

2.3 Özürlülük Türleri

Özürlüler çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Bu araştırmada özürlüler, bedensel, duyuşal, zihinsel ve geçici olmak üzere dört ana grup şeklinde incelenecektir.

2.3.1 Bedensel Özürlüler

Bedensel özürlü, normal insan hareketliliğine sahip olmayan ve hareket organlarında eksiklik ve özürlü bulunduğundan yardımcı cihaz ve araçlarla hareket edebilen fiziki özürlü kişidir (TS 9111, 1991). Bedensel özürlülük genelde ayakların işlevi ile ilgili bir özürlülük biçiminde anlaşılmasına karşılık kuvvetsizlik, dengesizlik, kalple ilgili bir rahatsızlık ve benzeri gibi nedenlere bağlı olabilmektedir. Bu nedenle geniş yelpaze içinde genelleme yapabilmek zorlaşmaktadır (Usta, 1992). Bedensel özürlüler, tekerlekli sandalye kullanan ve yürüyebilen özürlüler şeklinde iki gruba ayrılmaktadır.

2.3.1.1 Tekerlekli Sandalye Kullanan Özürlüler

Tekerlekli sandalye kullanan özürlü, yürümesi sakıncalı görülen veya yürüme engelli olan, yardımsız veya yardımcı olarak tekerlekli sandalye kullanarak hareket edebilen kişidir (TS 9111, 1991).

2.3.1.2 Yürüyebilen Özürlüler

Yürüyebilen (gezici) özürlü, baston, koltuk değneği, protez vb. gibi bir araç vasıtasıyla ayakta durabilen ve hareket edebilen kişidir (TS 9111, 1991).

2.3.2 Duyuşal Özürlüler

Görme, duyma ve konuşma duyularından en az birini tamamen ya da kısmen yitirmiş olan kimselere duyuşal özürlü denir. Duyuşal özürlüler, görme, işitme ve konuşma özürlüler şeklinde üç gruba ayrılmaktadır.

2.3.2.1 Görme Özürlüler

Görme özürlü, görme fonksiyonlarının tamamını veya tamamına yakını kaybetmiş fiziki özürlü kişidir (TS 9111, 1991). Görme özürlüler görme kaybına göre çeşitli biçimlerde derecelendirilmekte olup genel olarak körler ve az görenler olarak gruplandırılmaktadır.

Az Görenler

Bütün düzenlemelere rağmen iki gözle görmesi 3/10'dan aşağı olan özel bir takım araç ve yöntemler kullanmadan normal yaşam ve çalışmalarında görme gücünden yararlanamayanlara az gören denir (Usta, 1992).

Körler

İki gözle görmesi 1/10'dan aşağı olan, normal yaşam ve çalışmalarında görme gücünden yararlanmasına olanak olmayana kör denir. Diğer bir yaklaşımda ise, yararlanma görüş yeteneğini tamamen yitirenler ile normalin 1/20'sinden az olanlar da kör kabul edilmektedir (Usta, 1992).

2.3.2.2 İşitme Özürlüler

İşitme özürlü, işitme fonksiyonunun tamamını veya tamamına yakını kaybetmiş fiziki özürlü kişidir (TS 9111, 1991). İşitme özürlüler işitme kayıplarına göre çeşitli biçimlerde derecelendirilmektedir.

Ağır İşitenler

Bütün düzenlemelere rağmen işitme kaybı 25 – 70 (dB) arasında, normal yaşam ve çalışmalarında işitme gücünden ancak yardımcı araçlarla yararlanabilenlere kimselere ağır işiten denir (Usta, 1992).

Sağırılar

Bütün düzenlemelere rağmen işitme kaybı 70 (dB) fazla olan normal yaşam ve çalışmalarında işitme gücünden yararlanamayan kimselere sağır denir (Usta, 1998).

2.3.2.3 Konuşma Özürlüler

Konuşma akışında, ritminde, titizliğinde, vurgularında, ses birimlerinin çıkarılışında, eklemlerinde (akikülasyon) bozukluğu bulunanlara konuşma özürlü denir (Usta, 1992).

2.3.3 Zihinsel Özürlüler

Zihinsel özürlü, zihinsel gelişiminde meydana gelen yavaşlama, duraklama ve gerileme nedeni ile davranış ve uyum yönünden yaşıtlarına göre sürekli gerilik ve yetersizliği olduğu için normal eğitim programlarından yararlanamayan kişi olarak tanımlanır. Kişilerde zeka gruplandırması dört bölümde yapılmıştır (Yavaş, 2000).

1. Öğrenme Güçlüğü Olanlar: Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 20-40 IQ olanlar.
2. Eğitilebilir Zihinsel Özürlüler: Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 75 IQ olanlar.
3. Öğretilebilir Zihinsel Özürlüler: Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 41-74 IQ olanlar
4. Klinik Bakıma Muhtaç Olan Özürlüler: Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 0-19 IQ olanlar

2.3.4 Geçici Özürlüler

Bu özürlü grubundaki kişiler de hayatlarının belirli bir döneminde özürlüdürler. Bir kaza veya hastalık sonucu oluşabilen bu dönemde hareket gücü kısıtlanabilir veya kısmen zarar görebilir. Bu kapsamda toplumun küçük bir bölümünün özürlü olduğunu söylemek yerine, büyük bir bölümünün geçici özürlü olduğunu kabullenmek daha doğru olur. Çünkü insanlar yük taşırken, aşırı yorgunken, hamilelikte, yüksek topuklu ayakkabılarla yürürken ya da yaşlılıkta çevreye uyumda zaman zaman zorluklarla karşılaşır (Yavaş, 2002).

2.4 Özürlülüğün Nedenleri

Özürlü olma nedenleri doğuştan özürlülük ve sonradan olma özürlülük şeklinde iki ana başlık altında incelenmektedir.

Doğuştan (Konjenital) Özürlülük

Doğuştan özürlü olmanın nedenleri şu şekilde sıralandırılabilir.

1. Genetik bozukluklar, akraba evlilikleri gibi kalıtsal nedenlerle oluşan özürlülükler
2. Anne ve baba arasındaki kan uyumsuzlukları.
3. Hamilelik sırasındaki olumsuzluklar.
4. Doğum sırasında ve sonrasındaki özürlemeler.

Sonradan Olan Özürlülük

Sonradan özürlü olma sebepleri de dört ana başlık altında toplanabilir.

1. Trafik kazaları, iş ve ev kazaları sonucu sakat kalanlar.
2. Afetler ve savaşlar sonrasında sakat kalanlar.
3. Kronik hastalıklar, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, alkol ve ilaç bağımlılığı, zihinsel ve psikolojik rahatsızlıklar.
4. Yaşlanmaya bağlı olarak kişilerde oluşabilen bir takım yetersizlikler.

2.5 Özürlülerin Toplum İçindeki Oranları

Özürlülerin toplum içindeki oranının saptanabilmesi geçici özürlü planlarının veya çeşitli hastalıklar nedeniyle özürlü tanımına girenlere ait istatistik bilgilerin temin edilmemesi nedeniyle oldukça güçtür. Ancak fiziksel çevredeki gözlemler ve A.B.D'nde bu konuda yapılmış istatistikler bu oranın oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde, her on kişiden birinin geçici veya sürekli özürlü olduğu kabul edilmektedir. Bu konuda bir diğer gözlem de sürekli özürlülerin sayısındaki artış olmaktadır. Bunun ana nedeni ise tedavi ve bakım yöntemlerindeki gelişme sonucu, yaşam süresinin uzamasıdır. İleri yaşlarda, travmatik yaralanmalar, görsel ve işitsel hastalıkların ilerlemesi ve fiziksel etkinliklerden kısıtlayıcı hastalıklara yakalanma olasılığı sürekli artmaktadır. Diğer önemli artış nedenleri olarak, trafik kazaları ve dünyada devam eden savaşlar gösterilebilir (Aydemir, 1988).

2.5.1 Dünya'daki Özürlü Nüfusu ve Oranları

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) istatistiklerine göre herhangi bir nüfusun %10'u özürlüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in 1994 yılı raporuna göre de, dünya nüfusunun %10'unun özürlülerden oluştuğu kabul edilmektedir. Türkiye'nin de içinde olduğu gelişmekte olan ülkelerde ise bu oranın %12'ye kadar çıkabildiği tahmin edilmektedir. Çizelge 2.1.'de bazı ülkelerin ve kıtaların genel nüfus içindeki çeşitli yaş gruplarına göre özürlü nüfusu oranları verilmektedir. Yapılan tahminlerden farklı olarak gelişmiş ülkelerdeki özürlü oranlarının diğer gelişmekte olan ülkelere göre yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi gelişmiş ülkelerdeki araştırmalarda özürlü kavramının daha kapsamlı olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 2.1 Yaş gruplarına göre çeşitli ülke ve kıtalardaki özürlü nüfusu oranları (Yavaş, 2002)

Ülke	Yıl	Toplam	0 - 14	15 -59	60 +	15 - 64	65 +
Brezilya	1991	0,9	0,4	0,9	2,7	-	-
Lübnan	1994	1,0	0,5	0,9	2,9	-	-
Türkiye	1985	1,4	0,6	1,4	5,0	-	-
Japonya	1987	2,7	-	1,4	7,5	-	-
Kıbrıs	1992	4,0	0,7	3,1	12,9	-	-
Çin	1987	5,0	2,8	3,6	22,0	-	-
İtalya	1994	5,0	3,5	1,6	20,8	-	-
Almanya	1992	8,4	0,9	4,7	25,7	-	-
Polonya	1988	9,9	0,5	7,9	34,2	-	-
Hollanda	1986	11,6	4,5	-	-	8,2	40,0
İsveç	1988	12,1	-	-	-	8,0	26,4
İngiltere	1991	12,2	2,4	7,3	34,6	-	-
İspanya	1986	15,0	2,4	-	-	8,5	55,8
ABD	1994	15,0	-	11,9	38,2	-	-
Kanada	1991	15,5	6,9	-	-	12,9	46,0
Avustralya	1993	18,0	7,0	13,6	50,9	-	-
Norveç	1991	33,0	-	-	-	-	-

2.5.2 Türkiye'deki Özürlü Nüfusu ve Oranları

Ülkemizde özürlülere yönelik kapsamlı bir istatistiksel araştırma yapılmadığından genel nüfus içindeki özürlü oranları tam olarak tespit edilememiştir. Birleşmiş Milletler'in raporuna göre Türkiye'de 8 milyon civarında özürünün olduğu tahmin edilmektedir. Ancak 2000 yılında yapılan nüfus sayımının kesin olmayan sonuçlarına göre özürlü nüfusunun 922.000 olduğu saptanmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) yaptığı sayım sonucuna göre Türkiye'deki özürlü nüfusu, genel nüfusun % 1,4'ünü oluşturmaktadır. Bu sonuca göre özürlülük kapsamının dar tutulduğu ve özürülerin büyük bir çoğunluğunun da kendisini özürlü olarak görmediğini ortaya çıkmaktadır. Sayım sonucu tespit edilen yaklaşık 922.000 özürlü kişinin soru formunda belirtilen kriterlere göre sayıları ve yüzdesel dağılımları Çizelge 2.2.'de gösterilmektedir.

Çizelge 2.2. 2000 yılı nüfus sayımı kesin olmayan sonuçlarına göre Türkiye genelinde özürlü nüfusunun özürlülük türlerine göre dağılımı, (Türkiye Sakatlar Derneği, 2002)

Özürlülük Türü	Özürlü Sayısı	Oran
Zihinsel	199.000	% 22
Bedensel	537.000	% 58
İşitme	109.000	% 12
Görme	77.000	% 8
Genel Toplam	922.000	% 100

Bu sonuçlara göre Türkiye'deki özürliülerin yarısından fazlasını bedensel özürliülerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Zihinsel ve duyuşal özürliüler toplam özürliü sayısının yaklaşık 1/3'ü olduğu söylenebilir. 1985 yılı nüfus sonuçlarına göre Türkiye ve İstanbul'daki özürliü nüfusu ve oranları cinsiyetlere göre Çizelge 2.3. ve Çizelge 2.4.'de görölmektedir.

Çizelge 2.3. 1985 yılı nüfus sayımı sonucuna göre Türkiye'deki özürliü nüfusunun özürliülük türleri ve cinsiyete göre dağılımı, (Yavaş, 2002)

Özürlülük Türü	Toplam	Oran	Kadın	Oran	Erkek	Oran
Bedensel	29.407	% 41	11.304	% 42	18.103	% 41
Görme	11.075	% 16	3.884	% 14	7.191	% 16
İşitme	7.753	% 11	3.100	% 12	4.653	% 11
Zihinsel	11.731	% 17	4.631	% 17	7.100	% 16
Diğer	10.652	% 15	3.768	% 14	6.884	% 16
Bilinmeyen	277	% 0	108	% 0	169	% 0
Genel Toplam	70.895	%100	26.795	% 38	44.100	% 62

Çizelge 2.4. 1985 yılı nüfus sayımına göre İstanbul'daki özürliü nüfusunun özürliülük türleri ve cinsiyete göre dağılımı, (Yavaş, 2002)

Özürlülük Türü	Toplam	Oran	Kadın	Oran	Erkek	Oran
Bedensel	299.404	% 43	117.468	% 44	181.936	% 42
Görme	133.541	% 19	48.590	% 18	84.951	% 20
İşitme	79.234	% 11	31.347	% 12	47.887	% 11
Zihinsel	101.648	% 15	39.986	% 15	61.662	% 14
Diğer	75.193	% 11	26.095	% 10	49.098	% 11
Bilinmeyen	6.051	% 1	2.455	% 1	3.596	% 1
Genel Toplam	695.071	%100	265.941	% 38	429.130	% 62

2.6 Özürlülere Yönelik Yasal Düzenlemeler

Özürlü bireyler fiziksel veya zihinsel eksiklikleri nedeniyle yaşamlarında bir takım engellerle karşılaşmaktadırlar. Toplumdaki bütün bireylerin eşit haklara sahip olduğundan hareketle, özürlü bireylerin handikaplarını ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli yasal düzenlemeler yapılmaktadır. 20. yüzyıl başlarında yaşanan Birinci Dünya Savaşı sonucunda milyonlarca insan ölmüş ya da sakat kalmıştır. Yaşanan bu istihdam açığı sorunun aşılması için kadınlarla birlikte sakatların da iş hayatına katılmasını hedefleyen kanunlar çıkarılmıştır. Takip eden yıllarda özürlülerin sosyal yaşama intibakını kolaylaştırıcı çok çeşitli alanlarda yasaların çıkarılması birbirini izlemiştir.

2.6.1 Evrensel Haklar

Özürlüler yönelik ilk evrensel ölçüdeki haklar Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer almaktadır. Bildirgenin 25. Maddesi'nde özürlü haklarından bahsedilmektedir.

- Madde 25 : Her bireyin, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, barınma, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine ve iradesi dışında işsizlik, hastalık sakatlık, ihtiyarlık veya geçim olanaklarından yoksun kalacağı hallerde güvenliğe hakkı vardır (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 9 Aralık 1975 tarihli ve 3447 sayılı kararıyla (The Declaration on the Rights of Disabled Person) Özürlü Haklarına Dair Bildiri'yi ilan etmiştir. Özürlü haklarına Dair Bildiri 13 maddeden oluşmakta ve özürlü kavramı ile özürlülerin temel haklarını tanımlanmaktadır (Ek – 1).

- Madde 3 : Özürlü kişiler, doğuştan sahip oldukları insanlık onurlarına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Engellerinin ve özürlerinin sebebi, niteliği ve ağırlığı ne olursa olsun bütün özürlü kişiler, aynı yaştaki vatandaşlarla ile aynı temel haklara sahiptir; bu hakların başında ve hepsinden önce, mümkün olduğu kadar normal ve tam bir insan gibi nezih bir yaşama hakkı gelir (Özürlü Haklarına Dair Bildiri, 1975).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1981 yılını “Dünya Özürlüler Yılı” (International Year of Disabled Person) olarak ilan edilmiştir. 1992 yılında ise bu kez 3 Aralık tarihinin “Dünya Özürlüler Günü” olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Yine genel kurul tarafından 20 Aralık 1993 tarihinde (The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons

with Disabilities) “Özürümler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar” başlığıyla kapsamlı ve ayrıntılı bir haklar bildirgesi kabul edilmiştir. Standart kurallar 4 bölümde toplanmıştır.

1. Eşit Katılım İçin n Koşullar: bilinçlendirme, tıbbı bakım, rehabilitasyon ve yardım servisi

2. Eşit Katılım İçin Hedef Alanları: ulaşılabilme, eğitim, istihdam, gelirin korunması, sosyal güvenlik, aile hayatı ve kişisel özellik, kültür eğlence, spor, din

▪ Devletler; toplumun her kesimine eşit fırsatlar verilmesi işlemi içersinde, ulaşılabilmenin baştan sona önemini kabul etmelidirler. Her türden sakatlar için, Devletler:
a) Fiziksel evre koşullarını, gidilebilme (ulaşılabilme) bakımından kolaylaştıracak faaliyet programları hazırlayıp sunmalı

b) Bilgi ve haberleşmede ulaşma imkanını sağlayacak önemleri almalıdırlar.

a) Fiziksel evre Koşullarının Ulaşılabilir Olması: Devletler, fiziksel çevreye katılımı engelleyen nedenleri ortadan kaldıracak önlemleri almalıdırlar. Bu önlemlerin; standartları belirleyen kural ve prensipleri tespit ederek bunları geliştiriyor olmalarının yanı sıra, evler, binalar, kamuya ait ulaşım servisleri, diğer ulaşım vasıtaları, caddeler ve açık hava ortamları gibi toplumun içinde yaşadığı çeşitli alanlara kolaylıkla ulaşmayı teminat altına alacak yasaları çıkarmayı da göz önünde bulunduruyor olmaları gerekmektedir. Devletler; fiziksel evre koşullarının tasarımı ve yapılmasından uzmanlar olarak sorumlu bulunanlara sakatlarla ilgili politikalar ve ulaşılabilmenin üstesinden gelecek önlemlerle ilgili yeterli bilgileri vermeyi teminat altına almalıdırlar. Ulaşılabilme için gerekli olan ihtiyaçlar, planlama aşamasının başlangıcından itibaren, evre koşullarının tasarlanması ve yapılması işleminin içine dahil edilmelidir. Ulaşılabilmenin standartları ve normları geliştirilirken, sakatlarla ilgili kuruluşlara danışılması gereklidir. Kamuya ait yapı projeleri düzenlenirken, planlama safhasının başlangıcından itibaren bu kuruluşlar her bölgeden katılarak bu konunun içinde yer almalı ve böylelikle maksimum düzeyde ulaşılabilmenin garanti altına alınması sağlanabilmelidir.

3. Yürütme nlemleri: bilgi ve araştırma, politikaların belirlenmesi ve planlanması, yasama, ekonomik politikalar, iş koordinasyonu, zrllerin örgütlenmesi, personel eğitimi, standart kararların yürütülmesinde zrllerle ilgili programların değerlendirilmesi ve izlenmesi, teknik ve ekonomik işbirliği, uluslararası işbirliği

4. İzleme Mekanizması: örgütsel yapı, organlar ve görevleri (Özürllüer İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar, 1993).

2.6.2 Dünya'daki Yasal Düzenlemelerden Örnekler

Dünya'da özürllüere yönelik en ileri yasal düzenlemelerin ve uygulamaların gelişmiş ülkelerde olduğu görölmektedir. Bunun en önemli sebebi olarak, bu ülkelerin ekonomik açıdan güçlü olmaları gösterilebilir. Bunun yanı sıra gelişmiş ülkelerdeki insan hak ve özgürlüklerine verilen önem de göz ardı edilmemelidir. Günümüzde bir ülkedeki özürllülerin toplumsal yaşama katılabılme dereceleri, o ülkenin gelişmişlik seviyesinin belirlenmesinde önemli bir faktördür. Bu nedenle bu araştırmada bazı gelişmiş ülkelerdeki yasal düzenlemeler incelenmektedir.

2.6.2.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri özürllü haklarının korunması konusunda dünyadaki en ileri ülkelerden biridir. Özürllülerin eğitim, çalışma, sosyal güvenlik, iletişim gibi hususlardaki hakları yasalarla güvence altına alınmıştır. Bunun yanında son otuz beş yılda kamu binaları açık alanlar ve konutların ulaşılabilir hale dönüştürülmesi için birbirini takip eden mimari standartlar oluşturulmaktadır.

“Mimari Engeller Yasası” (The American Barriers Act) 12 Ağustos 1968 yılında kabul edilmiş ve 1984 yılında tekrar düzenlenmiştir. Yasa hükümet adına yapılan, kiralanan ya da hükümet tarafından yaptırılan özel konutlar dışındaki bütün binaların özürllü kişiler için erişilebilir ve onların kullanımına uygun olması gerektiğini şart koşmaktadır. Hükümet tarafından kısmen ya da tamamen finanse edilen binalar bu hükmün kapsamındadır. 1984 yılında kabul edilen “The Uniform Federal Accessibility Standards” (Federal Erişilebilirlik Standartları) uygulamadaki standarttır (Yavaş, 2002).

“Eşit Konut Yasası” (The Fair Housing Act) 1968 yılında kabul edilen “Yurttaşlık Yasası” (Civil Rights Act) 8. Bölümü'nde yer almaktadır. The Fair Housing Act özürllülük, ırk, renk, cinsiyet, aile yapısı, ulus ya da konut alanının kamu sermayesine yapılmış yapılmadığına bakılmaksızın, kişilere konut piyasasında eşit fırsatlar sunmaktadır. 1988 yılında bu kanun “Eşit Konut Yasası'nda Değişiklikleri İçeren Yasa” (Fair Housing Amendments Act) olarak tekrar düzenlenmiş ve hükme bağlanmıştır. Yeni çıkan yasa özürllüleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Böylece Fair Housing Act özürllüleri; konutun satın alınması ya da

kiralanması ve konuta ulaşımında hizmet ve olanakların sağlanması ile ilgili konularda ayrımcılıktan korumuştur (Yavaş, 2002).

1973 yılında kabul edilen “Rehabilitasyon Yasası” (Rehabilitation Act) 504. Bölümü özürlü bir kişinin federal finansal destek alan herhangi bir program ya da aktiviteye katılması ile ilgili olarak fark gözetilemeyeceğini vurgulamaktadır. 504. Bölümü’nün amacı özürlü kişilere yönelik ayrımcı davranışları ortadan kaldırmak ve fiziksel erişilebilirliği sağlayarak özürsüzlülerin özürlü olmayan kişiler ile birlikte federal finanslı programlarda eşit fırsatlar kazanmalarını sağlamaktır (Yavaş, 2002).

Her ne kadar diğer standartlar eşdeğer ya da daha çok erişilebilirlik sağlasalar da, genellikle “Federal Erişilebilirlik Standartları” (The Uniform Federal Accessibility Standards) fiziksel erişilebilirliğin sağlanması ile ilgili olan tasarım standartlarıdır (Yavaş, 2002).

1990 yılında yürürlüğe giren “Özürlü Amerikalılar Yasası” (The Americans with Disabilities Act) özürsüzlülere istihdam, ulaşım, ortak kullanım alanları, yerel ve merkezi hükümet hizmetleri, iletişim gibi alanlarda eşit imkanlar sağlayan geniş kapsamlı bir vatandaşlık hakları yasasıdır. Yasanın 3. Bölümü restoran, otel perakende satış üniteleri, muayenehaneler, tiyatro gibi özel kuruluşlara ait bütün ortak kullanım alanlarını kapsamaktadır. Özürlü kişilere bu yerlere fiziksel olarak erişimde ve oradaki hizmetlerden yararlanmada eşit haklar tanınmaktadır (Yavaş, 2002).

Özürlü Amerikalılar Yasası’nda yer alan bazı ifadeler şunlardır (Sürmen, 1995):

- Halka açık olan lokanta, otel, tiyatro, doktor muayenehanesi, eczane, perakende satış mağazası, müze, kütüphane, park, özel okul ve günlük bakım birimi gibi özürsüzlülere dışarıda bırakacak şekilde inşa edilemez, düzenlenemez.
- Çalışma düzenini veya işleyişi aksatacak özel bir durum söz konusu olmadıkça, görme ve işitme özürsüzlü insanlara gerekli her türlü araç ve hizmetin sağlanması esastır.
- Mevcut binalardaki ve şehirselle çevredeki fiziksel engeller elden geldiği kadar ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır.
- Ulaşım hizmeti de veren oteller, genel olarak özürsüzlülere uygun bir taşıma sistemi de sağlamak zorundadır.
- Belediyeler tarafından hizmete sokulacak bütün yeni otobüsler özürsüzlülere uygun olacaktır.
- Devlet ve yerel yönetim kurumları meslek sahibi bir özürsüzlü kişiyi işe almaktan kaçınmaz.

- Bütün devlet daireleri ve resmi kuruluşların binaları özürllülere uygun bir fiziksel yapıya kavuşturulacaktır.

2.6.2.2 İngiltere

Bu konuda başı çeken ülkelerden biri de İngiltere'dir. Bu ülkede özürllülerle ilgili ilk düzenleme 1970 yılındaki "Kronik Hasta ve Özürllü Kişiler Yasası" (Chronically Sick and Disabled Persons Act) adı altında yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın 4. maddesi kamuya açık (ücretli ya da ücretsiz) yapıların ve çevrelerinin düzenlenmesi ile ilgili kişileri, yapının çevresinin girişini, içinde dolaşımını, araba parkını, tuvaletlerini özürllülerin de kullanımına uygun düzenlemekle yükümlü kılmaktadır.

Aynı yasanın 6. maddesi konaklama, eğlence ve ağırlama tesisleri, 8. maddesi ise üniversite ve eğitim yapıları için aynı şartları getirmektedir. Daha sonra yayınlanan 65/70 nolu sirküler kamu yapıları, umumi tuvaletleri, kütüphaneleri, sinema ve dükkanları kamuya açık mekanların en doğal örnekleri diye tanımlamakta ve özürllü kullanımına uygun olarak düzenlenmeleri gereğini vurgulamaktadır. Üstelik bu gereklilik sadece yeni yapılacak yapılarla sınırlanmayıp, mevcutların da yapılacak değişikliklerle özürllü kullanımına uygun hale getirilmesi şart koşmaktadır.

1976 yılından bu yana getirilen değişikliklerle, özürllü kullanımına uygun düzenlenmesi öngörülen yapılar kapsamına "işyerleri" de dahil edilmiştir.

1978 ve 1979 yılında "Britanya Standartlar Enstitüsü" (British Standart Institute) tarafından yayınlanan uygulama şartnamesinde konut ve diğer yapıların tasarımında özürllü kullanımı ile ilgili örneklere yer verilmektedir.

1981 yılında yürürlüğe giren "Özürllü Kişiler Yasası", 1970 yılındaki özürllü düzenlemeleri için yer alan "eğer bu düzenleme için ortam pratik ya da mantıklı çözümlere elveriyorsa" hükmünü kaldırmakta ve her durumda bunun sağlanması şartını getirmektedir.

1982 yılında "Çevre Kanunu'nun 10/82 sayılı sirküleri yerel yönetimlere, 1970 yılındaki yasayı uygulama sırasında çıkabilecek sorunlarla ilgilenmek üzere kadrolarındaki en az bir görevlinin "özürllülerle ilgili uygulamalardan sorumlu kişi" olarak belirlenmesini şart koşmaktadır.

1984 yılında yayınlanan "18 No'lu Tasarım Notu", "Özürllülerin Eğitim Yapılarını Kullanımı" ile ilgili esasları içermektedir.

1988 yılında “British Standards Institute”nin yayınlandığı uygulama şartnamenin 8. bölümü özürllülerle ilgili acil çıkışların nasıl olması gerektiğini belirlemektedir.

1992 yılında yayınlanan “Özürllülerle İlgili Yapı Yönetmeliği” önceliklerden (1987) farklı olarak kamu kullanımını kapsamındaki yapıların sadece zemin kat gibi sınırlı katlarının değil, bütün katların özürllü kullanımına uygun olması şartını getirmekte ve bu şart bir ölçüde yapılardaki ekleri de kapsamaktadır. Yine bu yönetmelik daha önceden olduğu gibi sadece tekerlekli sandalye kullanan ve yürüme zorluğu çekenleri değil, onların yanında duyma ve görme özürllülerini de “özürllü kapsamına almaktadır (Tunbiş, 1996).

2.6.3.3 İsveç

Resmi olarak özürllü politikası değişik şekillerde ifade edilmektedir. Bunlar yasalar, devlet tarafından benimsenmiş rehberler, siyasi partiler tarafından belirlenmiş politikalar ve Ombudsman tarafından belirlenmiş olan politikalar şeklindedir. Önem sırasına göre, bireysel destek, rehabilitasyon, ulaşılabilirlik ölçüleri, korunma ve ayrımcılık karşıtı yasalara vurgu yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından Özürllüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar’ın kabul edilmesinden bu yana, devlet bilgilendirme kampanyaları başlatmış ve desteklemiştir. Bu kampanyaların amacı çoğulcu katılımı sağlamaktır. Bu standartların İsveççe çevirisi yapılmış, başına Sağlık, Sosyal İşler ve Dışişleri Bakanlıkları’nca her vatandaşın sorumluluğunu vurgulayan bir önsöz eklenmiştir. Bu yayın diğer bakanlıklara, kamu kurumlarına, belediyelere, şehir meclislerine ve değişik organizasyonlara gönderilmiştir. Devlet tarafından Özürllüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar’ın yaygınlaştırılması amacıyla “Özürllüler Hakemi” (Disability Ombudsman) kurumu oluşturulmuştur. Bu kurum, buna uygun olarak İsveç’in yedi ayrı bölgesinde bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır. Özürllüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar herkes tarafından algılanabilmesi için Braille alfabesi (kabartma yazı), kasetler ve kolay okunabilir formlar şeklinde sunulmaktadır (Michailakis, 1997).

İsveç’te özürllü insanların hakları genel ve özel kanunlarla güvence altına alınmıştır. Bu kişilerin haklarını korumaya yönelik hukuksal düzenlemeler tamamlanmıştır. Yönetimsel ve diğer hukuki olmayan kurallar bunlar arasında Ombudsman, devlet yönetimi, ulusal / yerel denetçilerdir. Her kategoriden özürllüler için eğitim, çalışma, evlenme, evlat edinme ve aile kurma, siyasi haklar, hukuksal haklardan yararlanma, mülkiyet edinme hakkı ve kişisel haklar koruma altına alınmıştır. Sağlık ve bakım, eğitim, rehabilitasyon, danışmanlık, finanssal güvence, çalışma, bağımsız yaşama, kendisini ilgilendiren konulara katılım, teknik

yardım, işaret dili öğrenme, özürhüherin uyarlanmış araç ve ev edinmesinde mali destek sağlanması yasalarla garanti altına alınmıştır (Michailakis, 1997).

Yapay çevredeki ve ulusal tasarımı standartlarında ulaşılabilirliği sağlamak için yasa ve yönetmeliklerde düzenlemeler yapılmıştır. Halka açık alanlar, dış mekanlar, kara, deniz ve hava ulaşımında ve konutlarda ulaşılabilirlik standartları ulusal otorite, yerel yönetimler ve de müteahhitler tarafından denetlenmektedir.

Fiziksel çevrede ulaşılabilirliği sağlanabilmesi için devlet şu önlemleri almıştır. Kaldırımların aaltılması, park yerlerinin belirlenmesi, otomatik kapıların, asansörlerin ve tuvaletlerin düzenlenmesi, halka açık alanların ve evlerin ulaşılabilir olarak düzenlenmesi için mali yardım yapmak, görme zrller için kontrast renkler ve özel aydınlatmanın kullanılması, özel motorlu araçların sağlanması, gerek yerel gerekse ulusal toplu taşımacılıkta düzenlemeler yapılması, tıbbı yardım sağlanması, eğitim, çalışma ve eğlence olanaklarının geliştirilmesi gibi. Bu tip düzenlemelerin yapılmasında maliyetin yanında yeterli bilgi sahibi olunmaması ve yeterli araştırma yapılmamış olması en önemli zorluklardır (Michailakis, 1997).

Plancılarının, mimarların ve inşaat mühendislerinin eğitiminde bu bilincin kazandırılması bir noktaya kadar mümkün olmaktadır. Sağırlar için işaret dili resmi dil kabul edilir ve ilk bu dil öğretilir. Hükümet medya kuruluşlarını, yayınlarında zrllere yönelik yayın yapılması konusunda teşvik eder. İlgili bakanlık zrller için televizyon programlarının hazırlanmasını İşve Televizyonu'nun işaret diliyle haber vermesini, kolay okunabilir kitap ve dergilerin basılmasını destekler. Özürlü insanlar arasındaki iletişim ve bilgi akışını sağlar (Michailakis, 1997).

2.6.3 Türkiye'deki Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de zrl vatandaşların haklarına yönelik bir zrller yasası bulunmamaktadır. Ancak zrller için mevcut kanunlar içinde bir takım düzenlemeler bulunmektedir. Özürlüler için hazırlanan kanun maddeleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kabul ettiği uluslararası sözleşmelere uygun olarak düzenlenmiştir. Bu sözleşmelerin başında "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" ile "zrl Haklarına Dair Bildiri" gelmektedir. Bunlara paralel olarak 1961 yılında Torino'da imzalanan, Türkiye tarafından da 1989 yılında kabul edilen "Avrupa Sosyal şartı" da önemli bir yer tutmaktadır. 38 maddeden oluşan Avrupa Sosyal şartı'nın 15. Maddesi zrllerin haklarıyla ilgili olarak düzenlenmiştir.

- Madde 15 - Özürlülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı Akit Taraflar, yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, özürülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak için, özellikle, aşağıdakileri taahhüt ederler:

1. Mümkün olduğunda genel plan çerçevesinde, ya da bu mümkün değilse, kamusal ya da özel uzmanlaşmış organlar aracılığıyla özürülerin yönlendirilmesini, öğrenimini ve mesleki eğitimini sağlamak için gerekli önlemleri almak.

2. İşverenleri, normal çalışma ortamında özürülerini istihdam etmek ve bunların istihdamını sürdürmek ve çalışma koşullarını özürülerin gereksinimlerine uyarlamak ya da özürülük nedeniyle bunun mümkün olmadığı durumlarda çalışmayı buna göre düzenlemek ya da özürün düzeyine göre güvenli bir istihdam türü yaratmak için, özendirilmeye yönelik bütün önlemlerle bunların istihdam edilmelerini desteklemek. Bazı durumlarda bu önlemler uzmanlaşmış yerleştirme ve destekleme hizmetlerine başvurmayı gerekli kılabilir.

3. Özellikle, teknik yardımları da içermek üzere, iletişim ve hareket engellerinin üstesinden gelmeyi ve ulaşım, barınma, kültürel etkinlikler ve boş zaman kullanımını sağlamayı hedefleyen önlemler yoluyla özürülerin toplumla tam olarak bütünleşmelerini ve toplum yaşamına katılmalarını desteklemek (Avrupa Sosyal Şartı, 1989).

1982 Anayasası'nda sakatların üç temel hakkı, üç maddede ayrı ayrı belirtilmiş ve bu hakların yerine getirilmesi konusunda devlet görevlendirilmiştir.

- Eğitim Hakkı - Madde 42: Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır (TC Anayasası, 1982).
- Çalışma Hakkı - Madde 50: Küçükler ve kadınlar ile bedeni ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar (TC Anayasası, 1982).
- Sosyal Güvenlik Hakkı - Madde 61: Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirler alır (TC Anayasası, 1982).

Özürlülere yönelik olarak hazırlanan kanunları eğitim, çalışma, sosyal güvenlik ve fiziki çevrenin düzenlenmesi şeklinde gruplamak mümkündür. Bütün bu yasal düzenlemeler yapılırken kabul edilen Uluslararası Sözleşmeler ve T.C. Anayasası temel alınmıştır.

2.6.4.1 Eğitim

Kasım 1983 tarihinde yürürlüğe konulan 2916 sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” ile özürlü olup, özel eğitime muhtaç olan çocuklara verilecek eğitim ve öğretim yasal olarak düzenlenmiştir.

Ülkemizde, görme özürllüleri, işitme özürllüleri, ortopedik özürllüleri, zihinsel özürllüleri, uzun süreli hasta çocuklar olmak üzere beş engel grubundaki çocuklara ve gençlere özel eğitim okullarında eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Özel eğitim okul ve kurumları, ilköğretim okulu ve lise seviyesinde eğitim vermektedir. Bunun yanında, mesleki eğitim merkezi, akşam sanat okulu gibi özel eğitim sınıfları bulunmaktadır. 2001-2002 öğretim yılında; 347 özel eğitim okul ve kurumlarında, 17.600 öğrenci öğrenim görmekte ve 3.100 öğretmen görev yapmaktadır (Sakatlar Federasyonu, 2002).

2.6.4.2 Çalışma

1475 sayılı İş Kanunu'nun 25. maddesinde şöyle denmektedir: “İşverenler 50 veya daha fazla işçi çalıştırdıkları iş yerlerinde % 2 oranında sakat kimseyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun bir işte çalıştırmakla yükümlüdür.” 2003 yılında kabul edilen yeni İş Yasası ile bu oran her yıl Bakanlar Kurulu'nun alacağı karara bağlı olarak en az % 3 olmak koşuluyla % 5'e kadar çıkabilecektir. Bu kanuna uymayan mükelleflere de ağır para cezası yaptırımları getirilmektedir.

2.6.4.3 Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik kanunlarında düzenlenen, iş kazası ve meslek hastalığına, sigortalı çalışırken sakatlara sağlık yardımı ve gelir ödenmesi sistemi öngörülmüştür. Ayrıca % 40 ve daha yüksek derecede sakat olup çalışma gücü bulunmayan sigortalılara özel emeklilik sistemi getirilmiştir.

Mayıs 1981 tarihinde 2454 sayılı kanun ile düzenlenen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda gelirlerden alınan vergi hesaplanmasında sakatlar için özel indirim sistemi öngörülmüştür. Bu sisteme göre özürllülük üç derece olarak tanımlanmıştır. Sakatlığın derecesine göre, özürllünün yararlanacağı vergi indirimi oranları bu kanunla belirlenmiştir.

2.6.4.4 Fiziki Çevrenin Düzenlenmesi

6 Haziran 1997 tarihli 572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yerel yönetimlere çeşitli yükümlülükler getirilerek; “özürlülerin kentsel hizmetlerden kolaylıkla yararlanabilmesi” sağlanmaya çalışılmıştır. Söz konusu kararname ile Büyükşehir Belediyelerine ulaşılabilirlikle ilgili olarak; “özürlüler için ulaşım araçlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygunluğunu sağlamak sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almamak veya indirimli tarife uygulamak” gibi görevler verilmiştir. Yine aynı kararname ile belediyelere ise “1580 Sayılı Belediye Kanunu’nun 15. Maddesi’nde sayılan her türlü yapıların ve çevrelerinin, yolların, park bahçe ve rekreasyon alanlarının, sosyal ve kültürel hizmet alanları ile ulaşım araçlarının özürlülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek, imar planlarının yapımı ve uygulanması ile yapıları inşaat ve ruhsat aşamasında Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standardına uygunluk sağlama, uygulamaları denetlemek ve bütünlüğü sağlayıcı tedbirler almak” gibi görevler verilmiştir.

1997 yılında kabul edilen 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’ye ek olarak Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından bazı yönetmeliklerde değişiklikler yapılmış ve yönetmelikler 2 Eylül 1999 tarihli ve 23804 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişiklikler özürlülerle ilgili konuları içermektedir.

Kentsel çevrenin düzenlenmesi ile ilgili olan yasalar ve yönetmeliklerde 1991, 1998 ve 1999 tarihlerinde yapılan değişikliklerle Türk Standartları Enstitüsü’nün standartlarına uyulması zorunluluğu getirilmiş ve her türlü sosyal ve teknik alt yapı alanlarında özürlülerin kullanımını ve hareketliliğini kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması zorunluluğu getirilmiştir.

- TS 9111 (Nisan 1991): “Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları” isimli standart, bedensel, görme ve işitme özürlü kişilerin ikamet edeceği binalarda mimari açıdan yapılabilecek düzenlemelere ait kuralları kapsamakta ve özürlü kişilerin ikamet edecekleri binalarda bir engellemeye uğramadan yaşamlarını sürdürebilmelerini amaçlamaktadır.
- TS 12460 (Nisan 1998): “Şehir İçi Yollar – Raylı Taşıma Sistemleri – Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları” isimli standart, şehir içi yollarda, yapılacak raylı toplu taşıma sistemlerindeki yer altı, hemzemin ya da yer üstünde yükseltilmiş istasyon tesislerinde özürlü ve yaşlı insanlar için mimari açıdan yapılacak düzenlemelerin, tasarım kurallarını kapsamaktadır. Bu standardın hazırlanmasındaki amaç, özürlülerin sağlıklı insanlar gibi istasyon girişinde, istasyon içinde takip edecekleri yolu kolayca

bulmaları ve istasyon bölümlerinden yararlanabilmeleri, istasyon elemanlarını kullanabilmeleri, emniyet ve konfor içinde seyahat edebilmeleridir.

- TS 12576 (Nisan 1999): “Şehir İçi Yollar – Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları” isimli standart özürlü ve yaşlıların sağlıklı insanların gibi sokak, cadde, meydan ve bu yollardaki yaya yolu alt / üst geçitler ile kavşakları kullanabilmeleri için yapılacak yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kurallarını içermektedir. Bu standardın hazırlanmasındaki amaç özürülülerin evden çıkıp, engelle karşılaşmadan tüm sosyal ve kültürel aktivitelere katılmalarını sağlamaktır. Ayrıca özürlü kişilerin iş ve günlük yaşantılarını sürdürürken yollardaki yaya kaldırımını, alt / üst geçitler, kavşaklar, kamu / kurum binaları, alışveriş merkezleri, ikamet ettikleri binaların girişlerinde yapılacak yapısal önlemler ve işaretlemelerle, toplum hayatına katılmalarını amaçlamaktadır.

İmar yönetmeliklerinde de özürülülere yönelik bir takım yaptırımlar bulunmaktadır. İstanbul İmar Yönetmeliği’ne 1999 yılında “Bedensel Engelliler İçin Resmi, Umumi Bina ve Umumi Alanlarda Uyulması Zorunlu Kurallar” başlık 12 maddeden oluşan bir bölüm eklenmiştir (Ek – 2). Bu bölüme göre fiziksel çevrenin özürülüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması zorunluluğu getirilmiş ve yapılar için bazı standartlar belirtilmiştir. Benzer şekilde “Asansör Yönetmeliği”, “Otopark Yönetmeliği”, “Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik” ve “Turizm Tesisleri Yönetmeliği” gibi yönetmeliklerde özürülüler için bir takım düzenlemeler yer almaktadır.

Özürülülerle ilgili hizmetler ve kentsel mekan tasarımında özürülülere yönelik olarak alınması gereken önlemlerle ilgili İçişleri Bakanlığı tarafından 03.01.2002 tarihli BO50ÖKM0000011-12/4 sayılı, “Sosyal Hizmetler” konulu bir genelge yayımlamıştır. Bu genelge yerel yönetimlerin özürülüler konusundaki görevleri ile ilgili olarak önemli maddeler içermektedir (Yavaş, 2002).

9- Mülki İdare Amirlikleri ve belediyeler, ortak kullanılan her türlü fiziksel çevre ve donatının (kamu binaları, yol, park, bahçe, toplu taşıma araçları, ibadethaneler v.b.) bu konularda çıkarılmış T.S.E. standartlarına uygun şekilde özürülülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun hale getirilmesini sağlamalıdır. Bu doğrultuda, belediyeler imar planlarının yapımı, uygulanması ve binaların ruhsatlandırma işlemleri sırasında bu standartların yerine getirilmesini temin etmelidir (İçişleri Bakanlığı, 2002)

3. TURİZM ve ÖZÜRLÜLER

3.1 Tanım ve Kavramlar

Turizm, genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak, tatil – dinlenme eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacı ile yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketidir. Turizm olayı özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önem kazanmış, gelişen bir sosyal ve ekonomik olay olarak daima artan bir şekilde dikkati çekmeye başlamıştır. Bu amaçla turizm olayının daha iyi anlaşılabilmesi için bilimsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Turizm olayı ve kavramı için çok çeşitli tarifler ortaya konmuştur. Bu konuda genel kabul görmüş kavram, Uluslararası Turizm Uzmanlar Birliği'nin (AIEST) 1954 yılında İtalya'nın Palermo kentinde yaptıkları toplantıda kabul edilen tanımdır (Bayer, 1992).

Turizm, kazanç sağlama amacına yönelik olmamak ve sürekli yerleşmemek koşuluyla insanların bir yere seyahatleri ve orada konaklamalarından doğan aktivitelerin bütünüdür.

3.2 Turizm Hareketleri ve Çeşitleri

Her yıl milyonlarca insanı kapsayan, geçici olarak yerleşim yerleri dışında seyahat ve konaklama yapmalarına yol açan turizm olayını doğuran, ortaya çıkaran birçok sebep ve faktör vardır. Bu nedenler, yüzyıllar boyunca değişmemiştir. İnsanın psikolojisine, sosyal yaşantısına, bütün psiko-sosyal ve ekonomik görüş, davranış ve tutumuna bağlı olarak ortaya çıkan turizm hareketlerinin çıkış nedenlerinin temelinde yatan faktörler aynı kalmakla beraber, bu faktörlere etki gösteren diğer sebepler, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimlere paralel bir şekilde değişmektedir (Bayer, 1992).

Turizmin insanların seyahat etmeye başlamalarıyla ortaya çıktığı düşünülmekle birlikte, Dünya'nın ilk turisti olarak Marco Polo olduğu genel bir kabuldür. İnsanların bireysel olarak yaptıkları seyahatler 19. yüzyıl ortalarından itibaren kitle turizmine dönüşmeye başlamıştır.

1930 yıllarından itibaren ekonomik ve sosyal bilimler içinde turizm olayı da yer almaktadır. Seyahat etme olanakları ve vasıtalarının kapasite ve çeşitlerinin artması, turizmde gelişmenin esasını teşkil eder. Bu devirde kitle veya kütle turizmi diye adlandırılan toplu seyahatler başlamış ve bilhassa kıtalararası seyahat etme olanağının ortaya çıkması neticesinde turizm büyük bir ekonomik gelişme göstermiştir. Turistik otellerin ve eğlence yerlerinin modernleşmesi, toplu turistik gezilerin imkanını büyütmüş ve neticede turizm her ülkenin aradığı bir ekonomik fonksiyon haline gelmiştir (Bayer, 1992).

Günümüzde turizm çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan bazıları, turizm aktivitelerine göre, turistin geldiği yere göre, turist sayısına göre, seyahat zamanına göre, konaklama süresine göre, turistik sosyal seviye ve isteklere göre, ticari faaliyete göre sınıflandırmalardır. Bu çalışmada turizm aktivitelerine göre on ayrı turizm türü ele alınmaktadır. Bunlar:

1. Dinlenme Turizmi: Güneş – deniz – kum aktiviteleri turistlerin özellikle yaz aylarındaki tatillerinde yapılan turizm aktivitesi, esasını teşkil eder. Doğa ve temiz bir ortamda, asgari standartta konaklama tesislerinde tatil turizmi yapılır.
2. Kültür Turizmi: İnsanları tarihi değerler ve doğal varlıkları koruma düşüncesi, bu değerlere karşı ilgisi ve öğrenme isteği kültür turizminin önemini oraya koymaktadır.
3. Sağlık Turizmi: Turizmin en eski aktivitesidir. Hasta tedavisi ve kaplıca kürleri gibi çeşitleri vardır.
4. Ticaret Turizmi: Turizm bu türü genellikle fuarlar, panayırlar ve sergilerle ilgilidir.
5. Kongre Turizmi: Turizmin son yıllarda büyük önem kazanan bir türüdür. Genelinde turizm sezonu dışındaki zamanda uygulandığı için de turizmin sezon dışı gelir getiren bir türü olarak kabul edilmektedir.
6. Spor Turizmi : Sportif aktiviteler ve müsabakalar ile kış turizminin turizmde önemi artmaktadır. Pahalı bir turizm türü olan bu faaliyetlerde konaklama tesislerinin nitelik ve olanakları önemli bir etkidir.
7. Eğlence Turizmi : Turizmin yeni gelişen bir kolu olan bu türde, kumarhaneler ve eğlence sitelerinde ve lüks konaklama tesisleri bulunmaktadır.
8. Sosyal Turizm: Orta halli yani az gelirli insanların, sosyal turistik tesislerdeki dinlenme ve tatil yapmaları bu turizm aktiviteleri içinde kabul edilir.
9. Politik Turizm: Uluslararası kuruluşlar, ülkelerin, birlikleri ile ilişkisini düzenleyen ve fikir alışverişinde bulunan organizasyonları kapsayan turizm türüdür.
10. Macera Turizmi: Bilhassa sporcuların ve doğa sevenlerin ilgisini çeken bu turizm türü ciplerle dağ gezileri, mağara gezileri şeklinde uygulanır (Bayer, 1992).

3.3 Turizm Tesisleri

Turizm tesisi turizm yatırımı kapsamında bulunan veya turizm işletmesi faaliyetinin yapıldığı tesisleri ve bunların ayrıntıları ile tamamlayıcı unsurlarını tanımlamaktadır. Turizm tesisleri altı ana bölüme ayrılmaktadır.

3.3.1 Konaklama Tesisleri

Oteller

Oteller, asıl fonksiyonları müşterilerin geceleme ihtiyaçlarını sağlamak olan, bu hizmetin yanında, yeme-içme, spor ve eğlence ihtiyaçları için yardımcı ve tamamlayıcı birimleri de bünyelerinde bulundurabilen tesislerdir. Oteller, taşıdıkları niteliklerine göre bir yıldızlı oteller, iki yıldızlı oteller, üç yıldızlı oteller, dört yıldızlı oteller ve beş yıldızlı oteller olarak sınıflandırılırlar (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Moteller

Moteller, yerleşim merkezleri dışında, karayolları güzergahı veya yakın çevrelerinde inşa edilen, motorlu araçlarıyla yolculuk yapanların konaklama, yeme-içme ve araçlarının park ihtiyaçlarını karşılayan en az 10 odalı konaklama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Tatil Köyleri

Tatil köyleri; doğal güzellikler içerisinde, rahat bir konaklama yanında çeşitli spor, eğlence ve satış hizmetlerinin de sağlandığı yaygın yerleşim düzenindeki en fazla iki katlı yapılardan oluşan, en az 60 odalı konaklama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Pansiyonlar

Pansiyonlar; konaklama tesisi olarak planlanıp inşa edilen, yönetimi basit, müşterilerin kendi yemeklerini bizzat hazırlayabilme imkanı bulunan, en az 5 odalı tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Kampingler

Kampingler; karayolları güzergahları ve yakın çevrelerinde, kent girişlerinde, deniz, göl, dağ gibi doğal güzelliği olan yerlerde kurulan ve genellikle turistlerin kendi imkanlarıyla geceleme, yeme-içme, dinlenme, eğlence ve spor ihtiyaçlarını karşıladıkları en az 30 ünitelik tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Apart Oteller

Apart oteller; mesken olarak kullanılmaya elverişli bağımsız apartman ya da villa tipinde inşa ve tefriş edilen, müşterinin kendi yeme ve içme ihtiyacını karşılayabilmesi için gerekli teçhizat ile donatılan ve otel olarak işletilen konaklama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Hosteller

Hostel; gençlik turizmine cevap verebilecek en az 10 odalı konaklama ve yeme-içme hizmeti veren veya müşterinin kendi yemeklerini bizzat hazırlayabilme imkanı olan tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

3.3.2 Yeme İçme ve Eğlence Tesisleri

Lokantalar

Lokantalar tabldot, alakart veya özel yemek ve bu yemeklere uygun servisler ile yeme-içme ihtiyaçlarını karşılayan tesislerdir. Lokantalar üçüncü sınıf, ikinci sınıf ve birinci sınıf olarak sınıflandırılırlar. İşletmenin dekorasyonu, hizmet standardı, yemeklerin nefaset, kalite ve sunuş özellikleri de dikkate alınır (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Kafeteryalar

Kafeteryalar; süratli, temiz ve kaliteli yeme-içme hizmetinin garson servisi olmadan müşteriye sunulduğu en az 50 kişilik tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Eğlence Yerleri

Eğlence yerleri; dört ve beş yıldızlı oteller, tatil köyleri ile tatil merkezleri bünyesinde faaliyet gösteren, müşterinin öncelikle eğlence ihtiyacını karşılamak yanında, yiyecek-içecek servisi de yapılabilen işletmelerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

3.3.3 Sağlık ve Spor Tesisleri

Termal Turizm Tesisleri

Termal turizmi tesisleri; mineralize termal sular, içme suyu, deniz suyu, çamur gibi maddeler veya salonun yolu ile veya mekanik ve elektrikli araçlarla masaj ve beden eğitimi gibi yöntemlerle insan sağlığını koruma ve tedavi amacı taşıyan uygulamalardan birinin veya birkaçının, hekim gözetiminde yapıldığı tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Sağlık Rehabilitasyon ve Bakım Tesisleri

Bir konaklama tesisi bünyesinde bulunan, doğal çevre içerisinde düzenlenen, müşterilere sağlıklı yaşam hizmeti sunmaya yönelik, çeşitli yaş grupları için sağlık ve bakım hizmetleri, rehabilitasyon, gıda-beslenme gibi belirli bir konuda uzmanlaşarak tümüyle bu amaca yönelik hizmet verilen ve bu hizmetin gerektirdiği ünitelerde uzman personel ile işletilen tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Havuzlar

Havuzlar; belgeli bir tesis bünyesinde yer alabilen ve müstakilen belgelendirilemeyen tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Golf Tesisleri

Golf tesisleri; golf sporunun uluslararası normlarına uygun alanlarda, golf sporuna yönelik parkur, ısınma ve pratik yapma alanıyla birlikte, kulüp binası ve bu aktiviteyi destekleyici diğer bölümlerden oluşan tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Dağ evi, Spor ve Avcılık Tesisleri

Dağ evi, spor ve avcılık tesisleri; spor ve avcılık turizmine cevap verebilecek en az bir yıldızlı otel niteliklerini taşıyan konaklama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

3.3.4 Kongre ve Sergi Merkezleri

Bünyesinde her türlü toplantının yapılabileceği, biri en az 1.000 kişilik olmak üzere, toplantı salonları ile açık ve kapalı sergilemenin yapılabildiği alanlarını kapsayan tesislerdir.

3.3.5 Rekreasyon Tesisleri

Tatil Merkezleri

Tatil merkezleri, müşterilerin konaklama, yeme-içme, eğlence, dinlenme ve spor ihtiyaçlarını karşılayan, kuruluş yeri veya işletmesi özelliği gereği yardımcı ve tamamlayıcı birimleri de bünyelerinde bulundurabilen, imar planlarında tatil merkezi için ayrılmış alanlarda, her otel için ayrı mülkiyet, irtifak ve intifa haklarına imkan tanıyan en az 1250 odalı tesislerdir. (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000)

Eğlence Merkezleri

Eğlence merkezleri, bünyesinde konaklama tesisi bulunmayan eğlence ve rekreasyon ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan ve müşterinin aktif katılımının sağlandığı tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Temalı Parklar

Temalı parklar; geleceğin dünyası, bilim, bilimkurgu, tarih, kültür, gelenek ve birikimler ile dünya coğrafyası gibi belirli bir konunun uluslararası görsel ve işitsel teknolojinin de yardımıyla tanıtıldığı ve müşterinin izlemesine sunulduğu eğlenceye yönelik tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Günübirlik Tesisler

Günübirlik tesisleri turizm potansiyeli yüksek olan yörelerde; yeme-içme, dinlenme, eğlence ve spor imkanlarından birkaçını günübirlik olarak sağlayan, konaklama yapılmayan tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Kırsal Turizm Tesisleri

Kırsal Turizm Tesisleri; Bakanlıkça sınırları ve mevkiî tespit edilen kırsal alanlarda geliştirilmeleri planlanan veya köy ve çiftlik evleri gibi kırsal alanlardaki mevcut yapılaşmanın iyileştirilmesiyle turizme kazandırılan veya bu türde yeni yapılan mekanlarda düzenlenen, müstakil veya toplu olarak hizmet verecek en az 5 odalı konaklama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Yüzer Tesisler

Yüzer tesisler; Türk karasularında veya limanlarında turizm amaçlı olarak konaklama, yeme-içme ve/veya eğlence hizmeti verebilecek nitelikteki kendiliğinden hareket etme kabiliyetine sahip veya bir römorkör vasıtasıyla çekilen, kullanım amacı belirtilmiş denize elverişlilik belgesi olan ve bu belgeleri ilgili mevzuat çerçevesinde yenilenen deniz araçlarıdır (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Kış Sporları ve Kayak Merkezleri Mekanik Tesisleri

Kayakçıların kayak yapması amacıyla farklı noktalar arasında taşınmasına yönelik, teleferik, telesiyej, teleski, telekabin gibi mekanik düzenlemelerden oluşan tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

3.3.6 Özel Tesisler

Turizm Kompleksleri

Turizm kompleksleri; tatil merkezi, kongre ve sergi merkezi ile buna ilave olarak yönetmelikte tanımlanmış olan golf tesisleri, eğlence merkezleri, temalı parklar, termal turizm tesisleri, apart otel, en az 100 adet yatın barınabileceği yat limanı ile sağlık, rehabilitasyon ve bakım tesislerinden en az üç adedini bünyesinde bulunduran tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000)

Mola Noktaları

Mola noktaları, karayollarında seyahat edenlerin dinlenme, yeme-içme ve benzeri ihtiyaçlarını 24 saat süreyle karşılayan karayolları güzergahı ve yakın çevresinde bulunan, aslen konaklamaya dönük olmayan tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Zincir Tesisleri

Bakanlıkça uygun görülecek belirli bir tur güzergahı üzerinde, inanç, tarih, kültür gibi alternatif turizm hareketlerine hizmet verecek ve esas olarak tur müşterilerinin konaklama ve yeme-içme ihtiyaçlarına yönelik, asgari beş ayrı noktada bu yönetmelikte yer alan ve müstakil olarak belgelendirilen farklı türlerin zincir olarak işletildiği tesislerdir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

Personel Eğitimi Tesisleri

Personel eğitim tesisleri; turizm sektörünün eğitilmiş personel ihtiyacını karşılamak üzere, her seviyedeki personelin eğitiminin çeşitli eğitim programları çerçevesinde teorik ve uygulamalı olarak, birlikte veya ayrı ayrı yaptırıldığı en az 120 öğrenci kapasiteli eğitim ve uygulama tesisleridir (Turizm Tesisleri Yönetmeliği, 2000).

3.4 Dünya’da Özürlülerin Turizm İçindeki Yerleri

Turizm olayına katılmak için kişinin sahip olması gereken bir takım faktörler vardır. Bunlar çalışma hayatının getirdiği dinlenme ihtiyacı, bulunulan ortamdaki uzaklaşma arzusu, iş hayatının dışında kalan boş zaman, bir iş sahibi olmanın sağladığı maddi imkanlardır.

Konuya özürlüler açısından bakıldığında; her insan gibi belki de daha fazla özürlü kişinin dinlenmeye, eğlenmeye, yeni yerler görmeye, bedensel ve ruhsal açıdan sağlığına kavuşmaya

hakkı ve ihtiyacı vardır, yeter ki; bu olayları gerçekleştirmek için gerekli faktörleri taşıyınlar (Erdoğan, 1994).

1981 yılının Birleşmiş Milletler tarafından “Uluslararası Özürlüler Yılı” olarak ilân edilmesiyle, bu gruptaki insanlara yönelik davranışlarda önemli ölçüde anlayış değişikliği gözlenmiştir. Bu değişikliği pekiştirmek amacıyla, yine Birleşmiş Milletlerce 1983-1992 yılları “Özürlü İnsanlar On Yılı” olarak belirlenmiş, bu dönemde belirginleşen ve “Özürlü İnsanlara Yönelik Dünya Eylem Programı” ile daha da gelişen anlayış, günümüzde çağdaş toplumun vazgeçilemezleri arasına girmiştir. Bu gelişmelerden önce, çoğu yerde özürlü insanlar; saklanan, unutulmuş veya alt sınıf olarak görülen bir kesimdi. Ne yazık ki hâlen özürlülere böyle yaklaşılacak toplumların varlığı da bir gerçektir. Özürlü insanların da diğerleri gibi istihdam, seyahat, turizm, alışveriş, boş zaman uğraşları gibi yaşamın birçok kesitlerinde yer alabileceği düşüncesi çok az ilgi görmüştür. Bu nedenle de turizm altyapısını oluşturan ulaşım, konaklama ve diğer öğelerin özürlü insanlar tarafından kullanımı oldukça zayıftır (Mengüç, 2002).

Son yıllarda bu durumun radikal bir şekilde değişikliğe uğramaya başladığı gözlenmektedir. Özürlü insanlar da yaşamın tüm kesitlerinde yer almakta, seyahat etmekte ve turizm etkinliklerine katılmaktadırlar. Bu değişimle birlikte ticaret dünyası; özürlü insanları ve doğal olarak onların eşlerini, çocuklarını, ailelerini, akrabalarını, iş ortamında ve sosyal hayattaki arkadaşlarını da cezbedecek yolları aramaya başlamıştır. 1989 yılında bir grup İngiliz turizmci ve uzman tarafından “Herkes İçin Turizm” adıyla yayınlanan bir rapor kısa sürede aynı adla tüm Avrupa’da bir kampanya hâline dönüşmüştür. Bu kampanyanın temelini de özürlülerin topluma tam uyumunun sağlanması oluşturmuştur (Mengüç, 2002).

Dünya’daki nüfusunun %10’unun özürlü olduğu kabul edildiğine göre yaklaşık 600 milyon insanı kapsayan bir pazardan söz etmek mümkündür. Bu insanların tamamının hem ekonomik nedenlerle hem de özürlülük hâlleri nedeniyle seyahat etmeleri mümkün olamamaktadır. Yine de söz konusu özürlü insanlara eşlik edecek kişiler de dahil edildiğinde pazarın boyutları oldukça büyümektedir. Bu büyümenin nedeni, özürlü insana sunulan her turizm olanağının aynı anda bu insanın eşine, çocuklarına, ailesine ve arkadaşlarına sunulmuş olmasındandır.

Gelişmiş ülkelerde özürlülerin seyahat edebilmesi, turizme katılabilmesi yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Avrupa Birliği, 2003 yılını “Özürlüler Yılı” ilan etmiş ve belli başlı özürlülük tiplerine ilişkin bir anlayış ve tatminkar turizm hizmetlerinin nasıl verileceği konusunda bilgi sağlamak amacıyla, “Avrupa’yı Özürlü Turistler İçin Erişilebilir Kılmak” başlıklı, turizm sektörüne yönelik bir elkitabı yayınlamıştır. Her ülkenin kendi ülkesine

yönelik olarak yayımladığı rehberlerde, özürllüer için ulaşım ve konaklama imkanlarıyla gezilip görülecek yerlerin ulaşılabilirliği hakkında detaylı sayılabilecek bilgiler sunulmaktadır.

3.4.1 İngiltere

İngiltere’de bir veya birden fazla özürlü olan 6 milyon kişi yaşamaktadır ki; bu İngiltere nüfusunun % 8’i kadardır. Bunların 400 bin kişisi (% 7’si) özürllüer için düzenlenmiş tesislerde toplu olarak yaşamaktadır.

Toplumsal yaşamda özürllüsüne sağladığı düzeni başarı ile sürdüren İngiltere, konu itibarı ile ele aldığımız “özürllü turizmi” konusunda da örnek teşkil eden birkaç ülkeden birisidir. Sadece özürllülere yönelik program hazırlayan seyahat acenteleri, özel düzenlemeleri ulaşım araçları ve her türlü özürllütünün kalabileceği şekilde düzenlenmiş konaklama işletmeleri ile bu konuda oldukça mesafe kaydetmiştir.

Holiday Care Service bu konuda isim yapmış dünyaca ünlü bir organizasyondur. 1992 yılında 24 binden fazla özürllü insana tatil imkanı sunmuştur. Tatil sırasında insanlara hizmet veren bütün kurumlardan özürllülerin de yararlanması açısından projeler hazırlar. Britanya Krallığı’nda tekerlekli sandalyenin gidebileceği yerler hakkında 14 bölgesel kitap hazırlanmıştır.

İngiltere’de hemen hemen her konaklama işletmesinde, bölgede gezilebilecek yerleri özürllüler açısından inceleyen rehber kitaplar mevcuttur. Bu kitaplarda her konuda bölgenin profili çıkarılmıştır. Ayrıca bütün özür grupları için kısaltmalar ve semboller İngilizce, Fransızca ve Almanca olmak üzere üç dilde yazılmıştır.

Tatile çıkmak için acenteye başvuran özürllü kişiye verilen formlarda özürlü ile ilgili bütün detayları öğrenebilmek amacıyla sorular sorulmaktadır. Alınan yanıtlardan sonra ne tür bir hizmet verileceği, bu konuda eğitimli personel tarafından saptanmaktadır. Eğer özürllü kendi başına hareket etme yeteneğine sahip değilse bir yardımcı eşliğinde tatilini rahat bir şekilde geçirebilmektedir (Erdoğan, 1994).

Binaların düzenlenmesi yasasının özürllü kişilerin özel ihtiyaçlarına ilişkin kısmında artık görme ve işitme özürllü kişiler de dikkate alınmaktadır. Bu katı standartlardan çok bir tasarım rehberi olarak hizmet vermektedir. Yerel girişimci grupların ve özürllü organizasyonlarından gelen baskılar sonucunda, bu yasaya uyum son on yılda artmıştır. 1995 yılında çalışma hayatı,

sosyal hizmet ve ulaşılabilirlik konuları kapsayan anti ayrımcılık yasası yürürlüğe girmiştir. Yasanın yaptırımcılığı üzerindeki çalışmalar hale sürmektedir.

“Otel ve Tatil Konsorsiyumu” (The Hotel & Holiday Consortium) tekerlekli sandalye kullanıcıları için konaklama tesislerinin sınıflandırılması için kriterler belirlenmiştir. Ulusal Turizm Kurumları (İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda) The Otel & Holiday Consortium ve Holiday Care Service (Tatil Bakım Servisi) birlikte çalışarak iki yeni kriter daha belirlemiştir. İngiltere’de 1993’den beri ülke çapında (NAS) National Accessibility Scheme (Ulusal Ulaşılabilirlik Planı) tarafından bir sınıflandırma yapılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre:

Kategori 1 : Kendi başına seyahat edilen tekerlekli sandalye kullanıcısı için ulaşılabilirlik.

Kategori 2 : Yardımcı olarak tekerlekli sandalye kullanıcıları için ulaşılabilirlik.

Kategori 3 : Birkaç adım yürülebilen ve en fazla üç basamak çıkabilen tekerlekli sandalye kullanıcısı için ulaşılabilirlik.

Konaklama tesislerinin ulaşılabilirliği için en kolay anlaşılabilir kaynak Holiday Care Service’dir. Holiday Care Service, National Accessibility Scheme ile aynı kriterleri kullanmakta ve denetçileri daha fazla bilgi toplamaktadır. Örneğin duyuusal özürlü misafirlerin ulaşılabilirlik olanakları hakkında bilgi toplamaktadır. National Accessibility Scheme sadece tekerlekli sandalye ile ilgilenmekte diğer özürlü türleri ile ilgilenmede eksik kalmaktadır (EU, 2003a).

3.4.2 İsveç

Sosyal bilinç açısından en gelişmiş ülkelerden biri olan İsveç, özürlü insanların sosyal yaşama daha fazla katılabilmeleri için uluslararası girişimlerde ön saflarda yer almaktadır. Mevcut kanunlara göre ülkedeki bütün kamu binaları özürülüler için ulaşılabilir hale getirilmiş ve zaten iyi durumda olan toplu taşımacılık da geliştirmektedir. Çoğu İsveç otellerinde özürülüler ve alerjisi olan insanlar için tasarlanmış özel odalar bulunmaktadır. Tatil merkezlerinde yüzme, kanoculuk, binicilik gibi aktivitelere özürülülerin de katılabilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Çoğu müze ve sanat galerilerinde görme özürülülerin buralarda sergilenen eserlere dokunabilmeleri bir ayrıcalık değil neredeyse bir kural haline gelmiştir. Ayrıca eserlerin yanında Braille alfabesi ile açıklayıcı yazılar bulunmaktadır. İsveç’te ayrımcılığa karşı özel bir yasa olmamakla birlikte özürülü insanların ihtiyaçlarını karşılamak için “Disability Ombudsman” kurumu oluşturulmuştur.

Ulaşılabilirlik imkanlarına ve derecelerine göre konaklama tesisleri sınıflandırılmıştır. Aşağıda yer alan kısaltmalar ve açıklamaları konaklama tesislerinin özürülülerin kullanımına uygunluğunun kodlanmasında kullanılmaktadır.

RWC: Tekerlekli sandalye kullanıcıları için düzenlenmiş tuvalet.

RTC: Tekerlekli sandalye kullanıcıları için düzenmiş kimyasal tuvalet (chemical toilet).

HR: Bütünüyle tekerlekli sandalye kullanıcıları için düzenlenmiş odalar. Bu otellerde ulaşılabilir umumi RWC; kapı açıklıkları 80 cm; oda en az 12 m²; banyolarda oturaklı duş; alarm sistemi olmalıdır.

TR: Ulaşılabilir oda. Oda içinde 115 x 115 cm boşluk; koridor 90 cm (veya dönmek için 100 cm); eşiksiz duş ya da banyo; ve duş varsa mutlaka oturak olmalıdır.

H: İşitme özürülüler için ses yükselticili telefonu olan oda.

T: İşitme güçlüğü olanlar için yardımcı işaretler

S: Görme özürülüler için ulaşılabilirlik. Görme özürülüler odalarına bir yardımcı ile götürülmekte, yemekler self servis olsa da masasına servis getirilmektedir. Rehber köpekler eğer alerjik bir durum yoksa odalara alınmaktadır.

A: İsveç Alerji Kurumuna (Swedish Allergy Association) göre alerjisi olanlar için uygundur.

X: Umumi RWC yok; sadece odalarda düzenlenmiş WC bulunmaktadır.

Oda giriş kapılarının genişliği en az 90cm, duvarla yatak arası en az 130 cm, tekerlekli sandalyenin 180 derece dönebilmesi için 150 x 150 cm boş alan, duvar ve sandalye arasında geçiş için 90 cm, dolap ve gömme dolap önünde 130 cm boşluk olmalıdır. Banyo ve tuvaletler içinde tekerlekli sandalye 180 derecelik dönüş yapabilmelidir. Banyo kapısı özürülü tarafından içerden de kapatılabilmelidir. Klozet yanlarında mutlaka hareketli tutunma barları bulunmalıdır. Duşta tutunma barları ve oturak mutlaka olmalıdır. Duş takımı sabit olmamalı (telefon tipi) duvara takılabilir olmalıdır. Musluk kontrolleri tek bir kolla kontrol edilebilir şekilde olmalıdır (EU, 2003b).

3.4.3 Almanya

1970’li yılların sonuna değin, tekerlekli sandalye kullanan özürülüler ile diğer özürülülerin seyahat edebilme olanakları oldukça kısıtlıydı ve sadece birkaç organizasyon özürülüler için

turlar düzenlemekteydi. Sadece birkaç kamu binasında uygun girişler ve asansörler vardı. 1980'li yılların başında bir çok şehir ve topluluk kamu binalarının özürhüleri için ulaşılabilirliğini denetlemek amacıyla temsilciler (Behinderten-beauftrager) atamıştır. Pek çok büyük şehir tren istasyonlarına asansörler koymuş diğer şehirlerde de alçak tabanlı otobüsler kullanılmaya başlanmıştır. Bugün çoğu seyahat işletmeleri ve pek çok sivil toplum örgütü özürhüleri için seyahat turları düzenlemektedir. Çoğu belediye turist bilgilendirme ofislerinde ulaşılabilir otellerle ilgili olarak ek bilgiler vermektedir. Bununla birlikte bu bilgiler güvenilir değildir, rezervasyon yapılırken kontrol edilmelidir. Belediye, yönetim, postane, bankalar, dükkanlar, mağazalar gibi yapılarda basamaksız girişler ve kullanıcı dostu asansörler sıkça kullanılmaktadır. Çoğu şehir ve daha küçük ölçekli yerleşimlerde özürhüleri ulaşılabilirliğiyle ilgili şehir rehberleri özürhüleri dernekleriyle birlikte hazırlanmaktadır. Özürhüleri için resmi bir turist bilgilendirme ofisi olmamasına rağmen, ulaşılabilir otel, misafirhane, apart oteller ve hosteller listesinin olduğu Alman Otelleri Rehberi vardır.

Almanya'da özürhüleri ilişkin bir bakanlık yoktur, ama yasal yetkisi olmayan bir hükümet temsilcisi bu işleri yürütmektedir. 1995 yılında Anayasa'ya eklenen ayrımcılık karşıtı bir madde ile "kimse özürhüleriğünden dolayı ayrımcılığa tabi tutulamaz" ibaresi getirilmiştir. Bu kanun ile özürhüleri turizm de dahil olmak üzere sosyal entegrasyonunun geliştirilmesi beklenmektedir. Almanya'da ulaşılabilir otel ve toplu taşımacılığa yönelik bir yasa yoktur. Devlet sadece tavsiyeler yayınlamaktadır. Bunun yanında "DIN 18025 Kısım I-II" Standartları otel ve tatil tesisleri gibi yapıların uymak zorunda oldukları standartlar da mevcuttur. Yeni yapılan otellerin çoğunda özürhüleri ihtiyaçları göz önüne alınmaktadır. Daha küçük otel ve misafirhanelerde de özürhüleri yönelik düzenlemelere son yıllarda daha sık rastlanmaktadır.

Almanya'daki yaklaşık 35.000 otel ve pansiyondan kabaca 1.500 kadarının özürhüleri için uygun olduğu (behindertenfreundlich) kabul edilmektedir. Uygun olmanın anlamı DIN 18025 Kısım I (Tekerlekli Sandalye Kullanıcılar İçin Planlama Esasları) ve Kısım II (İşitme, Görme Özürhüleri İçin Planlama Esasları) standartlarına uygun olmasıdır. Gayri resmi olarak konaklama tesislerinin ulaşılabilir olması, özürhüleri konuğun her şart altında rahatça bu tesislere gelebilmesi olarak tanımlanabilir. Şehir ve kasabalardaki turist bilgilendirme merkezlerindeki broşür ve listelerde ulaşılabilir konaklama tekerlekli sandalye sembolü ile ifade edilmektedir. Broşürlerde yer alan sembollerin % 80'i özürhüleri insanlar veya uzmanlar tarafından kontrol edilmediği için güvenilir olmayabilir. Oteller tekerlekli sandalye sembolünü sadece resepsiyon ve lokantalarda kullanmakta ancak yatak odalarına koymamaktadırlar.

Kategori A:

Giriş basamaksız olmalı ya da rampa yapılmalı; girişle otopark alanı arasında en fazla iki basamak olmalı; kapıların genişliği 80 cm'den az olmamalı; banyo ve tuvaletlerde tekerlekli sandalye kullanımı için 140 x 140 cm boş alan bırakılmalı; olanak dahilinde tekerlekli sandalye kullanıcıları için duş içinde ve klozet yanlarında tutunma barları, eğimli ayna, uyarlanmış yatak ve sürme kapılı dolaplar olmalıdır.

Kategori B:

Giriş basamaksız ya da rampa olmalı; park yeri ile otel odası arasında en fazla üç basamak olmalı; bütün kapılar 70 cm genişliğinde olmalı; tekerlekli sandalye kullanıcıları için banyo ve tuvalette 120 x 120 cm boşluk bırakılmalıdır.

Kategori C:

Girişleri üç ya da daha fazla basamaklı olan, kapı genişlikleri ile banyo ve tuvaletleri tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun olmayan, diğer fiziksel ve ruhsal özürllüer için uygun olan tesislerdir.

Almanya'daki konaklama tesisleri bir turizm organizasyonu olan "Fremdenverkehr - Marketing GmbH Bonn" tarafından dikkatlice incelenerek A, B ve C şeklinde sınıflandırılmıştır. Listelenen bütün bu yerler özürllü insanlar için uygundur. Çoğu otel sadece sınırlı sayıda uygun oda sağlamakta ve gruplar için belirli kapasiteler oluşturmaktadır. Rezervasyon yapılırken açıkça özürllüer için düzenlenmiş banyosu ve tuvaleti olan oda istendiğinin belirtilmesi gereklidir (EU, 2003c).

3.5 Türkiye'de Özürllü Turizmi

Türkiye'de özürllülerin turizme katılımları yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan bir olgudur. Özürllüer karşılaştıkları çok çeşitli sorunlar yüzünden sosyal yaşama yeterli ölçüde katılmamaktadırlar. Bunun bir sonucu olarak da turizm aktivitelerinden yararlanmaları pek mümkün olamamaktadır. Ancak son yıllarda özürllülerin sosyal yaşama katılımlarını arttırmaya yönelik çalışmaların bir parçası olarak turizm alanında da bir takım gelişmeler görülmektedir. Turizm Tesisleri Yönetmeliği'nde ve imar yasalarındaki değişikliklere paralel olarak turizm tesisleri özürllülere yönelik düzenlemeler yapmaktadırlar. Ayrıca sadece özürllüer için tasarlanan tatil köyleri, kamplar gibi projeler hayata geçirilmektedir.

Bu doğrultuda Antalya Manavgat'ta özürllüer için bir tatil köyü yapılmaktadır. 50 milyon USD gibi yüksek bir maliyeti olan tesis, 960 yatak kapasitesine ve beş yıldızlı bir otel kalitesinde özelliklere sahip olacaktır. (Kireklo, 2002) Yine özürllüere yönelik bu kez bir sivil toplum kuruluşu tarafından yaptırılan "Engelliler ve Gençlik Sportif Eğitim ve Tatil Kampı Projesi" Bodrum Güvercinlik'te sürmektedir. Benzer bir şekilde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "Florya Özürllüer Yaz Kampı" yıllardır özürllüere hizmet vermektedir.

3.5.1 Özürllüelerin Turizme Katılım Olanakları

Türkiye'de özürllüer turizme daha çok çeşitli kurumlar tarafından organize edilen turlar vasıtasıyla katılmaktadırlar. Bu kurumlar devlet kuruluşları olabildikleri gibi sivil örgütleri, özürllüer için çalışan dernekler de olabilmektedir. Az sayıda da olsa bazı özürllüer aileleriyle ya da bireysel olarak turizme katılabilmektedirler.

3.5.1.1 Gönüllü Kuruluşlar Vasıtasıyla

Özürllüere hizmet alanında önemli bir görev üstlenen gönüllü kuruluşlar, zaman zaman bu görevlerini turizm alanında da sürdürmüşlerdir. Özürllüelerin topluma her yönüyle katılabilmesi, başarılarının ödüllendirilmesi, morallerinin yüksek tutulabilmesi amacıyla çeşitli dernek ve vakıflar, Lions ve Rotary Kulüpleri yurt içi ve yurt dışı değişik yerlerde kamp, şenlik festival türü organizasyonlar düzenlemektedir.

Bu organizasyonlar vasıtasıyla özürllüer, dinlenme, eğlenme, spor, v.b gibi amaçlarla devamlı ikamet ettikleri yerlerin dışına seyahat ederler ayrıca buralardaki turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek geçici olarak konaklarlar. Kısaca turizm olayını meydana getiren bütün aşamalardan geçerler (Erdoğan, 1994).

3.5.1.2 Devlet Kuruluşları Vasıtasıyla

Devlet kuruluşları vasıtasıyla özürllüelerin turizm olayına katılımı çoğunlukla spor alanında olmaktadır. Özürllüelerin Gençlik ve Spor Müdürlüğü'ne bağlı Özürllüer Spor Federasyonu tarafından düzenlenen yarışmalar öncesindeki kamp çalışmaları ile yurt içi ve yurt dışındaki spor organizasyonlarına katılımı, aynı zamanda turizm olayına katılımını sağlamıştır (Erdoğan, 1994).

3.5.1.3 Bireysel Olarak

Türkiye’de özürliülerin turizme katılımı genellikle sosyal yönü olan turizm şeklinde olsa da eğitim seviyesi yüksek, buna paralel olarak gelir durumu oldukça iyi kimi özürliüler bireysel olarak turizm olayına katılmayı tercih etmektedirler. Türkiye genelinde bu gruptaki kişiler fazla olmamakla birlikte yine de belli bir talebi meydana getirmektedir (Erdoğan, 1994).

3.5.2 Turizme Katılımı Olumsuz Yönde Etkileyen Nedenler

Özürliülerin topluma entegrasyonunu engelleyen faktörler, turizme katılımlarını da engelleyen ana sebeplerdir. Eğitimsizlik, ekonomik güçlükler, fiziki engeller gibi faktörler esasında birbirlerinin hem nedenleri hem de sonuçlarını oluşturmaktadır. Örneğin eğitimsiz özürliü bireylerin iş bulması zorlaşmakta bu da ekonomik sıkıntıya neden olmaktadır. Yaşanan ekonomik sıkıntılar fiziki engellerin ortadan kaldırılmasını zorlaştırmaktadır. Fiziki engeller de eğitim olanaklarını güçleştirmektedir. Özürliülerin turizme katılımı engeller faktörler arasında hukuksal düzenlemelerin olmaması ya da düzgün işletilememesi de gözden kaçmamalıdır.

3.5.2.1 Eğitim

Turizm, faaliyetine katılmada eğitim seviyesi önemli bir faktördür. İyi bir eğitim genellikle iyi bir gelir dolayısı ile maddi imkan demek olmakla beraber aynı zamanda kültürel bir faktördür. Kültürel ilgiler insanları seyahate teşvik eden bir unsurdur. Kültür düzeyi yükseldikçe kültürel ihtiyaçların önemini artacağı, kültürel ihtiyaçlardan sayılan seyahat etme, çevre değiştirme ihtiyacının tatmin edilme ihtimalinin yükseleceği doğaldır (Erdoğan, 1994).

3.5.2.2 Ekonomik Nedenler

Gelir ile meslek ve eğitim arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Çünkü kişinin eğitimi mesleğini, o da gelirini belirler. Gelirin yüksekliği ve kültür seviyesi ise turizme katılma oranında etkili olur.

Türkiye’de eğitim hizmetlerinin özürliülere yeterince sağlanmaması nedeni ile eğitim - meslek – gelir arasındaki bağ kopmakta, yeterli bir mesleki eğitime tabii tutulmayan özürliünün iş bulma imkanı da ortadan kalkmaktadır. 1991 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu’na iş için başvuran özürliülerin % 80’inin en fazla ilkokul mezunu olduğu % 75’inin ise herhangi bir mesleki vasma sahip olmadıkları saptanmıştır. Piyasanın talebi iş gücü yönünde olması

nedeniyle işsizlik büyük boyutlardadır. İş bulma şansına sahip olabilenler ise ancak hayatlarını devam ettirebilecek bir gelirle yetinmek zorunda kalmaktadır (Erdoğan, 1994).

3.5.2.3 Ulaşım

Ulaşım turizm faaliyetlerinin önemli bir parçasıdır. Örneğin demiryolunun gelişmesi ile turizmin tarihi gelişimi arasında büyük bir paralellik vardır. Denizlerde çeşitli limanların dolaşılması şeklinde tertiplenen geziler tipik turizm olayıdır. Günümüzde teknoloji ile birlikte ulaşım araçlarında da büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Gelir seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde uzun mesafelerde hava yolu ulaşımı gelişimi kara yolu ulaşımında otobüs işletmelerinin yerini özel otomobiller almıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise geniş kitlelerin gelir seviyesinin düşüklüğü ve buna bağlı olarak özel otomobiller çok yaygın olmaması gibi nedenler, yurt içi turizmde oldukça uzun mesafeler için dahi otobüsü önemli bir ulaşım aracı haline getirmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde ülkemizde turizm amaçlı kullanılan ulaşım araçlarının hiçbirinde özürllüye hizmet verebilecek özel bir tertibat mevcut değildir. Durumun bu şekilde olması özellikle yaşamını tekerlekli sandalyeye bağlı olarak sürdürmek zorunda olan özürllüler için sorun oluşturmaktadır. Gelir seviyesi yüksek olan kimi özürllüler ise yurtdışından ithal ettikleri özel tertibatlı otomobilleri sayesinde kendi başlarına bu sorunun üstesinden gelebilmektedirler. Ayrıca uzak mesafeler için kullanılan havayolu araçları da, lift sisteminin her havaalanında olmayışı sebebiyle yine ortopedik özürllüler için sorun yaratmaktadır.

Ulaşım sırasında yaşanan sorunların bir başka boyutunu da ulaşım araçlarındaki yardımcı elemanların özürllüler konusunda bilgisizliği oluşturmaktadır. Ulaşım konusunda aracın haricinde yaşanan diğer bir sorun da ulaşım tesislerinin yetersizliğidir. Örneğin mola yerlerindeki tuvaletlerin özürllülere hizmet verebilecek nitelikte olmamasıdır Bu sorun da en az ulaşım aracının kullanılabilirliği kadar önemlidir (Erdoğan, 1994).

3.5.2.4 Mimari Engeller

Ülkemizde hasta, yaşlı ve özürllüler için günlük yaşamda kentlerin alt yapısında, kamu binalarında ve özel konutlarda kendisini gösteren mimari engeller; turizm faaliyeti içerisinde konaklama tesislerinde karşımıza çıkmaktadır. Gerekli ölçüde standartların gelişmemiş olması uygulama esnasında yeterli denetimin yapılmaması, mimar ve mühendisler ile işletme yetkililerinin yeterli derecede bilince sahip olmaması gibi sebepler neticesinde turizm yapıları özürllülerin kullanımına uygun olarak yapılmamaktadır.

3.5.3 Türkiye'deki Turizm Mevzuatında Özürlüler

Türk Turizm Mevzuatında özürlülerden sadece fiziki engellerin kaldırılması konusunda bahsedilmektedir. Turizm Tesisleri Yönetmeliğinde ve Turizm Bakanlığı'nın konaklama işletmelerine uyguladığı sınıflandırma çalışmalarının kimi maddelerinde özürlüler için fiziki çevrenin düzenlenmesine yönelik yaptırımlar yer almaktadır.

3.5.3.1 Turizm Tesisleri Yönetmeliği

Turizm Tesisleri Yönetmeliği'nde özürlülere yönelik maddeler aşağıda sıralandığı gibidir:

- Madde - 18 Konaklama tesislerinin genel nitelikleri

- c) Bedensel Engelliler İçin Düzenlemeler

Toplam kapasitesi 80 oda ve üzerinde olan konaklama tesisleri ile eğlence merkezleri, günübirlik tesisler ve temalı parklarda, müşteriler tarafından kullanılan tüm genel mahaller ile açık alanların bedensel engelli müşteriler tarafından da kullanılabilmesini sağlayıcı fiziki düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler, özel işaretlerle belirtilir.

Tesis başına en az bir oda olmak üzere, oda sayısının %1'i oranındaki yatak odası ve banyosu, bedensel engellilerin kullanımına uygun olarak inşa ve tefriş edilir.

- Madde – 31 Havuzlar

- b) Kapasitesi 40 odanın üzerindeki konaklama tesisi veya konaklama tesisi dışında belge verilen diğer bir tesis türü bünyesinde bulunan yüzme havuzları ilave olarak aşağıda belirtilen nitelikleri taşırlar.

- 6) Tatil köyleri, dört ve beş yıldızlı oteller, günübirlik tesisler, eğlence merkezleri ve temalı parkların havuzlarında bedensel engelliler için düzenlemeler,

- Madde – 36 Eğlence merkezleri

- j) Bedensel engelliler için gerekli düzenlemeler,

- Madde – 37 Temalı Parklar

- h) Bedensel engelliler için gerekli düzenlemeler

- Madde – 38 Günübirlik Tesisler

- d) Bedensel engelliler için gerekli düzenlemeler,

▪ Madde – 44 Mola Noktaları

d) Bedensel engelliler için gerekli düzenlemeler,

3.5.3.2 Turizm Bakanlığının Konaklama İşletmelerine Uyguladığı Sınıflandırma Çalışmaları

Turizm Bakanlığı birinci derecede turizm kurumu olan otel, motel, tatil köyleri ve ikinci derecede turizm kurumu olan lokantaları bir sınıflandırma çalışmasına tabii tutmaktadır. Bu amaçla bakanlıkça değerlendirme formları hazırlanır. Bu formlarda işletmenin fiziksel nitelikleri, işletme ve hizmet düzeyi, personelin nitelikleri yer alır. Her değerlendirme faktörünün ayrıntıları puanlar ile belirlenir. Sınıfın tespitinde, bakanlığın görevlendirdiği üç kontrolörden oluşan heyetin puanlarının ortalaması dikkate alınır. Bu uygulamalarda işletmenin yabancı ülkelerdeki emsallerinin vasıfları da dikkate alınır. Sınıflandırmada beraberlik ve doğruluğun sağlanması amacı ile sınıflandırma heyetlerinin muhtemel üyeleri Bakanlıkça bir ön eğitime tabi tutulur. Üstün hizmet düzeyindeki işletmelere fizik niteliklerinin gerektiği sınıfın üstü verilebileceği gibi düşük olanlara da düşük sınıf verilir. Sınıflandırma kararlarına belge sahibi veya Turizm Genel Müdürlüğü kararın tebliğinden itibaren 30 gün içinde itiraz edebilirler. Sınıflandırma çalışması her tesis için üç yılda bir tekrarlanabileceği gibi işletmenin talebi veya Bakanlığın gerekli gördüğü hallerde sürenin tamamlanması beklenmeden yeniden değerlendirmeye gidilebilir (Erdoğan, 1994).

Bu çalışma için Bakanlıkça hazırlanan formlarda özürllülerle ilgili düzenlemeler birkaç başlık altında incelenebilir.

▪ Oteller İçin:

a) Tesisin Çevresi ve Genel Görünümü

Yol giriş kapısı arasında % 6 meyili geçmeyen rampalı yol veya 2 basamağı geçmeyen merdiven

b) Bahçeler

Bahçe rampalı ise meyili % 6'dan az olan en az 180 cm genişliğinde düz ve engelsiz yollar

c) Lavabo ve Tuvaletler

Kapıları üzerinde bedensel engellilere ait olduğu vinyitlerle belirtilmiş lavabo ve tuvalet düzenlemesi. (Klozet yükseltilmiş veya duvara monte edilmiş sifon yerden en fazla 1 m

yükseklikte tutunma barları ayarlanabilir lavabo ve aynası tekerlekli sandalyenin altına girebileceği ve oturarak el yıkanabilecek yükseklikte olacak, tekerlekli sandalyenin 90 derecelik dönüşüne uygun 140 x 110 ebadında kaygan olmayan bir alan bulunacaktır.)

ç) Asansör

Bedensel engelliler için kumanda düğmeleri yatay veya 90-130 cm yükseklikte asgari 80-120 cm ebadında asansörler (kapı genişlikleri en az 80 cm kabin içinde asgari 85-90 cm yükseklikte bar vb. bulunacak)

d) Yatak Odaları

Bedensel engelliler için zemin uygun halı kaplı yatak odası düzenlenmesi (Tek kişilik odalar 17 m²'den, giriş holü 150 cm'den, dar kenarı 345 cm'den az olmamak kaydı ile, iki kişilik odalar 20 m²'den, dar kenarı 380 cm'den küçük olmayacak, dengesiz duran ve sivri köşeli eşyalar bulunmayacak, gardırop kapıları sürmeli ve askı yüksekliği 140 cm'den az olacak, elektrik düğme ve prizleri en fazla 100 cm yükseklikte, radyatör ve borular kapatılmış olacaktır.)

e) Banyolar

Bedensel engelliler için düzenlenen oda banyoları, (c şıkkındaki şartlara ilaveten 70 x 160 x 55 cm ebadında küvet, armatürler küvet boyunca yerleştirilmiş ve küvet taşlarında yeterince geniş oturma yerleri, tavana monteli ayarlanabilir sarkan tutma yerleri ve tutunma barları bulunacak, banyo kapısı dışarıya açılacak ve girişte eşik bulunmayacaktır.)

Özürtlüler turizme katılabilmesi Türkiye'de son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye'deki turizm mevzuatında özürtlülere yönelik çeşitli düzenlemeler bulunmakla birlikte, yönetmeliklerde ve sınıflandırma çalışmalarındaki düzenlemeler bir bütünlüklük arz etmemektedir.

4. ÖZÜRLÜ KİŞİLERİN KULLANDIKLARI YARDIMCI GEREÇLER ve BOYUTLARI ile ÖZÜRLÜLER İÇİN GENEL TASARIM KRİTERLERİ

Bu bölümde özürliilerin, kullandıkları yardımcı gereçler ve özürliü kişilerin boyutlarıayrıntılı olarak incelenmektedir. Ayrıca yine bu bölüm dahilinde, özürliüler için genel tasarım kriterlerinden de bahsedilmektedir.

4.1 Özürliülerin Kullandıkları Yardımcı Gereçler

Özürliü insanlar özürlerinden dolayı var olan handikaplarını kısmen de olsa ortadan kaldıracılamak için yardımcı gereçler kullanırlar. İlk çağlarda yürüme güçlüğü çeken insanların bir dal parçasını kendisine baston yapmasıyla başlayan bu serüven, günümüzde gelişen teknolojiye paralel olarak sürmektedir. Bugün ağırlıklı olarak mekanik gereçlerden yararlanılmakla birlikte, elektronik yardımcı gereçlerin kullanımının da hızla geliştiği görülmektedir.

4.1.1 Mekanik Yardımcı Gereçler

Genellikle bedensel özürliüler hareket kabiliyetlerini arttırmak için mekanik yardımcılarından faydalanmaktadır. Tekerlekli sandalye, baston, koltuk değneği ve yürüteç, yürüme yeteneğini kısmen ya da tamamen yitiren kişilerin kullandıkları en önemli yardımcı gereçlerdir. Bunun yanında yapay uzuvlar, ortopedik ayakkabılar, bağ – kuşaklar, boyunluklar gibi gereçler de geçici ya da sürekli özrü olan kişilerin kullandıkları diğer önemli mekanik yardımcı gereçlerdir.

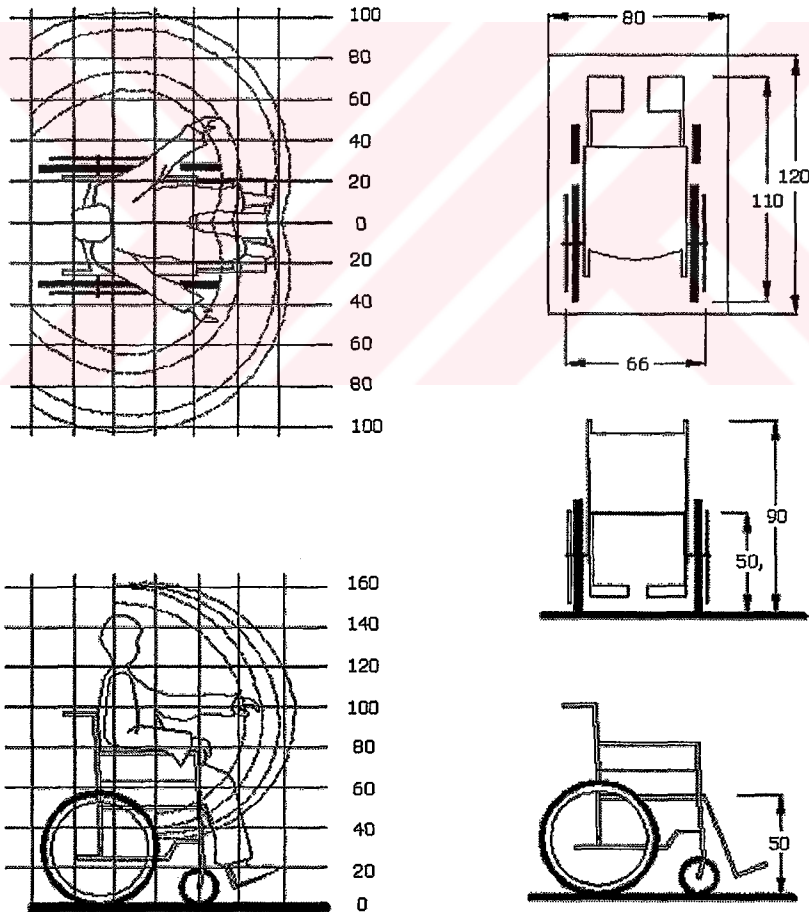
Görme özürliülerin daha iyi görebilmek için kullandıkları gözlük ve kontak lens gibi yardımcılar da mekanik yardımcı gereç olarak kabul edilebilir.

4.1.1.1 Tekerlekli Sandalye (Koltuk - İskemle)

Her iki yanındaki tekerleklerin üzerine kollukların bağlandığı, kullanıcıların kendisinin itebildiği koltuktur. Bir yardımcı tarafından itilebildiği gibi, motorlu olanları da vardır. Tekerlekli sandalye, yürüyemeyen ya da çok az yürüyebilen özürliüler tarafından en çok kullanılan mekanik yardımcı gereçtir. Kullanıcının özürliülük derecesi, yaşı, cinsiyeti, gücü gibi faktörlere bağlı olarak çok çeşitli tekerlekli sandalyeler geliştirilmiştir. Tekerlekli

sandalye esasen kullanıcının kendi başına bağımsız olarak hareket edebilmesi amacıyla geliştirilmiş bir araçtır. Ancak bir yardımcı tarafından da itilerek kullanıldığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Kullanıcının bağımsız hareket edebilme olanağını artırmak ve daha az güç harcayarak kullanabilmesini sağlamak için elektrik motoru ile çalışan tekerlekli sandalyeler üretilmektedir.

Bir tekerlekli sandalye, hafiflik, sağlamlık, manevra kabiliyeti, rahatlık, katlanabilirlik, az yer işgal etme, bazı parçalarının sökülüp takılabilir olması gibi özelliklere sahip olmalıdır. Bugün piyasada, bu özellikleri tamamen ya da kısmen taşıyan, çeşitli firmalar tarafından üretilmekte olan çok çeşitli tiplerde tekerlekli sandalye bulunmaktadır. Tekerlekli sandalyeler için özellikle de motorlu tekerlekli sandalyeler için oluşturulmuş bir standart bulunmamaktadır. Ancak mimari standartlar oluşturulurken kol gücüyle hareket ettirilen büyük tekerliğin arkada olduğu tip esas alınmaktadır. Bu tipe uygun standartlar Şekil 4.1’de gösterilmektedir.

Şekil 4.1 Standart tekerlekli sandalye modeli

En basit, en ucuz standart tekerlekli koltuklar, büyük tekerleğe bağlı tutma çemberinden elle çevrilerek yürütülmektedir. Normal olarak büyük tekerlek arkada küçük tekerlek öndedir.

Tekerlek çapları arka tekerlek için 61 - 66 cm (24 – 26 inç) ve ön tekerlek için 10 – 30 cm (4 – 12 inç) arasında değişmektedir. Bu tekerlekler havalı ya da dolgulu lastik olabilirler. Bina dışında kullanılacak tekerlekli koltuklarda havalı lastik daha rahattır. Bina içinde ise, mesela bir halı üzerinde sürtünme yüzeylerinin fazlalığından pratik olmayabilir. Çünkü halı toprak ve tekerlekli koltuk yürümez olur. O zaman dolgu lastik tercih edilir. Özürlünün alışkanlığına ve gücüne bağlı olarak bazen büyük tekerlekler öne konabilmektedir. Büyük tekerlekler önde olunca tekerlekli sandalye küçük engellerden ve alçak kaldırımlardan daha rahat inip, çıkabilir. Elle götürülen tekerlekli koltuğun daha gelişmiş bir tipi ise “kollu” olarak tanımlayabileceğimiz ve büyük tekerleğe bir çelik çubuk vasıtasıyla moment tatbik edilmesi prensibiyle yürüten tekerlekli koltuklardır.

Son yıllarda çok yaygınlaşmakta olan elektrikli tekerlekli koltuklar ise rahatlık ve güvenle kullanılacak vasıtalarlardır. Bunlar güçlü akümülatörler tarafından hareket ettirilirlir. Akünün zaman zaman şarj edilmesi gerekmektedir. Hatta merdiven inip çıkan tipleri bile vardır. Tekerlek çapları ise küçük tekerlek için 20 – 30 cm (8 – 12 inç) arasında, büyük tekerlek için 51 – 61 cm (20 - 24 inç) arasındadır.

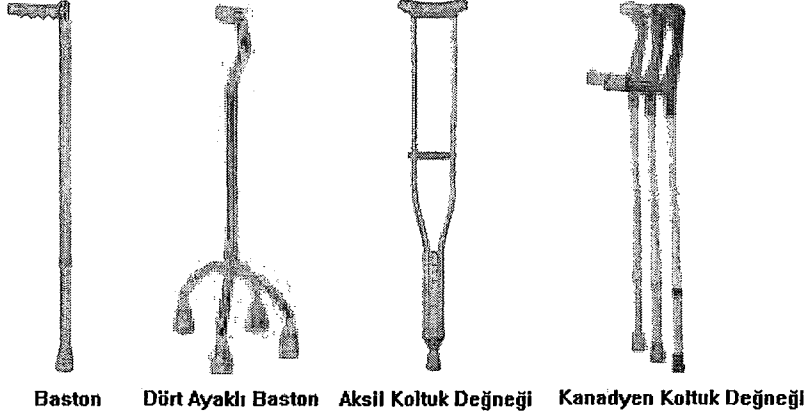
Tekerlekli koltuklarda bugün pek çok ilave parça kullanılabilir. Sakatlığın cinsine ve derecesine göre de rahat bir kullanım için özellikle geliştirilmiştir. Bunların en önemlilerinden biri çıkarılabilir kol koyma yeri (kolluk) ile ayak koyma (ayaklık) yeridir. Bunlar çıkarılarak klozete, banyoya, yatağa geçmek, otomobile binmek çok daha kolaydır. Elektroniğin daha çok kullanılması ile de, kollarını hareket ettiremeyen sakatların nefesle, çene hareketiyle koltuklarına kumanda etmeleri mümkün kılmaktadır (Sürmen, 1995).

4.1.1.2 Baston

Hareket kısıtlılığı olan özürüllüğe yürürken destek sağlar, görsel özürllünün engelleri algılamasına yardımcı olur (Aydemir, 1988).

Hareket kısıtlılığı olan özürüllüler yürürken baston üzerine yandan yaslanarak üzerine yük bindirirler ve bu sayede kalça, diz, ayaklarına binen yükün bir kısmını bastona aktarabilirler. Denge sorunu ağır olan özürüllüler üç veya dört uçlu bastonlar kullanmaktadır. Bazı özürüllülerin de çift baston kullandıkları görülmektedir.

Görme özürüllüler çevreyi algılayabilmek için “beyaz baston” adı verilen bir baston türü kullanırlar. Metalden, plastikten, ağaçtan veya fiber karbondan yapılabilmekte olan bu bastonların bir miktar esneyebilir ve katlanabilir olması istenen bir özelliktir.

Şekil 4.2 Çeşitli baston ve koltuk değneği tipleri

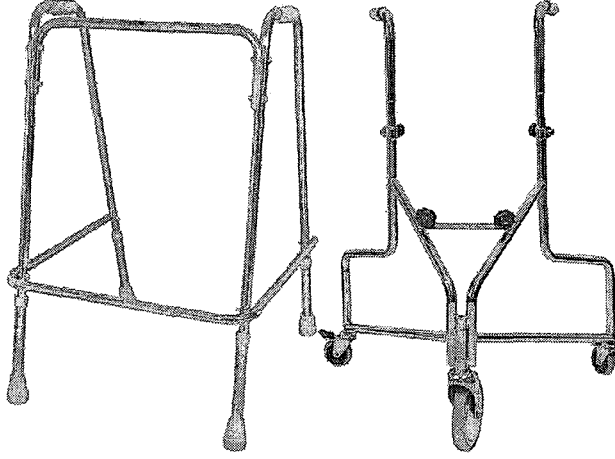
4.1.1.3 Koltuk Değneği

Geçici veya sürekli özürliye, yürürken bacakları yerine, kollarının veya dirseklerinin gücünü kullanma imkanı sağlayan araçtır. Tek veya çift olarak kullanılabilir. Özürülük durumuna göre çeşitli tiplerde koltuk değnekleri bulunmaktadır. Aksil, kanadyen ve lofstand bunlardan bazılarıdır.

Aksiller koltuk değneklerinde vücut yükü el bileği ve koltuk altı arasında paylaşılır. Ancak aksilla yük taşımak için uygun olmadığından yalnızca kısa süreli kullanılabilirler. Ön kol destekli koltuk değneklerinde vücut yükü el bileği ve dirsek arasında paylaşılır. Uzun süre kullanım için bu tür değnekler daha uygundur. Ön kol destekli kanadyen veya Lofstrand tipi koltuk değneklerine vücut ağırlığının % 45'i aktarılabilir. Şekil 4.2'de aksil ve kanadyen tipteki koltuk değnekleri görülmektedir.

4.1.1.4 Yürüteç

3 veya 4 ayaklı, kullanıcı için yürürken destek sağlayan bir araçtır. Tekerlekler üzerinde de hareket eden türleri vardır. En fazla denge sağlayan ve vücut ağırlığının en fazla aktarılabildeği yürüme yardımcısıdır. Ancak yürüme hızını çok düşürür. Tekerlekli yürüteçlerle daha hızlı hareket edilebilir. Çocuk yaşılarıdaki özürülüler daha çok tekerlekli yürüteç kullanmaktadır. Şekil 4.3'de üç ayaklı tekerlekli ve dört ayaklı sabit yürüteçler görülmektedir. Özürülü kişinin özürülük durumuna yaşına ve cinsiyetine göre daha farklı tiplerde de yürüteç kullanılabilir.

Şekil 4.3 Yürüteçler

4.1.1.5 Diğer Yardımcı Gereçler

Bağ kuşak, kollar, eller, bacaklar, ayak, sırt, ense veya baş için bir tür destek aracı olarak tanımlanabilir. Yapay uzuv, kaybedilmiş el, kol, ayak, bacak yerine takılabilir. Hareketli kısımları olabilir. Özel ayakkabı, insanlara yürürken yardımcı olan özel tasarlanmış ortopedik ayakkabılardır.

4.1.2 Elektronik Yardımcı Gereçler

Yaşanan teknolojik gelişmeler özürlü insanların yaşadıkları sorunları aşmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle işitme ve görme özürülüler için bir çok elektronik araç yapılmıştır ve bunlar halen geliştirilmektedirler.

İşitme Özürülüler İçin Gereçler

İşitme özürülülerin daha iyi duyabilmeleri için işitme cihazları mevcuttur. Bu cihazların çalışma prensibi, ortamdaki sesi bir amplifikatör sayesinde yükselterek özürülünün duyabilmesini sağlamaktır. Cep ve kulak tipleri olan bu cihazlar, mikrofon, amplikatör, hoparlör ve güç kaynağı bölümlerinden oluşmaktadır.

Görme Özürülüler İçin Gereçler

Görme özürülüler için yardımcı gereçler, özürülünün yakın çevresindeki engelleri tespit edip kullanıcıya bildiren elektronik cihazlardır. Bu cihazlar henüz geliştirme aşamasında olduklarından, çok kısıtlı bir kitle tarafından kullanılabilirler.

4.2 Özürlü Kişilerin Boyutları

Tasarlanacak bir mekanın, donatım elemanı veya araçların ölçü ve biçimleri onu kullanacak olan insanın anatomik, fizyolojik ve psikolojik boyutlarından kaynaklanmaktadır. İnsan boyutları antropometrik boyutlar (vücut ölçülerine bağlı), duyuşsal boyutlar (beş duyuş organına bağlı) ve algısal ve zihinsel boyutlar (anlama-reaksiyon süresine bağlı) olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir (Arcan ve Evcı, 1991).

İnsan ölçüsü değişken bir kavramdır ve kişiden kişiye farklılıklar göstermektedir. Uluslar ve ırklar arası farklılıklar, bölgeler arası farklılık, beslenme düzeni, meslek ve kültür grupları, yaş farklılıkları ve cinsiyet farklılıkları gibi nedenlerden dolayı insan boyutlarında farklılıklar oluşturmaktadır. İnsan nüfusunun hızla artması sonucu fabrika üretimi olarak günlük kullanımlarımızda yer alan tüm eşya ve araçların biçim ve boyutları insan ölçülerinden kaynaklanarak standardize edilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla insan boyutlarının standardize edilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan en bilineni Le Corbusier'in insanın antropometrik boyutları arasındaki oranlardan yararlanarak yarattığı "Modulor" sistemidir.

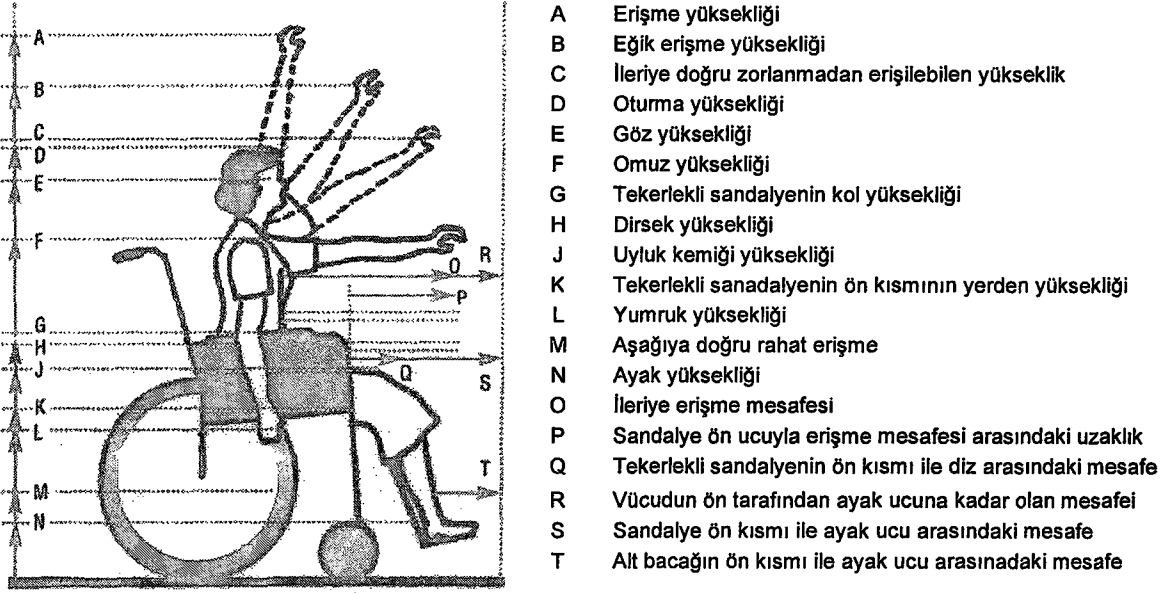
Standardize edilmiş olan insan boyutları çoğu zaman özürlü kişilerin ölçüleri ile uyuşmamaktadır. Özürlü insanların işlevsel performans yetersizlikleri değişik problemler doğurmakta; onların yaşam kalitelerini düşürmekte; çeşitli psikolojik ve sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yaşam çevrelerinin düzenlenmesinde yani özürlülerin kullanacakları tüm mekanların, donatım elemanlarının ve araçlarının bu insanların limit ve kapasitelerinin dikkate alınarak tasarlanması gerekmektedir.

4.2.1 Özürlülerin Antropometrik Boyutları

İnsanın anatomik (iskelet-kas sistemi) yapısından kaynaklanan antropometrik boyutlarına, insan "vücut ölçüleri" de denmektedir. İnsanın anatomik yapısı bir iskelet sistemi olarak ele alınmakta ve hareketlerini oluşturan eklem yerleri belirlenmektedir. İnsanın antropometrik boyutları statik ve dinamik boyutları olarak ikiye ayrılır.

Statik Antropometrik boyutlar; insan vücudunun "standart duruş"ta hareketsiz olarak bulunurken alınan ölçüleridir. Burada tanımlanan boyutlar hareketsiz olarak "ayakta duran" ve "oturan" insanın ölçüleridir.

Dinamik Antropometrik Boyutlar; İnsan vücudunun belli bir eylem içinde hareket halinde iken alınan vücut ölçüleridir. Burada hareket eden insanın yatayda ve düşeyde en fazla erişme

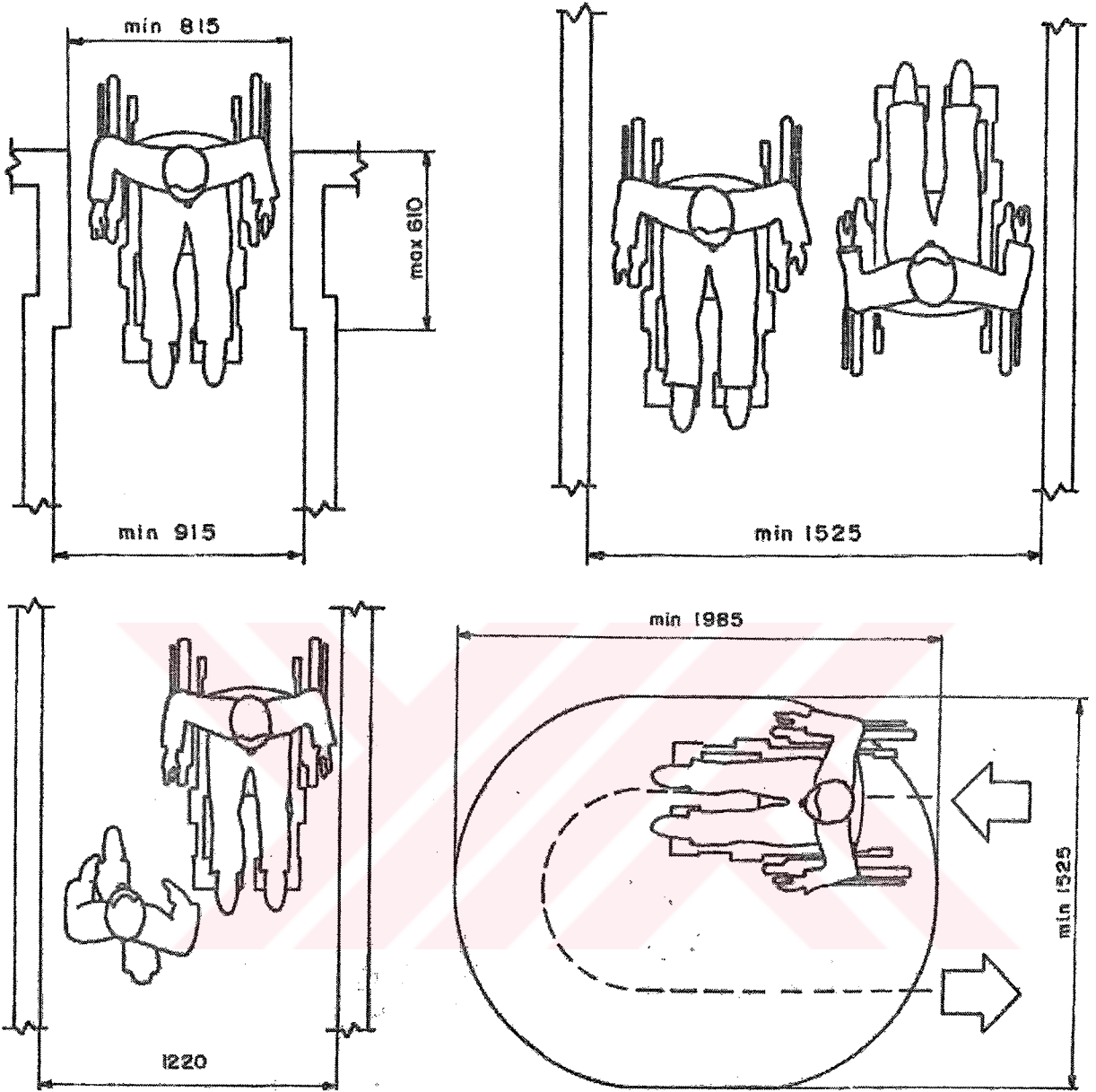

Şekil 4.5 Tekerlekli sandalye kullanan bir kadının erişme ve uzanma mesafelerinin belirlenmesi (Ünügür, 2003)

Tekerlekli Sandalyenin Geçiş Genişliği

Tekerlekli sandalye kullananların çoğu kapılar, vb. gibi boşluklardan geçerken 75 cm'lik bir genişliğe gereksinim duyarlar. Eğer tekerlekli sandalye kullanan kişi yapıya yabancıysa, eğer trafik çoksa, ani ya da sıkça hareket gerektiriyorsa, ya da boşluktan geçerken tekerlekli sandalyenin dönüşü gerekiyorsa bu ölçüden daha büyük serbest genişlik sağlanmalıdır. Pek çok durumda her iki kenarda 3 cm'lik bir ilave yeterlidir. Böylece, minimum 81 cm'lik bir genişlik yeterli olacaktır.

Kışlık giysiler içindeki sağlıklı kişiler kollarını sallayarak yürüdüklerinde 80 cm ölçüsünde bir genişliğe ihtiyaç duyarlar. Bu ölçüye her iki yandaki 5'er cm'lik hareket payı ve yandaki nesnelere ve kişilere değmemek için 2,5'er cm'lik boşluk payı dahildir. Hemen bütün tekerlekli sandalye kullanıcıları ve koltuk değneği kullanıcıları için de küçük mesafelerde bu ölçüler yeterlidir. Böylece, 160 cm'lik genişlik iki yönlü bir geçişte rahat bir geçiş sağlar. 150 cm iki yönlü bir geçiş için minimum genişliktir ancak akış daha sınırlıdır. 150 cm'in altındaki genişliklerde iki tekerlekli sandalye yan yana geçemez ve bu geçiş için daha geniş bir yer aramak zorunda kalırlar. 120 cm sağlıklı biri ile yürüyemeyen ya da yürümekte zorlanan kişinin karşılıklı geçişi için minimum genişliktir. Bu 120 cm'lik ölçü içinde sağlıklı bir kişi bir tekerlekli sandalyenin, rehber köpek eşliğindeki bir görme özürlünün ya da yürümekte zorluk çeken birinin yanından geçerken kenara çekilmek zorunda kalacaktır (Tunbiş, 1996).

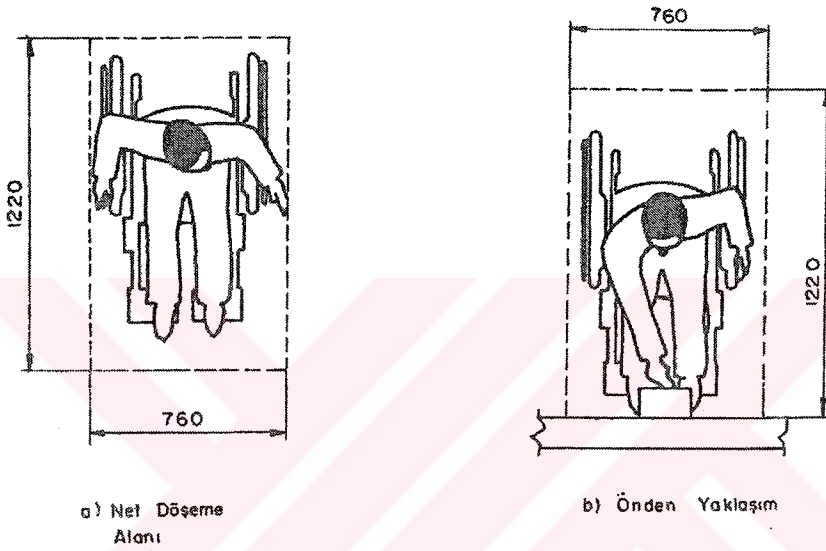
Şekil 4.6 Tekerlekli sandalye için geçiş genişlikleri (TS 9111, 1991)

Tekerlekli Sandalye İçin Manevra Alanı

Bir tekerlekli iskemlenin 180 derecelik bir dönüş yapabilmesi için 150 cm çapında dairesel bir serbest alana ya da ölçüsü 195 x 150 cm olan elips biçimindeki bir serbest alana gereksinim vardır. Bu ölçüde genelde dönüş için yeterli ancak pek çok kişi tekrarlanan denemeler yapmadan ve çevresindeki nesnelere çarpmadan bu dönüşü gerçekleştiremez. Şekil 4.6'daki gibi bir serbest alan pek çok tekerlekli sandalye kullanıcısının bu U dönüşünü zorlanmadan yapabilmesi için daha elverişlidir (Tunbiş, 1996).

Tekerlekli Sandalye İçin Serbest Alan

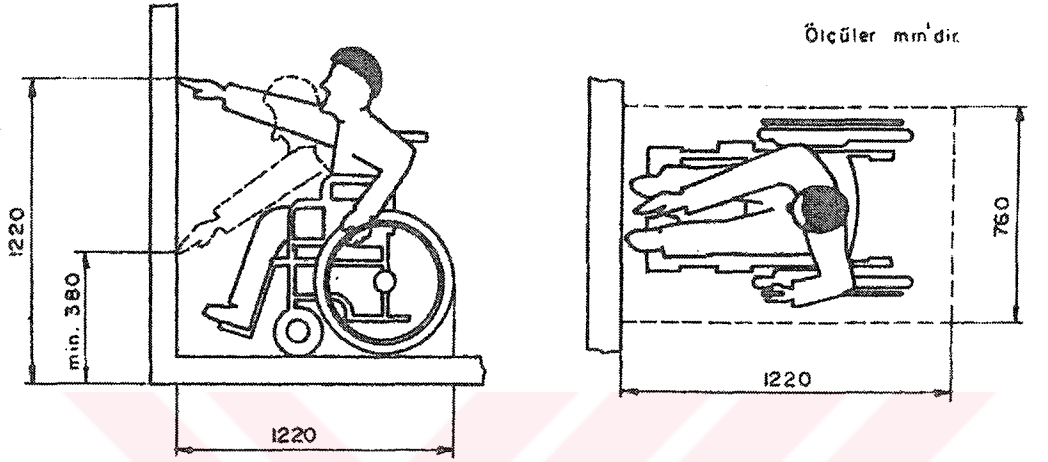
Bir tekerlekli sandalye kullanıcısının hareketsiz durumda iken alan gereksinimi 75 x 120 cm'dir. Bu alan tekerlekli sandalyenin herhangi bir nesneye önden ya da yandan yaklaşımı için gerekli olan alandır. Bu serbest alan bazı nesnelere altında diz boşluğu olarak bırakılan alanın bir kısmı ile örtüşebilir. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için yetişkin bir erkeğin ölçüleri esas alınmakta ve tasarım için örnek alınabilecek bir referans sağlamaktadır (Tunbiş, 1996). Bu alanlar Şekil 4.7'de görülmektedir.

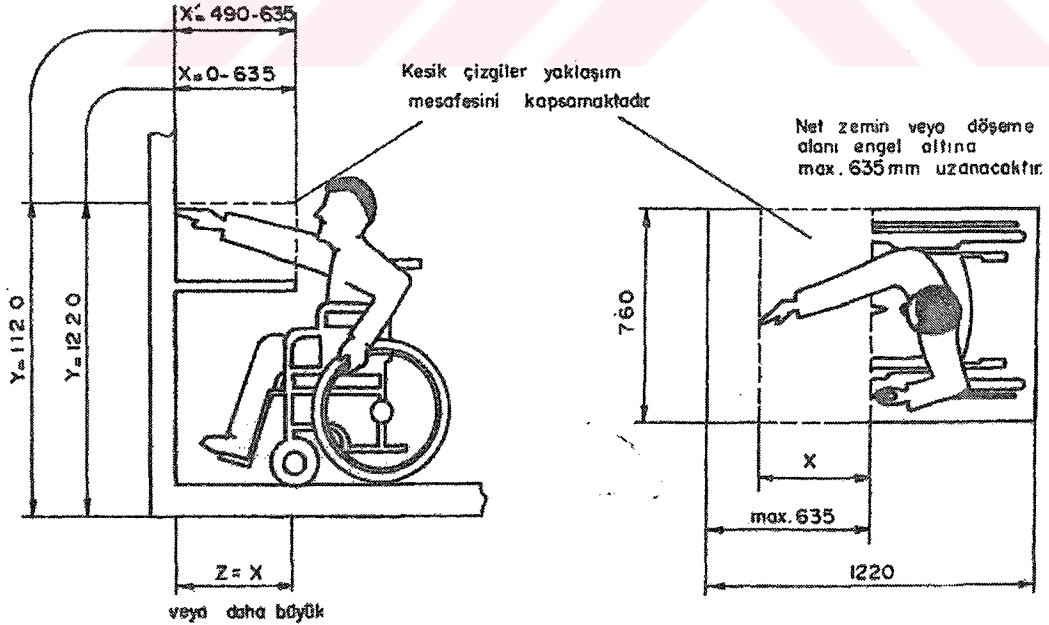
Şekil 4.7 Tekerlekli sandalye net zemin veya döşeme alanı (TS 9111, 1991)

Tekerlekli Sandalyenin Önden Yaklaşımı

Eğer serbest alan tekerlekli sandalyenin bir nesneye sadece önden yaklaşımını olanaklı kılıyorsa maksimum yükseğe ön erişme mesafesi 120 cm olmalıdır. Minimum alçağa ön erişme mesafesi ise 40 cm'dir. Eğer yükseğe erişme mesafesi bir engelin üstünde olacaksa erişme mesafeleri ve serbest alanlar Şekil 4.8'deki gibi olmalıdır (Tunbiş, 1996).

Önden yaklaşım mesafeleri (engelsiz)

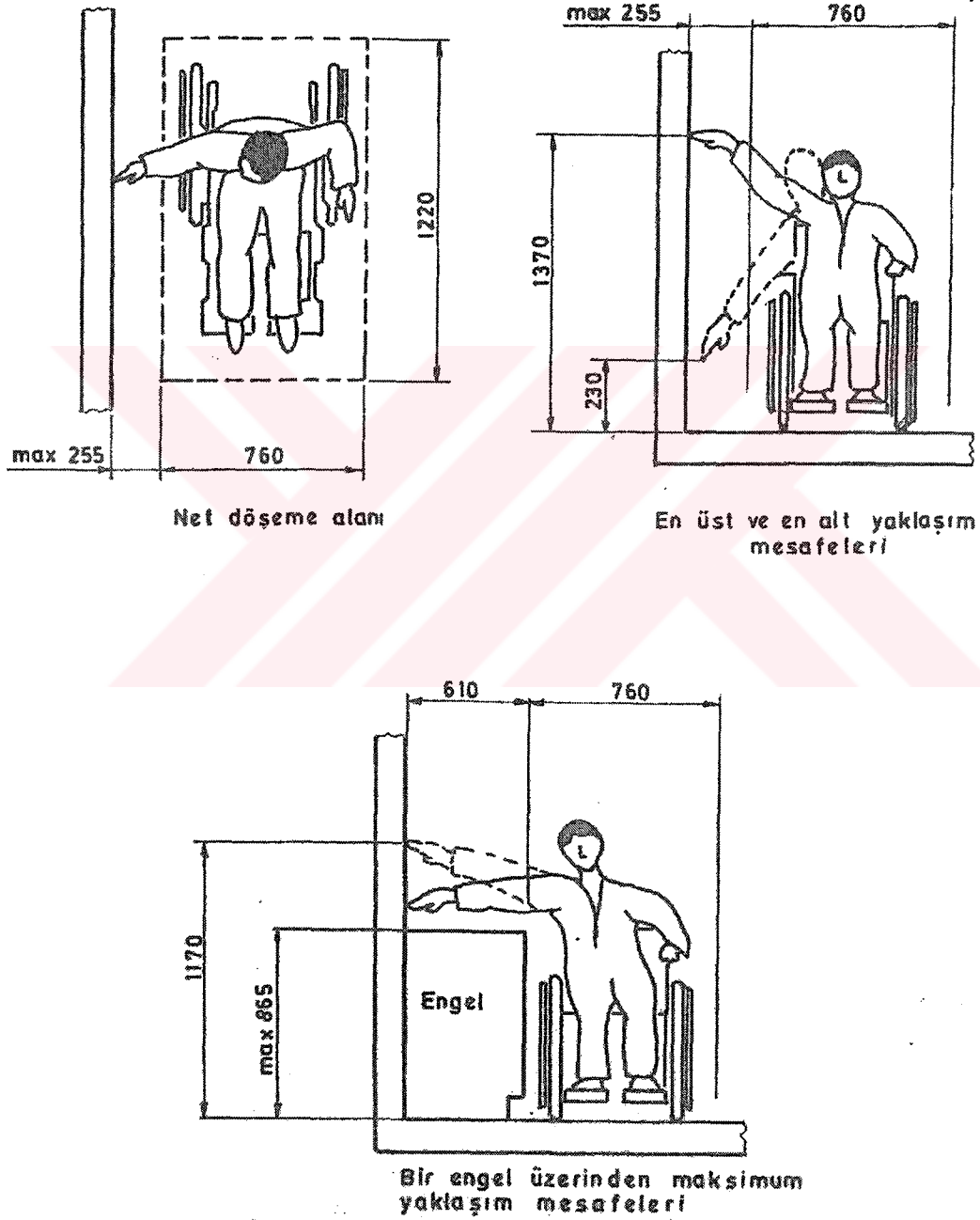

Maksimum Önden Yaklaşım Mesafeleri (Bir engel üzerinden)

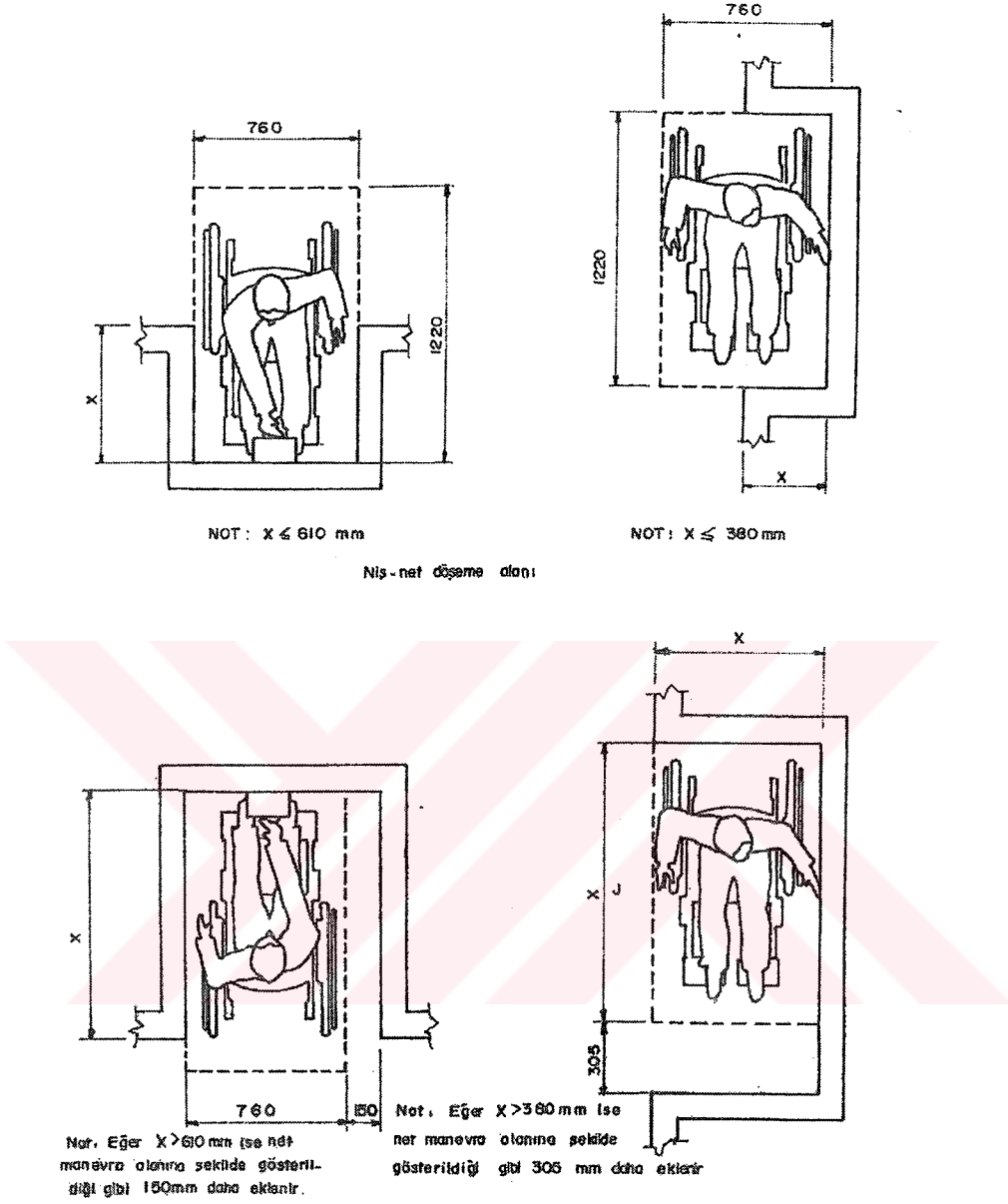
Şekil 4.8 Tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımı (TS 9111, 1991)

Tekerlekli Sandalyenin Yandan (Paralel) Yaklaşımı

Eğer serbest alan tekerlekli sandalyedeki kişinin paralel yaklaşımına olanak veriyorsa yükseğe yan erişme mesafesi yerden en fazla 140 cm, alçağa yan erişme mesafesi ise yerden en az 25 cm olmalıdır. Eğer yandan yaklaşım bir engelin üstünden olacaksa erişme mesafeleri Şekil 4.9'da olduğu gibidir (Tunbiş, 1996)

Şekil 4.9 Tekerlekli sandalyenin yandan (paralel) yaklaşımı (TS 9111, 1991)

Şekil 4.10 Tekerlekli sandalyenin niş ile sınırlı dönüş açıklıkları (TS 9111, 1991)

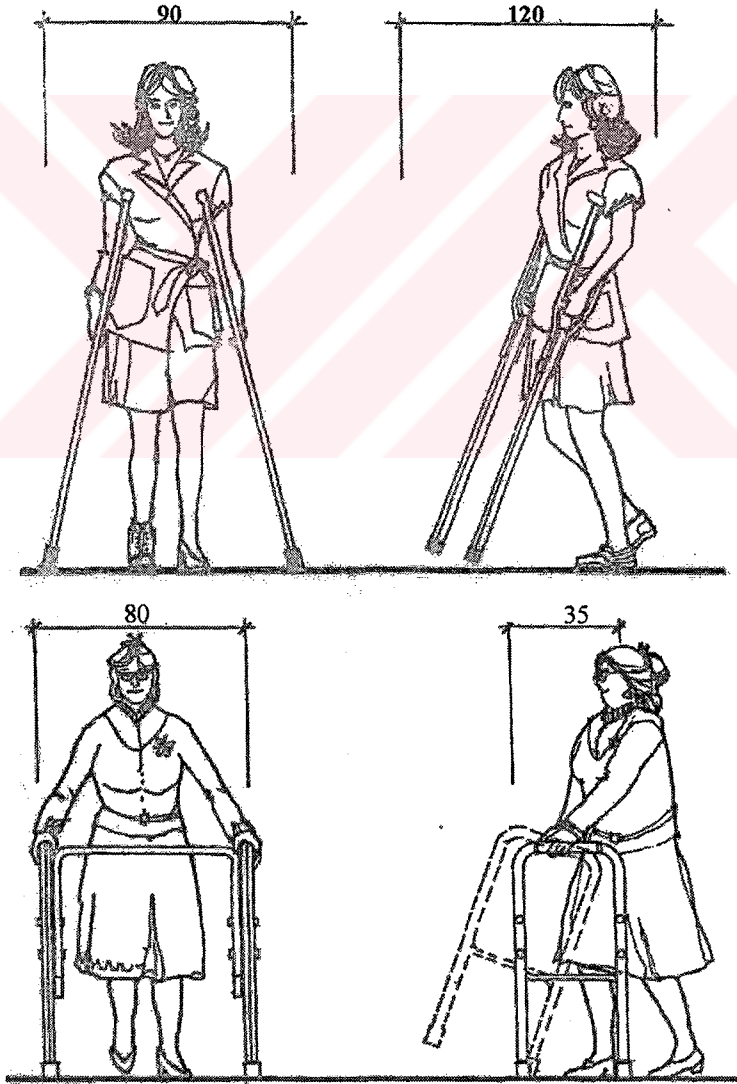
4.2.1.2 Yürüeyebilen Özürlülerin Antropometrik Boyutları

Yürüeyebilen özürlülerin antropometrik ölçüleri tekerlekli sandalye kullanan özürlülere oranla sağlıklı insanların ölçülerine daha yakındır. Ancak kullandıkları mekanik yardımcılar nedeniyle ayakta durmak ve yürümek için ihtiyaç duydukları alanlar sağlıklı insanlarınkinden daha geniştir. Özürlülerin özürlülük durumuna göre kullandıkları mekanik yardımcılar değiştiği gibi kullanıcıya bağlı olarak bu gereçlerin ölçüleri de değişkenlik gösterebilmektedir.

Şekil 4.11’de, koltuk değneği, baston ve yürüteç kullanan özürülülerin yürümek ve ayakta durmak için gereken alanlar görülmektedir.

Koltuk değneği kullanılan 80 cm ölçüsündeki boşluklardan geçmeyi becerebilirler, ancak bunların bu işi daha rahat yapabilmeleri için 90 cm ölçüsünde bir boşluğa gereksinim vardır. Koltuk değnekleri aşağıya doğru geniş bir açı ile tutulduğundan dar geçitlerde bunlar diğer yayalar tarafından fark edilmeyebilir. Böylece 90 cm’lik bir genişlik hem özürülü kişiler ve hem de diğerleri için daha emniyetlidir (Tunbiş, 1996).

Yürüyebilen özürülüler sağlıklı kişilerden farklı olarak yere doğru eğilmekte güçlük çekerler. Ayaktayken için denge sağlayabilmek için bir elleri ile baston ya da koltuk değneğini tuttuklarından, iki ellerini birlikte kullanamazlar.

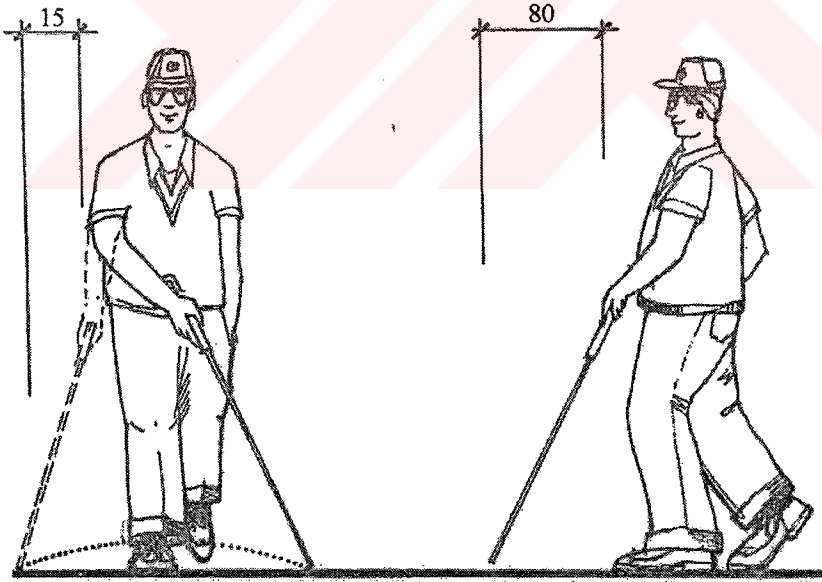

Şekil 4.11 Koltuk değneği ve yürüteç kullanan özürülüler için gerekli alanlar

Görme Özürlüler

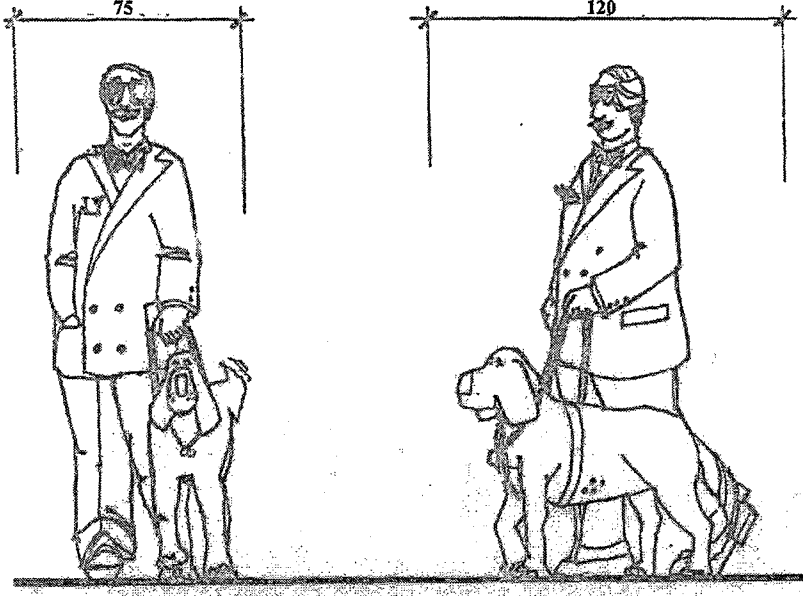
Görme özürlülerde önlerindeki engelleri tespit edebilmek için beyaz baston kullanmaktadırlar. Şekil 4.12’de de görüldüğü üzere görme özürlüler yürürken sağlıklı bir kişi kadar alana ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat bastonlarını yürüdükleri alanın her iki yanından 15’er cm dışarı doğru periyodik olarak sallayarak yürümektedirler. Beyaz bastonu iki ayrı kullanma tekniği vardır.

Baston kullanma tekniklerinin ilki, bastonun bir taraftan diğerine bir yay çizerek kişinin omuzları dışındaki alanda yer alan nesnelere dokunduğu “dokunma tekniği”, diğeri ise bastonun bedenle diyagonal biçimde sabit tutulduğu ve baston ucunun yere değdiği ya da onun hemen üstünde durduğu, kavranan kısmının ise diğeri omuz hizasının dışında bir noktada tutulduğu “diyagonal teknik” tir. Dokunma tekniği özellikle kontrol edilemeyen alanlarda, diyagonal tekniği ise belli, sınırlı, kontrol edilebilen ve bildik çevrelerde daha çok kullanılmaktadır. Baston kullananlar genellikle her iki tekniği de uygulayabilecek biçimde eğitilmektedirler (Tunbiş, 1996).

Şekil 4.12 Görme özürlülerin kullandıkları beyaz baston

Görme özürlüler, yön bulabilmek için beyaz bastondan başka özel eğitilmiş rehber köpekler de kullanırlar. Rehber köpekler yolu üzerindeki birçok engeli özürlüye bildirebilmelerine rağmen asılı ve çıkıntılı nesnelere algılayamazlar. Bu da rehber köpek kullanan görme özürlüler açısından önemli bir problemdir. Rehber köpek kullanan görme özürlüler için gereken alanlar Şekil 4.13’de gösterilmektedir.

Şekil 4.13 Rehber köpek kullanan görme özürlüler

4.2.2 Özürlülerin Duyusal Boyutları

İnsanın duyusal boyutları, beş duyu organına bağlı görme, işitme, dokunma, tat alma ve koku almaya ilişkin boyutlardır. Duyusal boyutlarımız çevremizle iletişim kurmamızı sağlar. Gözlerimizle görür, kulaklarımızla işiterek çevremizle olan ilişkimizi devam ettirir, anlar ve çevremizi denetleriz. (Arcan ve Evcı, 1991)

Görme, işitme gibi duyusal boyutlardaki özürlülerde kullanıcı karakteristiklerine bağlı olarak diğer duyularında performans artışları olduğu, yapılan ergonomik araştırmalarla tespit edilmiştir. Özürlü olan duyunun eksikliğini gidermek için özürlü diğer duyularını daha fazla kullanmakta ve bu şekilde duyularını diğer insanlara göre geliştirebilmektedir. Örneğin, görme özürlülerin, işitme duyularının % 20-30 oranında arttığı bilinmektedir. Bu nedenle ekipman ve çevre düzenlemelerin “karşıt olarak gelişen duyulardan yararlanmak” doğru bir yol olacaktır. Görme özürlülere işitsel uyarı mesajlarıyla yön göstermek olasıdır. Bu prensiple çalışan bazı elektronik yardımcı gereçler yapılmakta ve bu gereçlerin geliştirilmesine çalışılmaktadır. Bu yolla görme özürlü bir maratoncunun katıldığı koşuda 5. olması sağlanmıştır (Ünügür, 2003).

4.2.3 Özürlülerin Algısal ve Zihinsel Boyutları

Algısal ve zihinsel boyutlar; çevremizden duyu organlarımız aracılığı ile aldığımız mesajların algılanması sonucu gösterdiğimiz reaksiyonlarımızdır. Bunun için en yaygın olarak kullanılan

ölçü “reaksiyon süresi” zamanlarıdır. Bu diğer bir tanımlamayla, uyarıcı etkinin insan duyu organlarına ulaşması ile insanın uygun davranışı seçerek göstermesi arasında geçen süredir. Bu süreler, farklı duyular için şöyle saptanmıştır. Ses 0,12 sn., dokunma 0,17 sn., ışık 0,19 sn., ısı 0,20 sn., koku 0,30 sn., acı 0,70 sn. gibi (Arcan ve Evcı, 1991).

Zihinsel özürülülerin reaksiyon süreleri, zihinsel gelişimlerinde meydana gelen yavaşlama, duraklama ve gerileme ile davranış ve uyum yönünden yaşıtlarına göre sürekli gerilik ve yetersizliği olduğu için farklılıklar göstermektedir. Bu kişiler özel eğitim görmek suretiyle reaksiyon sürelerini geliştirebilmektedirler.

Zihinsel özürülü bireylerin eğitilerek endüstride işçi olarak kullanılma olanaklarını araştıran T. Nettelbeck ve N.H. Kirby, IQ oranı ortalama 61 olan bireyleri tekstil sanayinde yaygın bir işlem olan overlock işi için eğitmişler ve oran % 43 olan doğru kenar seçiminin eğitim sonunda % 97’ye çıktığını saptamışlardır. Yine aynı araştırmadan beş gün içinde reaksiyon süresinin de 6 dakikadan 2,5 dakikaya indirilebildiği anlaşılmıştır (Ünügür, 2003).

4.3 Özürülüler İçin Tasarım Kriterleri

Özürülüler için tasarım kriterleri hareket, mekan gereksinimi, duruş pozisyonu, erişme uzaklığı ve güç olmak üzere beş ana başlık altında incelenmektedir.

4.3.1 Hareket

İnsanın hareketine bağlı tasarım kriterleri insanların bir yerden diğerine nasıl yer değiştirdiği ile ilgilidir. Sağlıklı insanlar iki ayak üstünde yürürler. Onlar hem yatay düzlemde ve hem de eğik düzlemler üzerinde yokuş aşağı, yokuş yukarı hareket edebilirler. Merdivenleri inip çıkabilirler.

Tekerlekli sandalye kullananlar ise tekerlekler üzerinde yürürler. Eğimi çok az olan rampalardan inip çıkabilirler, ancak merdivenlerden inemez ve çıkamazlar. Düşey sirkülasyon için asansöre gereksinimleri vardır.

Rampalar tekerlekli sandalyeler için elzemdir. Ancak rampaların her tip özürülü için uygun olduğu söylenemez. Örneğin yürüyebilen özürülülerin çoğu için ölçüleri ve biçimi iyi belirlenmiş korkuluklu bir merdivenin kullanımı daha kolay olmaktadır. Bunun dışında, ıslak ya da buzla kaplı olduklarında rampalar her tür kullanıcı için (sağlıklı kişiler dahil) hem zor ve hem de tehlikeli olabilmektedirler.

Hareketle ilgili bir diğer özellik kaplama yüzeyleri ile ilgilidir. Sağlıklı kişiler için kaygan olmaması dışında, kaplama yüzeyinin dokulu olup olmaması önemli değildir. Buna karşılık yürüyebilen özürllüler için yüzeyin kaygan olmaması, bir ölçüde dokulu ve tutucu bir yüzey olması en önemli gerekliliktir. Tekerlekli sandalye kullananlar için ise yüzeyin olabildiğince düzgün, dokusuz, tutucu olmayan bir malzemedan imal edilmesi gerekmektedir (Tunbiş, 2003).

4.3.2 Mekan Gereksinimi

Tekerli sandalyede oturan biri ayakta duran kişiye kıyasla beş misli, dönmek için ise dokuz misli yer kaplamaktadır. Yine sağlıklı bir insan 50 cm'lik bir kapı boşluğundan geçebilirken tekerlekli sandalye kullanan biri için bu ölçü minimum 80 cm olmalıdır. Bir yemek masasında ya da bir tiyatrodan tekerlekli sandalye kullanan biri için ayrılacak yerin ölçüsü ile sağlıklı bir insan için ayrılacak yerin ölçüsü birbirinden çok farklıdır.

Buna karşılık değişik özürllü gruplarının mekan gereksinimi farklı olabilmektedir. Tuvaletler bu açıdan bir örnektir. Tekerlekli sandalye kullananlar böyle bir mekanda gerek manevra için, gerekse klozete geçişte geniş bir mekana gereksinim gösterirlerken, yürüyebilen özürllüler ise tutamaklarla teçhiz edilmiş ve destek için yaslanabilecekleri yan duvarları nedeniyle dar tuvaletleri tercih etmektedir (Tunbiş, 2003).

4.3.3 Duruş Pozisyonu

Sağlıklı kişiler, bazı eylemleri ayakta durarak yapmayı tercih ederler (mutfakta eviyede çalışırken, lavaboda ellerini yıkarken ya da tıraş olurken olduğu gibi). Tekerlekli sandalye kullananlar ise bu gibi eylemleri oturarak yapmak zorundadırlar.

Temel ergonomi kurallarına göre herhangi bir eleman ne kadar oturur pozisyonda daha rahat kullanım için ayarlanmışsa o elemanın ayakta iken kullanımını bir o kadar zorlaşacaktır. Bu yüzden sağlıklı insanlar ya da yürüyebilen özürllülerle tekerlekli sandalye kullananların tasarım kriterleri ister istemez farklı olmak zorundadır (Tunbiş, 2003).

4.3.4 Erişme Uzaklığı

Binaların tasarımında insanların erişme uzaklığı değişik elemanların konumlarını belirlemek açısından önemlidir (Pencerelerin, havalandırma aletlerinin, depolama için rafların ve dolapların, elektrik düğmelerinin, prizlerin konumlandırılması gibi). Sağlıklı insanlar yerden

2.00 m yüksekliğe kadar olan uzaklıklara rahatlıkla erişebilmektedir. Mimarlar da, bunu bildiklerinden sabit donanımlarını bu sınırlar içinde rasgele serpiştirmektedirler. Buna karşılık tekerlekli sandalye kullananların erişme uzaklıkları oldukça sınırlıdır. Bunların bir kısmı 60 cm ile 120 cm arasındaki yüksekliklere erişebilmeyi başarırken bir kısmı ancak 100 cm den biraz aşağıda ve biraz yukarıda olanlara erişebilmeyi becerebilmektedirler.

Asansörlerdeki kumanda panoları içinde aynı şeyleri söylemek olanaklıdır. Tekerlekli sandalye kullananların erişme açısından sınırlılığı bu panoların yatay düzenlenmesini öngörmektedir. Oysa asansörlerdeki kumanda panoları, genelde sağlıklı insanların erişme uzaklıklarına göre göz hizalarına göre düşey düzenlenmektedirler. Burada da sağlıklı kişilerle tekerlekli sandalye kullananların gereksinimleri birbiri ile çelişmektedir (Tunbiş, 2003).

4.3.5 Güç

Yay mekanizmaları çok güçlü otomatik kapılar sağlıklı kişiler için bile bir sıkıntı vesilesidir. Oysa bunlar özürlü insanlar için ciddi bir problemdir. Hele buna bir de tekerlekli sandalye kullananların kapının açılış yönü ve uygun manevra ile ilgili zorlukları eklendiğinde problem bir kat daha artmaktadır. Özürülüler özellikle de yaşlılar için kapı kolları, pencere kumandaları gibi mekanizmalar da problem yaratabilmektedir. Bu tür mekanizmalar, özürlü ve yaşlı kullanımı da düşünülerek belli bir miktardan fazla güce gereksinim göstermeyecek yapıda olmalıdır (Tunbiş, 2003).

Yukarıda sıralanan tasarım kriterleri irdelenmesi sonucunda, mimari tasarım açısından iki temel hareket noktasına varmaktayız. Bunlardan birincisi sağlıklı kişilerle yürüyebilen özürülüler arasında fiziki kriterler açısından çok büyük farklar olmadığıdır. İkincisi ise sağlıklı kişilerle tekerlekli sandalye kullananlar arasında temelde büyük farklılıklar bulunduğuudur. Yürüyebilen özürülüler, fiziksel gereksinimler açısından, normal insan topluluğunun sapma gösteren küçük bir parçası gibi düşünülebilir. Oysa tekerlekli sandalye kullananlar öylesine atipik özellikler sergilemektedir ki bunları bütünüyle ayrı bir topluluk olarak düşünmek gerekmektedir (Tunbiş, 1996)

5. TURİZM YAPILARININ ÖZÜRLÜLERİN İÇİN MİMARİ TASARIM KRİTERLERİ

Bu bölümde, turizm yapıları özelinde özürllüer için mimari tasarım kriterlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Kriterler belirlenirken dördüncü bölümde ayrıntılı olarak bahsedilen özürllü kişilerin kullandıkları yardımcı gereçler ve boyutları ile özürllüer için genel tasarım kriterleri esas alınmıştır.

5.1 Genel Tasarım Kriterleri

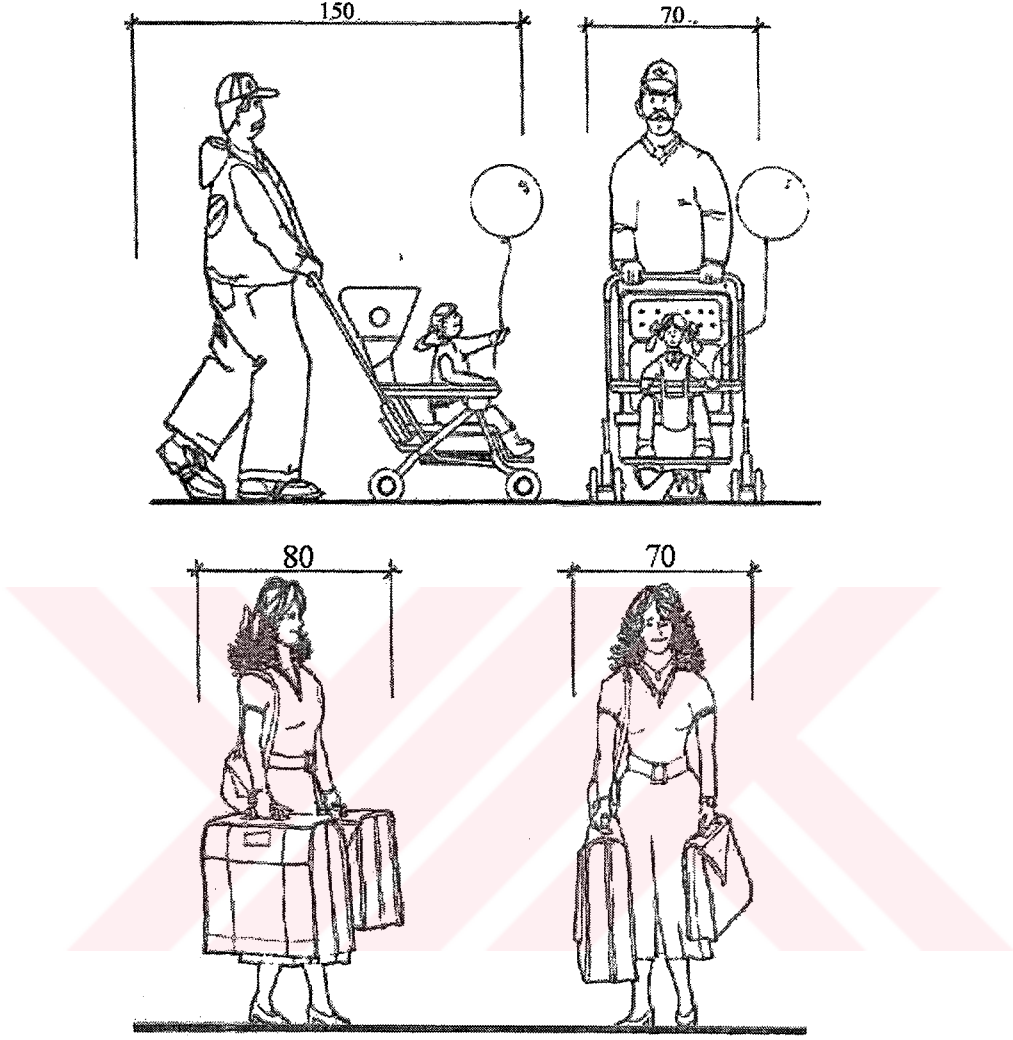
Turizm yapıları yurt içi turizmin yanında yurt dışı turizme de hizmet eden işletmelerdir. Türkiye'deki turizm tesislerinin tamamına yakını dış turizm hedef alınarak yapılmaktadır. Turizm tesisleri, her türlü ırk ve milletten insanın kullanabileceği göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Turizm tesisini kullanacak olan özürllüer de çeşitli ırk ve milletten hatta her türlü yaş ve kültür grubundan olabileceği düşünölmelidir. Bu bakımdan turizm yapılarının özürllüere uygun olarak düzenlemesinde uluslararası standartların kullanılması gereklidir.

Herhangi bir yapı özürllüere uygun olarak düzenlenirken en sık karşılaşılan yanılığ, bütün düzenlemelerin tekerlekli sandalye kullanan özürllüerinin temel alınarak yapılması gerektiğinin düşünölmesidir. Buna sebep olarak sağlıklı kişilerle tekerlekli sandalye kullananlar arasında fiziki kriterler açısından büyük farklar olmasıdır. Bütün mekanlar sadece tekerlekli sandalye kullanan kişiler için değil, herkes için ulaşılabilir olması esas amaçtır. Diğer özürllü grupları için yapılacak bir takım basit düzenlemelerle, turizm yapıları bunlar için kullanılabilir hale getirilebilir.

Bu düzenlemelerde, özürllüer için getirilecek önlemler asgari tutulmalı farklı özürllü gruplarının kendi aralarındaki çelişkilerin çözümlenmesinin yanı sıra, özellikle sağlıklı insanların kullanımını engellemelidir. Bu tip düzenlemeler sağlıklı kişilerin kullanımını engellemek bir yana yardımcı da olabilmektedir. Eşiksiz kapılar, rampalar geniş koridorlar tutunma barları gibi düzenlemeler özürllüere olduğu kadar Şekil 5.1 görölen yaşlılara, bavul taşıyan veya bebek arabası kullanan insanlara, hamilelere, hastalara da kolaylıklar getirmektedir.

Turizm yapılarını sadece misafir olarak gelen özürllüerinin kullanabileceği düşünöncesi doğru bir yaklaşım değildir. Turizm tesislerinde 50 kişiden fazla personelin görev aldığı durumlarda, yeni iş kanununa göre % 3 ila % 5 arasında değışen oranlarda özürllü personel çalıştırma zorunluluğı getirilmektedir. Bu bakımdan sadece girişlerin, lobilerin; yatak odalarının değil

servis alanlarının, büroların, personel için ayrılmış soyunma odası, yatak odası gibi mekanların da özürliülerin kullanımına uygun düzenlenmesi gereklidir.

Şekil 5.1 Çocuk arabası kullanan ve bavul taşıyan kişi için gerekli alanlar

Son yıllarda sadece özürliülerin kullanımına yönelik özel turizm tesisleri yapılması eğilimi artmaktadır. Bu tesisler, aynı zamanda bir bakımevi veya rehabilitasyon merkezi olarak da değerlendirilmektedir. Kamuoyunda bu tesislerin yapılması konusunda çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Bir görüşe göre, ağır özürliüler, (tamamen felçli bir başkasının yardımı olmadan hareket edemeyen kişiler) özürliülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmiş de olsalar normal turizm tesislerinden yararlanamamaktadırlar. Ayrıca özürliü gruplarının birlikte tatil yaptıklarında çok sayıdaki özürliüyü aynı anda ağırlayabilecek turizm tesisleri bulunmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı bu tip tesislerin yapılmasının doğru bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Buna karşıt görüşe göre ise, bu tür özel tesislerin yapılması

özürlüleri toplumdan soyutlayarak yalnızlığa sürüklemekte, özürlü kişilerin sosyal yaşama entegre olmalarını güçleştirmektedir.

Turizm yapıları, bina yakın çevresinin, bina girişleri ve sirkülasyon alanlarının, bina içi ortak kullanım alanlarının özürlülerin kullanımına uygun düzenlenmesi şeklinde üç ana başlık altında toplanabilir. Üç ana başlığa ek olarak, geniş ve farklı bir konu olması nedeniyle konaklama tesislerinde özürlülerin kullanımına uygun yatak odalarının tasarımı ayrı bölüm halinde incelenecektir.

5.2 Bina Yakın Çevresinin Özürlülere Yönelik Olarak Düzenlenmesi

Özürlülere yönelik olarak bina yakın çevresinin düzenlenmesini, özürlülerin bina girişe gelmek için kullandıkları bütün alanların ulaşabilir hale getirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kaldırımlar, yürüme yolları, meydanlar, yolcu indirme – bindirme alanları, otoparklar, ile bu alanlardaki seviye farklılıklar için yapılan rampalar ve merdivenler bu bölüm içinde incelenecektir.

5.2.1 Otoparklar

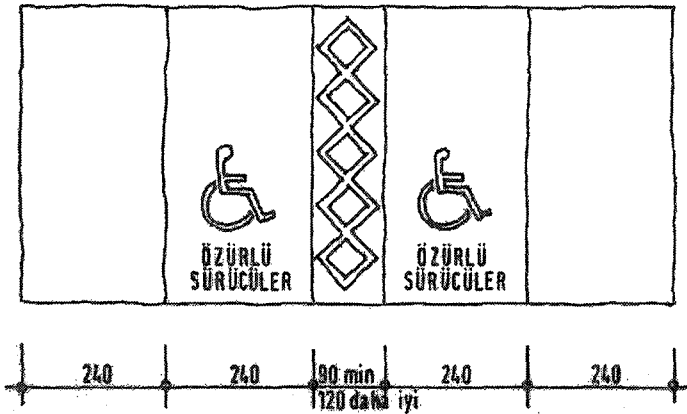
Turizm yapılarında, Türkiye'deki Otopark Yönetmeliği'ne göre, en az bir tane olmak üzere, her yirmi otopark için bir tane (toplam otopark sayısının % 5'i) işaretlenmiş özürlü otopark yeri ayrılmalıdır. Çizelge 5.1.'de A.B.D'ndeki özürlüler için ayrılması gerekli otopark sayısını tespit eden tabloda, Türkiye'deki Otopark Yönetmeliği'nden farklı olarak toplam otopark sayısı arttıkça özürlü otoparkı oranının azaldığı görülmektedir.

Çizelge 5.1 Özürlüler için ayrılması gerekli otopark sayısı (Davies ve Beasley, 1994)

Toplam otopark sayısı	Özürlüler için ayrılması gerekli otopark sayısı
1-25 arası	1
26-50 arası	2
51-75 arası	3
76-100 arası	4
101-150 arası	5
151-200 arası	6
201-300 arası	7
301-400 arası	8
401-500 arası	9
501-1000 arası	% 2'si
1001 ve üzeri	20 + binin üzerindeki her yüzlük dilim için 1

Park Yeri

Özürllüler için ayrılacak otoparkların, bina girişine en yakın yerlerdeki otoparklar olması özürllülerin daha az mesafe kat ederek girişe ulaşmalarını sağlayacaktır. Otopark ile otoparktan bina girişine kadarki yaya yolunun üzerinin kapalı olması özürllüyü kötü hava şartlarından koruyacaktır. Özürllü için ayrılan otopark yeri, herkes tarafından kolayca görülebilecek bir yerde, uluslararası normlara uygun ICTA ulaşılabilirlik sembolü ile belirtilmeli ve bu otoparkın başka araçlar tarafından kullanılmasına izin verilmemelidir. Özürllü otoparkının mümkün olduğu ölçüde eğimsiz yapılmalı eğer eğim varsa otoparkın eni ve boyu doğrultusundaki eğimi % 2'yi aşmaması gereklidir.

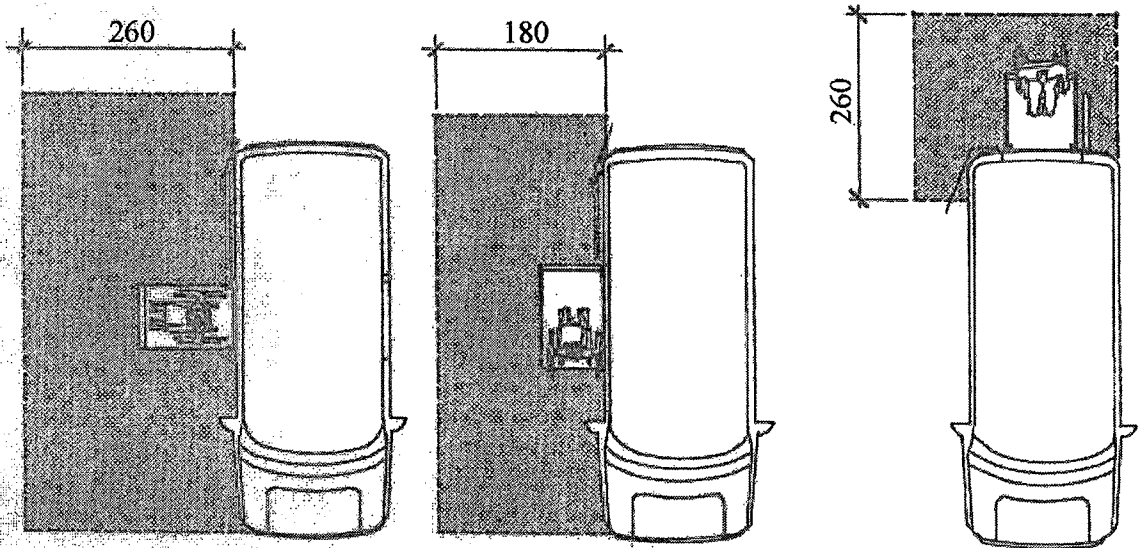
Şekil 5.2 Özürllüler için araba park yeri (Tunbiş, 1996)

Park Alanı

Özürümler standart ölçüdeki araçları kullandıklarında standart ölçüdeki her bir park yerinin araç kapısının açıldığı kenarına tekerlekli sandalye kullanan için Şekil 5.2'deki gibi 90 ila 120 cm genişliğinde bir alan gereklidir. Bu genişliğin arabaların park ettiği alandaki zeminle aynı seviyede olması ve park alanı boyunca devam etmesi gerekmektedir. Bu alanda araçtan, tekerlekli sandalyeye geçen özürümlü gerekli manevrayı yapabilmektedir. İki tane özürümlü otopark yerinin yan yana geldiği durumlarda eğer iki araç ters yönde park ediyorsa aynı alanı kullanmaları mümkündür. Yola paralel olarak yapılan park yerlerinde, yine kapı yanında 150 cm'lik alan bırakılmak kaydıyla 610 cm uzunluğunda park yeri yapılabilir.

Özel Araçlar

Bazı tekerlekli sandalye kullanan özürümler, araçlarında tekerlekli sandalye ile birlikte seyahat etmektedirler. Bu kişiler için tekerlekli sandalyeleri ile araçlara inip binmelerini sağlayan bir asansörün bulunduğu özel özürümlü minibüsleri geliştirilmiştir. Bu özel araçlardan tekerlekli sandalyenin inmesi, aracın yan tarafından olduğu gibi arka kapısından da olabilmektedir. Tekerlekli sandalyenin bu araçlardan inebilmesi için Şekil 5.3'de olduğu gibi 180 ila 260 cm arasında genişliğinde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Özürümler ayrılmış toplam otopark sayısının % 12'sinin hareketli platformla donatılmış olan minibüsler için ayrılması tavsiye edilmektedir.

Şekil 5.3 Özürümler için özel olarak düzenlenmiş minibüs

Park Alanlarının Kaplamaları

Park alanları, ve bunların kenarlarındaki indirme bindirme alanları ile ilgili diğer alanlar beton, tuğla ya da asfalt gibi sert yüzeyli malzemeler ile kaplanmalıdır. Kırma taş ve benzeri gibi sıkıştırıldıklarında düzgün bir yüzey oluşturabilen başka malzemeler de kullanılabilir. Çakıl, kum, toprak gibi yumuşak veya gevşek malzemeler tekerlekli sandalye kullananlar ve yürüyebilen özürllüer için uygun olmadığından tercih edilmemelidir.

Park Alanlarındaki Kaldırımlar

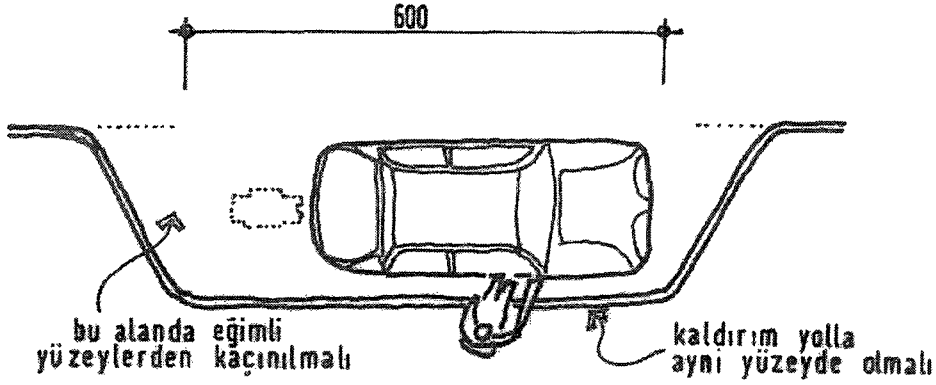
Park alanları, indirme bindirme yerleri ve bunun bitişigindeki yaya yolu kullanım kolaylığı açısından mümkünse aynı seviyede olmalıdır. Kaldırımla bu alanlar arasında 6 mm den çok seviye değişikligi olmamalıdır. Eğer kaldırım bordürü kullanılacaksa bunlar özürllü geçişleri için kesilmeli ve buralara kaldırım rampaları yerleştirilmelidir. Kaldırım rampalarının maksimum % 8 (1:12) eğimli olmalı, rampalar trafik ve park alanlarına taşacak biçimde değil, kaldırım içinde başlayıp bitirilmelidir.

5.2.2 Yolcu İndirme – Bindirme Alanları

Özürllü yolcuların rahat bir şekilde araçlarından inebilmeleri ve araçlarına binebilmeleri için bir araç niş yapılmalıdır. Bu niş trafik akışını aksatmamak kaydıyla, mümkün olduğunca bina girişine yakın bir yerde planlanmalıdır. Bu alanın üstünün kapalı olması, özürllülerin kötü hava şartlarından etkilenmemesi sağlayacaktır. Güvenlik açısından olduğu kadar görme özürllüler için de araçtan, bina girişine kadar olan alanın aydınlatılması faydalı olacaktır. Şekil 5.4’de otomobil için düzenlenmiş bir araç niş gösterilmektedir.

İniş – Biniş Yerleri

Araç nişinin en az uzunluğu 600 cm olmalıdır. Aracın yanaşabilmesi için gerekli olan 250 cm genişliğin yanında, özürllülerin araçtan tekerlekli sandalyeye geçtikleri ve tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesine olanak sağlayan, niş boyunca uzanan 150 cm genişliğinde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Araçtan inen tekerlekli sandalye kullanıcısı bu alanda kaldırım rampası vasıtasıyla kaldırıma çıkabilmektedir. Burada yapılan rampaların eğimi % 8’i, (1:12) rampa ile yolun birleştiği noktadaki kot farkı da 12 mm’yi aşmamalıdır. Genişliliği 90 cm’den az olmaması gereken bu rampaların bazıları kaldırım üzerinde yapıldığı gibi yol üzerine yapılan şekilleri de vardır. Ancak yol kısmında yapılan rampalar hem araçların yanaşmalarını güçleştirmekte hem de tekerlekli sandalyenin manevra alanını daralmaktadır. Bu yüzden kaldırım içinde rampa çözümleri tercih edilmelidir.

Şekil 5.4 Yolcu indirme bindirme alanları (Tunbiş, 1996)

Özürtlülerin özellikle turlar şeklinde otobüslerle de turizm tesislerine geleceği göz önüne alınarak, otobüslerin yanaşabileceği bir alanın hazırlanması düşünülmelidir. Tekerlekli sandalyenin asansör vasıtasıyla araçtan inebilmesi için otobüsün park ettiği alanın yanında 240 cm genişliğinde alan düzenlenmelidir. Şekil 5.4'de özürtlüler için düzenlenmiş yolcu indirme bindirme alanları görülmektedir.

5.2.3 Kaldırımlar ve Yaya Yolları

Kaldırımlar ve yaya yolları tekerlekli sandalyenin rahatça geçebileceği genişlikte düzenlenmelidir. Yol üzerindeki aydınlatma direği, reklam panosu çöp kutusu, ağaçlar, bitkiler, yangın muslukları, kaldırım bordürleri gibi bütün fiziki engeller haricinde, tekerlekli sandalye için 90 cm geçiş genişliği yeterli olacaktır. Tekerlekli sandalye ile yürüyen bir insanın yan yana geçebilmeleri için gerekli olan genişlik 120 cm iken, iki tekerlekli sandalyenin yan yana geçebilmesi için gerekli olan genişlik 150 cm olmaktadır. Ayrıca baston kullanan bir özürlü yürüyebilmek için yaklaşık olarak 70 cm, koltuk değneği kullanan özürlü ise 80 cm genişlikte bir alana ihtiyaç duymaktadır. Yük taşıyan veya bebek arabası kullanan bir insanda normal yürüyen bir insana oranla daha geniş yürüme alanına ihtiyaç duymaktadır.

Bütün bu özürlü gruplarının aynı anda yaya yolu üzerinde karşılaşacağı düşük bir ihtimal olsa dahi kaldırımların ve yürüme yollarının en azından tekerli sandalye ile yürüyen bir insanın rahatça geçebileceği genişlik olan 120 cm olması gereklidir. Yaya akışındaki daha yoğun olduğu kaldırımlarda genişlik arttırılmalıdır. Türk Standartlarına göre girişte izlenecek yolun genişliği en az 300 cm, bahçe yollarında ise en az 200 cm olmalıdır (TS 9111).

Kaldırımların eğimi % 5'den (1:20) fazla olmamalıdır. % 5'den (1:20) fazla olan eğim tekerlekli sandalye kullananlar için yorucu olmakta aynı zamanda da tekerlekli sandalyenin kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Baston, koltuk değneği gibi yardımcı gereçler kullanan özürllüer için yokuş inip çıkmak, onları zorlamaktadır. Bu bakımdan eğimin süreli ya da % 5'in (1:20) üzerinde olduğu durumlarda belirli aralıklarla (yaklaşık 100 metrede bir) özürllüerın kısa süreli olarak dinlenebilecekleri 150 x 150 cm'lik sahanlıklar yapılması tavsiye edilmektedir. Bazı yaya yollarında, kaldırım eni doğrultusunda tek ya da çift yöne doğru eğim yapılmaktadır. Bu eğimin özürllüer için sorun yaratmaması için % 2'yi (1:50) geçmemesi gereklidir. Şekil 5.4'de özürllüer için düzenlenen bir kaldırım gösterilmektedir.

Kaldırımların yüksek olması tekerlekli sandalye kullanıcıları için kaldırımdan yola inip çıkmayı güçleştirmektedir. Ayrıca kaldırımla yolu ayıran bordürlerin yüksek yapılması da bu problemi daha da büyütmektedir. Görme özürllüer ise yollarını bulabilmek için kaldırım ile yol arasındaki kot farkından ve bordürlerden yararlanırlar. Bu bakımdan kaldırımların yoldan belirli bir yükseklikte yapılması gereklidir. İmar yasalarında bu yükseklik 6 – 14 cm arasında ön görülmektedir. Yaya geçitlerinin olduğu yerlerde kaldırımdan yola kadar inen rampalar yapılmalıdır.

5.2.3.1 Yaya Yolları ve Kaldırım Kaplamaları

Kaldırım ve yaya yollarının kaplamaları düzgün fakat pürüzlü olmalıdır. Kaygan zeminler bütün insanlar için olduğu gibi özürllüer için de tehlike yaratabilirler. Zeminin bir miktar pürüzlü olması tekerlekli sandalyenin hareket etmesini kolaylaştıracığından, kullananların daha az güç sarf etmelerine yol açacaktır. Çizelge 5.2.'de tekerlekli sandalye kullanan ve yürüyebilen bedensel özürllüer için hangi kaplamalarının elverişli olup olmadığı gösterilmektedir.

Yaya yolları sert ve sabit malzemedden yapılmalıdır. Bu konuda en tercih edilen yüzey kaplamaları bitümlü makadam ve asfalttır. Sıkıştırılmış, serbest çakıl yüzeylerden özellikle kaçınılmalıdır.

Hazır ünite elemanlar kullanılacaksa, bunlar çok dikkatli döşenmeli ve derzleri girinti ya da çıkıntı yapmadan ünite elemanların yüzeyleri ile aynı seviyede düzenlenmelidir. Düz olmayıp yükseklik farklılıkları içeren malzemelerden oluşturulmuş yaya yolları hem yürüyebilen ve hem de tekerlekli sandalye kullanan özürllüer açısından tehlike yaratabilirler. Bu tür yüzeyler yürüyebilen özürllüerın tökezleme ya da düşmelerine, tekerlekli sandalyelerin ise yön değiştirmelerine neden olabilir.

Çizelge 5.2 Yaya yolları kaplamalarının özürütülerin kullanımına uygunluğu (SN 521 500, 2001)

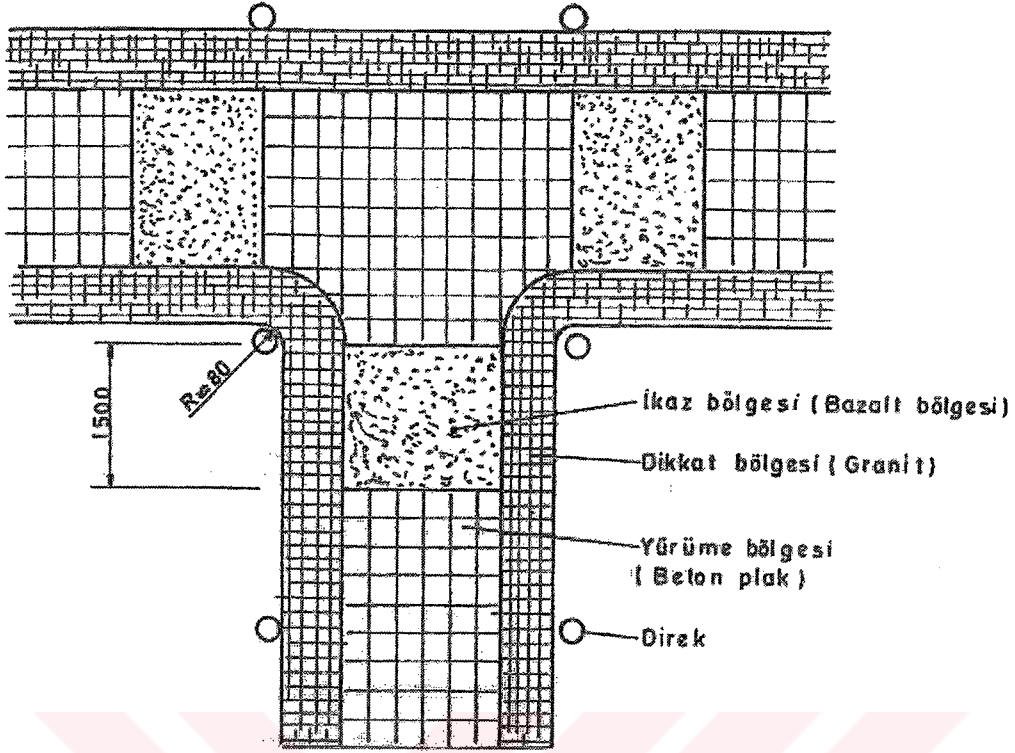
Kaplamanın Türü:	Kullanılabilir: Tekerlekli Sandalyeler	Kullanılabilir: Hareket Özürütüler	Kaymaz: Hareket Özürütüler
Çakıl / Kum - oynar (hareketli) - kompakt (sıkıştırılmış)	<i>Elverişsiz Elverişli</i>	<i>Elverişsiz Elverişli</i>	<i>Az Elverişli Elverişli</i>
Asfalt / Çimento - pürüzsüz - pürüzlü	<i>Elverişli Elverişli</i>	<i>Elverişli Elverişli</i>	<i>Az Elverişli Elverişli</i>
Doğal Taş Döşeme (düz yüzü / derzleri küçük)	<i>Elverişsiz</i>	<i>Az Elverişli</i>	<i>Elverişli</i>
Karma Taş Döşeme (düz yüzü / derzleri küçük)	<i>Elverişli</i>	<i>Elverişli</i>	<i>Elverişli</i>
Doğal Taş Döşeme - ham - kesilmiş - parlatılmış / cilalanmış	<i>Elverişsiz Elverişli Elverişli</i>	<i>Az Elverişli Elverişli Elverişli</i>	<i>Elverişli Elverişli Elverişsiz</i>
Yapay Taş Döşeme veya Kaplama - yıkanmış beton, iri dişli - pozlanmış/parlatılmış beton, iri dişli - pürüzsüz, perdahlanmış/cilalanmış	<i>Az Elverişli Elverişli Elverişli</i>	<i>Az Elverişli Elverişli Elverişli</i>	<i>Az Elverişli Elverişli Elverişsiz</i>
Kauçuk veya Sentetik Malzeme Kaplama	<i>Elverişli</i>	<i>Elverişsiz</i>	<i>Az Elverişli</i>

Hazır beton plakların kaymaya neden olabilecek yüzeyleri çıkıntı yapan lastik elemanlarla takviye edilerek iyileştirilebilir.

Tuğla kaplama, seviye farklılığı olmayacak ve derzleri tuğlalarla aynı yüzeyde bitirilecek biçimde düzenlendiğinde kullanılabilir.

Granit parke taş döşeme kullanımı açısından pek tavsiye edilmez ancak mutlaka kullanılacaksa bunların yine tuğla döşemede olduğu gibi derzlerin aynı yüzeyinde bitirilecek biçimde olmalıdır (Tunbiş, 1996).

Yaya yolları ve kaldırımların kaplamalarında farklı renkte ve farklı malzeme kullanılarak görme özürütüler için kolaylık sağlanabilmektedir. Bu sayede görme özürütüler yol üzerindeki, kendileri için tehlike oluşturabilecek yükseklik ayırımı, trafik bölgeleri, havuzlar gibi engelleri fark edebilmektedirler. Yaya yolları üç birbirinden farklı özellikte malzemeler kullanılarak ikaz, dikkat ve yürüme bölgesi şeklinde üç bölüme ayrılır. Türk Standartlarına göre Şekil 5.5' de gösterildiği şekilde yürüme bölgesi, beton plakla; yakında engel olduğunu ifade eden dikkat bölgesi, granitle; bir kesişme, kapı veya merdiven olduğunu anlatan ikaz bölgesi ise bazalt plakla ile kaplanmalıdır (TS-9111, 1991).

Şekil 5.5 Bahçe yolları kaplama malzemesi (TS 9111, 1991)

Eğer yaya yolunun kenarındaki kısım yaya yolundan daha aşağıda seviyede ise ve eğer bu yükseklik 10 cm aşıyorsa yolun bu kenarına yüksekliği en az 10 cm olan bir uyarı bordürü yerleştirilmelidir. Yaya yolunun trafiğe bitişik olduğu ve bordürün bulunmadığı durumlarda, yaya yolunun yüzeyinde trafik yoluna yakın kısmında dokulu bir uyarı bandı sağlanmalıdır. Bu bandın genişliği en az 90 cm olmalıdır.

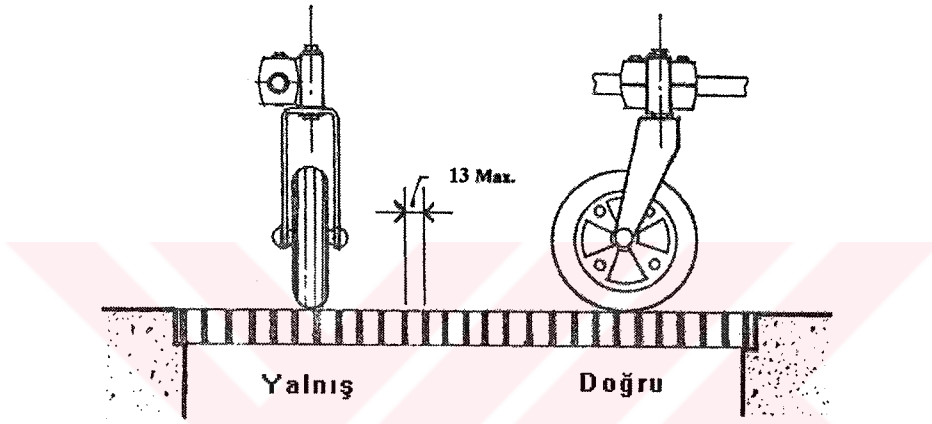
5.2.3.2 Kaldırım Rampaları

Özürlülere uygun bir yolun kaldırımla kesiştiği her noktada özürlüler uygun bir kaldırım rampası yapılması gereklidir. Bu rampaların eğimi % 6'yı geçmemelidir. Rampanın genişliği en az tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için eğik yan yüzeyleri hariç 90 cm olmalıdır.

Eğer kaldırım rampaları yayaların da üzerinden enine yürüyüp geçebileceği biçimde konumlandırılmışsa ya da korkuluklarla korunmamışsa kenarları eğik düzlemler biçiminde düzenlenmelidir; bu eğik düzlemlerde eğim en fazla % 10 olmalıdır. Yayaların normal olarak üzerinden enine yürüyüp geçemeyeceği biçimde olan rampalar yanlarda eğik kenarlar olmadan da düzenlenebilir.

5.2.3.3 Yaya Yolları Üzerindeki Engeller

Yaya yolları ve kaldırımlardaki altyapıya ait ızgaralar, mazgallar, rögar kapakları gibi elemanlar yol yüzeyi ile aynı seviyede olacak biçimde yerleştirilmelidir. Yüzeyi delikli elemanlar boşluklarının geniş ölçüsü yol eksenine dik konumda düzenlenmelidir. Izgaraların deliklerinin aralığı, tekerlekli sandalyenin tekerleklerinin içine girmemesi için, 13 mm geçmemelidir. Eğer bu ızgara dairesel boşluklardan oluşuyorsa boşluk çapı yine 13 mm'den fazla olmamalıdır. Şekil 5.6'da tekerlekli sandalyenin geçiş yönüne göre ızgaraların nasıl t- yerleştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Şekil 5.6 Tekerlekli sandalyenin ızgaralardan geçişi (Davies ve Beasley, 1994)

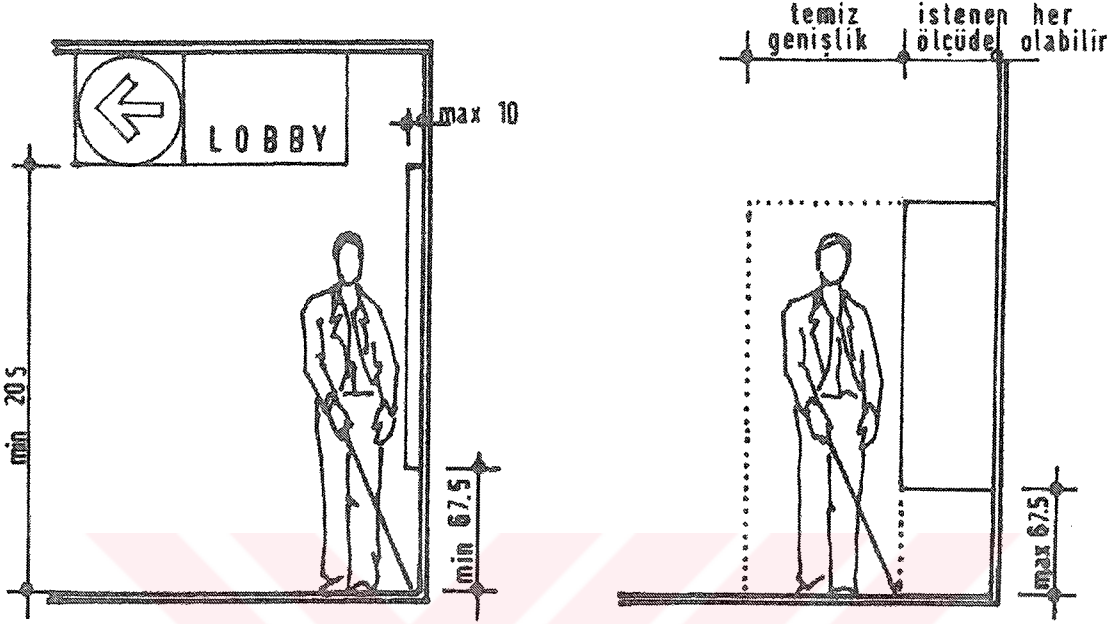
Yaya yolu üzerinde kullanılacak olan kent mobilyaları, yaya aksını bozmayacak ve tekerlerli sandalye için gerekli olan 90 cm genişliği daraltmayacak şekilde konumlandırılmalıdır. Bu elemanlar kendilerini ya da bunların varlığını işaret eden uyarı bantları görme özürtlülerin kullandıkları beyaz bastonlar ile kolayca algılanabilmelidir.

5.2.3.4 Çıkıntılı ve Asılı Nesnelere

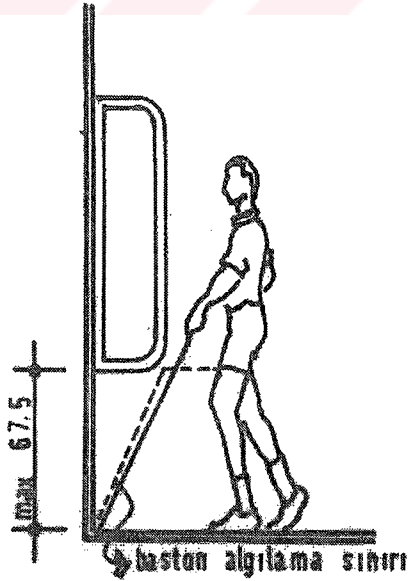
Yaya yolları üzerindeki saçaklar, tenteler, ağaç dalları ile trafik tabelaları, reklam panoları gibi çıkıntılı ya da askılı nesnelere zeminden yüksekliği, İmar Yönetmeliği'ne göre 200 cm'den zorunlu hallerde de 190 cm'den olmamalıdır. Eğer baş kurtarma mesafesi 200 cm altına düşüyorsa özellikle görme özürtlüler için buralarda onları uyaracak engeller oluşturulmalıdır.

Beyaz baston kullanan görme özürtlüler için diğer bir tehlikeli durum da zeminden 67,5 cm yükseklikte çıkıntı yapan (telefonlar gibi) engellerdir. Şekil 5.7'de de görüldüğü üzere, görme özürtlü bastonunu eğik tuttuğu için bastonla engeli fark etmeden önce engele çarpabilmektedir.

Bunu engellemek için zeminden yüksekliği 67,5 cm'den fazla olan engellerin zemine en fazla 10 cm çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmelidir.

DUVARA PARALEL YÜRÜME

DUVARA DİK YÜRÜME

Şekil 5.7 Asılı ve çıkıntılı nesnelere (Tunbiş, 1996)

5.2.4 Rampalar

Rampalar farklı seviyelerdeki yerleri birbirine bağlayan düşey sirkülasyon elemanlarıdır. Rampaların eğiminin % 8'in (1:12) üzerine çıkmamalıdır. İstisnai olarak, eğer başka bir çözüm yolu yoksa ve özürllüer diğer bir kişinin yardımından yararlanabiliyorlarsa bu eğim % 12'ye (1:8) kadar çıkabilir. Eğer rampanın eni doğrultusunda eğim varsa, bu eğim de % 2'yi (1:50) aşmamalıdır. Rampaların yüzeyleri stabil, düzgün, kaymaz olmalı ve rampanın açık yanlarında kenar koruma bordürü ve kenar korkulukları yapılmalıdır. Kötü hava koşullarından etkilenmemesi ile bina dışındaki rampaların üzerleri mümkünse kapatılmalıdır. Rampaların genişliği koruma bordürü ve korkuluklar hariç en az 90 cm olmalıdır. Rampaların uzunluğu 6 m'yi geçmemesi tavsiye edilmekle birlikte, daha uzun rampalarda yapılabilmektedir. Eğimin derecesine göre belli aralıklarla tekerlekli sandalyenin durabileceği, manevra yapabileceği sahanlıkların yapılması gereklidir. Çizelge 5.3'de eğimlerine göre rampalar için maksimum rampa yüksekliği ve uzunluğu görülmektedir.

Çizelge 5.3 Rampaların eğime maksimum yükseklikleri ve uzunlukları (UFAS, 1984)

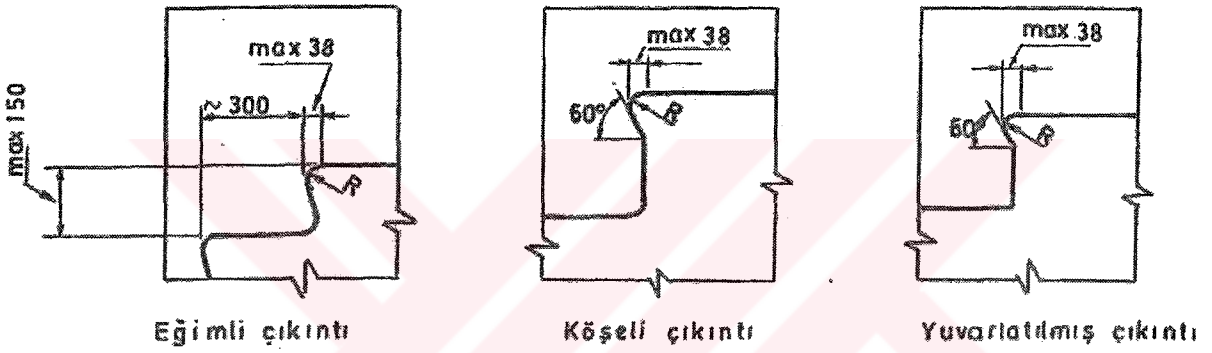
Rampanın Eğimi	Rampanın Maksimum Yüksekliği (cm)	Rampanın Maksimum Uzunluğu (m)
% 8 - % 6,5 (1:12 -1:16)	76 cm	9 m
% 6,5 - % 5 (1:16 - 1:20)	76 cm	12 m

Sahanlıklar

Rampaların başında ve sonunda mutlaka sahanlıklar bulunmalıdır. Bütün rampaların başlangıç ve bitimlerinde görsel ve dokusal uyarıcılar sağlanmalıdır. Ayrıca rampanın yön değiştirdiği veya uzunluğunun 6 m geçtiği durumlarda da sahanlıklar yapılmalıdır. Sahanlığın genişliği en az rampanın genişliği kadar olmalıdır. Rampanın başındaki sahanlık tekerlekli sandalyenin dönebilip rampadan çıkmaya hazırlanabilmesi için en az 180 cm uzunluğunda en az rampanın genişliğinde olması gereklidir. Rampa bitimindeki sahanlık ise 150 cm uzunluğunda olması yeterli olmaktadır. Ancak sahanlığa açılan bir kapı varsa sahanlığın uzunluğu, bu kapının genişliği artı 105 cm olmalıdır. Rampa ortasında yapılan sahanlıklar ise gerekli olduğunda tekerlekli sandalyenin 180 derecelik dönüş yaparak geri dönebilmesi sağlamak amacıyla, 150 cm genişliğinde olmalıdır. Rampa U şeklinde ise tekerlekli sandalyenin bu dönüşü yapabilmesi için sahanlık 180 cm genişliğinde oluşturulmalıdır. Görme özürllüer için sahanlıklar rampa ile zıt renkli olarak yapılabilir.

seviye farklılıkları sadece rampalarla aşmak yerine, rampalarla merdivenler birlikte düzenlenmelidir.

Merdivenlerde basamak genişliliği (baskıç) en az 28 cm, rıhtlar ise en fazla 15 cm olmalıdır. Basamaklar ve rıhtların oranları birbirine uygun olmalıdır. Düşme tehlikesini azaltmak için açık ve çıkıntılı uçlu, basamak uçları kullanılmamalıdır. Basamak ucu yuvarlatıldığında yarıçapı 13 mm'den büyük olmamalıdır. Basamak yüksekliği eğimli olduğu durumlarda ise eğimin alt tarafı yatay yüzeyle en az 60 derecelik açı yapmalı, eğim çıkıntısı 38 mm'den fazla olmamalıdır. Uzun ve dik merdivenler 8 – 10 basamakta bir sahanlık yapılmalıdır.

Şekil 5.9 Merdiven basamakları (TS 9111, 1991)

Merdivenin her iki yanında da korkuluk bulunmalıdır. Rampalarda olduğu gibi küpeşte en üst noktası zeminden 100 cm, basamak üzerinden 85 cm yükseklikte olmalıdır. Eğer merdivenin iki tarafındaki küpeşterin uzaklıkları 225 cm'den fazla ise araya bir korkuluğun daha konması gereklidir.

Görme engelliler merdivene yandan yaklaşması sağlanmalıdır. Bunun yapılamadığı durumlarda merdivenin başlangıç ve bitimi farklı malzemeler ve donanımlarla kaplanarak çok iyi bir şekilde belirtilmelidir. Az gören engelliler için basamak ve rıhtlar ile trabzan ve yan duvarların farklı renklerde yapılması önerilmektedir. Görme engelli küpeşteyi tutarak, merdivenin başlangıcını, bitimi, basamak olup olmadığını, varsa sahanlığı ve merdivenin yön değiştirmesini kolayca algılayabilmektedir.

5.2.6 Küpeşteler ve Korkuluklar

Küpeşteler ve korkuluklar; sağlıklı kişilerin güvenliği, hareket özürlülerin fiziksel destek, görme özürlülerin ise yönelme ile ilgili yönelme ile ilgili gereksinimleri karşılamak üzere yerleştirilmiştir. Merdivenler, rampalar, yumuşak toprak ve düzensiz kaplama yüzeyleri eğer küpeşteler ve korkuluklar yok ise hareket özürlüler için güçlü engellerdir.

Küpeşte ve korkuluklar, merdivenin veya rampanın başlangıcından ve bitiminden itibaren en az 30 cm daha uzun tutulmalı ve yön değişme notlarında ve sahanlıklarda kesintiye uğramadan devamlı olarak düzenlenmelidir. Küpeştelerin tutunma yüzeyleri dikmeler ya da benzer konstrüksiyon elemanları ile kesintiye uğramamalıdır. En üstteki küpeşte dışında 67,5 cm yüksekliğinde ikinci bir korkuluk sağlanması baston kullananlar ya da çocuklar için çok faydalı olacaktır. Küpeşte ve korkuluklarda, kendilerinden ya da bağlantı elemanlarından kaymaklanan sivri ya da çıkıntılı uçlar ya da kenarlar bulunmamalıdır.

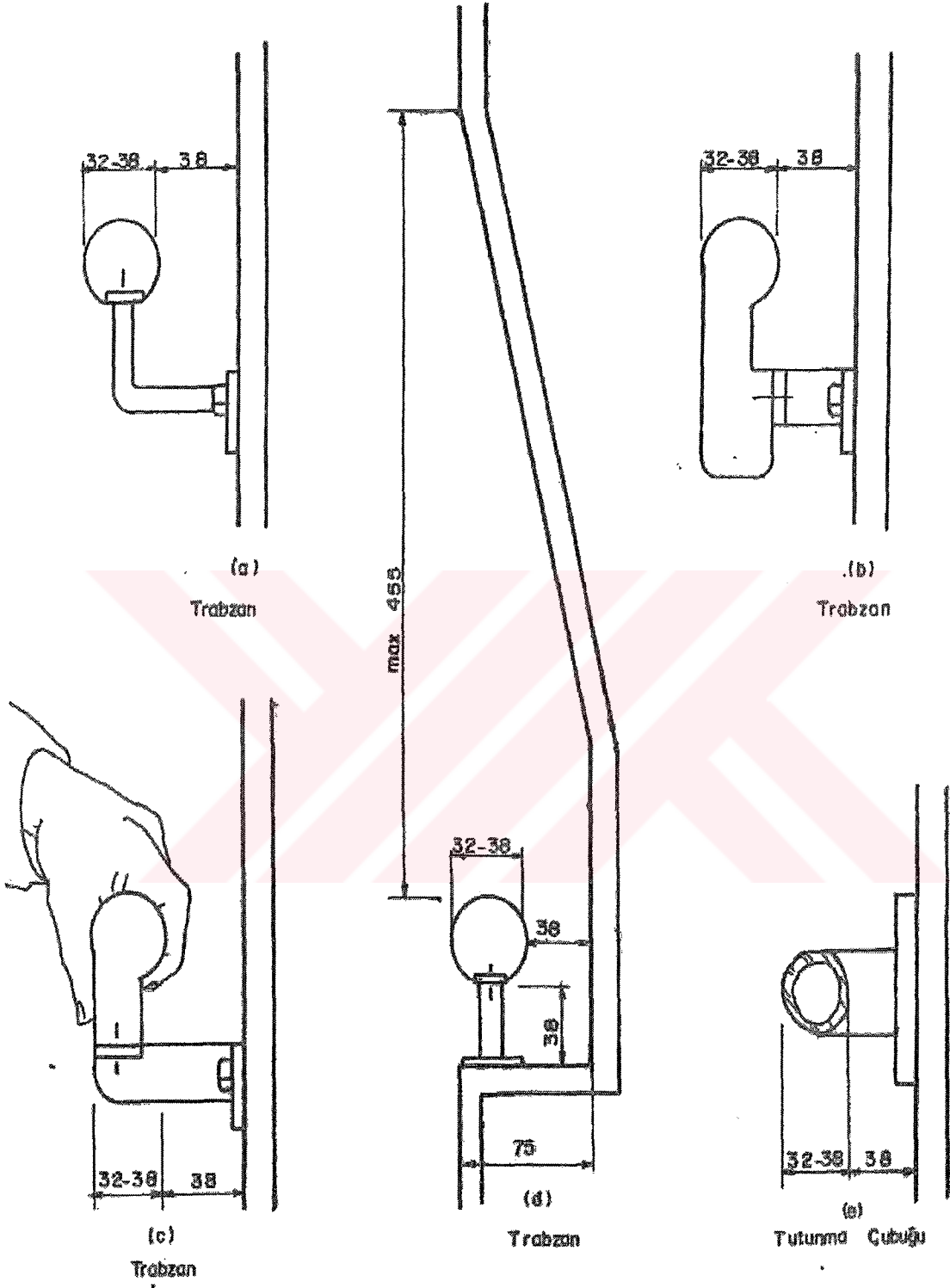
Küpeşteler kolayca tutulabilecek özellikte olmak üzere farklı şekillerde biçimlendirilebilirler. Elin en iyi şekilde küpeşteyi kavraya bilmesi için küpeştelerin çapı veya genişliğinin 32 mm – 38 mm arasında olması gereklidir. Duvar tarafına küpeşte yapıldığı durumlarda, duvar ile küpeşte arasındaki mesafe en az 38 mm olmalıdır. Eğer küpeşte duvar içinde bir girinti içene yerleştirildiyse, girinti en fazla 75 mm olmalı ve küpeşte üzerinden en fazla 45 cm devam etmelidir.

Şekil 5.10 özürlülerin küpeşteleri kolay bir biçimde kavrayabilmeleri için gerekli olan kesitler ve ölçüler gösterilmektedir.

5.2.7 İşaretler ve Bilgi Levhaları

Bilgi ve işaret levhaları özürlüler açısından çok önemlidir. Özürlülerin gidecekleri yerin kendileri için uygun olup olmadığı ve ne gibi engellerle karşılaşabileceklerini önceden bilmeleri onlar için büyük kolaylık sağlamaktadır.

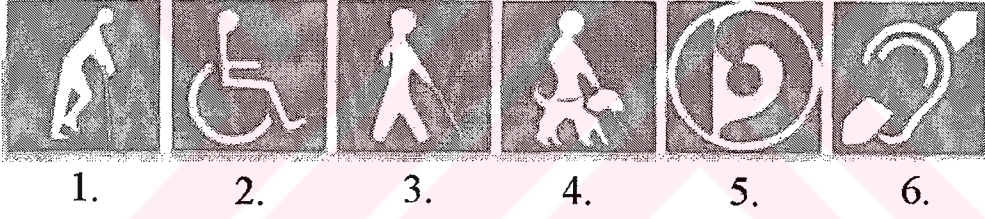
Bilgi ve işaret levhaları, görme özürlüler dahil olmak üzere bütün özürlüler tarafından kolayca algılanabilecek biçiminde yerleştirilmelidir. Bilgi ve işaret levhaları bulunan yeri, uyarıları ve yönlere ilgili bilgileri açık ve net olacak biçimde aktarabilmelidir.

Şekil 5.10 Kúpeřteler (TS 9111, 1991)

Görme özürlüler açısından mat bir yüzey ve yazı ile fon arasındaki renk türü karşıtlığı bilgi levhasının en rahat okunabildiği durumdur. Özellikle fonun koyu, yazının idse açık oluşu bilginin daha kolay algılanabilmesini sağlamaktadır. Braille alfabesi ile yazılmış yazılar ve kabartma ya da oyma suretiyle yazılmış olanlar görme özürlülerce de okunabilmektedir. Bilgi levhaları özürlülerin de yaklaşabileceği biçimde düzenlenip bu tür levhaların kenarına Braille alfabesi ile yazılmış bir bant da ilave edebilir.

İstenen mesajı tam iletebilen üzere bu işaret levhalarında ek bir bilgi lejantı ve şartlar gerektiriyorsa yön gösterici bir ok da bu işaretle birlikte yer almalıdır. Aslında bu işaretin yalnızca tekerlekli sandalye kullananlara yönelik düzenlemelerin varlığı işaret etmesi ve diğer özürlüleri kapsamaması bir eksikliktir, ancak pratikte yürüyebilen özürlülerin gereksinmelerinin tekerlekli sandalye kullananları ile birlikte aynı sembolle ve ek bir bilgi lejantı ile kullanılması yaygındır. Uluslararası Özürlü Rehabilitasyonu Derneği (International Society for the Rehabilitation of the Disabled) 1969 yılında özürlüler için kabul ettiği uluslararası semboller kullanılmalıdır. Bu semboller Şekil 5.11’de görüldüğü gibidir.

1. Yürüyebilen özürlü	2. Tekerlekli sandalye kullanan özürlü
3. Görme özürlü	4. Rehber köpekler
5. İşitme güçlüğü çeken	6. İşitme özürlü

Şekil 5.11 Özürlüler için uluslararası semboller

Herhangi bir yazının kolay okunabilmesi bakış mesafesine, karakter yüksekliğine ve yazı kalınlığının yazı yüksekliğine oranına, yazı yazma ile zemin arasındaki renk zıtlığına ve yazı karakterine bağlı olarak değişiklik gösterir. Genelde koyu bir zemin üzerine yerleştirilmiş açık renkli harflerle en çok kullanılan yöntemdir.

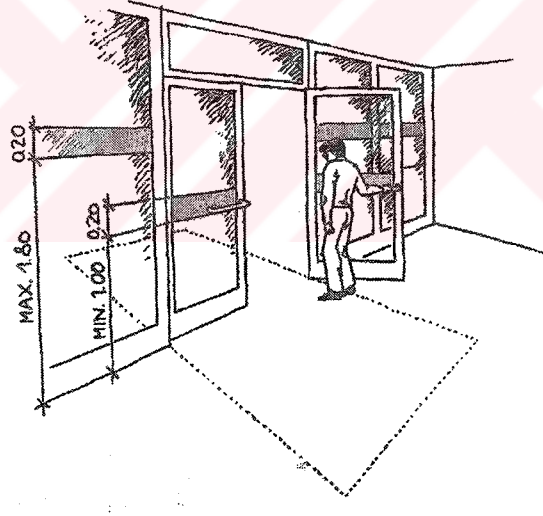
Binaların yakın çevresinde, özürlüler için ayrılan otopark yeri, özürlüler için düzenlenmiş yaya yolları ile binanın birden fazla girişi varsa ve özürlülere uygun olan giriş uluslararası özürlü sembolleri ile işaretlenmelidir.

5.3 Bina Girişleri ve Sirkülasyon Alanlarının Düzenlenmesi

Bu bölümde, turizm yapılarında bina girişinden başlayarak resepsiyon, bekleme alanları, vestiyerler, umumi tuvaletler gibi ortak kullanım alanları ile geçitler, kapılar, koridor, merdiven, rampa, asansör gibi yatay ve düşey sirkülasyon alanlarının özürülere yönelik olarak nasıl düzenlenmesi gerektiği üzerinde durulacaktır.

5.3.1 Bina Girişleri

Bina girişlerinin kolay algılanabilir ve ulaşılabilir olması gereklidir. Girişin üzerinin kapalı olması kullanıcıları kötü hava koşullarından koruyacaktır. Girişler iyi aydınlatılmalı, kaygan olmayan sert malzeme ile kaplanmalıdır. Bina girişinde seviye farklılıkları varsa uygun bir rampa düzenlenmelidir. Rampa olan girişlerde en az 150 x 150 cm ölçüsünde sahanlık da yapılmalıdır. Kapının açılış biçimine göre sahanlık daha genişletilebilir. Eğer bina girişi ve çevresinde camlı kapılar ve bölmeler varsa, bu kısımlar Şekil 5.12’de olduğu gibi görme özürülülerin görebileceği biçimde kontrast renkli bir bant ile işaretlenmelidir.

Şekil 5.12 Girişin renkli bantlarla düzenlenmesi (SN 501 500, 2001)

5.3.1.1 Rüzgarlıklar

Herkese açık binalarda ısı kaybını azaltmak için girişlerde rüzgarlıkların kullanılması sık görülen bir uygulamadır. Rüzgarlıkların, tekerlekli sandalye kullanan özürülere uygun olarak düzenlenebilmesi, kapıların genişliklerine ve açılış biçimlerine bağlı olarak değişiklikler göstermektedir. Ancak rüzgarlıkların tekerlekli sandalye kullananlar için uygun olması için genişliğinin en az 150 cm olması gereklidir. Menteşeli kapılar açılırken fazla alan

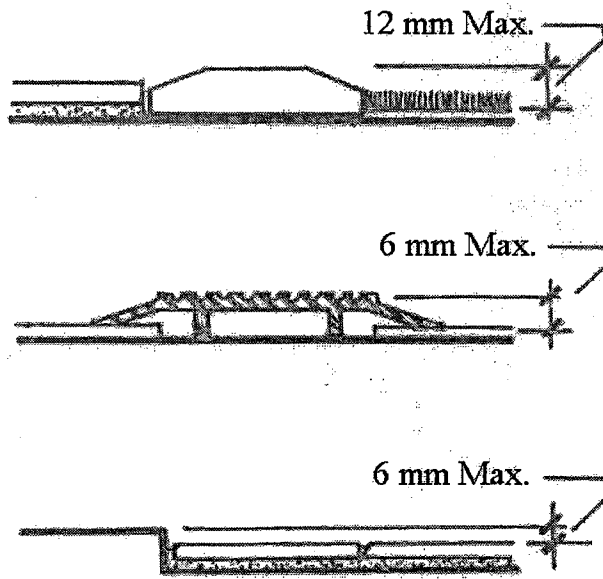
gerektirdiklerinden rüzgarlıklarda otomatik olarak açılıp kapanan sürme kapılar tercih edilmelidir.

Girişlerde bir ısıtma perdesinin oluşturulması pek çok açıdan fayda sağlamaktadır. Böylesine bir ısı perdesi yaya trafiği çok olan yapılarda kapıların hiç kapatılmadan durabilmesine olanak sağlamakla, hem trafik hızını engellemekte ve hem de özürllülere engelsiz bir geçiş imkanı sağlamaktadır (Tunbiş, 1996).

5.3.1.2 Giriş Kapısı

Giriş kapısı olarak döner kapılar özürllüler için uygun değildir. Eğer döner kapının yapılması zorunlu ise özürllüler için ayrı bir kapı öngörölmelidir. Bazı döner kapılarda özürllülerin geçebilmesi özel bir mekanizma bulunmaktadır. Bu mekanizma kullanıldığında dairesel biçimde duran kanatlar kapanmakta ve özürllüler için geçiş alanı ortaya çıkmaktadır. Döner kapı dışında ikinci bir kapının olmadığı durumlarda bu tip bir kapı kullanılabilir.

Özürllüler için gerekli olan giriş kapılarının genişliği 90 cm'dir. Giriş kapılarının otomatik olarak açılıp kapanması tercih edilmelidir. Ağırlık prensibiyle çalışan otomatik kapılar için görme özürllülerin rehber köpeklerinin ağırlığı olan 20 kg ile harekete geçebilmelidir. Menteşeli dış kapılar açılması için 3,8 kg'dan fazla kuvvet gerektirmemelidir (TS 9111, 1991). Bu bakımdan ağır malzemedan yapılmış ve gereğinden fazla geniş kapıların kullanılmasından kaçınılmalıdır.

Şekil 5.13 Eşikler (TS 9111, 1991)

Giriş kapısında eşik olmaması tekerlekli sandalyenin geçişini kolaylaştıracaktır. Eğer eşik yapılacaksa eğiş yüksekliği 13 mm'yi aşmamalıdır. Paspas sert tipte ve zeminle aynı seviyede olmalı veya seviyesi 13 mm'yi geçmemelidir. Döner paspaslar özürllüer için tehlike oluşturabildiklerinden kullanılmamalıdır. Çeşitli eşik tipleri Şekil 5.13'de gösterilmektedir.

Giriş kapısı, duvarla aynı hizada olup bir düzlem oluşturmamalı, aralarında en az 20 cm mesafe olmalıdır. Kapı duvarın ön yüzünden en az 20 cm geride olmalıdır. Bu da görme özürllüerinin yönlerini kolayca bulmalarını sağlar (SN 521 500, 1989).

5.3.2 Lobiler

Lobiler, resepsiyonu, vestiyeri, bekleme salonunu, telefon ve para çekme makineleri gibi aksesuarları ile yapının diğer bölümlerine ulaşmak için kullanılan düşey ve yatay sirkülasyon elemanlarının başlangıç alanlarını kapsamaktadır. Lobiler, özürllüerinin gidecekleri yer hakkında bilgilendirilmelerini gerektiğinde yönlendirilmelerini sağlayacak biçimde düzenlenmelidir. Uluslararası özürllü sembolleri ile yapı içindeki engelsiz dolaşıma uygun geçişleri, düşey olanakları, ve özürllü tuvaletleri işaretlenmelidir.

Lobilerin yer kaplaması düz ve kaymaz olmalıdır. Parçalı malzeme ile yapılan kaplamalarda derzler ile kaplama yüzeyinin aynı seviyede olması sağlanmalıdır. Eğer kaplama olarak halı kullanılacaksa halı, yürümemesi yapıştırılmalı ve halının kamburlaşması önlenmelidir.

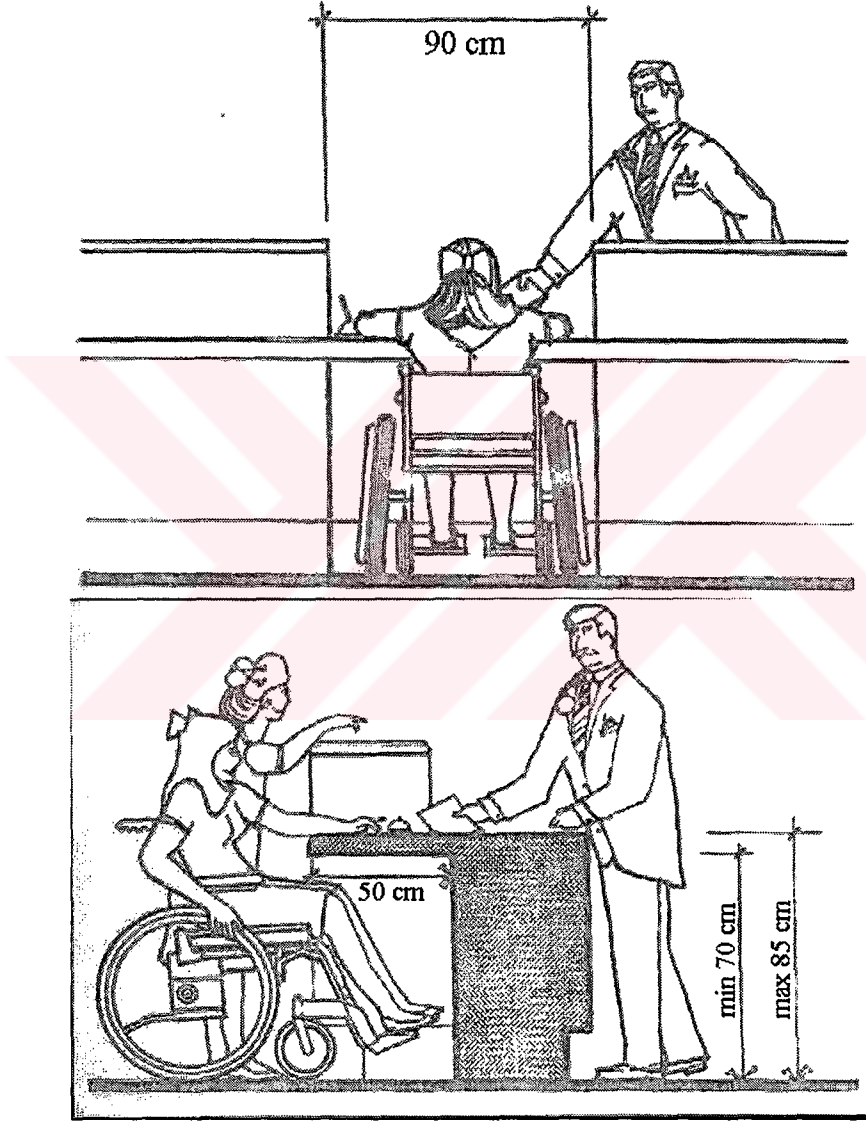
5.3.2.1 Resepsiyon Bankoları

Resepsiyon, özürllü kişilerin giriş kapısından geçtikten sonra kolayca görebilecekleri bir yerde düzenlenmeli ve özürllüer resepsiyona hiçbir engelle karşılaşmadan ulaşabilmelidirler. Görme özürllüerinin daha rahat algılayabilmesi için resepsiyon, lobideki kullanılan diğer renklerle zıt renkli olarak yapılabilir.

Resepsiyondaki ve etrafındaki bütün açıklayıcı ya da yönlendirici işaretler, tabelalar, yazılar görme zorluğu çeken kişilerce de okunabilecekleri yerlere konmalıdır. Burada kullanılacak olan işaretler uluslararası standartlara uygun büyüklükte ve biçimde olmalıdır. Özellikle otellerde Braille alfabesiyle hazırlanmış çevreyle ilgili broşürler ve haritalar resepsiyonda bulundurulmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananların resepsiyona rahatça önden ya da yandan yaklaşabilmesi için resepsiyon önünde 120 cm genişliğinde bir serbest alan bırakılmalıdır. Resepsiyon bankoları

ayakta duran yetişkin kişiler için düzenlendiklerinden, tekerlekli sandalye kullanıcıları için elverişli olmamaktadır. Resepsiyon bankosunun en az 90 cm genişliğindeki bir bölümü, yüksekliği 80 ila 85 cm arasında olmak kaydıyla özürtlüler için düzenlenmelidir. Tekerlekli sandalyenin bankoya iyice yanaşabilmesi için 50 cm derinliğinde ve 70 cm yüksekliğinde bir diz boşluğunun bırakılması gereklidir. Şekil 5.14’de gösterilen özürtlüler için ayrılan bu bölümü aynı zamanda çocuklar da kullanabilmektedirler.

Şekil 5.14 Resepsiyon bankosu (Davies ve Beasley, 1994)

Resepsiyonda çalışan en az bir görevlinin, temel düzeyde de olsa işaret dilini anlayıp, kullanabilmesi işitme özürtlülerle iletişim kurulmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca resepsiyon bankosu üzeri iyi aydınlatılmalı, ışık parlaması yapmaması için de resepsiyon bankosunun üstü ışığı fazla yansıtmayan mat bir malzeme ile kaplanmalıdır.

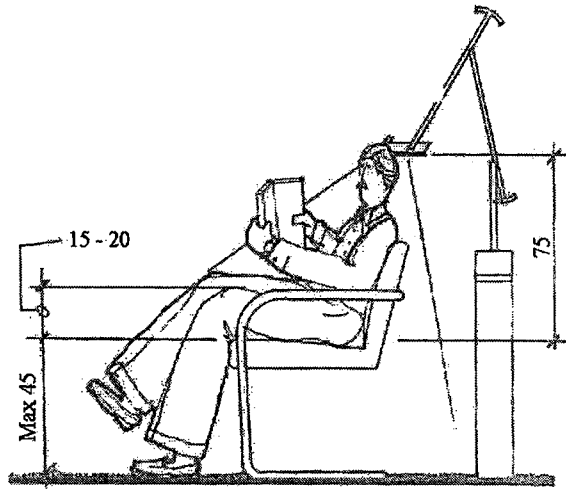
5.3.2.2 Vestiyerler

Tekerlekli sandalye kullananların vestiyere önden veya yandan yaklaşabilmeleri için, vestiyer önünde 150 cm genişliğinde bir serbest alana ihtiyaç duyulmaktadır. Özürlülerin kıyafetlerini giyip çıkarabilecekleri alanda, aynı zamanda gerekli manevraları da yapabileceklerdir. Resepsiyonun bankosunda da olduğu gibi 90 cm genişliğinde bir alanın özürlülere ayrılması ve 50 derinliğinde diz boşluğunun bırakılması tekerlekli sandalyenin vestiyere yaklaşmasını kolaylaştıracaktır.

5.3.2.3 Bekleme Alanları

Bekleme alanlarında, tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin durabilmesi için yerler ayrılmalıdır. Özürlüler için ayrılacak bu yerler tekerlekli sandalyenin yandan ve önden yaklaşıma izin verecek biçimde düzenlenmelidir. Bekleme alanlarındaki geçiş alanlarının genişliği en az 90 cm olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin, istediklerinde tekerlekli sandalyeden koltuğa geçebilmeleri için gerekli alan ayrılmalıdır.

Bekleme alanlarındaki oturma elemanları tek tip olarak düzenlenmemelidir. Duyusal özürlüler normal kişiler gibi rahat, geniş ve alçak bir koltukta oturmayı tercih edebilirler. Fakat yürüyebilen özürlülerin alçak koltuklardan herhangi bir yardım almadan kalkmaları mümkün olmayabilir. Yürüyebilen özürlüler için koltuklara göre daha yüksek olan sandalyeler kullanılmalıdır. Hatta yürüyebilen özürlüler için özel olarak yapılmış ortopedik sandalyeler bulunmaktadır. Şekil 5.15’de koltuk değneği kullanan bir özürlünün oturduğu sandalye görülmektedir.

Şekil 5.15 Yürüyebilen özürlüler için düzenlenmiş bir sandalye

Görme özürlülerin geniş alanlarda yön bulmakta zorlanmaktadırlar. Büyük bekleme salonlarını görme özürlüler için renkler, yer kaplamaları ya da mobilyalar kullanılarak daha kolay algılanabilen küçük mekanlara dönüştürülebilir. Diz seviyesinin altında kalan sehpa gazetelikler gibi mobilyalar görme özürlüler için tehlike yaratabilirler.

5.3.2.4 Telefonlar

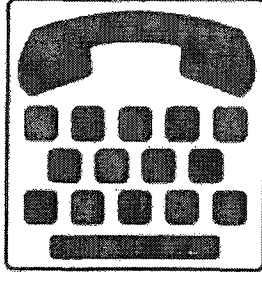
Lobilerde en bir telefon özürlüler için düzenlenmelidir. Eğer yapının fonksiyonu gerektiriyorsa her katta yine birden az olmamak şartıyla özürlüler için düzenlenmiş telefon bulunmalıdır. Özürlüler için düzenlenen telefonlar kolayca ulaşılabilecek bir yerde konumlanmalı ve Şekil 5.16'de gösterilen uluslararası sembolle işaretlenmelidir. Bu telefonların amacı dışında kullanılmasına izin verilmemelidir.

Telefonlarda tekerlekli sandalye kullanan bir kişinin önden ya da yandan yaklaşımına olanak sağlayacak 75 x 120 cm'lik bir serbest alana gereksinim vardır. Telefon kabini ya da sabit oturma elemanları tekerlekli sandalye kullanan kişilerin yaklaşımını engellemeyecek biçimde olmalıdır. Gerekli alan ve mesafeler Şekil 5.17'de gösterilmektedir.

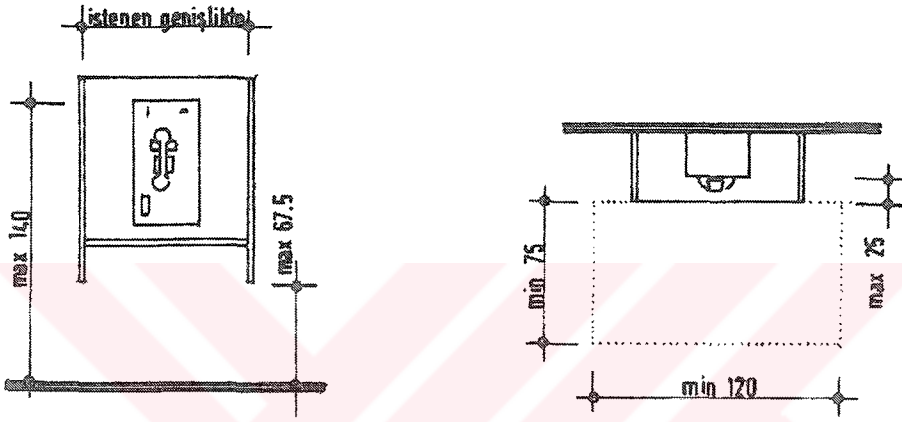
Telefon İçin Yandan Yaklaşım: Telefonla ilgili bütün kumandalar, jeton atma yeri dahil, 135 cm'den daha yüksekte olmamalıdır. Telefon kabini yan bölmeleri, yerden en fazla 67,5 cm yükseklikte olmalı ve bunlar telefon cihazının ön yüzünden en fazla 25 cm dışarıya taşmalıdır. Telefon rehberleri 25 ila 135 cm yükseklikte bulundurulmalı, bunlar da telefonun ön yüzünden 25 cm'den daha fazla dışarı taşmamalıdır. Ahizenin kablosu en az 75 cm uzunluğunda olmalıdır.

Telefon İçin Önden Yaklaşım: Telefonla ilgili bütün kumandalar, jeton atma yeri dahil, 120 cm'den daha yüksekte olmamalıdır. Telefon kabini tekerlekli sandalye ile yaklaşım için en az 75 cm genişliğinde olmalıdır. Eğer yandaki kabin bölmeleri, cihazın ön yüzünden 60 cm'den daha fazla dışarı taşıyorsa genişlik 90 cm'e çıkarılmalıdır. Telefon kabini içindeki raflar ya da benzer çıkıntılar cihazın ön yüzünden en fazla 50 cm taşabilir (Tunbiş, 1996)

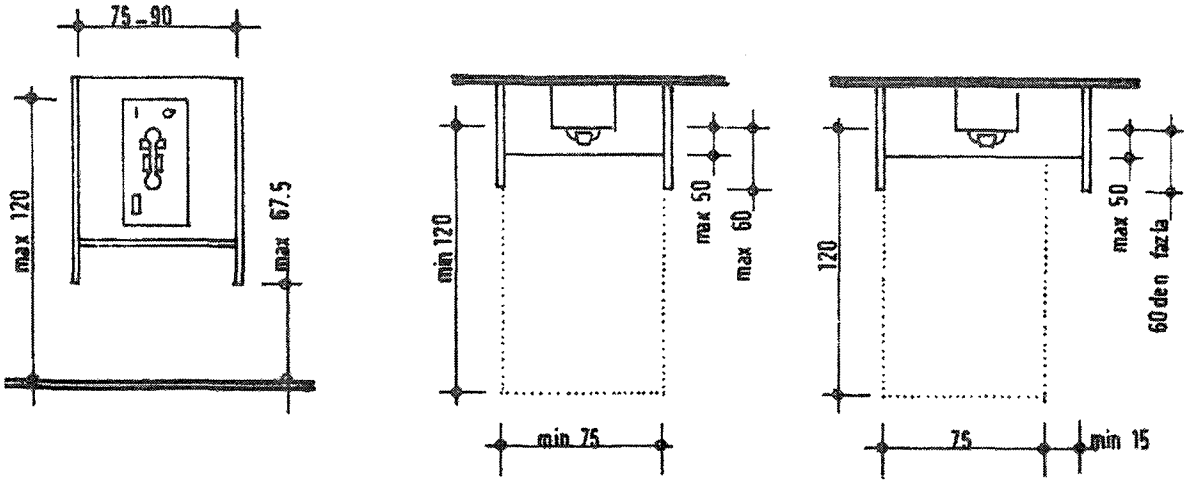
İşitme özürlüler için telefonlardan en az birinde, ahizeye gelen sesin seviyesini yükseltecek bir elektronik sistem bulunmalıdır. Ses seviyesinin ayarlanabildiği bu telefonlar uluslararası sembolle işaretlenmelidir.

Şekil 5.16 Özürlüler için uluslararası telefon sembolü

YANDAN YAKLAŞIM
(olanaklı)

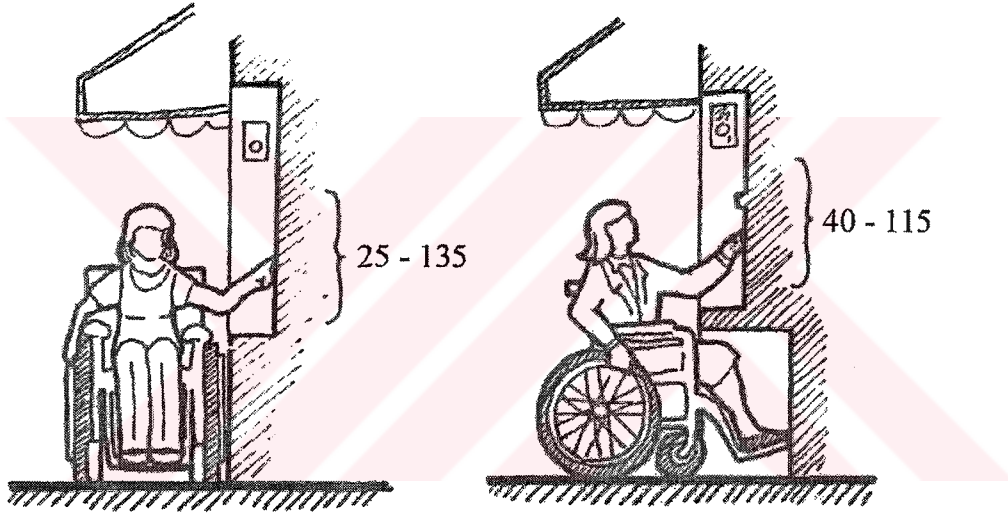
ÖNDEN YAKLAŞIM
(gerekli)

Şekil 5.17 Özürlüler için düzenlenen telefonlar (Tunbiş, 1996)

5.3.2.5 Otomatik Para Çekme Makineleri (ATM)

Otomatik para çekme makinelerinin (ATM) önünde tekerlekli sandalyenin hem yandan hem de önden yaklaşabilmesi için 75 x 120 cm ölçüsünde serbest alan bırakılmalıdır. ATM'nin alt kısmında bırakılacak olan diz boşluğu ile tekerlekli sandalyenin önden yaklaşması mümkün olabilecektir.

ATM'nin kontroller paneli Şekil 5.18'de görüldüğü üzere zeminden 40 ila 120 cm yükseklik arasında planlanmalıdır. Kontrol düğmeleri tek elle kullanılabilecek biçimde olmalıdır. Kontrol düğmeleri üzerindeki yazıların büyük ve kabartma şeklinde yapılması görme engelli kişiler açısından yarar sağlamaktadır (Goltsman vd., 1992).

Şekil 5.18 Otomatik para çekme makineleri (ATM) (Goltsman vd., 1992)

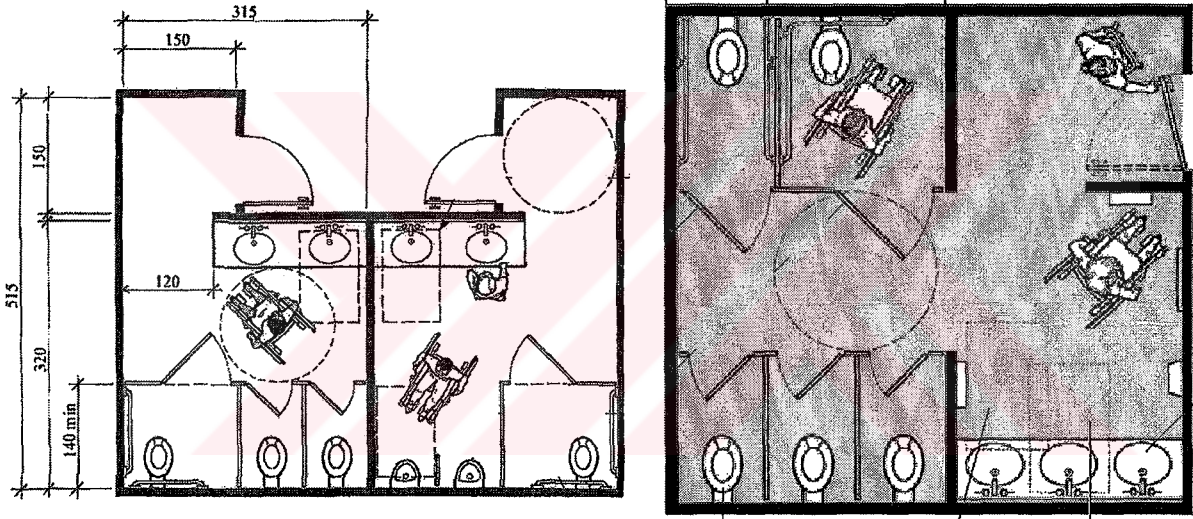
5.3.3 Umumi Tuvaletler

Her tuvalet grubundan en az bir kabin tekerlekli sandalye kullanan bir engelli için uygun biçimde düzenlenmelidir. Engellilere ayrılan tuvaletlerin genel tuvaletler ile aynı yerde yapılması öngörülmelidir. Genel olarak engelliler için uygun genel tuvaletlerin iki türlü yapıldıkları görülmektedir.

Bunlardan daha çok tercih edileni, engellilere ayrılan tuvaletlerin genel tuvaletlere dahil edilmesi yöntemidir. Bu yöntem gereği bay ve bayan tuvaletlerindeki birer kabinin tekerlekli sandalye kullanan engelliler için düzenlenmelidir. Tekerlekli sandalye kullanan engellilerden farklı olarak baston, koltuk değneği gibi yardımcı bir gereç kullanan yürüyebilen engelliler

için dar tuvalet kabinlerini daha uygundur. Bu kişiler için de ayrıca dar bir kabinin düzenlenmesi yararlı olmaktadır.

Tuvalet içinde özürllüler için kabin yapılamadığı olmadığı durumlarda diğer bir çözüm yolu olarak, girişi ayrılmış, hem erkekler hem de kadınlar tarafından kullanılabilen tek bir özürllü tuvaletinin düzenlenmesi yöntemidir. Eğer ayrı bir giriş sağlanamıyorsa girişin bayanlar tuvaletine açılması sağlanmalıdır. Tek bir özürllü tuvaleti ayırdığında bu tuvaletin kaçınılmaz olarak tekerlekli sandalye kullanan özürllülere uygun düzenlenmesi gerekmektedir. Yürüyebilen özürllüler bu tuvaletleri kullanmakta zorluklar yaşamaktadır. Bazı yürüyebilen özürllüler standart tuvalet kabinleri kullanmayı tercih edebilmektedirler.

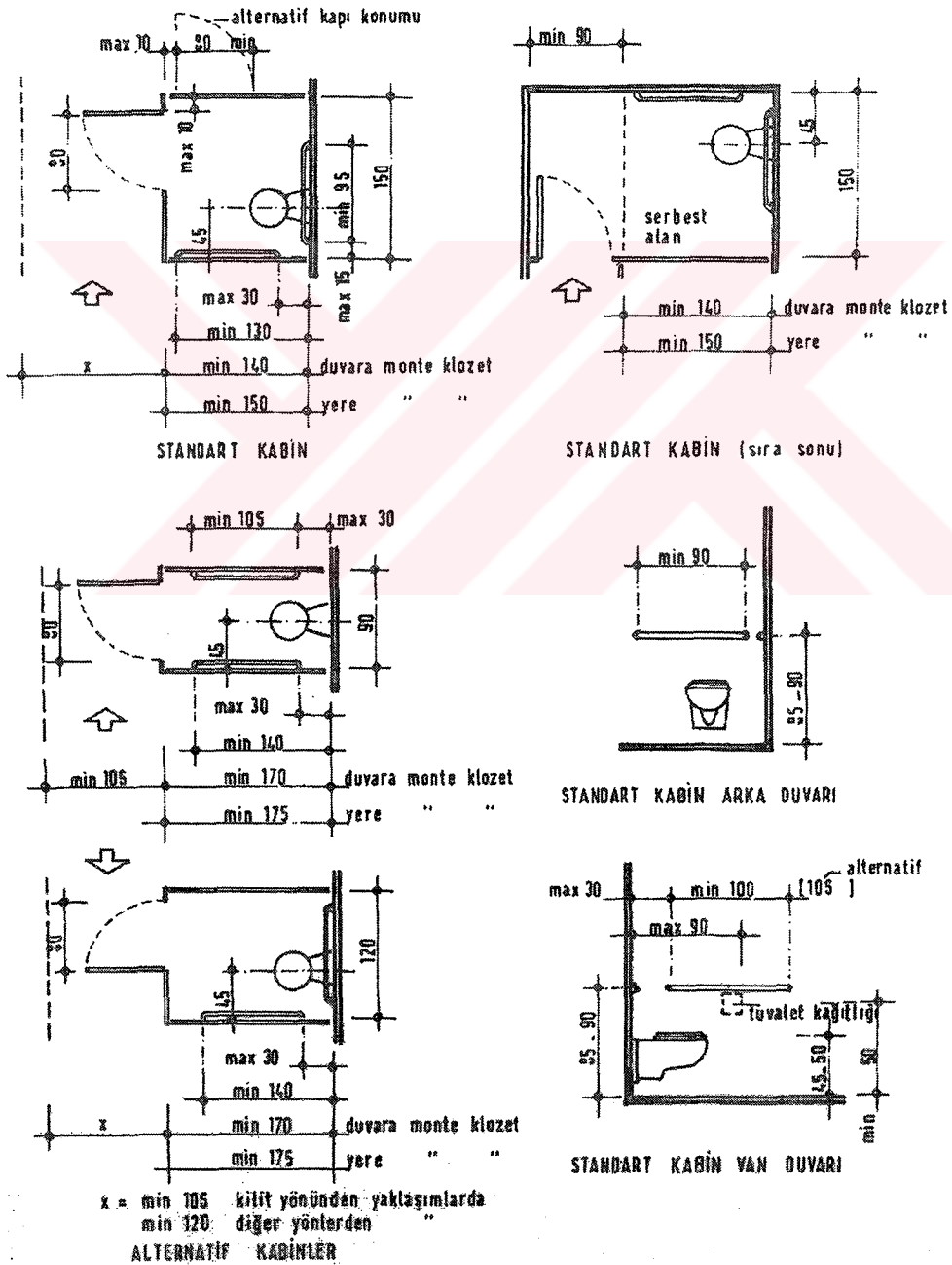
Şekil 5.19 İçinde özürllüler için düzenlenmiş kabin bulunan tuvalet örnekleri (Mace vd, 1998)

5.3.3.1 Tuvalet Kabinleri

Tuvalet kabinleri tekerlekli sandalye girebilecek ve ileri geri hareket edebilecek ve genişliği en az 90 cm olacak şekilde planlanmalıdır. En az 120 cm derinliği olan tuvalet kabinleri klozet duvara monte edilmiş biçimde olmalıdır. Eğer derinlik 75 mm daha geniş tutulursa yere monte edilmiş klozet de kullanılabilir. Tuvaletlerin tefrişi sağ ya da sol elle yaklaşım için tersine çevrilebilir.

Standart kabinlerde ön kısımda ve yanlarda en az birinde ayak yaklaşımı için döşemeden en az 25 cm yukarıda yer alacak bir boşluk sağlanmalıdır. Eğer kabinin derinliği 150 cm'den büyükse böyle bir boşluğa gereksinim yoktur (Tunbiş, 1996).

Kabinlerin kapıları özürülüler için belirlenen genel kapıların standartlarına uygun olmalıdır. Kapı genişlikleri en az 80 cm olmalı ve kapılar dışa doğru açılmalıdır. Kabin kapıları kilitlenebilir olmalıdır. Bu kilit sistemleri acil durumlarda dışarıdan fazla zorlanmadan açılabilir türden seçilmelidir. Tekerlekli sandalye kullananların tuvalet kabini kapılarını kapatmalarını kolaylaştırmak üzere kapılar tekrar kapayıcılarla, yaylı menteşelerle ya da kapının iç yüzüne menteşe tarafına yakın yerleştirilecek çekme kolları ile teçhiz edilebilirler. Özürülüler için düzenlenen tuvalet kabinlerindeki ölçüler Şekil 5.20'de gösterilmektedir.

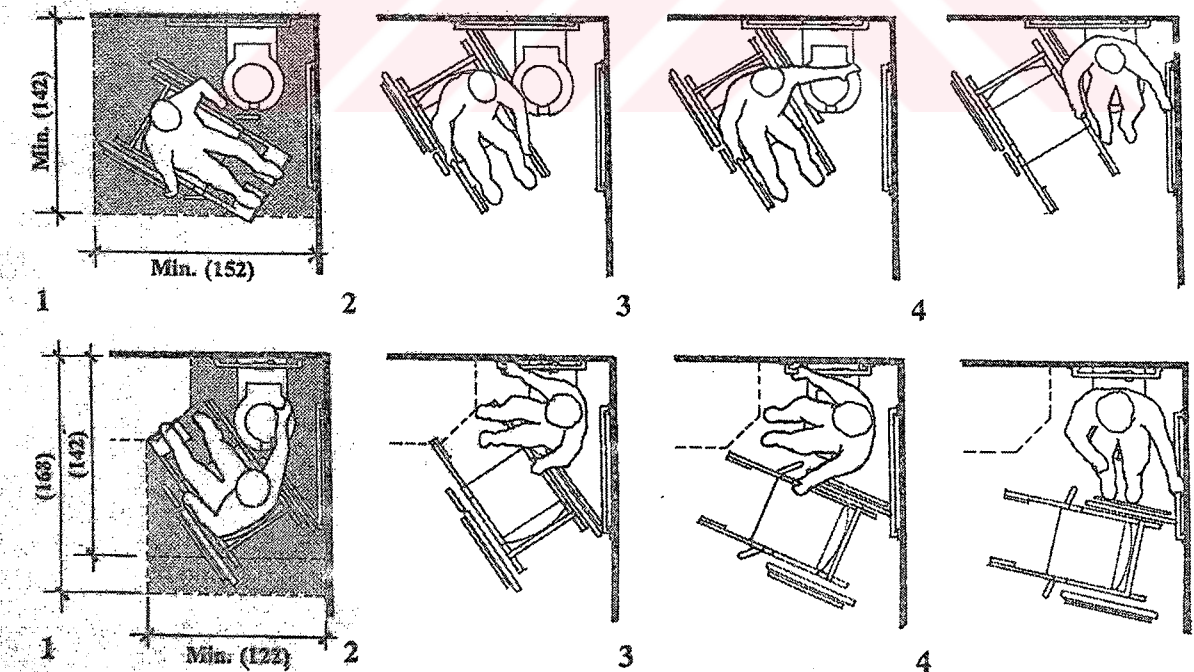
Şekil 5.20 Tuvalet kabinleri (Tunbiş, 1996)

5.3.3.2 Klozetler

Özürlü tuvaletleri için arkalarındaki ve yanlarındaki duvarda tutamakların bulunduğu bir köşe konum en iyisidir. Rahat hareket olanağı sağlamak üzere tuvaletin eksenini ile yandaki duvar arasında minimum 45 cm boşluk bırakılmalıdır. Ayrıca tuvaletin önünde ve yanında tekerlekli sandalye kullanıcıların yanaşabilmesi, klozete yaklaşabilmeleri ve klozete emniyetle geçebilmeleri için serbest alan bırakılmalıdır. Bu serbest alan klozete ne yönden yaklaşılacağına bağlı olarak değişmektedir.

Özürlüler için düzenlenmiş bir tuvalet bölümünde özürünün klozete önden, yandan ya da diyagonal bir biçimde geçişi için olanak sağlamalıdır.

- Önden geçişi, tekerlekli sandalye klozete önden yaklaştığı pozisyon genellikle ayakta durabilen (kendi başına ya da bir yardımcı eşliğinde) özürüllerce tercih edilmektedir.
- Diyagonal geçiş, ayakta duramayan ancak bacaklarına bir ölçüde kuvvet verebilen özürülülerin kullandığı geçiştir.
- Yandan geçiş ise, ayakta duramayan ancak güçlü kollara sahip özürülülerin daha çok kullandığı görülmektedir.

Şekil 5.21 Tekerlekli sandalyeden klozete geçişler (Davies ve Beasley, 1994)

Eğer klozete hem önden hem de yandan yaklaşılabiliriyorsa ve klozetin yanına bir lavabo yerleştirilmişse serbest alan 120 x 165 cm olmalıdır. 120 cm klozetin yanındaki duvardan dışarı doğru, 165 cm'lik ölçü ise klozetin arka duvarında öne doğru olan ölçüdür.

Eğer tuvalete önden ve yandan yaklaşılıyorsa ve klozetin yanında bir lavabo yoksa serbest alan 150 x 135 cm ölçüsünde olmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin pek çoğu sandalyeden klozete geçişte ayağa kalkamazlar. Bu kişiler, klozete kayarak geçebilmek için tekerlekli sandalyelerinin pozisyonunu buna göre ayarlamalıdır.

Tuvaletlerdeki klozetlerin oturma yerlerinin döşemeden yüksekliği 45 ile 50 cm arasında olmalıdır. Özürülüler açısından, klozet yüksekliği ile ilgili tercihler çok değişik olabilmektedir. Yürüme zorluğu çeken kişiler için yüksek klozetler bir avantaj sağlayabilir, fakat tekerlekli sandalye kullanıcıları ve diğerleri için bu bir dezavantajdır. Her iki gruba da uygun gelecek ortalama klozet yüksekliği 45 cm olarak belirlenmektedir. Standart aparatların bu ölçüye adaptasyonu için kalın kapaklar ya da kapak altı contaları kullanılmaktadır.

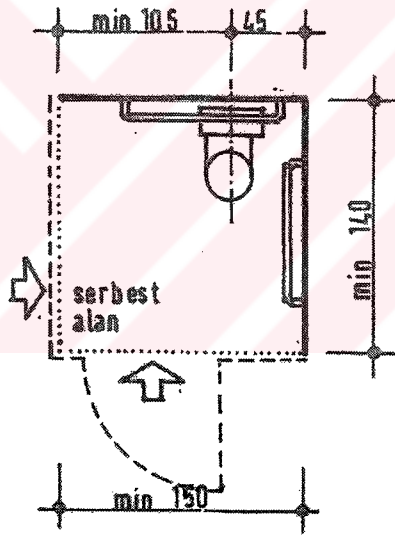
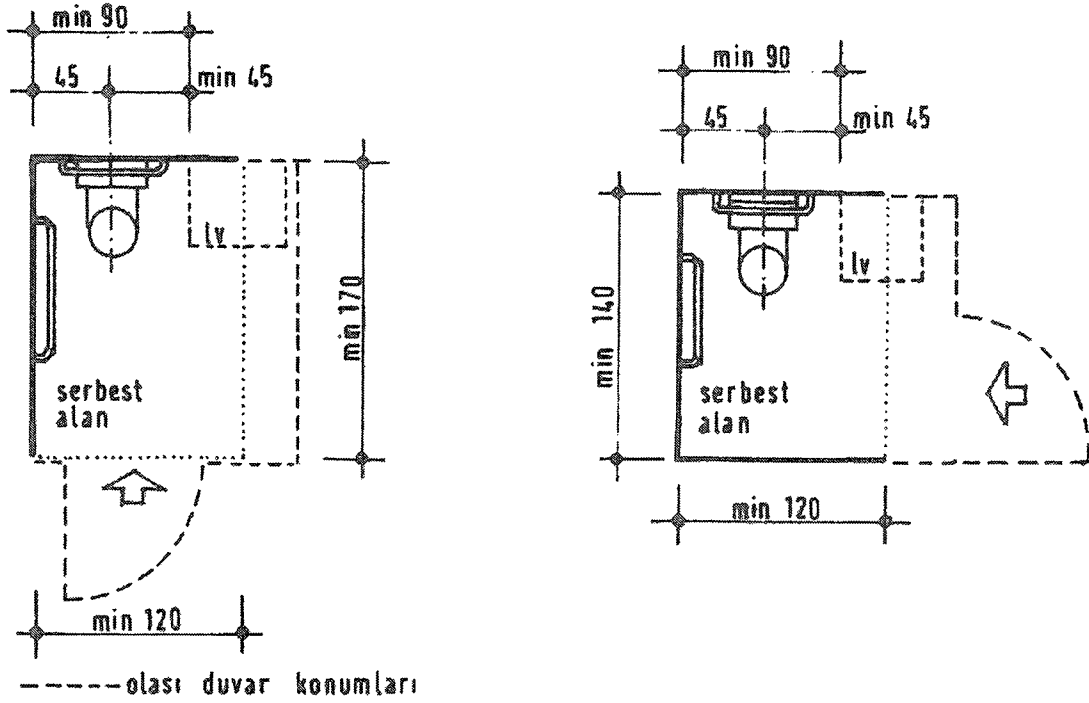
Standartlar klozetlerin yanındaki ve arkasındaki duvarda iki tutamağın olması şartını getirmektedir. Bu tutamaklardan yan duvardakinin 105 cm arka taraftakinin ise 60 ya da 90 cm arasında olmasında olması istenmektedir. Klozetlerle ilgili bu ölçüler Şekil 5.23 ve Şekil 5.24'de görülmektedir.

Zorlukla yürüyen, oturmakta ve kalkmakta güçlük çeken özürülüler klozetin iki yanına monte edilmiş tutamaklardan büyük ölçüde istifade ederler. Bu tutamaklar yaşlılar için de çok kullanışlıdır. Ancak tekerlekli sandalye kullananlar için ayakta duramadıkları için uygun değildirler.

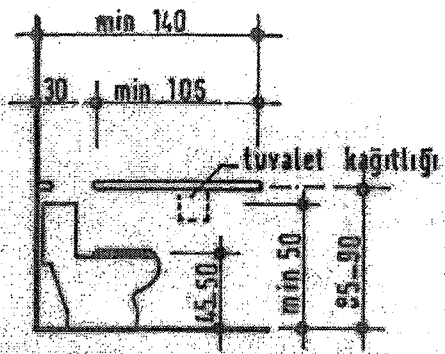
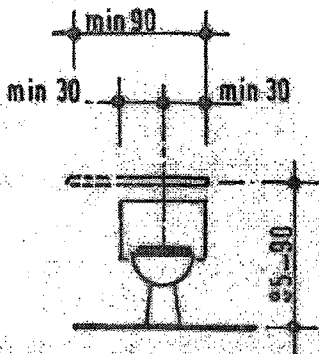
Tutamaklar ile duvar yüzeyi arasında 4 cm boşluk olmalıdır. Bu boşluktan fazlası kullanıcının kolunun kayıp boşluğa girmesine ve sakatlanmasına neden olabilir, daha küçük bir boşluk ise kullanıcının elini ve parmaklarını rahat kullanabilmesine mani olabilir.

Tutamaklar pek çok değişik biçim, renk ve malzemeden olabilmektedir. Bu tutamaklar çok iyi tespit edilmeli ve her yönde kuvvete dayanıklı olmalıdır.

Taharet muslukları el ile kumandalı olabileceği gibi otomatikte düzenlenebilir. Musluk tuvalet bölmesinin geniş tarafında olacak şekilde monte edilmelidir. Sifon kolu zeminden en fazla 110 cm yükseklikten başlamalıdır. Tuvalet kağıtlığı da kolay erişilebilecek bir konumda yerleştirilmelidir (Tunbiş, 1996).

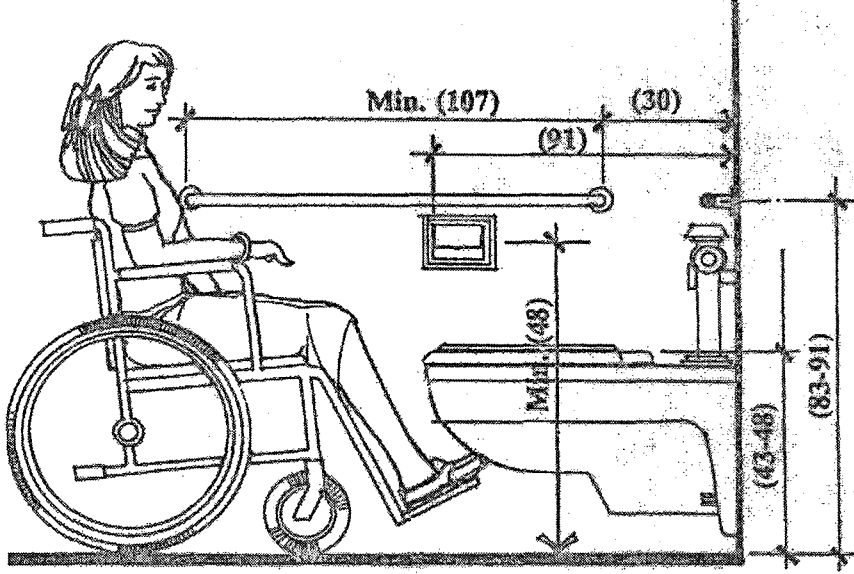

TUVALETLERDE SERBEST ALANLAR

TUVALETLERDE TUTAMAKLAR

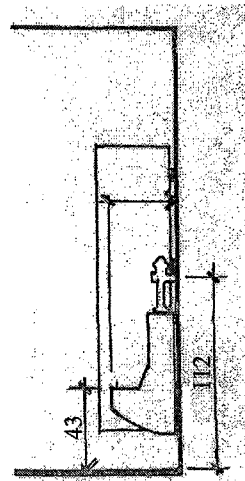
Şekil 5.22 Tuvaletlerde serbest alanlar ve tutamaklar (Tunbiş, 1996)

Şekil 5.23 Klozetlerdeki tutamaklar ölçüleri (Davies ve Beasley, 1994)

5.3.3.3 Pisuarlar

Pisuarlar kabinler biçiminde ya da duvara monte edilmiş biçimde olabilirler. Pisuarların ucu yerden en fazla 45 cm yukarıda düzenlenmelidir. Pisuarların önden yaklaşım için 75 x 120 cm'lik serbest alan bırakılmalıdır. Pisuarları ayıran bölmeler pisuarın ön ucundan daha ileriye taşmamalı ve aralarında 75 cm boşluk bırakılmalıdır. Su kontrol düğmeleri elle ya da otomatik çalışan biçimde düzenlenebilirler. Ancak bunlar döşemeden 110 cm den daha yukarıda olmamalıdır (Tunbiş, 1996).

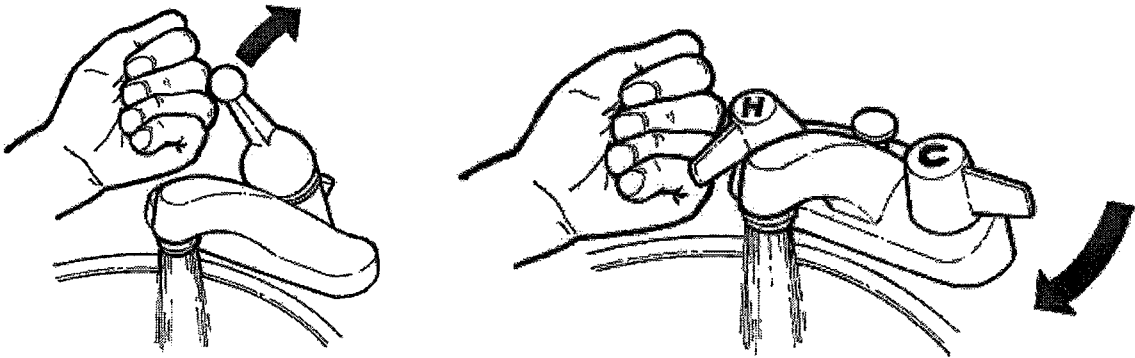
Şekil 5.24 Pisuarlar (Davies ve Beasley, 1994)

5.3.3.4 Lavabolar

Özürli tuvaletlerinde hem duvara monte edilmiş ve hem de tezgah üstü lavaboları kullanılabilir. Duvara ankastre lavabolar gerekli şartları yerine getiriyor olsalar da tezgah üstü lavabolar tercih edilmelidir. Çünkü özürlerin bir kısmı dengelerini sağlayabilmek için lavabo üzerine ağırlıklarını vermektedirler. Duvara ankastra lavabolar bu ağırlığa dayanamayıp düşebilirler. Ayrıca özürli insanların şahsi eşyalarını lavabo üzerine koyabileceği bir alan duvara ankastra lavabolarda pek mümkün olamamaktadır (Tunbiş, 1996).

Önden yaklaşım için 75 x 120 cm'lik bir serbest alan sağlanmalı ve bu serbest alan lavabo altında en fazla 50 cm'lik bir yer işgal etmelidir. Lavabonun ön kısmında döşemeden lavabonun altına doğru olan boşluk minimum 75 cm olmalıdır. Lavabonun altındaki tesisat dizlere zarar vermeyecek şekilde izole edilmeli ya da kaplanmalıdır. Lavabolar üst hizaları bitmiş döşemeden en fazla 85 cm yukarıda olacak biçimde düzenlenmelidir.

Pek çok kişi için yuvarlak, silindirik ya da kare biçiminde simetrik yapıdaki bir musluk vanasını kavramak ve döndürmek oldukça zordur. Asimetrik yapıdaki kollu musluk vanaları bu açıdan daha kullanışlıdır. Eller musluğa doğru uzatılınca kendi kendine açılan elektronik tip musluklarda artık piyasada bulunabilmektedir. Bu musluklar ellerin uzatılmasıyla kendi kendine akmaya başlamakta ve eller çekildikten belli bir süre sonra su akışını kesmektedirler. Bu tip musluklar hem suyun daha ekonomik kullanılması sağlamakta hem de daha hijyenik bir ortam oluşturmaktadırlar. Şekil 5.25'de özürli insanların kullanımına uygun musluk tiplerinden bazı örnekler gösterilmektedir.

Şekil 5.25 Özürli insanlar için uygun musluk örnekleri (Mace vd, 1998)

Aynalar yansıtıcı yüzeyinin en alt kenarı döşemeden en fazla 100 cm yükseklikte olacak biçimde yerleştirilmelidirler. Eğer aynalar hem yürüme zorluğu çekenler ve hem de tekerlekli

sandalye kullananlar tarafından kullanılacaksa bunların üst hizası yerden en az 190 cm yükseklikte olmalıdır. Aslında tek bir boy aynası, çocuklar dahil herkes için en uygundur (Tunbiş, 1996). Tekerlekli sandalye kullananların ayna önden yaklaştıklarında ayakları aynaya çarpabileceğinden aynanın zeminden belli bir yükseklikten başlaması sağlanmalıdır. Boy aynalarının kullanılmadığı durumlarda, düşey doğrultuda hareket edebilen ya da öne doğru eğilebilen aynalar tercih edilmelidir.

Sabunluk, kağıt havluluk ya da otomatik el kurutma gibi tuvalet aksesuarları tekerlekli sandalye kullanan bir özürünün erişebileceği mesafelere yerleştirilmelidir.

5.3.4 İç Kapılar

5.3.4.1 Kapı Genişliği

Kapı boşlukları tekerlekli sandalyeyle, yürüteç ya da koltuk değneği kullanan özürünün kapıya, kapı kasasına ya da aksesuarına çarpmadan geçebileceği genişlikte olmalıdır. İdeal olarak kapı boşluğu tekerlekli iskemlenin ölçüsünün dışında, el ve kol için de belli bir payı içermelidir. Bu pay aynı zamanda tekerlekli sandalyenin, kapı boşluğundan her zaman tam dik konumda geçemediği düşünüldüğü için de gereklidir. Standartlar, kapı 90 derece açıldığında 80 cm boşluk kalması gerektiğini belirtmektedir. Ancak boşluk her zaman kanat ölçüsünden daha az olduğundan bu boşluğu sağlayacak kanat ölçüsü 85 ya da 90 olmalıdır.

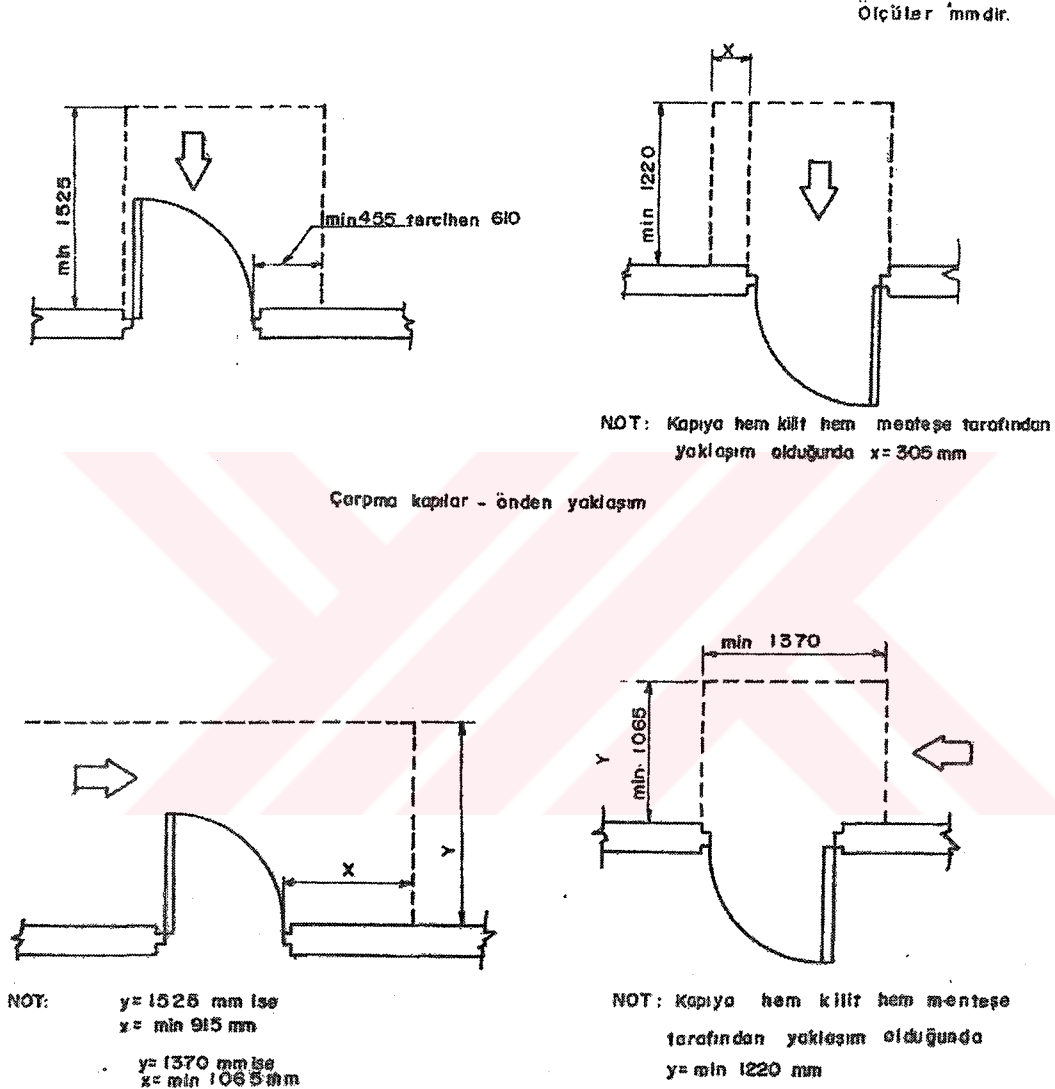
Kapı çevresinde özürülüler için kapıyı açma ve kapama işleminin gerektirdiği manevra için engelsiz alanlar bulunmalıdır. Bu serbest alanların ölçüsü kapı genişliğine, kapının açılış yönüne, kapının önünde ve arkasındaki hareketin yönüne bağlı olarak değişmektedir.

Kapının açıldığı yöndeki serbest alan, kapandığı taraftan daha fazla olmalıdır. Açılan tarafta bu alanın ölçüsü, kapının kolunun olduğu yönde kapıdan sonra en az 45, tercihen 60 cm, en fazla da 105 cm genişliğinde olmalı, duvardan olan mesafe ise 120 ile 150 cm ölçüsünde tutulmalıdır. Kapının kapanan tarafında kapı yanında ile genişliğe gerek olmayıp duvara dik serbest alan ölçüsü de 105 ile 120 cm arasında değişebilir.

5.3.4.2 Eşikler

Yüksek eşikler pek çok kişi için tehlike oluşturmanın yanında tekerlekli sandalye kullananlar için özellikle engelleyici öğelerdir. Olanaklar elverdiği ölçüde eşikler hiç olmamalı ya da döşeme üst seviyesinin içinde kalacak biçimde düzenlenmelidir. Eğer eşik mutlaka gerekliyse

6 mm'den yüksek olmamalıdır. Pahlı eşiklerin döşeme yüzeyinde olan yüksekliği 12 mm'i geçmemelidir. Tekerlekli sandalye kullananlar için, eşikler pahlı olmalı ve lastik eşikler tercih edilmelidir. İzolasyon gerektiğinde, kapılara otomatik izolasyon veya kapı alt kenarına kıl süpürge yapılmalıdır.

Şekil 5.26 Kapıların açılış mesafeleri – 1 (TS 9111, 1991)

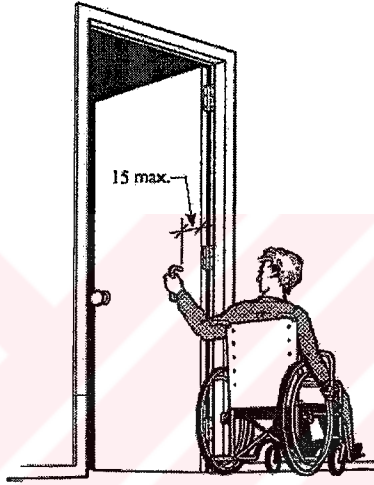
5.3.4.3 Kapı Aksesuarları

Ellerini kullanmada zorluk çeken kimselerin geleneksel kapı kollarının (özellikle küresel kollar gibi kavramayı ve çevirmeyi gerektiren) kullanılmaları oldukça zordur. Standartlar, kapı kollarının kavrama ve döndürme için 2,3 kg'dan daha büyük güç gerektirmemesini

öngörmektedirler. Bir kapı kolu, el yumruk haline getirildiğinde ya da tamamen açık durumda iken üstten bastırıldığında kolayca açılabilmelidir.

Bastırılarak kumanda edilen plaka şeklindeki kapı kolları, ya da kilit mekanizması olmayan tutamakla teçhiz edilmiş kapılar özürülüler için daha uygundur.

Yürüme özürülü pek çok kişi için kapıları kapamak, kapı koluna uzanmada zorluk çekildiğinden problem teşkil etmektedir. Bu nedenle dış kapılarda olduğu gibi iç kapılarda da Şekil 5.27’da olduğu gibi ikinci bir tutamak kullanılması bu problemi azaltmada faydalıdır.

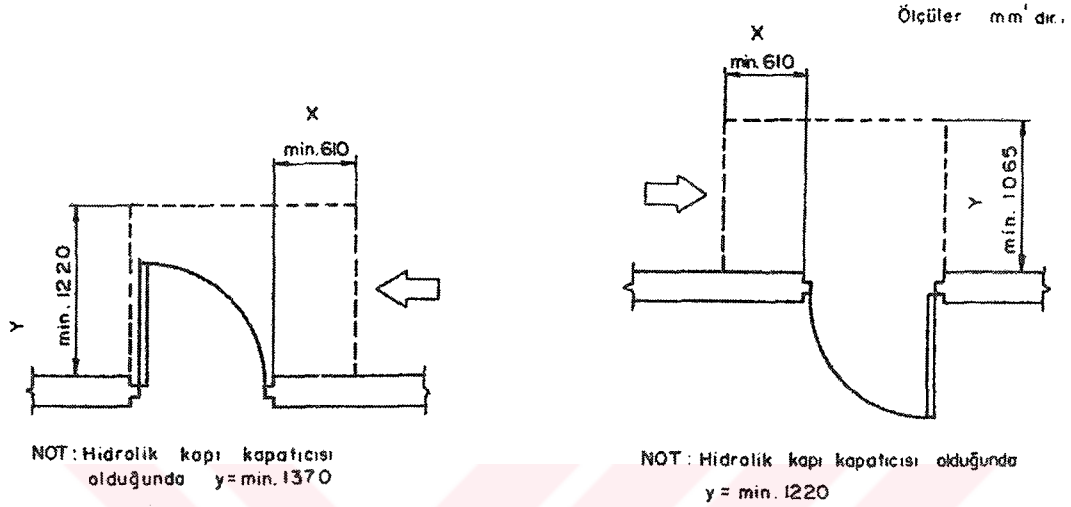
Şekil 5.27 Kapıdaki ilave tutamaklar (Mace vd, 1998)

Ellerini kullanmakta zorlanan pek çok kişi için standart anahtarlar çok küçük ölçüde olduklarından kavrama zorluklarına neden olmaktadır. Bu tür anahtarlar bütün elle kavramayı sağlayacak biçimde ilave anahtar kolları ile teçhiz edilebilirler. Düğmelere basılmak suretiyle kumanda edilen kilit mekanizmaları ellerini kullanmada zorluğu olan kişilere büyük kolaylık sağlamaktadır.

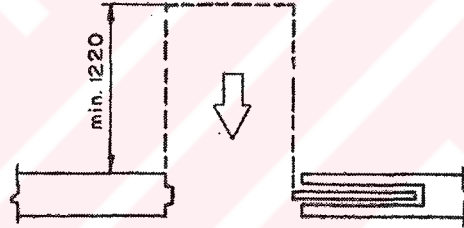
Çok ciddi el ve kol kullanım kısıtlılığı olan kişiler elle kumanda edilen hiçbir kapıyı açamayabilirler. Bu durumda küçük bir motorla çalışan otomatik sistemler düşünülmelidir (Tunbiş, 1996).

Tekerlekli sandalye kullanan özürülülerin sık kullandığı kapılarda, (örneğin özürülü tuvaleti kapısı gibi) özürülünün ayaklarının kapıya çarpabileceği yerlere, kapının zarar görmesini önlemek için tekmelikler takılabilir.

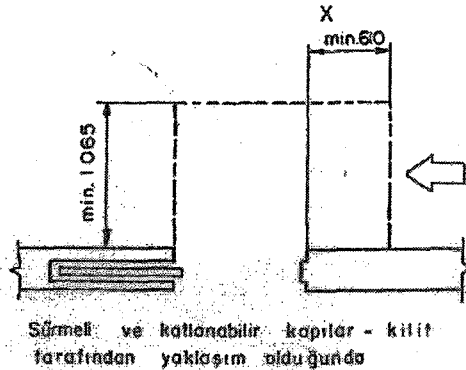
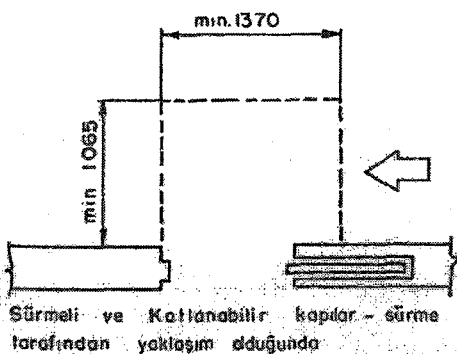
Sık kullanılan kapılarda kapanma süresi ayarlanabilen hidrolik kapı kapatıcıların kullanılması yavaş hareket eden özürtlüler için gereklidir. Özellikle kapandığında kilitlenen kapılarda mutlaka kapı kapıyıcıları kullanılmalıdır. Kapının açıldıktan sonra en az 10 saniye sonra tekrar kapanması sağlanmalıdır.

Çarpma Kapılar - Kilit tarafından yaklaşım

Sürmeli ve Katlanabilir Kapılar - Önden yaklaşım

Şekil 5.28 Kapıların açılış mesafeleri - 2 (TS 9111, 1991)

5.3.5 Koridorlar, Geçitler, Holler

Koridorlar, geçitler, holler yapılar içinde yatay sirkülasyonu sağlayan elemanlardır. Bu elemanların bütün özürlü gruplarının kullanımına uygun düzenlenmesi gerekmektedir.

Koridorların genişlikleri en az 90 cm, yükseklikleri de 210 cm olmalıdır. Bu genişlik bir tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için yeterli olan genişliktir. Ancak yoğun olarak kullanılan koridorlarda, karşılıklı geçişin daha rahat yapılabilmesi için 120 cm'lik genişlik tercih edilmelidir. Uzun koridorlarda hem daha fazla kullanım olacağından hem de koridorun basıklığının artacağından genişliğin 150 cm çıkarılması tavan yüksekliğinin de artırılması tavsiye edilmektedir. Bu sayede iki tekerlekli sandalye yan yana geçiş yapabileceklerdir.

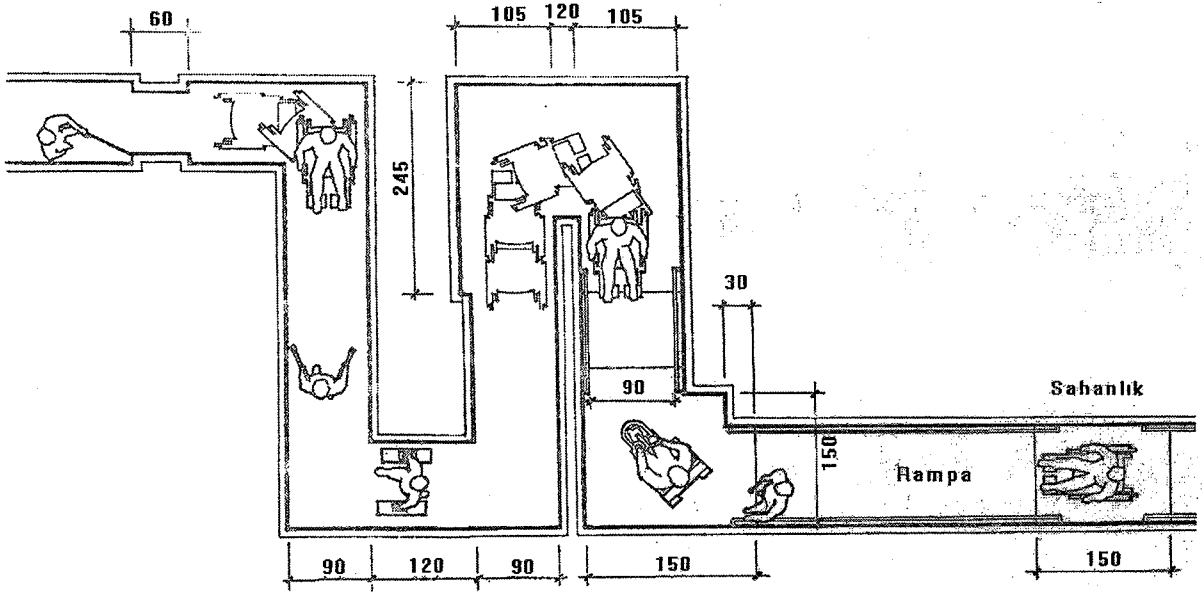
Koridor genişliklerine, koridor üzerindeki radyatör, çiçeklik, yangın söndürme cihazları gibi özürülüler için engel teşkil edebilecek elemanların kapladığı alanlar dahil edilmemelidirler. Bu elemanlar koridor üzerinde oluşturulacak nişler içinde düzenlenmelidir. Eğer niş yapma imkanı yoksa radyatörler dar kenarlı seçilmeli ve mümkün olduğu ölçüde başka engeller konmamalıdır.

Tekerlekli sandalyenin koridorlarda dönüş yapabilmesi gerekli manevra alanları Şekil 5.29'da gösterilmektedir. 90 veya 180 derecelik dönüşler için farklı manevra alanları gerekmektedir. Dar koridorlarda dönüş alanlarında dönüş şekline göre koridor genişletilmelidir.

Koridor kaplamaları düzgün ve kaygan olmamalıdır. Ses yansıtıcı yüzeyler görme özürülülerin yön bulmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle görme özürülüler için koridorun iyi aydınlatılması gerekmektedir. Yine görme özürülüler için yer ve duvar kaplamaları kontrast renklerde seçilmesi, merdiven gibi tehlike yaratabilecek alanların başlarında yer kaplamasının ve renginin farklılaştırılması faydalı olacaktır. Ayrıca yer kaplaması üzerinde bir aks çizgisinin kullanılması ya da aydınlatma elemanların koridor boyunca bir aks üzerinde konumlandırılması uzun koridorlarda görme özürülüler için yararlı olmaktadır.

Koridorların her iki tarafında duvara uygun yükseklikte monte edilmiş tutunma barları bulunmalıdır. Yürüyebilen özürülüler bu tutunma barlarını kullanarak dengelerini sağlayabilmektedir. Aynı zamanda görme özürülüler içinde yön bulmada yararlı olmaktadır.

Koridorlarda seviye farkı olmamalıdır. Eşiklerin yüksekliği 12 mm'yi geçmemelidir. Koridorların eğimsiz olması tercih edilmekle birlikte % 2'ye (1:50) kadar ki eğim kabul edilebilir.

Şekil 5.29 Koridorlar

Tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için geçitlerin genişliğinin en az 80 cm olması gereklidir. Eğer geçidin boyu 60 cm'den fazla ise bu geçit koridor olarak kabul edilir ve genişliğinin 90 cm'ye çıkarılmalıdır. Geçitler eşiksiz olmalı ya da 12 mm'den fazla yükseklikte olmamalıdır.

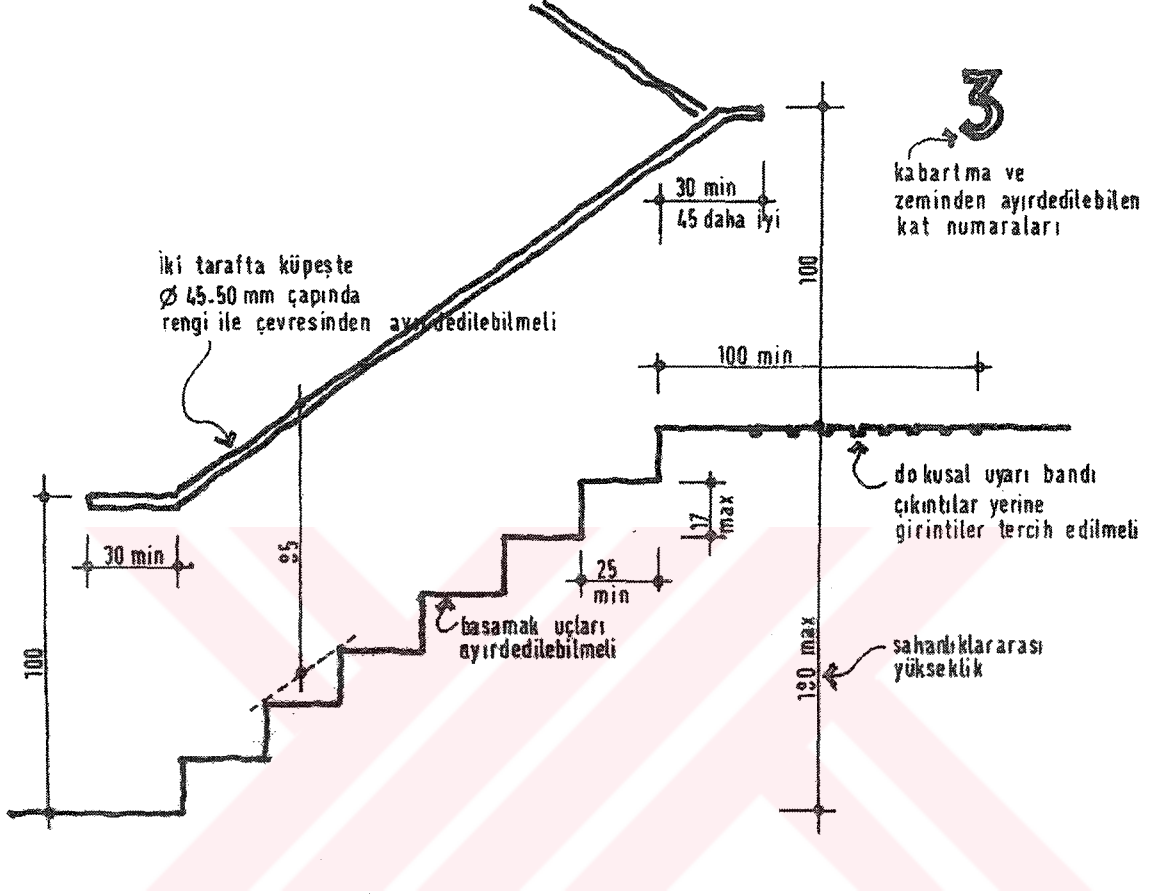
5.3.6 İç Merdivenler

Merdivenler özürülüler için olduğu kadar sağlıklı kişiler için de bina içindeki en tehlikeli ve en fazla kazanın yaşandığı mekanlardır. Merdivenlerde olan kazalar özürülü olma nedenleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden merdivenlerin özürülülerin kullanımına uygun şekilde düzenlenmesi gereklidir. Merdivenlerin başlangıçları, görme güçlüğü çekenler için zeminde veya duvarda, farklı doku ya da renkli malzemeler kullanılarak belirtilmelidir.

Özürülüler için en uygun merdiven tipi sahanlıklı düz kollu merdivenlerdir. Dairesel ve karmaşık merdiven tiplerinden mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Merdivenler, yürüyebilen özürülülerce en az güç sarf ederek tırmanılacak biçimde düzenlenmelidir. Bu açıdan merdivenin eğimi % 40'ı (1:2,5) hatta % 35'i (1:3) geçmemelidir. Bir merdiven kolunda 10'dan fazla basamak ya da 180 cm'den yüksek seviye farkı olduğu durumlarda en az 150 cm genişliğinde sahanlık yapılmalıdır.

Basamak genişlikleri (baskıç) minimum 28 cm genişliğinde olmalıdır. Rıht yüksekliklerinin 15 cm aşmaması gereklidir. Merdiven boyunca basamak genişliklerinin ve rıht yüksekliklerinin aynı olması sağlanmalıdır. Özellikle görme özürülüler belirli bir ritme göre

merdiven çıkabildiklerinden basamak genişliklerinde ya da rıht yüksekliklerindeki küçük bir farklılık özürtlüler için tehlike yaratabilir.

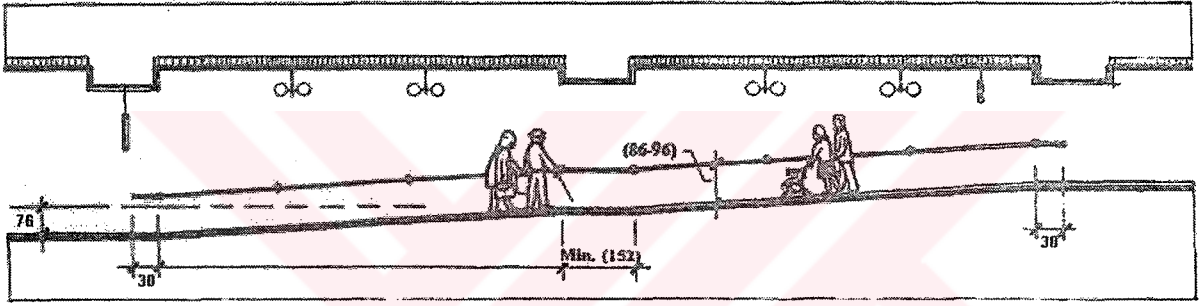
Şekil 5.30 Merdivenler (Tunbiş, 1996)

Basamak profilleri tehlike yaratmayacak şekilde düzenlenmeli, merdivenlerde rıhtların boşluklu olmasına izin verilmemelidir. Basamak profillerinin altı keskin köşeli olarak düzenlenmelidir. Basamak profillerinin dış merdivenlerde de olduğu gibi uç noktasının yuvarlatılması sağlanmalıdır. Basamak profilleri 38 mm'den daha çok çıkıntı yapmamalıdır. Rıhtların ve baskıçların eğik bir biçimde birleştiği basamak profilleri tercih edilmelidir.

Sahanlıklar arası yükseklik 180 cm'yi geçmemeli, küpeşter merdivenin her iki başında da basamaklardan sonra minimum 30 cm devam etmelidir. Küpeşterler hiç kesintiye uğramadan merdivenden 30 cm başlamalı ve 30 cm sonra bitmelidir. Küpeşterlerin tutunma yüzeyi basamak uçlarından 75 ila 85 cm yukarda olacak şekilde yerleştirilmelidir.

Merdiven çıkmak veya inmek özürllüer için tehlikeli olduğu kadar yorucu da bir iştir. Merdiven başında ve sonunda kolayca görülebilecek bir biçimde hangi katta olduğu gösteren işaretler bulunmalıdır. Hatta o kattaki mekanlar hakkında bilgi veren tabelalar da konulmalıdır. Görme özürllüerin algılayabilmesi için bu işaret ve tabelalar uygun yükseklikte kabartma şeklinde yapılması daha yararlı olacaktır.

Bina içindeki asansörün kullanılmadığı seviye farklılıklarında, tekerlekli sandalye kullananlar için Şekil 5.31’de görüldüğu gibi eğimi % 8’i (1:12) aşmayan rampalar da düzenlenebilir. Uzun rampaların istenmediği durumlarda, merdivenlerin kenarına yapılan “merdiven asansörü” olarak da tanımlanan sistemle, tekerlekli sandalyeler, merdivenlerden indirilip çıkarılabilmektedirler.

Şekil 5.31 İç rampalar (Davies ve Beasley, 1994)

5.3.7 Asansörler

Birden fazla asansörün bulunduğu binalarda en az bir asansörün özürllüere uygun olarak düzenlenmesi ve uluslararası özürllü sembolü ile işaretlenmesi gereklidir. Eğer bütün asansörler özürllüer için uygunsa özürllü işareti konmasına gerek yoktur. Asansör, girişe ve lobiye yakın bir yerde olmalı ve kolayca ulaşılabilir. Konaklama tesislerinde özürllüer için düzenlenen odalar zemin katta olsa dahi, asansörlerden en az bir tanesinin özürllüer için düzenlenmesi gereklidir.

5.3.7.1 Asansör Kabinleri

Asansör kabinin önündeki alanın ölçüsü, asansörlerin taşıma kapasitesine göre değişmektedir. Tekerlekli sandalyenin 180 derecelik manevra yapabilmesi ve kabine ya da kumanda düğmelerine yaklaşabilmesi için minimum 150 x 150 cm ölçüsünde bir alana ihtiyaç duyulmaktadır.

Asansör kabinlerinin planı tekerlekli sandalye kullananlarca girişi, kumanda düğmeleri yakınında manevra yapabilmesi ve asansörden çıkışı için yeterli alanı sağlamalıdır. Asansör kabinlerinin derinliği en az 130 cm olmalıdır. Asansör ortadan kapılı ise minimum kabin genişliği 205 cm, asansör kapısı kabinin bir tarafına dayalı ise bu durumda kabinin genişliği 175 cm'den az olmaması gereklidir.

Kabin içinde kapı tarafı hariç diğer üç tarafında yerden 85 ila 90 cm yükseklikte tutunma barları düzenlenmelidir. Ayakta durma güçlüğü çekenler için kabin içinde açılıp kapanabilen bir küçük oturma yeri tavsiye edilmektedir.

Asansör kapıları otomatik olarak açılmalı ve kapanmalıdırlar. Kapı net açıklığı en az 80 cm olmalıdır. Kabin platformu kenarı ile hol döşemesi arasındaki açıklık ise 32 mm'yi aşmamalıdır. Bunlar kapı bir nesne ya da insanla engellendiğinde asansör kapısını durduracak ve yeniden açacak bir yeniden açma tertibatı ile teçhiz edilmelidir. Bu tür tertibat döşemeden 12,5 ile 75 cm yüksekliklerinde geçiş yapan bir engele temas etmeden bu işlemleri yapabilecek kapasitede olmalıdır.

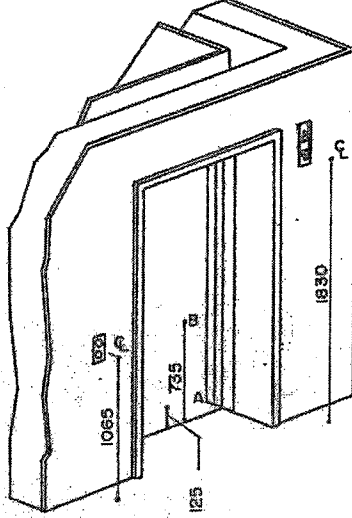
Asansörlerde kapıyı yeniden açma tertibatı kapı boşluğu engellenmediği sürece asansör kapısını 20 saniye boyunca açık tutacaktır. 20 saniye sonra kapı kapanmaya başlar. Buna karşılık, eğer uygun düzenlenmişse, herhangi bir kişi ya da nesne kapı kenarının herhangi bir noktasına yeterli bir kuvvet ilettiğinde kapının kapanma hareketi yine de durdurulabilir. Asansör kapılarının, bir çağırma komutuna uyduğunda bütünüyle açık kalma süresi 3 saniyedir.

Asansörler otomatik çalışan biçimde düzenlenmelidir. Her bir asansör kabini, kabin boşken de belirtilen maksimum taşıma kapasitelerinde de kat hizalarına 13 mm toleransla getirilecek biçimde bir otomatik seviye tertibatı teçhiz edilmelidir. Bu otomatik tertibat asansörün çalışma mekanizmasından tamamen bağımsız olmalı ve kabini öngörülen sınırlar dışında yukarı ya da aşağı hareketten alıkoymalıdır.

5.3.7.2 Kabin Dışı Kontroller

Asansör lobileri ve hollerindeki çağırma düğmeleri merkezi döşemeden 105 cm yüksekte olacak biçimde yerleştirilmelidirler. Bu düğmeler her çağrının kaydedildiğini ve her çağrıya uyulduğunu gösterecek biçimde ışıklı sinyallerle teçhiz edilmelidir. Çağırma düğmelerinin en küçük ölçüsü minimum 19 mm olmalıdır. Yukarı doğru olan çağırma düğmesi üstte yer almalıdır. Düğmeler ya çevresi ile aynı yüzeyde ya da çıkıntılı olmalıdır. Bu çağırma

düğmelerinin altında yer alan çıkıntılı nesnelere asansör holüne doğru 10 cm den daha fazla çıkıntı yapmamalıdır.

Şekil 5.32 Kabin dışı kontroller (TS 9111, 1991)

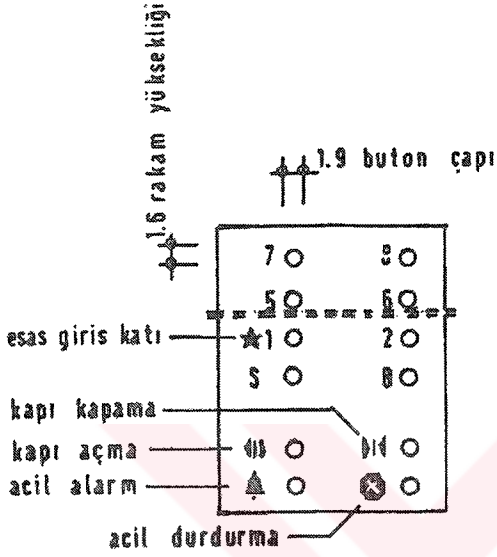
Her kabin girişinde hangi kabinini çağrıya uyduğunu gösteren ışıklı ve sesli bir sinyal yer almalıdır. Sesli sinyaller, yukarıya doğru olan yönde bir defa, aşağıya doğru olan yönde iki defa sesle ikaz verecek ya da “yukarı” ve “aşağı” gibi sözlü iletişim sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Hol ışıklı göstergeleri merkezleri en az döşemeden 185 cm yukarıda olacak biçimde yerleştirilmelidir. Işıklı elemanların en küçük ölçüsü 64 mm olmalıdır. Hol ışıklı göstergeleri, hol çağırma düğmelerinin yakınından, asansör kabinlerinin içine yerleştirilecek ışıklı göstergelerin de yine hol çağırma düğmelerinin yakınından algılanabilecek biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

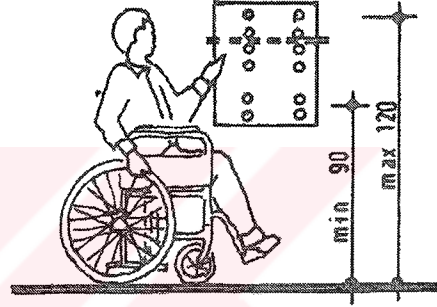
Bütün kabin girişlerinde her iki yanda katları gösteren çıkıntılı numaralar bulunmalıdır. Bu numaraların merkezi yerden 150 cm yukarıda olmalı ve bunlar özürülere uygun biçimde düzenlenmelidir. Bu tür numaralar 5 cm yüksekliğinde olmalıdır.

Bütün kumanda düğmelerinin en küçük ölçüsü 19 mm olmalıdır. Bunlar çevresi ile aynı yüzeyde olabileceği gibi ondan çıkıntılı bir biçimde de düzenlenebilir. Asansörün kumanda düğmelerinin, platformunun, eşığının olduğu yerlerde aydınlatma düzeyi minimum 53,8 lüks olmalıdır.

Bütün kat düğmeleri döşemeden 120 cm'den daha yukarıya yerleştirilmemelidir. Bu, maliyette önemli bir artış gerektiriyorsa, o zaman bu maksimum yükseklik 140 cm'ye kadar yükseltilebilir. Acil alarm ve acil durdurma düğmeleri panonun alt kısmında gruplanmalı ve bunların eksenleri döşemeden minimum 90 cm yukarıda olmalıdır.

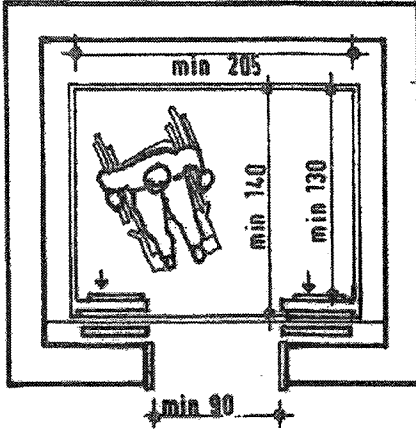

KUMANDA PANOSU DETAYI

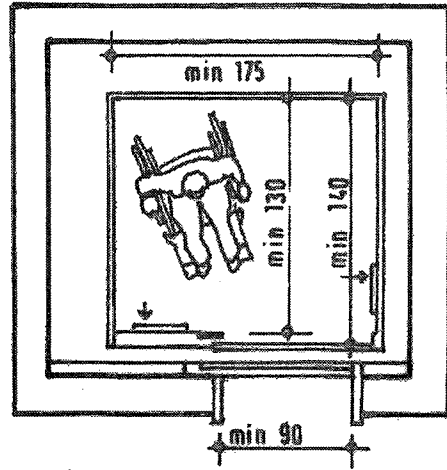

KUMANDA PANOSU YÜKSEKLİĞİ

ORTADAN KAPILI ASANSÖRLER

YANDAN KAPILI ASANSÖRLER

ASANSÖR KABİNLERİ İÇİN MİNİMUM ÖLÇÜLER ve KUMANDA PANOSU KONUMU İÇİN ALTERNATİFLER

Şekil 5.33 Asansörler (Tunbiş, 1996)

5.3.7.3 Kabin İçi Kontroller

Asansör kumanda panoları tasarımının bütün endüstriyi kapsayacak standardizasyonu bütün asansörlerin, özellikle ciddi görme bozuklukları olan kişiler için daha kullanışlı hale gelmelerini sağlamalıdır.

Kumandalar, kabinin ortadan açılan kapıları varsa ön duvarda, yandan açılan kapıları varsa ön ya da yan duvarda olmalıdır.

Bütün kumanda düğmeleri harfler için alfabetik, rakamlar için arap karakterinde ya da standart sembolleri içerecek biçimde şekilde gösterildiği gibi ve çıkıntılı olarak düzenlenecektir. Esas giriş katını gösteren çağırma düğmesi, o katı gösteren işaretin sol tarafına doğru çıkıntılı bir yıldız işareti ile belirtilecektir. Her katı gösteren çıkıntılı numaralar o kata ait çağırma düğmesinin hemen soluna gelecek şekilde yerleştirilmelidir. Kat düğmeleri her bir çağırmanın kaydedildiğini gösterecek biçimde görsel sinyallerle teçhiz edilmelidir. Çağrıya cevap verildiğinde bu görsel sinyaller sönmelidir.

Kabinlerde, asansörün, asansör boşluğunun neresinde (hangi katta) olduğu gösteren bir ışıklı göstergesi ya kontrol panelinin üstünde ya da kapı üstünde yer almalıdır. Kabin kat hizasından geçerken ya da kat hizasında durduğunda bu katı işaret eden numara yanmalı ve aynı zamanda bir sesli sinyal ile belirtilmelidir. Katları gösteren bu ışıklı rakamların yüksekliği en az 13 mm olmalıdır. Sesli sinyal 20 desibelden az olmamalı ve frekansı 1500 Hz'yi geçmemelidir. Bu sesli sinyal yerine, kabinin geçtiği ya da durduğu katı sözlü olarak ileten otomatik bir sözlü duyuru sistemi de uygulanabilir.

Eğer mümkünse asansör ile asansör boşluğu dışındaki bir nokta arasındaki iki yönlü bir iletişim sistemi sağlanmalıdır. Böyle bir iki yönlü iletişim sisteminin en yüksekteki çalıştırma parçası döşemeden maksimum 120 cm yukarıda olmalıdır. Bu tür cihaz kendisine bitişik çıkıntılı ya da gömülmüş bir sembole belirtilmelidir. Bu sistem bir ahizeyi içeriyorsa bu ahizenin kordonu minimum 75 uzunluğunda olmalıdır. Eğer bu sistem kapalı bir bölme içinde yer alıyorsa bu bölmenin kapağının kumanda mekanizması özürlü kullanımına uygun olarak düzenlenmelidir. Uzanmada problemi olan kişiler için bir ahizeyi kullanma zorunluluğunu gerektirmeyen cihazlar daha kullanışlıdır.

5.3.8 Alarmlar

Turizm tesislerinde acil durumlarında kullanılmak üzere görsel ve işitsel alarm sistemleri bulunmalıdır.

Sesli acil alarmları kısmi duyma kaybı olan kişilerin dikkatini çekebilecek şiddette ve frekansta olmalıdır. 60 yaşın üzerindeki kişilerin genelde 10.000 Hz'nin üzerindeki frekansları algılamada zorlanmaktadır. Sesli acil alarmları herhangi bir oda ya da mekandaki eşdeğer gürültü seviyesinin 15 desibel üstünde, herhangi bir maksimum gürültü seviyesinin 5 desibel üstünde, 30 saniye boyunca devam etmelidir. Bu iki değerden hangisi daha yüksekse o dikkate alınmalıdır. Alarm sinyallerinde ses seviyesi 120 desibelin üstüne çıkmamalıdır.

Elektrikle çalışan , içten aydınlatılmış acil çıkış sinyalleri görsel acil alarmı biçiminde sesli acil alarmlarla birlikte yanıp sönecek biçimde düzenlenmelidir. Görsel alarm cihazları güç kaynağı olarak binadan elektrik alıyorsa bunların yanıp sönmeye frekansları 5 Hz'den az olmalıdır.

5.4 Konaklama Tesislerindeki Özürlülerin Kullanımına Uygun Yatak Odaların Düzenlenmesi

Konaklama tesislerindeki standart yatak odaları, özürlülerin, yatma, dinlenme, oturma, giyinme, yıkanma, tuvalete gitme gibi temel gereksinimleri tam olarak karşılamamaktadır. Özellikle tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin, standart ölçülerde yapılmış bir yatak odasını kullanabilmeleri mümkün değildir. Son yıllarda özürlüler için konaklama tesislerinde “özürlülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmiş yatak odası” yapılması konusunda çeşitli yönetmelikler ve standartlar hazırlanmıştır. Birçok konaklama tesisi özürlülerin kullanımına uygun yatak odası düzenlemekte ve özürlülerin kullanımına sunmaktadır. Özürlüler de, kendileri için uygun olan yatak odası olan tesislerde konaklamayı tercih etmektedirler.

Gelişmiş ülkelerde, İngilizce “Accessible Guestroom” olarak tanımlanan özürlülerin kullanımına uygun düzenlenmiş yatak odaları kendi içinde sınıflandırılmaktadır. Örneğin İngiltere’de özürlüler için düzenlenen yatak odaları, kendi başına seyahat edilen tekerlekli sandalye kullanıcısı için, yardımcı olarak tekerlekli sandalye kullanıcıları için, birkaç adım yürüyebilen ve en fazla üç basamak çıkabilen tekerlekli sandalye kullanıcısı için olmak üzere üç ayrı şekilde tanımlanmaktadır. A.B.D’nde ise, bedensel özürlüler için düzenlenen yatak odaları, tekerlekli sandalye ile girilebilen duşu olan ve olmayan şeklinde ayrılırken, ayrıca işitme özürlüler için düzenlenmiş yatak odasında bulunmaktadır.

Türkiye’deki yasa ve yönetmeliklerde bedensel özürlüler için yatak odalarının düzenlenmesinden bahsedilmekte ancak herhangi bir sınıflandırma getirilmemektedir. Bu bakımdan, özürlülerin kullanımına uygun olarak düzenlenen yatak odalarının, özürlüler içinde

en fazla zorluk çeken grup olan, tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için uygun olması gerekmektedir.

5.4.1 Oda Sayısının ve Konumlarının Tespiti

Turizm yapılarında bütün mekanların özürllüerinin kullanımı için uygun olması esas amaçlansa da konaklama tesislerinde mümkün olduğunca fazla sayıda yatak odası yapılması işletmenin verimliliği açısından kaçınılmazdır. Özürllüerinin kullanımına uygun olarak düzenlenen yatak odaları standart yatak odalarına göre en az % 20 daha büyük bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer konaklama tesisindeki bütün yatak odaları özürllüerinin kullanımına uygun olarak düzenlenirse, en az % 20'i oranında daha az yatak odası yapılabilecektir. Bu da tesisin ekonomik açıdan işletilemez duruma getirecektir. Konaklama tesislerindeki bütün yatak odalarının özürllüerinin kullanımına uygun olarak yapılamayacağına göre belirli sayıda odanın özürllüerinin için düzenlenmesi en akılcı çözüm olmaktadır.

Türkiye'deki Turizm Tesisleri Yönetmeliği'ne göre 80 yatak odası ve üzerinde olan konaklama tesislerinde tesis başına en az bir oda olmak üzere, oda sayısının %1'i oranındaki yatak odası ve banyosu bedensel özürllülere uygun olarak düzenlenmelidir. İstanbul İmar Yönetmeliği'ne (Ek - 2) göre ise, otel ve motellerde oda sayısının % 3'ü, ve en az her otelde 1 odada hijyenik bakımı da dahil tekerlekli sandalyelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenecektir.

Turizm Tesisleri Yönetmeliği'ndeki ile İstanbul İmar Yönetmeliği'ndeki oranlar birbiriyle uyuşmamaktadır. % 1 oranı oldukça yetersiz bir orandır. % 3 oranı ise az odalı tesislerde gereğinden az odanın, çok odalı tesislerde ise gereğinden fazla sayıda odanın özürllüerinin kullanımına uygun olarak düzenlenmesine sebep olacaktır. Bu yerine otopark oranlarında da olduğu gibi oda sayısına göre değişen oranların daha doğru bir yaklaşım olacaktır. A.B.D'nde kullanılan özürllüerinin kullanımına uygun düzenlenmiş yatak odalarının sayısını belirleyen tablo Çizelge 5.4'de gösterilmektedir. Çizelge 5.4'e göre 100 yatak odalı bir konaklama tesisinde % 4 oranında yatak odası özürllüer için düzenlenirken, yatak odası sayısı 1000'e çıktığında özürllüer için düzenlenmesi gereken yatak odası oranı % 1'e düşmektedir. Bu sayede büyük konaklama tesislerinde gereğinden fazla sayıda özürllüer için düzenlenmiş yatak odası düzenlenmesinin önüne geçilebilmektedir. Bu çizelgeye göre, bedensel özürllüer için düzenlenen yatak odası sayısı kadar, işitme özürllüer için de yatak odasının düzenlenmesi gerekmektedir.

Çizelge 5.4 Konaklama tesislerindeki özürllülerin kullanımına uygun yatak odalarının sayısının belirlenmesi (Davies ve Beasley, 1994)

Toplam Yatak Odası Sayısı	Özürllülerin Kullanımına Uygun Düzenlenmiş Yatak Odası Sayısı
1 - 25	1
26 - 50	2
51 - 75	3
76 - 100	4
101 - 150	5
151- 200	6
201- 300	7
301 - 400	8
401 - 500	9
501 -1000	% 2'si
1000 ve üzeri	20 + (her yüzlük dilim için) 1

Özürllüler için yatak odalarının tek kişilik, iki kişilik ya da süit olarak düzenlenmesi, konaklama tesisindeki oranlara paralel olarak yapılabileceği gibi, özürllü misafirlerin istekleri doğrultusunda da ayarlanabilir olmalıdır. Özürllüler genelde grup ya da aileleriyle seyahat ettiklerinden iki kişilik, ek yatak konabilen ya da süit şeklindeki yatak odaları tercih edilmelidir. Özürllüler için hazırlanan yatak odasının yanındaki oda ile bağlantı sağlanabilmesi için bir kapı yapılabilir. Bu sayede iki oda süit şeklinde kullanılabilir.

Bazı özürllüler küvette yıkanmazlar. Bunun yerine tekerlekli sandalye ile girilen duşları tercih etmektedirler. 50'den fazla odalı tesislerde en az bir tane olmak kaydıyla, özürllüler için düzenlenen yatak odalarında tekerlekli sandalye ile girilebilen duş kabinleri olması gerekmektedir.

Tekerlekli sandalye kullanan özürllüler dışındaki özürllü grupları için standart yatak odaları yapılacak birkaç küçük düzenleme ile uygun hale getirilebilir. Örneğin sadece oda telefonlarında ışıklı bir ikaz lambasının ve ses yükselticisinin olması, o yatak odasını işitme özürllüler için ulaşılabilir kılmaktadır. Benzer şekilde yürüme güçlüğü çeken özürllüler için de klozet ve küvet kenarlarına tutunma barlarının konması büyük kolaylıklar getirecektir.

Özürllüler için düzenlenen yatak odaları, standart yatak odalarının sağladığı bütün imkanları karşılayabilmelidir. Özürllünün kendi evindeki kadar rahat hissetmesi sağlanmalıdır.

Özürllüler için düzenlenen yatak odaları, diğer odalardan ayrı olmamak şartıyla mümkün olduğu kadar girişe ve lobiye yakın olarak planlanması tavsiye edilmektedir. Tekerlekli

sandalye kullanan bir özürünün acil durumlarda yangın merdivenlerini kullanması mümkün olmayacağından, özürüler için düzenlenen yatak odalarının zemin katta düzenlenmesi daha doğru bir yaklaşım olmaktadır. Eğer yatak odaları zemin katta yapılamıyorsa o zaman asansörlere veya merdivenlere mümkün olduğunca yakın planlanması sağlanmalıdır.

5.4.2 Yatak Odasının Düzenlenmesi İlgili Genel Prensipler

5.4.2.1 Yatak Odalarının Boyutları

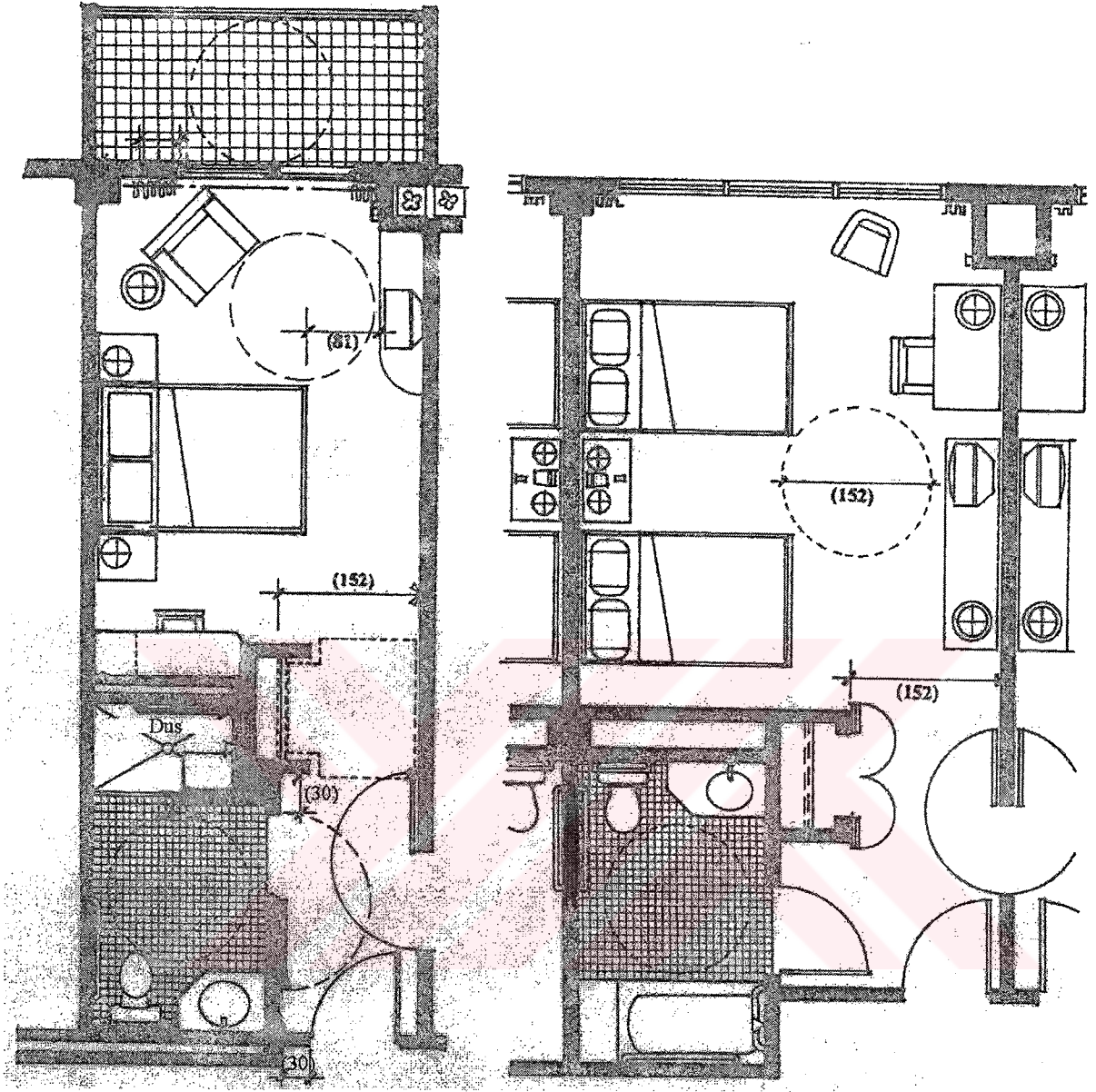
Standart yatak odaları için geçerli olan minimum ölçüler, özürüler için düzenlenen yatak odaları geçerlidir. Ancak tekerlekli sandalye kullanan özürüler için düzenlenen yatak odaları standart yatak odalarına göre daha geniş ölçülere gereksinim duymaktadır. Bu yatak odaları ölçüleri için belirlenmiş ölçüler bulunmamaktadır.

Bugüne kadar yapılmış olan uygulamalar incelendiğinde gerekli standartları taşıyan yatak odalarının genişliğinin 390 cm'den az olmaması gerektiği görülmektedir. Oda genişliği 390 cm'den daha dar yatak odaları da düzenlenebilmektedir. Bu odalarda tekerlekli sandalye için gerekli alanların sağlanması güçleşmektedir.

Tekerlekli sandalye kullananlar için düzenlenen yatak odalarında, oda ölçülerini belirleyen üç ana unsur şu şekilde sıralandırılabilir.

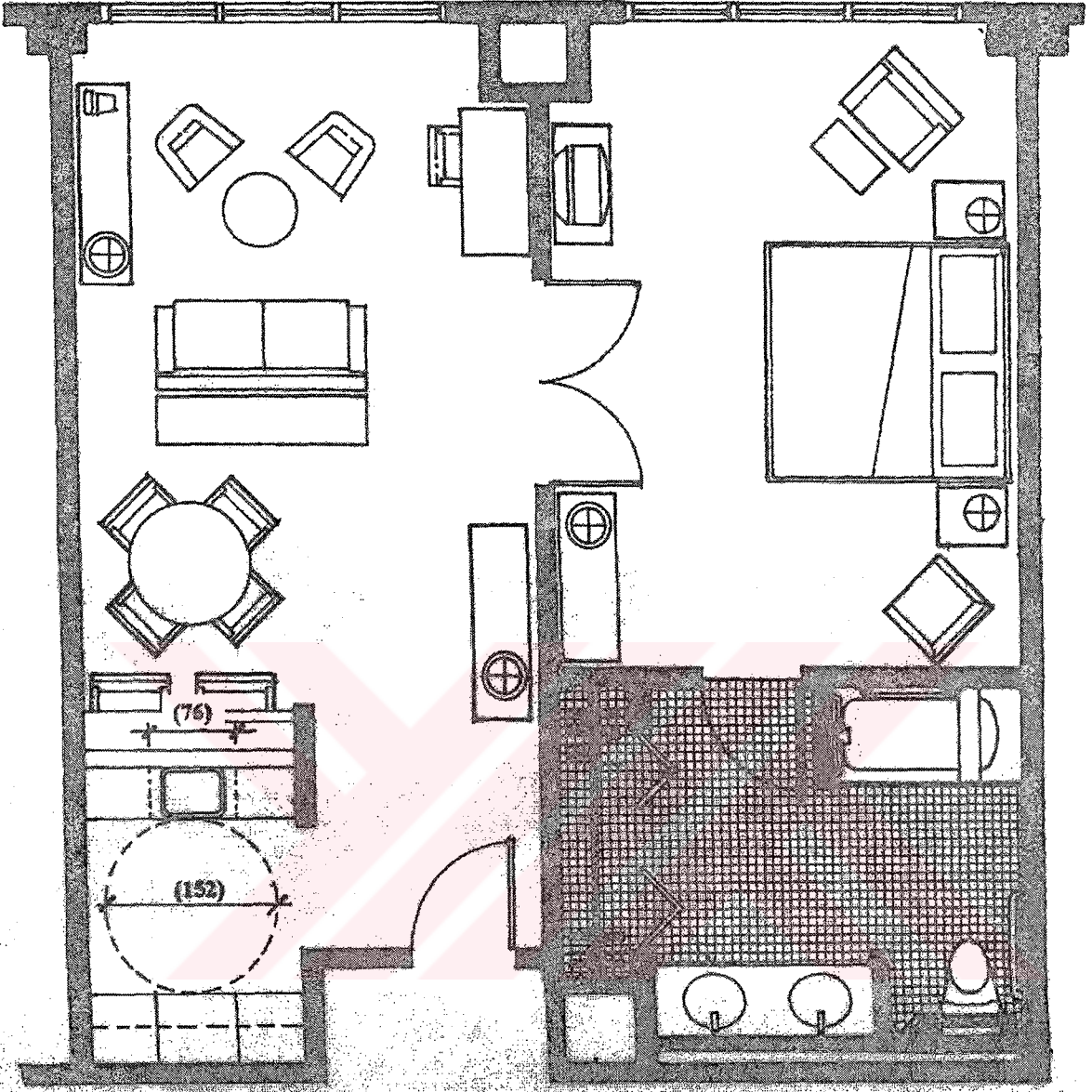
- Tekerlekli sandalye için gerekli olan geçiş açıklıkları (90 cm)
- Tekerlekli sandalyenin 180 derece dönüş yapabilmesini sağlayan manevra alanları (150 x 150 cm)
- Tekerlekli sandalye kullanan kişinin odaki donatılara ulaşabilmesi için yandan ve önden yaklaşım alanları (75 x 120 cm)

Tekerlekli sandalye için yukarda sıralanan alanlar birbirlerinden bağımsız alanlar olarak düşünülmemelidir. Yatak odası içindeki bir geçiş alanı hem bir manevra alanına hem de bir donatıya yaklaşım alanına dahil olabilir. Bu tip ortak alanlar ne kadar fazla oluşturulabilirse o derecede yatak odası ölçülerinin küçülmesi sağlanacaktır.

Şekil 5.34 Özürlüler için düzenlenmiş yatak odası örnekleri (Davies ve Beasley, 1994)

Şekil 5.34'de hem tek yataklı hem de çift yataklı özürlüler için düzenlenmiş yatak odası örnekleri görülmektedir. Tek yataklı yatak odası için 390 cm oda genişliği yeterli olurken, iki yataklı oda için ise 450 cm oda genişliğe ihtiyaç duyulmuştur. Şekil 5.35'de ise özürlüler için düzenlenmiş bir süit oda örneği görülmektedir. Bu yatak odasına istendiği takdirde ek yatak da konulabilmektedir. Her üç oda da tekerlekli sandalyenin geçişine ve 180 derecelik dönüş yapabileceği alanlar gösterilmektedir.

Şekil 5.35 Özürlüler için düzenlenmiş süit yatak odası örneği (Davies ve Beasley, 1994)

5.4.2.2 Mobilyalar ve Eşyalar

Yatak odalarının mümkün olduğunca az eşya kullanılarak düzenlenmesi istenmektedir. Fazladan konulacak her eşya oda içindeki tekerlekli sandalyenin geçiş, yaklaşım veya manevra alanlarını daraltacaktır. Özürlüler için düzenlenen yatak odalarında kullanılan eşyalar, mümkün olan en az yer kaplayan türde seçilmelidir. Sivri köşeleri ya da kenarları olan eşyalar tercih edilmemelidir.

Yatak odası içindeki bütün eşyalar sağlam ve stabil olmalıdır. Özürlü, ayağa kalkmak, oturmak, yatmak gibi hareketler yaptığı esnasında, yakınındaki eşyalardan güç almak veya onlara tutunmak durumunda kalabilir. Eşyalar uygulanan kuvveti karşılayabilecek ve bu kuvvet karşısında hareket etmeyecek biçimde yerleştirilmelidir.

5.4.2.3 Kaplamalar

Yatak odalarında kalın halılar, yumuşak ve tutan halılar kullanılmamalıdır. Duvardan duvara zemine yapıştırılan halılar tekerlekli sandalyeler için daha uygundur. Serbest duran halı, kilim ya da yolluk gibi yer kaplamaları tekerlekli sandalyenin tekerleklerine dolaşabileceğinden kullanılması sakıncalıdır.

Farklı kaplama malzemelerinin kullanıldığı durumlarda, kaplamaların kesişme alanlarında farklı malzemeye geçildiğini belirtmek amacıyla birleşim elemanları kullanılmalıdır.

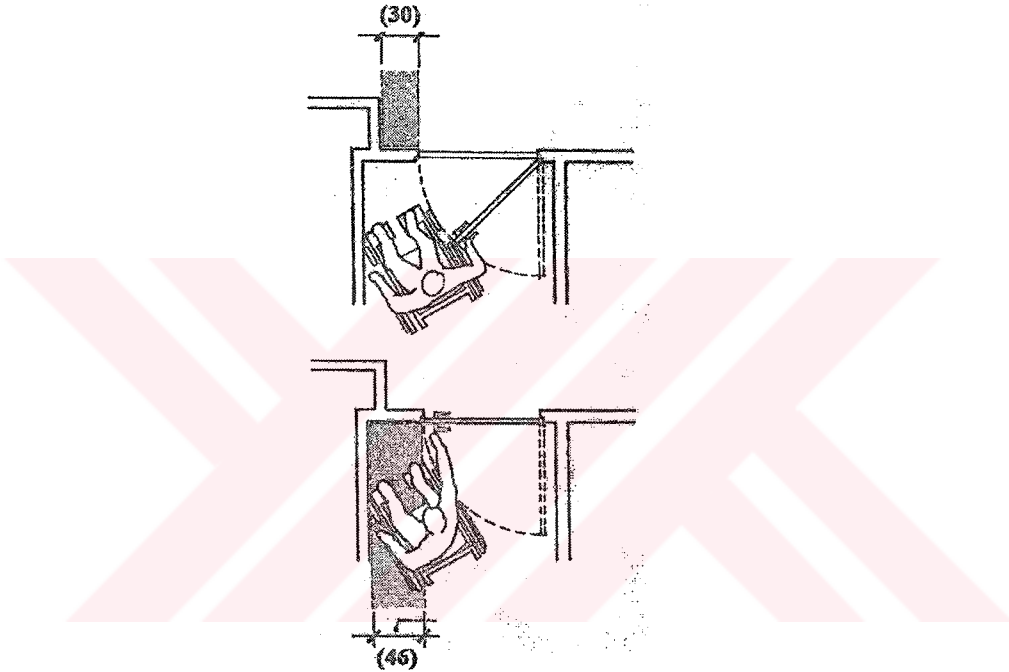
5.4.3 Yatak Odası Giriş Kapıları

Özürlüler için düzenlenen yatak odalarının açıldığı koridorların genişliği en 120 cm olmalıdır. Bu genişlikten daha dar olan koridorlarda, kapı önündeki genişliği en az 120 cm olmasını sağlayacak biçimde oda tarafına doğru bir niş yapılmalıdır. İki oda girişinin yan yana getirilmesi kapı önündeki serbest alanı büyütmektedir. Kapının kilit olan tarafında kapı ile duvar arasındaki mesafe 30 cm'den az olmamalıdır.

Görme güçlüğü çekenler açısından girişlerin iyi aydınlatılması gereklidir. Oda numaralarının, varsa açıklayıcı bilgilerin bulunduğu tabelaların görme özürlülerin okuyabilmesi için mümkün olduğunca büyük ve kolay okunabilir konumda hatta kabartma biçiminde yerleştirilmesi sağlanmalıdır. Kapı ile oda numarası kontrast renklerde yapılmalıdır. Acil durumlar için hazırlanmış olan talimatname kapının iç tarafına okunabilecek yükseklikte yerleştirilmelidir. Yatak odasının ve acil çıkışların yerini gösteren bir plan şeması da aynı şekilde kapı arkasında bulunmalıdır.

Eğer yatak odaları kapısı dış mekana açılıyorsa, mutlaka kapı üzerinde tekerlekli sandalye kullanan bir özürlünün yağmur kar gibi kötü hava koşullarından koruması için en az 150 cm uzunluğunda saçak yapılmalıdır. Yağmur ve kar suyunun oda içine girmemesi için koridor dışı doğru en çok % 2 (1:50) eğim olacak şekilde düzenlenmelidir. Bu tip yatak odası kapılarında yüksekliği 13 mm'yi aşmayan eşiklerin yapılması gereklidir.

Hem görme özürlüler hem de kavrama güçlüğü çekenler açısından anahtarlı kilitlerin açılması sorun olmaktadır. Bunun yerine kapı kilitlerinde manyetik kartlı kilit sistemleri tercih edilmelidir. Sistemin duvardaki kısmı, tekerlekli sandalye kullananların erişebileceği konuma takılmalıdır. Manyetik kartlı sistemin, özürlülerin yavaş hareket edecekleri düşünülerek, kapı açıldıktan en az 10 saniye kapının kilitlenmesine engel olması yararlı olmaktadır. Klasik kilit sistemi olan kapılarda da kapının geç kapanmasını sağlaması için hidrolik kapı kapayıcıları kullanılmalıdır. Ayrıca küresel kapı kolları özürlüler için kavrama güçlüğü yarattıklarından, tercih edilmemelidir.

Şekil 5.41 Yatak odası giriş kapısı (Davies ve Beasley, 1994)

Yatak odası giriş kapısının genişliği minimum 80 cm olmalı ve oda içine doğru açılmalıdır. Kapıların eşiksiz olması tercih edilmekle birlikte eğer eşik yapılacaksa eşik yüksekliğinin 12 mm'yi aşmamasına dikkat edilmelidir. Kapı açıldığı yanda kapı ile duvar arasında tekerlekli sandalyenin kapı kolunu kavrayıp kapıyı açabilmesi için en az 45 cm'lik bir alan bırakılmalıdır. Kapı tekerlekli sandalye kullanan kişinin tek elle fazla güç harcamadan açıp kapatabileceği ağırlıkta olmalıdır.

Eğer kapının içerden kilitlenmesi için sürgü veya zincir benzeri bir kilit sistemi varsa, bunun tekerlekli sandalye kullancısının erişebileceği konumda ve elle kontrol edebileceği yapıda olması gereklidir. Acil durumlarda içeriden kilitlenen kapıların dışarıdan fazla zorlanmadan açılabilmesine olanak tanıyan tipte kilit sistemleri kullanılmalıdır.

Yatak odası kapılarında biri zeminden 110 cm yükseklikte (tekerlekli sandalye kullanan kişinin göz seviyesi) diğeri de zeminden 145 cm yükseklikte (koltuk değneği veya baston kullanan özürllüer için) iki kapı gözetleme dürbünü bulunmalıdır.

Konaklama tesislerindeki bütün yatak odaları kapılarının, tekerlekli sandalye kullanan bir özürllünün misafir olarak gelebileceği düşünülerek, en az 80 cm genişliğinde yapılması gereklidir.

5.4.4 Dolaplar ve Soyunma Alanları

Özürllü kişiler için dolap erişme zorluğu nedeniyle köşelerde olmamalıdır. Tekerlekli sandalye kullananlar açısından köşeye 30 cm'den daha yakın konumdaki dolaplar kolay erişilebilir olma özelliğinden yoksundur.

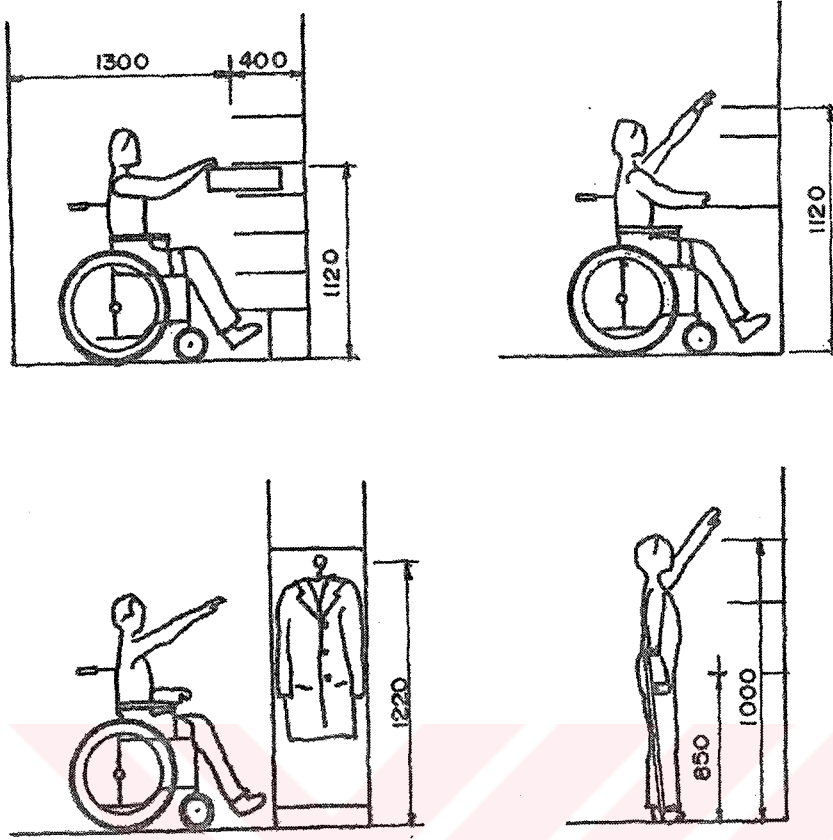
Dolapların önünde dolaşım ve manevra için uygun alan bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalyedeki bir kişinin dolaba önden yaklaşımı ve manevrası için dolap ile karşısındaki herhangi bir engel arasında 130 cm serbest alan bırakılmalıdır. Raflar askılar ve çekmeceler hem oturan hem de ayakta duran kişiler için rahatça kullanılabilecek ölçülerde olmalıdır. Dolap önlerinde hem dönüş ve hem de manevra için yeterli serbest alan oluşturulmalıdır (Tunbiş, 1996).

Özürllüler genellikle yatak üzerinde ya da yatağın yanında soyunup giyinirler. Elbise dolabının yatağa mümkün olduğu ölçüde yakın olması özürllünün giyinmesi kolaylaştıracaktır.

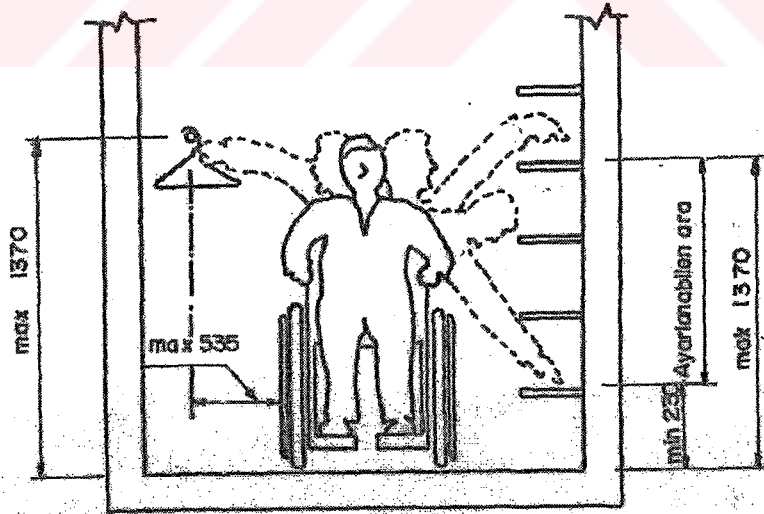
Yerdeki bir ray üzerinde hareket eden sürme dolap kapakları tekerlekli sandalyenin dolap içine yaklaşmasına izin vermemektedir. Bunun yerine hafif ve küçük menteşeli dolap kapakları daha kullanışlıdır. Dolap kapakları kolay kavranabilir olmalıdır. Küresel kapı kulpları yerine tek elle kavranabilen lineer kapı kulpları tercih edilmelidir.

Küçük dolaplarda minimum 80 cm'lik bir kapı boşluğu dolabın her köşesine ulaşabilmek için gereklidir. Dolabın odadaki konumu, kapağın bir derece açılmasına izin verecek biçimde planlanırsa tekerlekli sandalye kullananlar yandan erişmede diyagonal bir yaklaşım için yeterli manevra alanı bulabilirler.

Küçük kapaklı büyük dolaplar özürllülerin erişemeyeceği ölü alanlar oluşturmaktadır. Minimum ölçü olan 80 cm'den daha geniş kapaklı hatta bütünü kapaklı dolaplar kapakları açık olduğunda dolabın bütün içindekileri görebilme açısından avantaj sağladığından tercih edilmektedir. Bu tür dolap kapakları hem tekerlekli sandalye için manevra alanını

ŞEKİL 45 - Dolap Kullanım Yükseklikleri (Önden yaklaşım)

Şekil 5.38 Dolaplara erişme mesafeleri (TS 9111, 1991)

Çekmece kulpları çekmecenin ortasına gelecek şekilde takılmalıdır. Kulpun uzunluğu en az 10 cm olmalıdır. Kullanıcının parmaklarının girebilmesi için çekmece dış yüzeyi ile kulp arasında en az 18 mm boşluk bulunmalıdır.

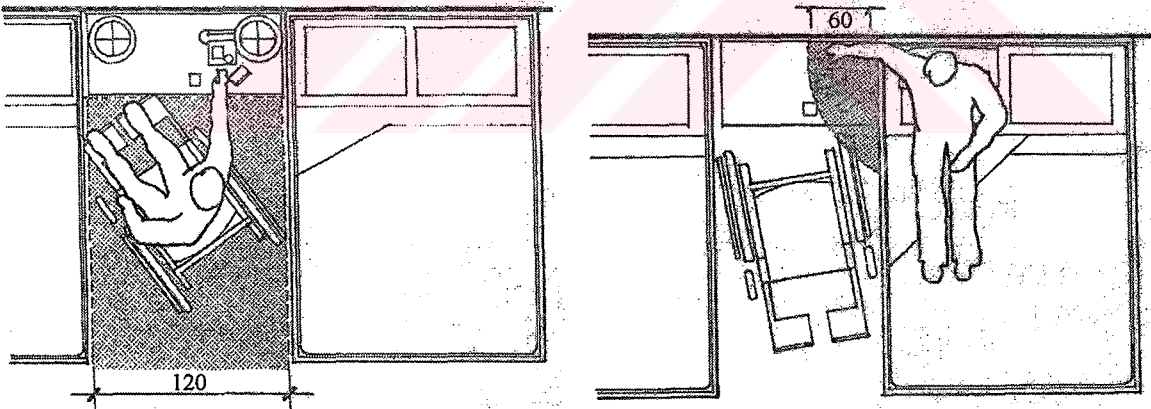
5.4.5 Yataklar

Yatak odalarında tekerlekli sandalye kullanan özürünün istediği taraftan yatağa erişebilme imkanı sağlanmalıdır. Eğer yatak odasında tek bir yatak varsa yatağın her iki taraftan da erişilebilir olması gereklidir. İki yataklı bir oda ise, bu durumda iki yatağın ortasından tek bir erişim alanı yeterli olmaktadır.

Tekerlekli sandalye kullanan özürülüler yatağın kenarında iskemlelerini yanaştırabilecekleri ve geçişi sağlayabilecekleri bir ilave alana ihtiyaç gösterirler. Diğer mekanlarda olduğu gibi tekerlekli sandalye ile yatağa geçiş için önden ve yandan yaklaşım tipleri vardır.

Tekerlekli sandalyenin yatağa yandan yaklaşabilmesi için 90 ila 105 cm, önden yaklaşabilmesi için ise 90 x 120 cm ölçüsünde serbest alanlara gereksinim duyulmaktadır. Bazı biçimde özürlü kişilerde bir yardımcı olmadan yatağa geçemezler.

Yatakların baş ucunda yatak yüksekliğinden yaklaşık 5 ila 8 cm daha yüksek olan komedin bulunmalıdır. Tekerlekli sandalyenin komedine önden yaklaştığında özürünün ayaklarının komedinin altına girmesi için 25 cm yüksekliğinde, 30 cm derinliğinde ayak boşluğu yapılmalıdır.

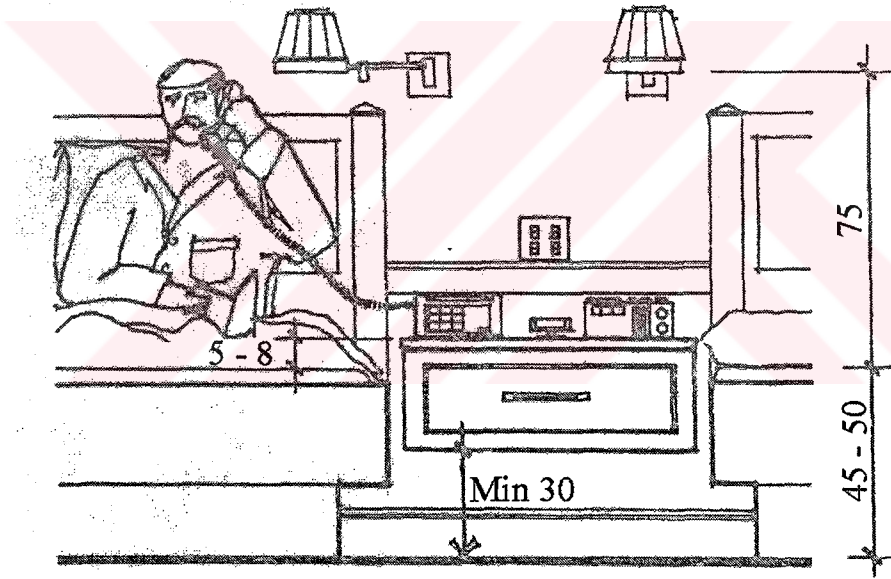
Şekil 5.39 Yatak kenarlarındaki boşluklar (Davies ve Beasley, 1994)

Hem kolay kullanım ve hem de emniyet açısından telefonlar, aydınlatma elemanları kontrolleri, televizyon yataktan erişilebilir konumda olmalıdır. Aslında bu herkes için geçerli bir önlemdir. Fakat özürülüler için elzem olan bir durumdur. Özürülülerin pek çoğu elektrikle çalışan bir dizi yardımcı alet kullandıklarından yatağın başında ve yanında ilave elektrik çıkışları (prizler) bulunmalıdır. Elektrikle çalışan tekerlekli sandalyelerin geceleri şarj edilebilmesi için yatak kenarında bu işe uygun bir priz bulunmalıdır.

Yatak odasındaki telefonunun yatak baş ucunda olması istenmektedir. Özürlü yataktan telefona erişebilmeli ve aramak istediği numarayı çevirebilmelidir. Telefonun mutlaka tuş olmalı tuşların üzerindeki numaralar kolayca okunabilmelidir. Tuşların ahize üzerinde olduğu tipteki telefonlar tercih edilmelidir.

İşitme özürlülerin telefonun çaldığını algılayabilmesi için, telefonun üzerinde ışıklı bir ikaz mekanizması bulunmalıdır. Ahizeye gelen sesin seviyesini yüksekte amfili telefonların kullanılması işitme özürlüler için gereklidir.

Özürlüler bir çok işlerini yataktan çıkmadan yapmak isterler. Yatak baş ucunda, bir okuma lambasının bulunması yararlı olacaktır. Lamba yataktan en çok 75 cm yüksekte olmalıdır. Lamba yataktan en çok 75 cm yüksekte olmalıdır. Yine özürlülerin yatakta yemek yemesini sağlayacak portatif bir masanın bulunması tavsiye edilmektedir.

Şekil 5.40 Yatak başucu (Davies ve Beasley, 1994)

5.4.6 Yemek Yeme ve Çalışma Alanları

Tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin, hem yemek yerken hem de çalışırken kullanabilecekleri bir masaya ihtiyaçları vardır. Masaların üst yüzeylerinin zeminden yüksekliği 70 ila 85 cm arasında düzenlenmelidir. Ayrıca bu masaların altında en az 67.5 cm yüksekliğinde, 75 cm genişliğinde ve 50 cm derinliğinde bir diz boşluğu bırakılmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananlar için masada minimum 90 cm genişliğinde bir yer ayrılmalıdır. Bu iş için en uygun konum masanın başıdır. Yandan yaklaşım için masa kenarında minimum 100 cm boşluk gereklidir. Masa ayaklarının yandan yaklaşıma engel olması durumunda bu boşluğa 110 cm'ye çıkarılması gereklidir. Tekerlekli sandalye ile masada oturan kişinin arkasından geçiş için 130 cm serbest geçiş alanı sağlanmalıdır. Eğer bu kişi elinde tepsi ile servis yapacaksa bu ölçü 140 cm olmalıdır. Özürlüler içinde kullanılabilecek kare bir masanın kenar ölçüsü 90 cm'den az olmamalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananlar masada normal bir sandalye kullanarak oturmak isteyebilirler. Bu kişiler için masa yanında kenar kolları gerektiğinde çıkan ya da hareket edebilen sandalyelerin bulunması yerinde olacaktır. Yürüeyebilen özürlüler kollu sandalyelere daha rahat oturup kalkabilmektedirler.

Özellikle çalışma masası olarak kullanılan masalarda, masa yüzeyini aydınlatmak için ayrıca bir aydınlatma elemanı düşünölmelidir. Masa yüzeyinin ışığı yansıtmayacak özellikte olması görme güçlüğü olan kişiler için önemli husustur.

5.4.7 Oturma ve Dinlenme Alanları

Özürlülerin oturma ile ilgili gereksinimleri çok farklıdır. Örneğin oturduktan sonra kalkmada zorluk çekenler için koltuk veya sandalyelerin yüksek olması istenebilir. Bazı kişiler ise dik pozisyonda oturmayı tercih ederler, bu durumda oturma derinliği az tutulmalıdır. Kol dayanma yerleri oturma yerinden 18 cm yukarıda olmalı ve destek alıp doğrulabilmeyi kolaylaştırmak üzere öne doğru uzamalıdır.

Oturma gurupları tekerlekli sandalyenin oturma elemanlarına yaklaşım alanları engellemeyecek biçimde düzenlenmelidir. Oturma gurupları içinde sehpa, gazetelik gibi eşyalar yaklaşım alanlarını daraltacaklarından olabildiğince az kullanılmalıdır. Sehpaların altında 25 yüksekliğinde 30 derinliğinde ayak boşluğu bırakılmalıdır. Tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımına olanak sağlaması için altında raf ya da sehpa ayaklarını birbirine bağlayan elemanlar olmamalıdır. Sehpalarda cam kullanılmasından kaçınılmalıdır.

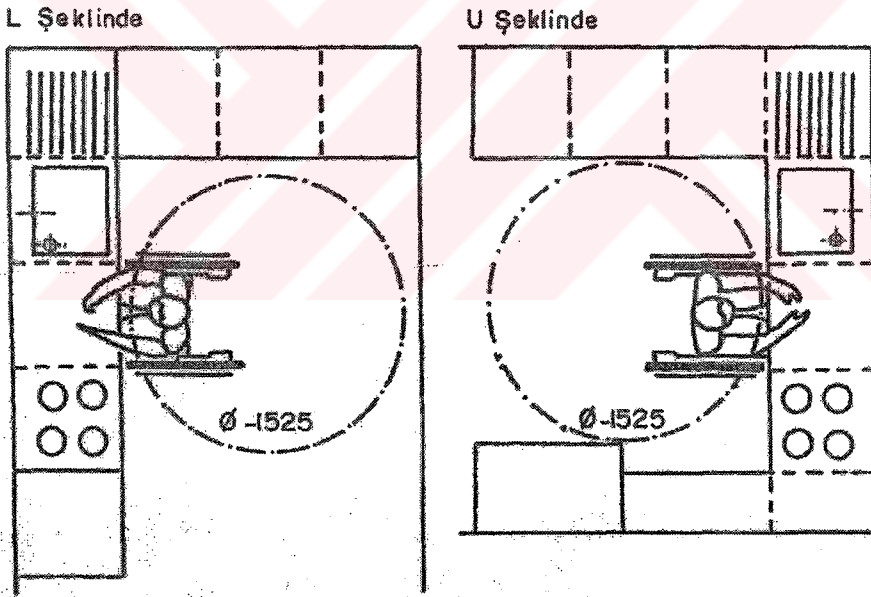
Televizyonlar tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin göz seviyesine göre (yaklaşık 110 ila 120 cm) yerleştirilmelidir. Özürlüler hem otururken hem de yataktan televizyon seyredebilirler. Televizyon ya bu iki yerden de izlenebilecek bir biçimde yerleştirilmeli ya da televizyonun istenilen yöne dönmesini sağlayacak bir sistem kullanılmalıdır. Video, müzik

seti gibi diğer elektronik cihazlar uzaktan kumanda edilebiliyor olmasının yanında tekerlekli sandalye kullananların erişebileceği konumda bulunmalıdır.

5.4.8 Mutfaklar

Bazı sitlerde, pansiyonlarda ve apart otel dairelerinde kullanicuların yemek hazırlayabilmesi için mutfaklar düzenlenmektedir. Konaklama tesislerinde büyük mutfaklara ihtiyaç duyulmayacağından, Şekil 5.41 ve Şekil 5.42'de grlen I ve L mutfak tipleri zrllerin kullanimı için diğer mutfak tiplerine göre daha uygundur.

Mutfaklar özellikle de tezgah üstleri iyi aydınlatılmalıdır. Özellikle görme zorluğu çekenler açısından tezgah üzerinin ışığı yansıtarak gözleri kamaŐtırmaması için tezgah üstü kaplama malzemesi dikkatli seçilmelidir. Tezgah üzerinde kullanılabilcek küçük mutfak aletlerini çalıŐtırılabilmesi için tekerlekli sandalye kullananların erişebileceği mesafelerde prizler yerleştirilmelidir.

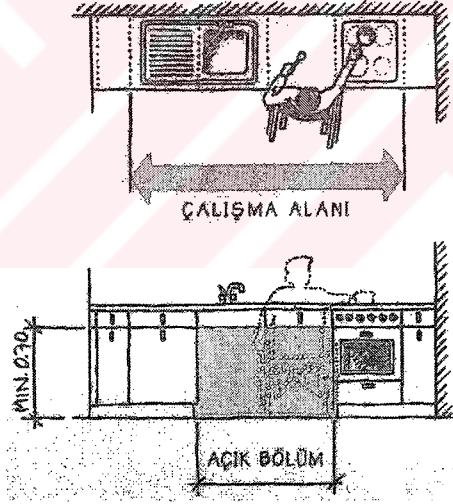
Şekil 5.41 Mutfak tipleri (TS 9111, 1991)

Özürlüler için mutfak düzenlemelerinde, tekerlekli sandalye kullananların dolaplara ve mutfak eŐyalarına yeterince yaklaŐabilmelerine ve onlara kumanda eden düğme ve kontrol mekanizmalarına erişebilmelerine olanak verecek biçimde manevra alanlarının sağlanması gerekir. Her eleman tekerlekli sandalye ile gerek dik gerek paralel yaklaşım için önünde minimum 75 x 120 cm ölçüsünde bir serbest alan gerektirir. Eğer olanak varsa hem dik ve

hem de paralel yaklaşım için alan sağlanabilmesi tercih edilmektedir. Bu serbest alan tezgah altlarına doğru da uzatılabilir. Ancak bu ölçü 50 cm ile sınırlı kalmalıdır.

Mutfakla ilgili iş yaparken oturmak zorunda olan kişiler, mutfak aletlerine uzanabilmek ve rahat çalışabilmek için tezgaha yeterince yaklaşabilmek üzere tezgah altına dizlerini uzatabilecekleri bir boşluğa gereksinim duyarlar. Bu diz boşluğu eviyelerin, tezgah bölümlerinin, pişirme kısımlarının, gömme fırınların altında gerekli olabilir. Genelde diz boşluğu minimum 75 cm genişliğinde, 67,5 cm yüksekliğinde ve 50 cm derinliğinde olmalıdır.

Tekerlekli sandalye kullanan kişilerin öne doğru uzanarak erişebilecekleri yükseklikler döşemeden 40 ila 120 cm arasında olan bölgelerdir. Bu sınırlar; gerek tezgah altında gerek tezgah üstündeki dolaplarda en kıymetli yerlerin bu kişiler için uygun olmadığına işaret etmektedir. Tekerlekli sandalye kullanan bazı kişiler eğer yan döner ve mutfak raflarına iyice yanaşabilirlerse 135 cm yüksekliğe kadar erişebilmektedirler.

Şekil 5.42 Mutfakta özürli kişiler için çalışma alanları (SN 521 500, 2001)

Ayakta duran hareket özürli kişiler için ise uzanma mesafeleri biraz daha değişiktir. Bunların pek çoğu standart üst dolapların hiç olmazsa alt raflarına erişebilir, fakat eğilmede zorlandıkları için tezgah altı dolaplarının alt kısımları ile geride kalan kısımları kullanamazlar.

Ayakta duran hareket özürli kişilerle ilgili bir diğer sorun onların dengelerini muhafaza edebilmeleri için kollarını ve ellerini kullanmak ihtiyacında olmalıdır. Bu nedenle bu kişilerin çok yüksekte ve çok alçakta olan nesnelere uzanma ve onları kaldırma zorlukları vardır.

erişmekte zorluk çekmekte ve pişen yemeği görememektedir. Altında diz boşluğu bırakılmış tezgah üstü ocaklar tekerlekli sandalye kullanıcıları için daha elverişlidir. Kontrol düğmeleri de tek elle ocağı yakabilecek şekilde tezgahın ön tarafında düzenlenmelidir.

5.4.9 Pencereleler

Yatak odalarının daha fazla doğal ışık alabilmesi için pencerelerin olabildiğince büyük yapılması arzulanan bir özelliktir. Geniş pencerelerin yapılması özürllüer açısından emniyet, ısı kaybı ve aşırı ısınma, iç mekanda ışık parlamaları gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan pencerelerin iyi tasarlanması gereklidir.

Isı kaybını önlemek ve ses yalıtımı sağlamak için pencerelerde çift cidarlı doğramalar kullanılmalıdır. Ayrıca iyi monte edilmemiş doğramalar, yatak odası içinde istenmeyen hava akımlarına sebep olacaktır.

Pencerelerin, yürüme özürllü kişilerce (koltuk değneği, baston, yürüteç ya da tekerlekli sandalye kullananlar) rahatça kullanılabilmeleri için, özürllünün pencereyi açıp kapayabilmesi için yeterince yaklaşabileceği pencere önünde bir serbest alan, pencerenin kumanda mekanizmasının kolay erişilebilecek bir yerde olması ve tek kolla kolaylıkla açılıp kapanabilmesi özelliklerine sahip olması gereklidir.

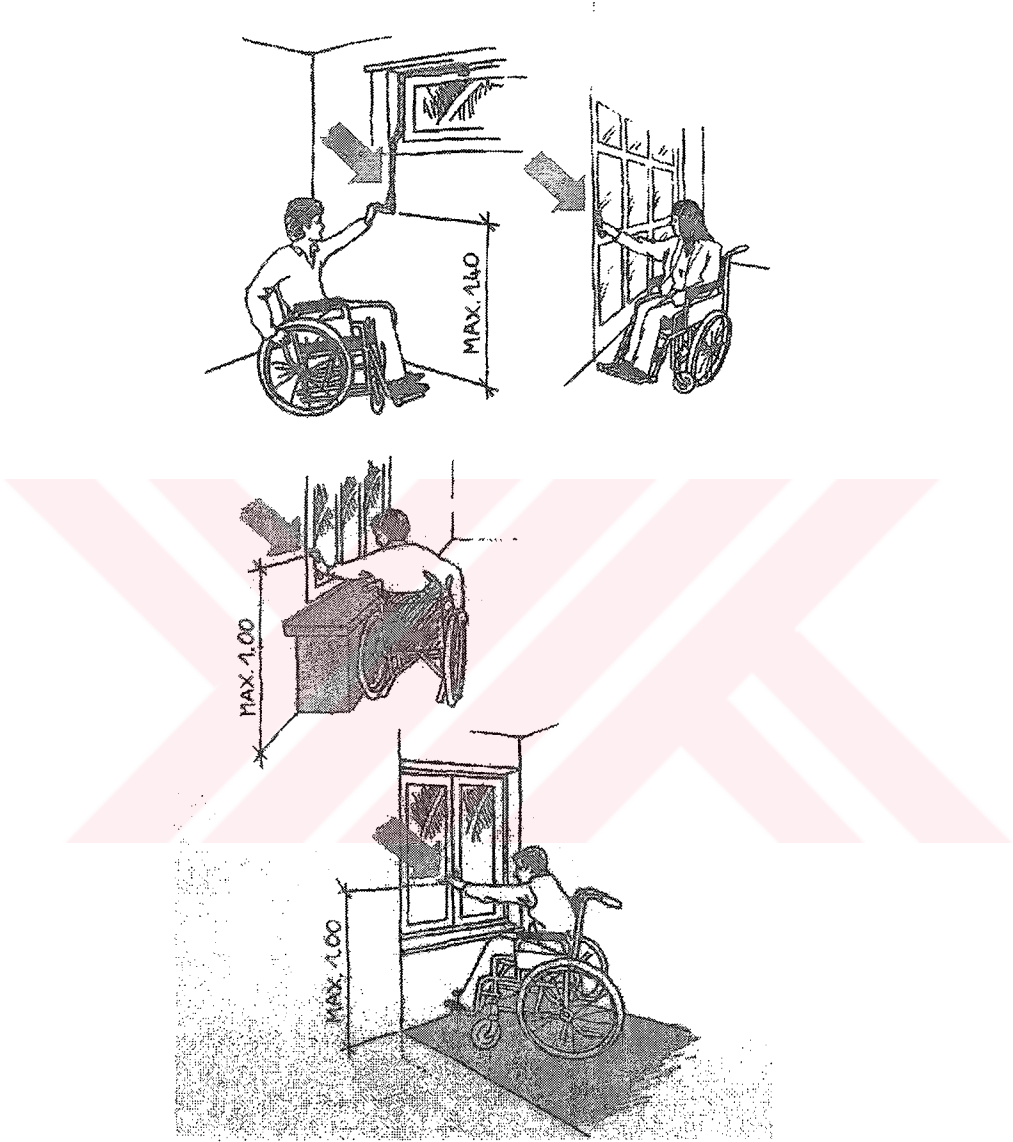
Pencereye Dik Pozisyonda Önden Yaklaşma

Eğer serbest alan pencereye dik olarak sağlanabiliyorsa tekerlekli sandalyedeki kişi pencereye önden yaklaşmak durumundadır. Bu durumda kişinin pencereye doğru uzanması ve öne doğru eğilmesi gerekecektir. Bu yaklaşım biçimi, kişinin nereye ve ne kadar yanaşabileceği ve pencereyi ne kadar iyi açıp kapayabileceği ile ilgili endişeleri de beraberinde getirmektedir. Bu tür bir yaklaşım mekan çok dar olduğunda düşünölmelidir ve giyotin ya da sürme pencereler söz konusu olduğunda bu tür uygulamadan kesinlikle kaçınılmalıdır (Tunbiş, 1996).

Pencereye Paralel Pozisyonda Yandan Yaklaşma

Genellikle tercih edilen paralele pozisyon pencereyi açmak için kullanıcıların yandan yaklaşmasına izin veren pozisyonudur. Yandan yaklaşım pek çok kişi için daha iyidir., çünkü bu pozisyonda kişi pencereye daha çok yaklaşabilmekte, daha yükseğe erişebilmekte ve daha çok güç kullanabilmektedir. Yandan yaklaşım özellikle giyotin pencereler söz konusu olduğunda bir zorunluluktur. Bu tür bir yaklaşım stor ya da perde takılması için de en iyi

biçimdir. Eğer mümkünse ne tür pencere kullanılırsa kullanılsın yandan yaklaşımına izin verecek bir serbest alan sağlanmalıdır. Yandan yaklaşım manevra için biraz daha fazla serbest alana ihtiyaç gösterebilir. Bu nedenle minimum ölçü olan 75 x 120 cm yerine mümkünse 75 x 150 cm ölçüsünde bir serbest alan sağlanmalıdır (Tunbiş, 1996).

Şekil 5.44 Pencereye yaklaşım alanları ve uzanma mesafeleri (SN 521 500, 2001)

Perdeler, Güneşlikler, Panjurlar

Hem ışık kontrollü hem de mahremiyet açısından yatak odaları pencerelerinde perde bulunmalıdır. Perdeler güneş ışığını iç mekana geçirmeyen ve dışarıdan iç mekanın görünmesine engel olacak özellikte olmalıdır. Perde yerine jaluzi veya benzer bir başka sistemde kullanılabilir. Gerek perdenin gerekse jaluzinin kontrolleri tekerlekli sandalye

kullanan kişinin tek elle kumanda edilebilen biçimde olmalıdır. Fazla güç gerektiren durumlarda, motorlu bir sistem daha kullanılabilir olmaktadır.

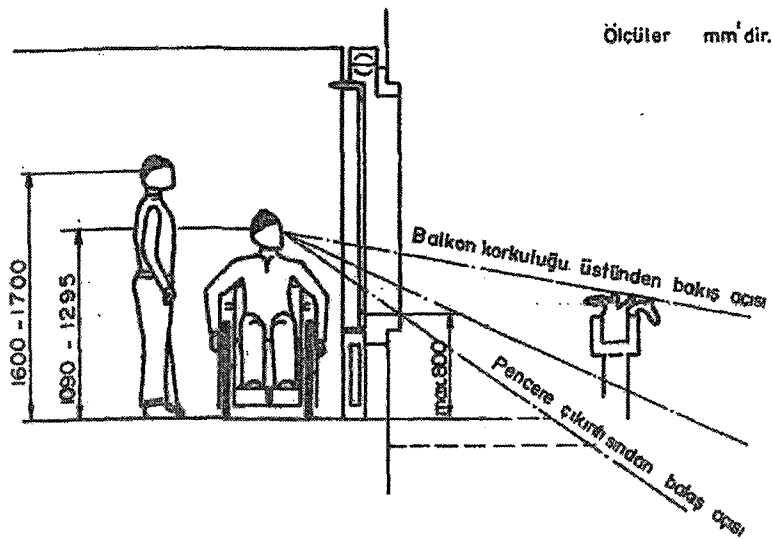
5.4.10 Balkonlar ve Teraslar

Yatak odalarında özürllüer açısından içerden kolayca erişilebilecek bir balkon düzenlemesi çok faydalı olacaktır. Zemin katta yer alan özürllüer için düzenlenen yatak odalarında ise balkon yerine teras düzenlenmelidir. Kötü hava koşullarına karşı balkon ve terasların üstü mutlaka kapalı olmalıdır. Yağmur suyunun oda içine girmemesi için balkonun ve terasın zemininin, oda seviyesinin bir miktar altında yapılması gerekmektedir. Balkon ya da terasın eğiminin % 2'i (1:50) aşmamasına dikkat edilmelidir.

Tekerlekli sandalyenin 180 derecelik dönüşüne olanak sağlamak üzere balkon ve terasların genişliği en az 150 cm olmalıdır. Eğer balkonlarda oturma elemanları varsa bu elemanlar manevra tekerlekli sandalyenin manevra alanını daraltmayacak biçimde yerleştirilmelidir.

Balkon kapıların genişliği en az 80 cm olmalıdır. Yerdeki bir ray üzerinde hareket eden sürme kapılar tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun değildir. Hafif ve kolay kapatılıp açılabilen menteşeli kapılar daha uygundur.

Balkonda oturan bir tekerlekli sandalye kullanıcısının manzarayı görebilmesi açısından Şekil 5.45'de görüldüğü üzere balkonun önündeki sağır panonun yüksekliğinin 60 cm'yi geçmemesi gerekir.

Şekil 5.45 Tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için pencere ve balkonlardaki görüş açıları (TS 9111, 1991)

5.4.11 Isıtma, Aydınlatma ve Elektrik Tesisatları ile Alarm Sistemleri

5.4.10.1 Isıtma Tesisatı ve Klimalar

Özürllüer iklimsel değışimlere sağlıklı kişilerden daha duyarlı olabilmektedirler. Oda sıcaklığının yüksek veya düşük olması, ortamdaki nem oranının yüksekliği, istenmeyen hava akımının olması gibi faktörler özürllüeri olumsuz yönde etkilemektedir. Özürllüer sağlıklı kişilere göre daha kolay yaslanıp daha zor iyileşebilmektedir. Bu bakımdan odaların iklim koşulları kontrol altında tutulmalıdır.

Özürllü odaları için tercih edilen çözüm, özürllü tarafından kumanda edilebilen iklimlendirme sistemlerinin (klima) kullanılmasıdır. Uzaktan kumanda vasıtasıyla özürllü oda sıcaklığını istediği biçimde ayarlayabilmektedir. Birçok turizm tesisinde merkezi bir iklimlendirme sistemi bulunmaktadır. Bu sistemde oda sıcaklığının mevsim şartlarına göre ayarlanması gereklidir. Ayrıca istenildiği zamanlarda oda içinde doğal havalandırma yapılmasını sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir.

5.4.10.2 Aydınlatma ve Elektrik Tesisatları

Sağlıklı kişiler için belirlenmiş aydınlatma miktarları özürllüer için de yeterli olmaktadır. Görme zorluğu olan özürllülerin daha sık kullandıkları mekanlarda aydınlatma miktarının artırılması gerekebilir. Işık şiddetinin ayarlanabildiği aydınlatma elemanların kullanılması bu açıdan faydalı olacaktır. Çizelge 5.5'de CIBSE tarafından belirlenmiş mekanlara göre aydınlatma düzeyleri verilmektedir.

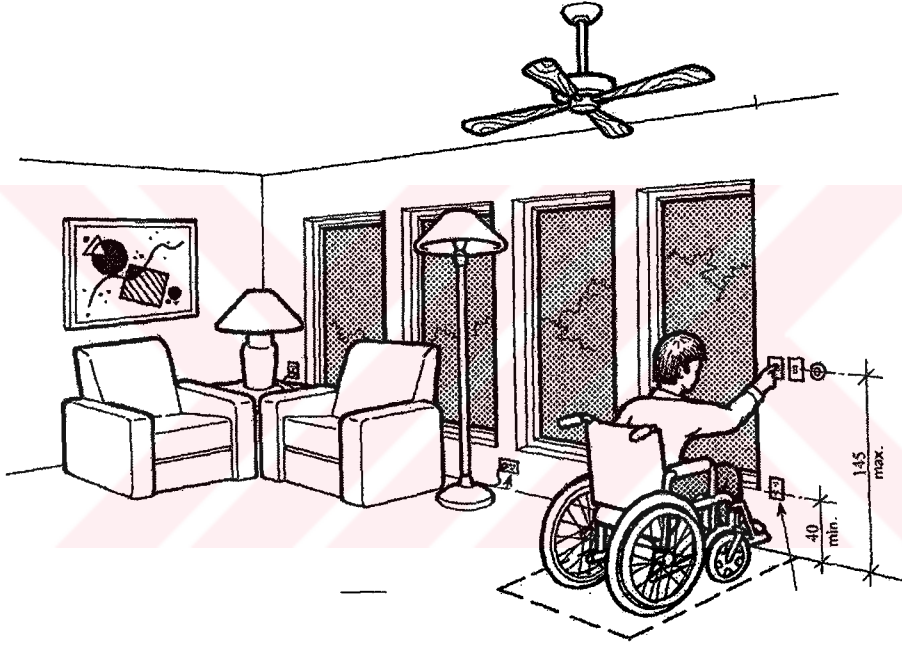
Çizelge 5.5 Çeşitli mekanlar için gerekli aydınlatma miktarları (Barkey vd., 1995)

Mekan Adı	Aydınlatma Miktarı (lux)
Girişler	200
Danışma Masaları	500
Sirkülasyon Alanları	100
Oturma Alanları	100 - 300
Mutfaklar	150 - 300
Yatak Odaları	100

Aydınlatma miktarının düşük olması kadar gereğinden fazla olması da görme problemleri yaratabilmektedir. Duvarların zeminin tavanın ışığı çok fazla yansıtmaması gereklidir. Aynı şekilde çalışma ve yemek masalarının yüzeyleri ışık parlaması yapmaması için mat malzemeler ile kaplanması tercih edilmelidir.

5.4.10.3 Kumanda Düzenekleri

Yatak odası içindeki bütün aydınlatma elemanlarını kontrol eden kumanda düğmelerinin, oda girişinde, banyoda ve yatak başında bir araya toplanması gereklidir. Bu yöntemle özürlü odaya girdiğinde ve yatağına yattığında bütün aydınlatma elemanlarını kontrol edebilecektir. Aynı şekilde banyoda da girişin hemen yanında banyodaki aydınlatma elemanlarının kontrollerinin bir araya toplanması olmaktadır.

Şekil 5.46 Aydınlatma kontrolleri ve elektrik tesisatı (Mace vd, 1998)

Aydınlatma ve elektrik kontrolleri, tekerlekli sandalyenin yandan ve önden yaklaşabileceği şekilde erişme mesafesi içinde konumlandırılmalıdır. Görme özürülülerin kolayca algılayabilmeleri için duvar yüzeyinden farklı renkte ve seviye olmalı tercih edilmelidir.

Anahtarlar ve prizlerin önünde 75 x 120 cm ölçüsünde serbest alanlar düzenlenmelidir. Kontrol elemanları zeminden en az 40 en fazla da 120 cm yükseklikte duvara monte edilmelidir. Özürülüler fişleri tek elleri ile çektiklerinden prizin duvara iyi tespit edilmiş olması gereklidir. Duvar köşelerinden 50 cm uzakta yapılması tekerlekli sandalye kullanıcılarının daha kolay erişmesini sağlayacaktır.

Anahtar ve prizlerin önünde en fazla 60 cm olmak kaydıyla yandan erişim mümkün olabilmektedir. Eğer engelin altında diz boşluğu bırakılmışsa o zaman tekerlekli sandalyenin önden yaklaşabilmektedir. Bu durumda tekerlekli sandalyedeki özürünün erişme mesafesi artmaktadır. Şekil 5.46'da tekerlekli sandalye kullanan özürülerin çeşitli engellere göre anahtar ve prize erişme mesafeleri gösterilmektedir.

Odadaki televizyon, video, müzik seti gibi elektronik gereçler özürünün yatağından kontrol edebileceği uzaktan kumanda sistemi ile donatılmış olması gereklidir. Uzaktan kumanda aletlerin yapısı özürülerin kullanımına uygun olmalıdır. Kumanda üzerindeki rakamlar ve yazılar kolay okunabilir büyükte olmalı düğmeler arası mesafeler ve düğme büyüklükleri yeterli ölçüde olmalıdır.

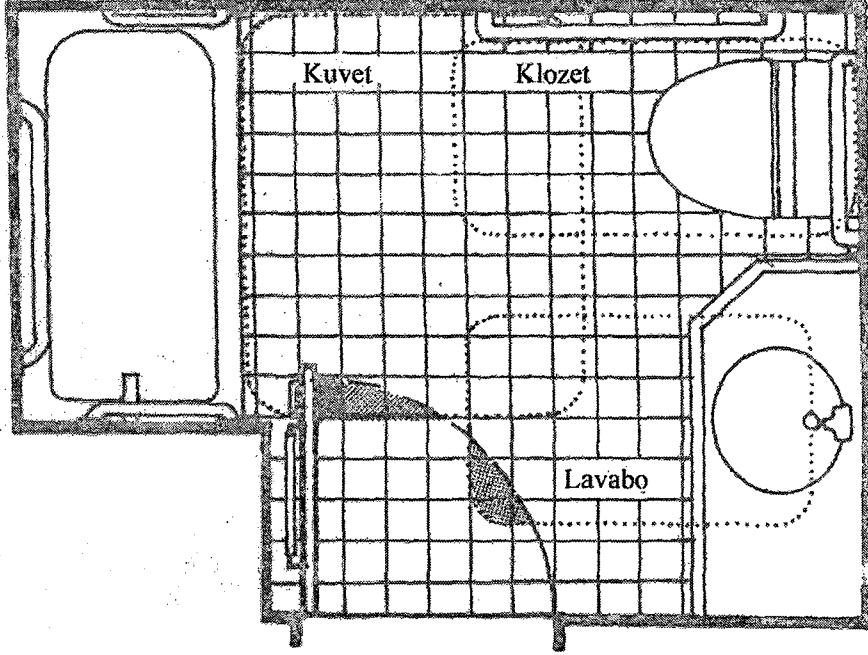
5.4.10.4 Alarm Sistemleri

Özürüler için düzenlenen yatak odalarında acil durumlarda devreye girecek hem görsel hem de işitsel alarm sistemleri bulunmalıdır.

Sadece duyma özürülü kişilerin kullandıkları mekanlarda görsel acil alarmların yerleştirilmesi, acil alarm devreye girdiğinde onların da haberdar edilmelerini sağlayabilmektedir. Etkili olabilmeleri için bu tür teçhizatın bütün mekanı kapsayacak biçimde sinyal ya da yansıma sağlanması ya da genel aydınlatma seviyesi şiddetli bir biçimde değiştirilmesi gereklidir. Karanlık bir odada ağır uykudaki duyma özürülü bir kişiyi uyandırabilecek ışık miktarı ve tipi; odanın ölçüsü ve düzeni, kişinin ışık kaynağına uzaklığı, ışığın devamlı yansıması ya da yanıp sönmesi ve yanıp sönme dönüşümü gibi pek çok etmene bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Tunbiş, 1996).

5.4.12 Banyolar

Bedensel özürülerce kullanılacak olan banyoların çok geniş bir alan gerektirmemesi için iyi tasarlanmış olması şarttır. Banyodaki her bir elemanlara yaklaşım alanları ile tekerlekli sandalyenin banyo içindeki manevra alanlarının sağlanması konusunda dikkatli bir planlama gereklidir. Ayrıca banyoda küvet ya da duş kabininden hangisinin tercih edeceği konusu da planlamada önemlidir husustur. Şekil 5.47'de özürüler için düzenlenmiş bir yatak odası banyosu örneği gösterilmektedir.

Şekil 5.47 Özürlüler için düzenlenmiş banyo örneği (Davies ve Beasley, 1994)

Banyo içinde klozet, lavabo, küvet ya da duş kabinlerine yaklaşım alanlarının yanında 150 x 150 cm ölçüsünde tekerlekli sandalye kullanan bir kişinin 180 derecelik dönüş yapabilmesine olanak tanıyan bir manevra alanı da bulunmalıdır. Bu manevra alanı bir veya daha fazla sayıda yaklaşım alanı ile kesişebilir.

Banyo kapıları genişliğinin minimum 80 cm olması ve banyo dışına doğru açılması gereklidir. Tavsiye edilmemekle birlikte banyo kapılarının banyo içindeki yaklaşım ve manevra alanlarını engellemesi kaydıyla içe doğru açılması da mümkündür. Banyo kapıları içeriden kilitlenebilmelidir. Acil durumlarda oda kapısı gibi kilitliken dışarıdan açılması zor olmamalıdır.

Banyo içindeki su akışını sağlamak için yapılan eğimin % 2'yi geçmemesi sağlanmalıdır. Banyo girişinde suyun oda içine geçmesine mani olması için 13 mm'yi aşmayacak şekilde eşik yapılabilir. Özürlüler için düzenlenen banyolarda da diğer banyolarda olduğu gibi seramik yer kaplaması kullanılmaktadır. Ancak yer kaplamasının, yer ıslakken dahi kaymayı önleyen yapıda olması aranan bir özelliktir.

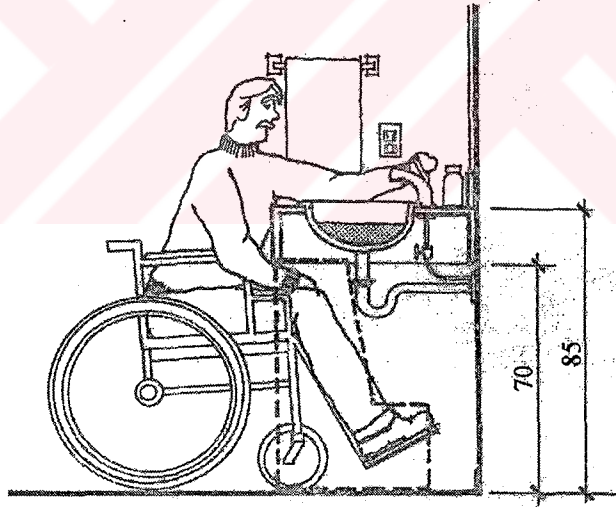
Banyo iyi havalandırılmalı ve aydınlatılmalıdır. Banyo genelindeki aydınlatmanın en az 100 lüks olması gereklidir. Lavabo da ise ek aydınlatma elemanları kullanılarak aydınlatma miktarının artırılması sağlanmalıdır.

Özürtlüler için banyoda bir acil durum önlemi olarak yerden az yükseklikte duvara bir telefon monte edilmelidir. Eğer banyoda özürlü yere düşerse bu telefon sayesinde yardım çağırabilecektir. Telefon sistemi, özürtlünün herhangi bir numara çevirmeden resepsiyondaki görevliyle konuşulabilir biçimde düzenlemelidir.

5.4.12.1 Lavabolar

Özürtlüler için düzenlenen banyolardaki lavabolar, Şekil 5.48'de gösterildiği şekilde umumi tuvaletlerde kullanılan lavabolarla aynı özellikleri taşımalıdır. Bunlara ek olarak tekerlekli sandalye kullanan özürtlüler daha az banyo yaptıklarından, lavaboda saçlarını yıkamak isteyebilirler. Lavabo musluğunun uzayabilen yapıda olması özürtlünün saçlarını yıkamasını kolaylaştıracaktır. Ekstradan bir havluluğun daha yapılması yararlıdır.

Özürtlüler, lavabo karşısında tıraş olabilir, saç kurutabilir ya da makyaj yapabilirler. Bu işlemler esnasında elektrikli cihazlar kullanılabilir. Bu bakımdan lavabo yanlarına tekerlekli sandalyeden ulaşılabilir konumdan elektrik çıkışları (prizler) yerleştirilmelidir.

Şekil 5.48 Lavabolar (TS 9111, 1991)

5.4.11.2 Klozetler

Özürtlüler için düzenlenen banyolardaki klozetler, umumi tuvaletlerdeki klozetlerin taşıdığı özelliklere sahip olması gereklidir. Bu özellikler Şekil 5.22 ve Şekil 5.23'de gösterilmektedir.

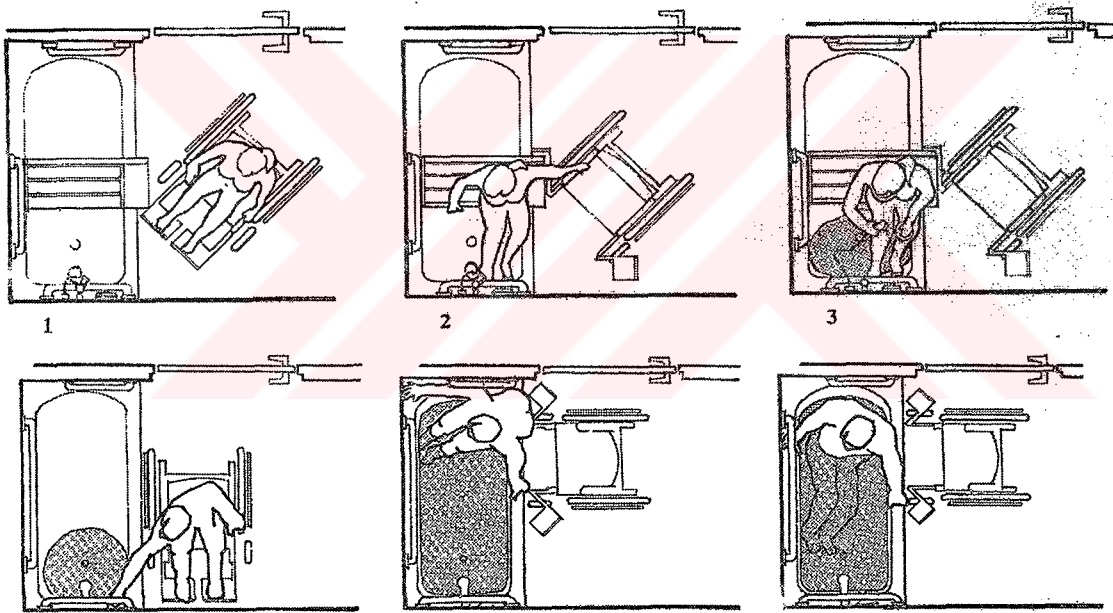
5.4.11.3 Bideler

Büyük banyosu olan yatak odalarında, klozet yanında bide de düzenlenebilmektedir. Bideler, yerden en fazla 45 cm yükseklikte olacak şekilde yerleştirilmelidir. Önden yaklaşım için bidenin önünde 75 x 120 cm ölçüsünde serbest alan bırakılmalıdır.

5.4.11.4 Küvetler (Banyo Tekneleri)

Küvete geçişte üç temel hareket vardır.

1. Ayakta dururken küvetin kenarından adımını aşırma
2. Vücudu desteklemek üzere küvetin kenarına tutunup ayakları arkadan aşırma
3. Küvetin kenarına oturup ayakları önden aşırma

Şekil 5.49 Tekerlekli sandalyeden küvete geçiş teknikleri (Davies ve Beasley, 1994)

Vücutlarını aşağı kısmı sakat olan kişiler denge sorunu nedeniyle tehlike riski olmadan 1. ve 2. metodu kullanmazlar. Bu tür kişiler için 3. metot emniyetli yoldur. Bu nedenle de özürlü kişiler açısından yıkanmayla ilgili planlamada 3. metot kriter olarak kullanılmaktadır.

Yürüme özürlü kişilerin çoğu için küvetin kenarından küvete geçiş düşme tehlikesi yaratan önemli bir risktir. Bu tür özürülüler için düşey bir tutunma kolu yeterli olabilmektedir.

Tekerlekli Sandalye kullanan özürliülerin bir kısmı sandalyelerinden küvete yalnız başına geçebilmektedirler. Buna karşılık bazıları da bir başka kişinin yardımına ihtiyaç duyabilmektedirler. Küvete geçiş için küveti çevreleyen duvarların bir, iki bazen üç tarafında tutunma kolları ve küvet önünde dik yada paralel yaklaşım için yeterli serbest alan teşkil edilmesi gerekmektedir.

Özürliülerin küvete giriş ve çıkışlarında küvetin baş kısmında (kumandaların aksi istikametinde) sabit bir geçiş yüzeyi yada oturma alanı sağlanmalıdır. Geçiş yüzeyi, özürliü kişinin küvet girişinde bir müddet oturabilmesini sağlayan bir yüzeydir. Bu sabit geçiş yüzeyinin 40 cm derinliğinde olması ve küvet önünde tekerlekli sandalye ile paralel yaklaşıma izin verecek bir serbest alanın bırakılması gerekmektedir. Geçiş yüzeyi seramik yada benzer suya dayanıklı bir malzeme ile kaplanabilir.

Küvetlerde ya küvet içinde ya da küvetin başında bir oturma yeri sağlanmalıdır. Oturma yerleri ve bağlantıları strüktürel açıdan sağlam olmalıdır. Oturma yerleri emniyetli bir biçimde monte edilmeli ve kullanma sırasında kaymaya neden olmamalıdır.

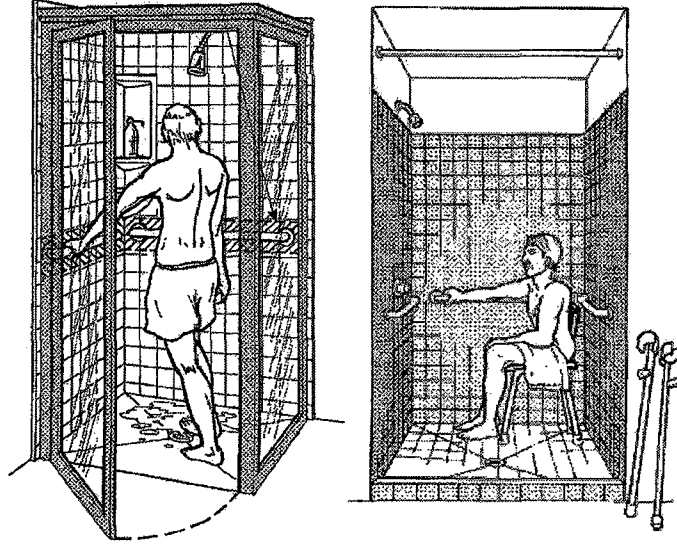
Duş ünitesi hortumu en az 150 cm boyunda hem sabit bir duş başlığı ve hem de el duşu (telefon tipi) biçiminde kullanılabilcek bir duş ünitesi sağlanmalıdır.

Eğer küvet çevresinden bir bölme ile ayrılıyorsa bu tür bölmeler kumandaları ya da tekerlekli sandalyeden küvete geçişi engellememelidir (Tunbiş, 1996).

5.4.11.5 Duş Kabinleri

90 x 90 cm ölçüsündeki duş kabinleri dengelerini sağlamada zorluk çekenler için, bütün tutunma kolları ve duvarlar kolay erişilebilir uzaklıkta olduğu için daha emniyetlidir. Oturan kişiler 90 x 90 cm ölçüsündeki bu duşların duvarların yaslanmak için kullanabilirler. 150 cm genişliğindeki duş kabinleri, arada bordür de yoksa, duş alanı ilave manevra sahası sağlayacağından, tekerlekli sandalye kullanıcıları için daha kullanışlıdır.

90 x 90 cm ölçüsündeki duş kabinlerinde şekilde olduğu gibi bir oturma yeri düzenlenmelidir. Bu oturma yeri yerden 45 ile 50 cm arasında bir yükseklikte yerleştirilmeli ve kabinini tüm derinliği boyunca devam etmelidir. Oturma yeri kumandaların karşısındaki duvarda yer almalı, hem kendisi ve hem de bağlantıları strüktürel açıdan sağlam olmalıdır.

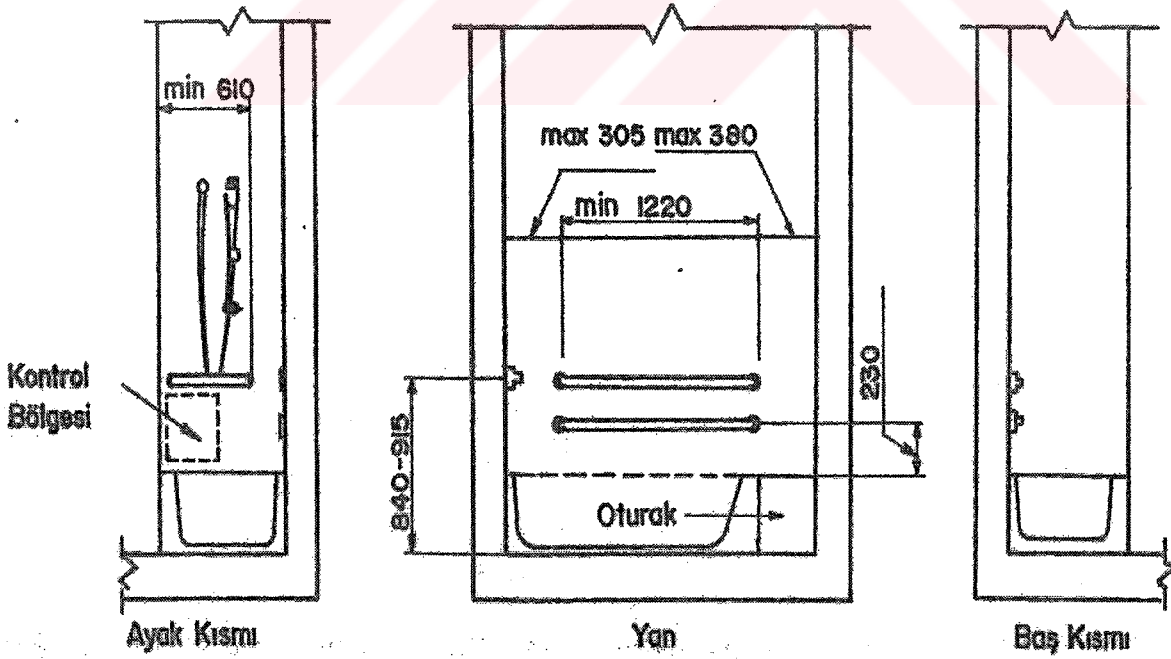
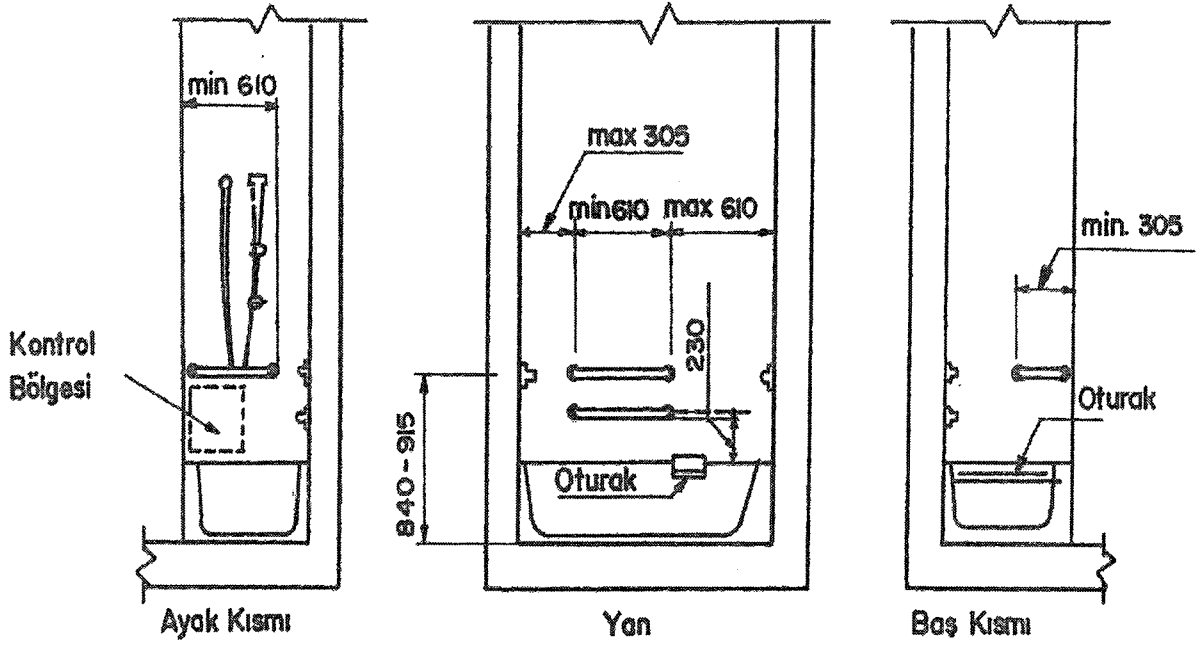
Şekil 5.50 Duş kabinleri örnekleri (Mace vd, 1998)

Sabit ya da elle kumanda edilebilecek, hortumu en az 150 cm olan bir duş ünitesi sağlanmalıdır. 90 x 90 cm ölçüsündeki duş kabinlerinde bir bordür kullanılacaksa bunun yüksekliği 13 mm'yi geçmemelidir. 75 x 150 cm ölçüsündeki duş kabinlerinde bordür kullanılmamalıdır. Eğer duş teknesi çevresinden bir bölme ile ayrılıyorsa bu tür bölmeler kumandaları ya da tekerlekli sandalyeden duş teknesine geçişi engellememelidir (Tunbiş, 1996).

5.4.11.6 Tutunma Barları, Küvet ve Duş Oturma Elemanları

Küpeşteler ve tutunma kollarının kavram yüzeylerinin çapı ya da genişliği 32 ile 38 mm arasında değişmelidir. Eğer tutunma kolları bir duvar yüzeyine yerleştiriliyorsa duvar ile tutunma kolu arasında mesafe 38 mm olmalıdır. Küpeşteler, derinlikleri 75 mm'yi geçmemek ve girintinin küpeşte üzerinde olan yüksekliği 45 cm'den az olmamak kaydıyla bir girinti içine de yerleştirilebilirler.

Özürlülerin çoğu dengelerini sağlamak ve ciddi düşmeleri önlemek açısından tutunma kollarına ve korkuluklara gereksinim duyarlar. Pek çok kişi kollarını tutunma kolları ile duvar arasına yaslayarak dengelerini sağlamada ya da buldukları yerden kalkmada bu elemanları kullanırlar. Bu açıdan tutunma kolları ile duvar arasındaki mesafe için standartlarda belirtilen maksimum 38 mm'lik boşluk, kolların bu boşluktan kayıp kazalara neden olmaması açısından emniyetli ölçüdür. Bu ölçü aynı zamanda tutunma kolları için de yeterli boşluğu sağlamaktadır.

Şekil 5.51 Küvetlerde tutunma barları ve oturma elemanları (TS 9111, 1991)

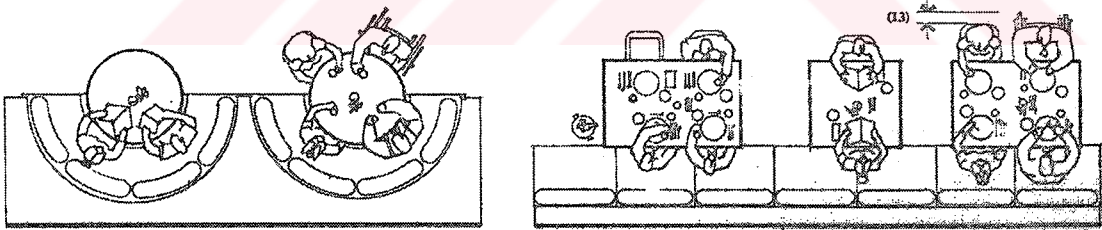
5.5 Bina İçi Ortak Kullanım Alanları

Lokantalar, kafeteryalar, barlar, toplantı odaları, konferans salonları, sergi salonları, alışveriş ve eğlence merkezleri gibi alanlar her türlü insan grubunun birlikte ya da ayrı olarak kullandıkları mekanlardır. Bu mekanların özürllüler için ulaşılabilir olması için, mekan genelinde yapılabilecek düzenlemelerin yanında sadece özürllülerin kullanacağı bir takım düzenlemelerin de yapılması söz konusudur.

Turizm yapılarında bina içi ortak kullanım alanları yeme içime, toplantı, sergi ve alışveriş alanları olarak dört bölümde incelenecektir.

5.5.1 Yemek İçme Alanları

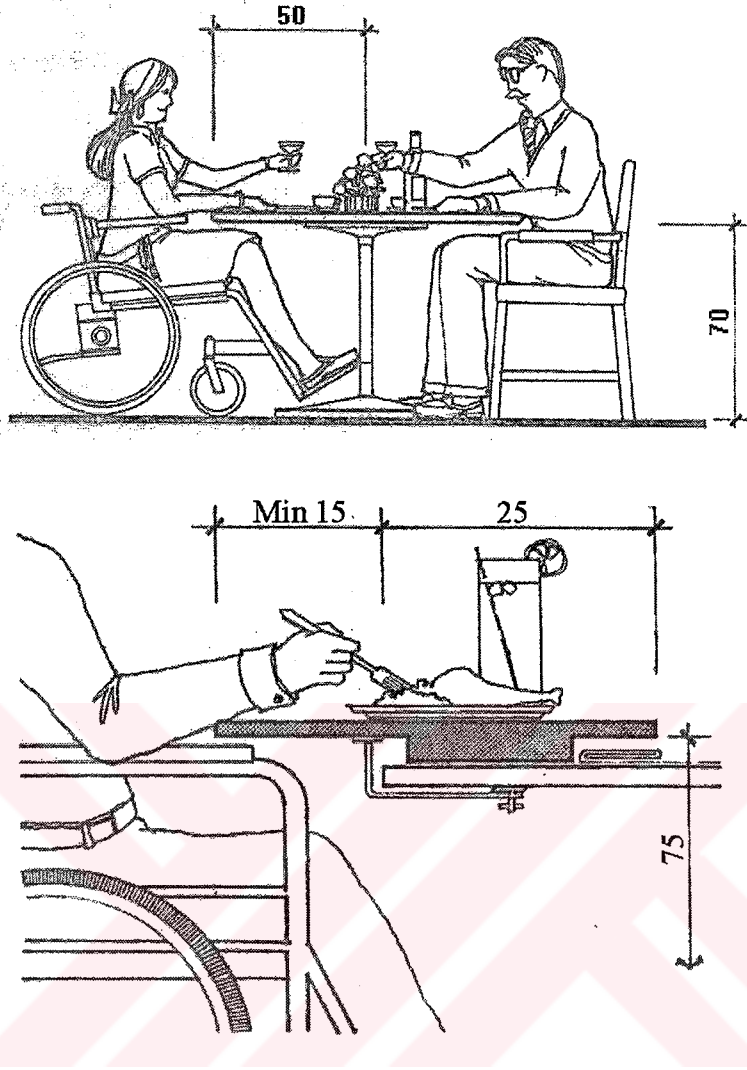
Bir lokanta ya da kafeteryadaki sabit oturma yerleri ve masaların en az % 5'inin tasarımı özürllülere uygun olarak yapılmalıdır. Masalar arasındaki geçişler özürllüler için gerekli minimum ölçülere uygun olmalıdır. Mümkünse özürllülere uygun masalar mekanın bütününe dağıtılmalıdır. Özürllülere uygun mekan bölümünde de aynı servis ve dekoratif karakter sağlandığı sürece asma katların, locaların ya da yükseltilmiş platformların bulunduğu lokanta ya da kafeteryalarda bu tür mekanların da mutlaka özürllülere uygun olarak düzenlenmesi gerekmeyebilir.

Şekil 5.52 Özürllüler için masa oturma düzenleri (Davies ve Beasley, 1994)

Masalar arasındaki yemek servis yollarının minimum genişliği 90 cm olmalıdır, ancak 105 cm genişlik tercih edilmelidir. Bu genişlik tekerlekli sandalye için gerektiği olduğu gibi aynı zamanda servis arabalarının rahatça dolaşabilmesi için de gereklidir. Şekil 5.52'de tekerlekli sandalyenin gerektirdiği ekstra alan görülmektedir.

Tek tip masa ve oturma grubu kullanılmak yerine çeşitli tiplerde masalar, sandalyeler, oturma grupları bir arada kullanılmalıdır. Koltuk değneği kullanan yürüyebilen gibi bazı özürllüler yüksek oturmayı tercih edebilirken, görme ve işitme özürllüler rahat ve geniş koltuklarda oturmayı isteyebilirler.

Şekil 5.53 Tekerlekli sandalye kullanan özürlü için masalarda gerekli ölçüler (Davies ve Beasley, 1994)

Tekerlekli sandalyenin yemek masasına önden yaklaşabilmesi için masa altında Şekil 5.53’de görüldüğü gibi, genişliği en az 90 cm zeminden yüksekliği 67,5 cm, derinliği de 50 cm az olmamak kaydıyla bir diz boşluğu bulunmalıdır. Eğer masanın karşılıklı iki tarafına da oturuluyorsa tekerlekli sandalye kullanan bir özürünün masaya yaklaşabilmesi için masanın genişliği en az 100 cm olması gerekir. Aksi takdirde tekerlekli sandalye kullanan özürünün ayakları karşısında oturan kişinin ayaklarına çarpacaktır.

Tekerlekli sandalye kullanan özürüler yemek masasında ancak 50 cm derinliğe kadar erişebilmektedirler. Tabak, çatal, kaşık, bıçak ve baharatların yerleştirildiği yerler; yemek yeme ve içkilerin sergilendiği bölümler; özürü erişme mesafesi göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir.

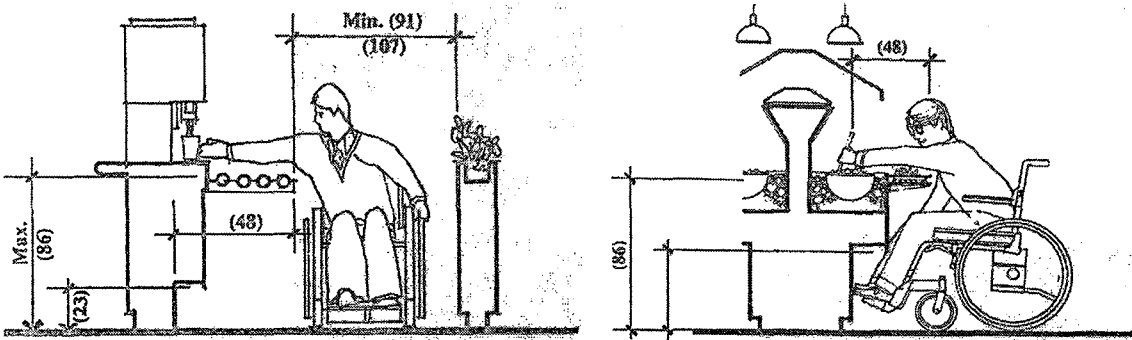
Tekerlekli sandalye kullananlar için yemek masasında minimum 90 cm genişliğinde bir yer ayrılmalıdır. Bu iş için en uygun konum masanın başıdır. Yandan yaklaşım için mas kenarında minimum 100 cm boşluk gereklidir. Masa ayaklarının yandan yaklaşımına engel olması durumunda bu boşluğun 110 cm'ye çıkarılması gereklidir. Tekerlekli sandalye ile masada oturan kişinin arkasından geçiş için 130 cm geçiş serbest geçiş alanı sağlanmalıdır. Eğer kişi elinde tepsi ile servis yapacaksa bu ölçü 140 cm olmalıdır.

Görme özürlüler için yemek masasının üzeri iyi aydınlatılmalıdır. Ayarlanabilir aydınlatma elemanları kullanılması tercih edilmelidir. Yemek masanın kaplaması ile tabak, çatal, kaşık gibi yemek yeme elemanlarının kontrast renkli olması daha rahat algılayabilme imkanı sağlamaktadır.

Otomatik meşrubat makineleri özürlülere de uygun olacak biçimde yerleştirilmelidir.

5.5.1.1 Self-Servis Sistemi

Self servis özürlülerin kullanımı için tercih edilen bir uygulama değildir. Tekerlekli sandalye veya koltuk değneği kullanan bir özürlü için, yemeklerini tepsiyle masalarına kadar taşımaları kolay bir iş değildir. Bu bakımdan self servis sistemi bulunan tesislerde, yemeklerin özürlülerin masasına bir görevli tarafından getirilmesi en pratik çözüm olacaktır. Ancak bazı özürlüler bu ayrıcalıktan yararlanmak istemeyebilir. Bu sebeple self servis bankoları özürlüler için düzenlenmelidir.

Şekil 5.54 Tekerlekli sandalye için self servis imkanları (Davies ve Beasley, 1994)

Self servis bankosunun önünde banko boyunca tekerlekli sandalyenin geçebilmesi için en az 90 cm genişliğinde geçiş alanı olmalıdır. Tekerlekli sandalyenin yandan yaklaşabilmesi için 75 x 150 cm ölçüsünde bir serbest alan bulunmalıdır. Banko önündeki tepsinin konduğu tezgahın zeminden yüksekliği en fazla 85 cm olmalıdır. Tepsinin konduğu tezgahın altında diz

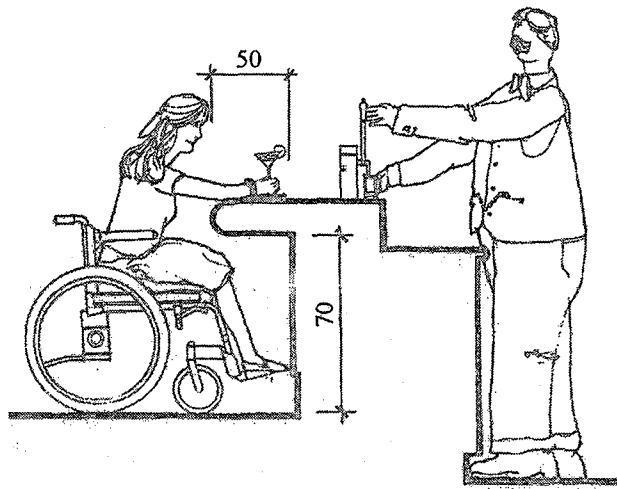
boşluğu bulunması halinde tekerlekli sandalye için önden yaklaşım mümkün olabilmekte ve erişme mesafesi artmaktadır. Tekerlekli sandalye kullananlar tezgah üzerinde en fazla 50 cm derinliğe, 135 cm zeminden yükseğe erişebildiklerinden banko üzerindeki malzemelerin bu ölçülere göre düzenlenmesi gereklidir.

5.5.1.2 Barlar

Barlardaki ayakta durmaya yakın oturma düzeni tekerlekli sandalye kullanan özürllüler için uygun değildir. Tekerlekli sandalye kullanan özürllüler dışındaki özürllüler herhangi bir düzenleme yapmadan barları kullanabilmektedirler. Tekerlekli sandalye kullananların barlarda oturabilmeleri için iki yöntem düşünülebilir.

Bar tezgahının bir kısmının, tekerlekli sandalye kullananlar için Şekil 5.55’de olduğu gibi, 50 cm derinliğinde ve 67,5 cm yüksekliğinde diz boşluğu olduğu halde, zeminde 85 cm yükseklikte düzenlenmesidir. Bu düzenlemede tekerlekli sandalye kullanan özürllünün kafa seviyesi bardaki diğer insanlardan oldukça aşağıda kalmasına neden olacaktır. Bu da özürllünün diğer insanlarla iletişim kurmasını güçleştirecek ve ortamdan uzaklaştıracaktır.

Diğer bir yöntemde barın üst seviyesinin sabit tutularak tekerlekli sandalyenin üzerinde durduğu platformu yükselterek kullanıcının barı kullanabilmesini sağlamaktır. Tekerlekli sandalye kullananlar için daha fazla tercih edilen bir yöntem olmasına rağmen ancak mimari tasarımın imkan sağladığı durumlarda uygulanabilmektedir.

Şekil 5.55 Tekerlekli sandalye kullananlar için barların düzenlenmesi (Davies ve Beasley, 1994)

5.5.2 Toplantı Alanları

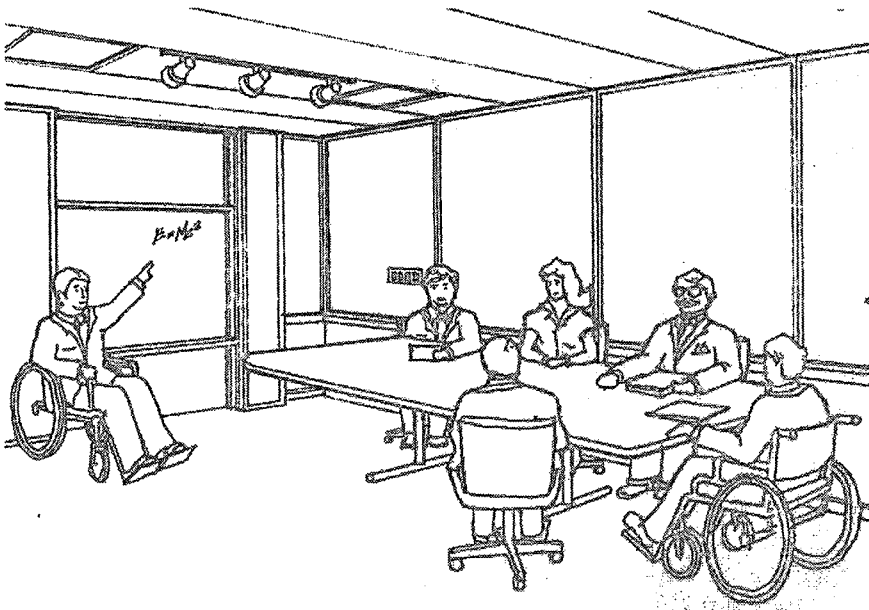
Toplantı alanlarının bir fuayeye açılması gereklidir. Fuayede özürllüer için oturma gruplarının bulunduğu dinlenme alanları düzenlenmelidir. Ayrıca özürllüelerin kullanımına uygun olarak düzenlenmiş umumi tuvaletler, telefonlar fuayeden kolayca ulaşılabilir mesafede konumlandırılmalıdır.

Toplantı alanlarının girişleri tekerlekli sandalyenin geçebilmesi en az 90 cm genişliğinde ve eşiksiz olmalıdır. Çift kanatlı kapılar tercih edilmelidir. Toplantı alanlarının oturma kapasitesine bağlı olarak giriş çıkış sayıları tespit edilmelidir.

Girişlerde, toplantı hakkında bilgi veren panolar ya da broşürler, görme güçlüğü çekenlerinde okuyabileceği biçimde hazırlanmalıdır. Eğer özürllüer için özel ayrılmış yerler varsa, bir plan şeması üzerinde gösterilmeli, özürllüer salona girdikten sonra bu alanı aramadan kolayca bulabilmelidir. Gerekirse bir kişi bu iş için görevlendirilebilir.

5.5.2.1 Toplantı Odaları

Bir masa etrafında oturma şeklindeki toplantı odalarında masanın kenarı ile duvarlar veya odadaki diğer eşyalarla arasında en az 135 cm boşluk bulunmalıdır. Toplantı masasına tekerlekli sandalye kullananların yaklaşabilmesi için minimum 50 cm derinliğinde, 67,5 cm yüksekliğinde ve 75 cm ölçülerinde diz boşluğu bırakılmalıdır. Toplantı masalarının genişlikleri karşılıklı oturmaya izin verebilmesi için en az 100 cm olmalıdır.

Şekil 5.56 Tekerlekli sandalye için uygun toplantı odası örneği (Davies ve Beasley, 1994)

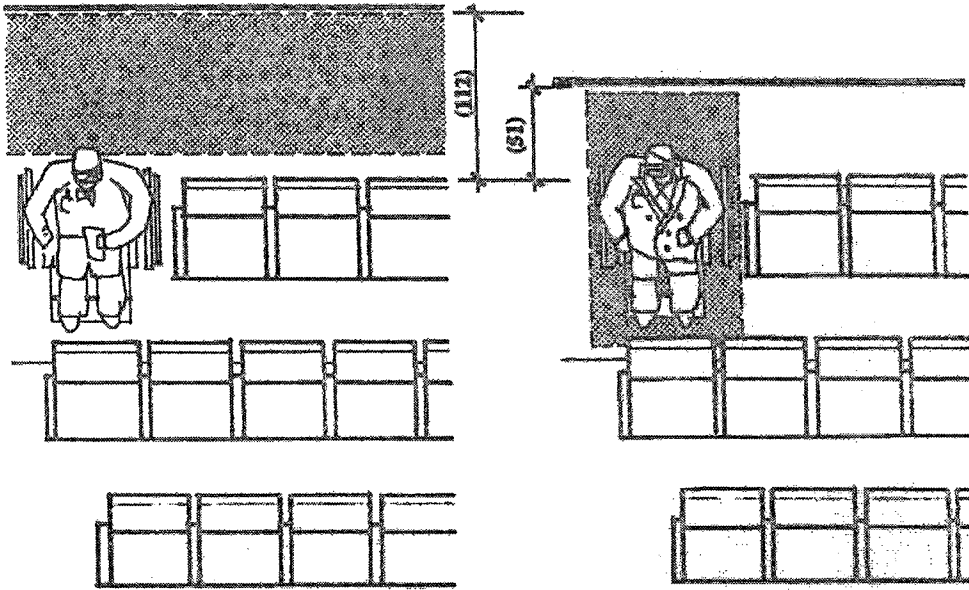
5.5.2.2 Konferans Salonları

Konferans salonlarında, giriş ve çıkışlar ile acil çıkışların, salon içindeki dolaşım ve oturma alanlarının ve de sahne ile sahne arkasının, bütün özürliülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi gereklidir. Ayrıca işitme ve görme özürliüler için algılanmayı kolaylaştırıcı bir takım yardımcı düzenlemeler de yapılmalıdır.

Eğimli olarak yapılan konferans salonları genelde iki türlü düzenlenmektedir. Birincisi, koltukların olduğu kısmın zemininin sahneye doğru incek biçimde eğimli yapılmasıdır. Diğer yöntem ise, koltuk sıralarının amfi tiyatro şeklinde basamaklara yerleştirilmesidir.

Salonlardaki eğim % 6'yı geçmemelidir. Eğimin % 6'yı geçtiği ya da rampaların uzun olduğu büyük salonlarda sahanlıklar düzenlenmelidir. Rampaların duvar tarafında, zeminden belli bir yüksekte tutunma barlarının yapılması yürüme güçlüğü çeken özürliüler için yararlı olmaktadır. Eğer rampalar uzun olduğu durumlarda tekerlekli sandalye kullananlar için ayrılan yerlerin giriş kapılarının olduğu kısımlarda düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

Koltuk sıralarının kenarlarındaki genişlik en az 90 cm olmalıdır. Tekerlekli sandalye kullananların koltuk sıralarına dönebilmeleri için bu genişliğin minimum 120 cm'ye çıkarılması gereklidir. Koltuk sıraları arasında genişlikler 45 ila 50 cm arasında değişmektedir. Eğer koltuk sırasında tekerlekli sandalye için ayrılmış bir alan varsa bu durumda koltuk sırası genişliği 120 cm olmalıdır.

Şekil 5.57 Tekerlekli sandalye için koltuklar yanında ayrılması gereken alanlar (Davies ve Beasley, 1994)

Tekerlekli sandalyenin durması için 85 cm genişliğinde 150 cm uzunluğu bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer tekerlekli sandalye ilk ya da son sırada durduğunda 85 cm genişliğinde ve 120 cm uzunluğundaki bir alan yeterli olabilmektedir.

Tekerlekli sandalye yerleri oturma alanı içinde değişik pozisyonlarda oturmaya olanak sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Şekil 5.58'de görüldüğü gibi tekerlekli sandalye alanları sabit oturma planının bir parçası olmalı ve bunlar aynı zamanda acil durumlarda çıkış içinde kullanılacak özürllülere uygun bir yolun bitişiğinde tertip edilmelidirler. Tekerlekli sandalye yerlerinin özürllülerinde diğer kullanıcılar gibi o mekandan olan bütün görüş alanlarını izleyebileceği biçimde düzenlenmesine özen gösterilmelidir. Tekerlekli sandalye için ayrılması gereken alan sayısı Çizelge 5.6'da gösterilmektedir.

Çizelge 5.6 Toplantı salonlarında tekerlekli sandalye için ayrılan alanların sayısının belirlenmesi (Goltsman,vd., 1992).

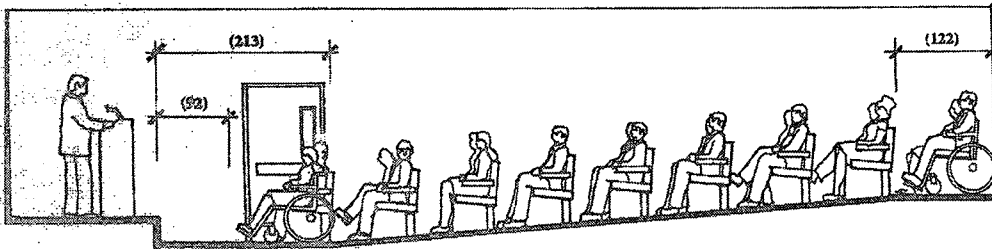
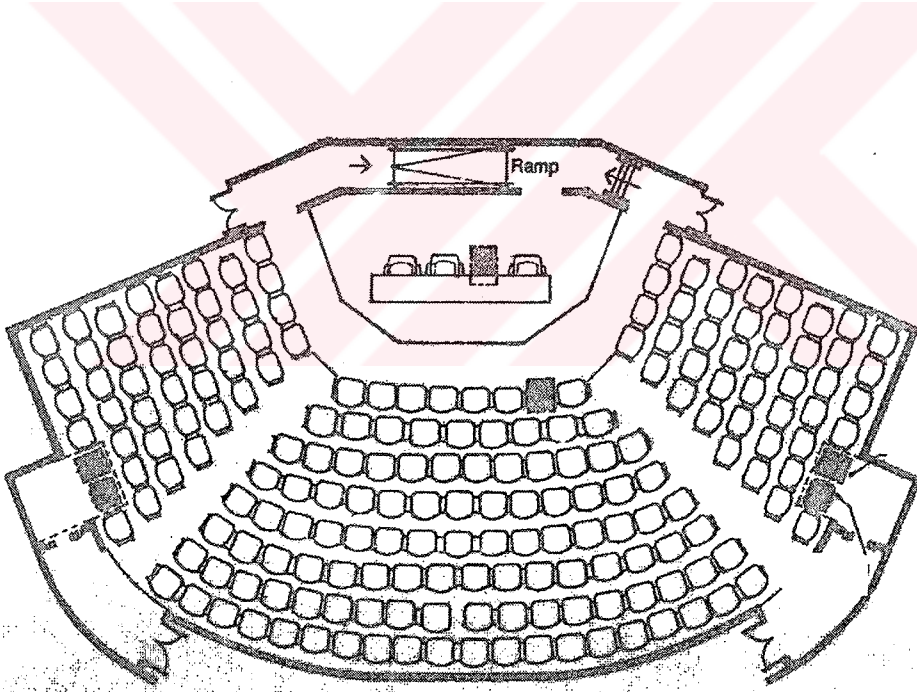
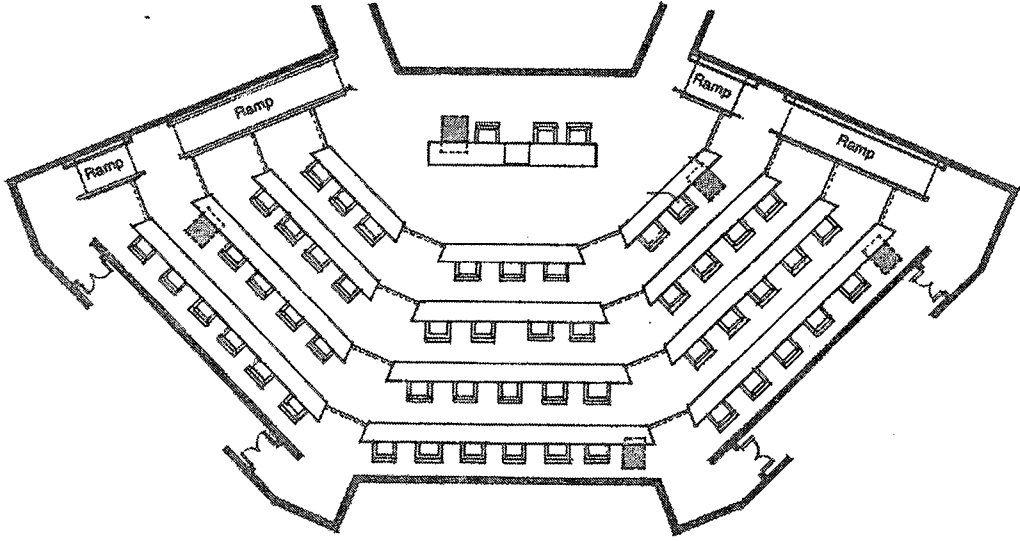
Toplantı Salonundaki Toplam Oturma Kapasitesi	Tekerlekli Sandalye İçin Ayrılan Alan Sayısı
4 - 25	1
26 - 50	2
51 - 300	4
301 - 500	6
501 ve üzeri	6 + her 100 dilim için 1

Eğimli zeminlerde tekerlekli sandalye için ilk ya da son sıradaki yerlerin ayrılması daha uygun bir çözüm olmaktadır. Orta sıralarda yapılan düzenlemelerde tekerlekli sandalye kullananların oturma yüksekliği koltukta oturanlara göre daha yüksek olduğundan arkadakilerin sahneyi görüş açıları kısmen de olsa azalmaktadır.

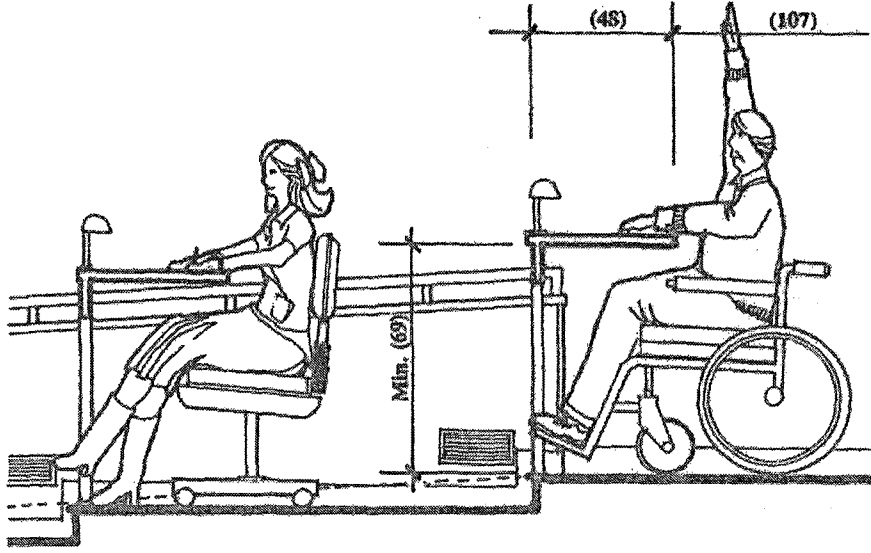
Tekerlekli sandalye kullananların yanlarında bir sağlıklı kişiyle gelebilecekleri ihtimali göz önünde tutularak tekerlekli sandalyeler için ayrılan yerlerin en bir yanında koltuk bulunması sağlanmalıdır. Sökülüp takılabilen koltuk tipleri bu açıdan daha uygundur.

Bazı tekerlekli sandalye kullanan özürllüler koltuklara oturmayı tercih edebilirler. Tekerlekli sandalyeden koltuğa geçerken koltuğun kenarların sökülüp takılabılır ya da hareketli olması bu işlemi kolaylaştıracaktır. Yürüme güçlüğü çeken özürllüler için ise, koltuk kenarları özürllünün koltuğa oturup kalkabilmesine yardımcı olmaktadır.

Görme güçlüğü olan özürllülerin, sahneye mümkün olduğu ölçüde yakın oturması sağlanmalıdır. Büyük salonlarda sahneyi gösteren büyük ekranlar kullanılabilir.

Şekil 5.58 Tekerlekli sandalye için konferans salonlarında ayrılması uygun alanlar (Davies ve Beasley, 1994)

Şekil 5.59 Tekerlekli sandalye için masalı düzende ayrılması uygun alanlar (Davies ve Beasley, 1994)

Acil çıkış kapılarının üstünün ve koltuk sıralarının yanındaki koridorlarının zeminin aydınlatılarak belirtilmesi, bütün kullanıcılar için yararlı olduğu gibi görme güçlüğü olan özürllüler için elzemdir.

Ses amplifikatörlü toplantı alanlarında makul sayıda ama her şartta ikiden az olmamak kaydıyla ciddi işitme kaybı olan kişilerce için işitme cihazlarıyla teçhiz edilmelidirler. Amplifikatör sistemleri olmayan ve öncelikle toplantı ve konferans için kullanılan mekanlarda sabit ya da hareketli işitme sistemleri kullanılabilir. Farklı ses seviyesi kontrollerini içeren kulaklıklar sadece az işitme kaybı olan kişiler için faydalıdır. Yardımcı alet kullanan kişilere bir faydası yoktur.

5.5.3 Sergi Alanları

Sergi alanlarında, özürllüler için bir dolaşım yolu belirlenmelidir. Döşeme ya da duvar üzerinde farklı renkler veya malzemeler kullanılarak dolaşım yolu belirtilmelidir. Aynı zamanda çeşitli broşür veya haritalar hazırlanarak, bunlar üzerinde dolaşım yolunun yanında özürllüler için düzenlenmiş olan girişler, çıkışlar, tuvaletler, dinlenme alanları gibi yerler de gösterilmelidir. Özürllüler için düzenlenen bu alanlar uluslararası sembollerle işaretlenmelidir.

Sergi içindeki dolaşım alanlarının genişliği, bir tekerlekli sandalyenin geçebileceği genişlik olan 90 cm az olmamalıdır. Eğer her iki tarafta da sergileme yapıyorsa genişliğin en az 120 cm olması sağlanmalıdır. Sergilenen objeleri görmek için duran insanlar olacağından

genişliğin 150 cm.den az olmaması gereklidir. 150 cm.den dar olan koridorlarda belirli aralıklarla (en fazla 60 m) 150 cm genişliğinde alanlar planlanmalıdır. Çıkmaz sokak şeklindeki koridorlarda koridor 150 cm'den dar ise koridor bitiminde 150 x 150 cm ölçüsünde tekerlekli sandalyenin 180 derece manevra yapabileceği bir alan bırakılmalıdır. Eğer etrafında dönülerek sergilenen bir obje varsa, buradaki koridor ve objenin sergilendiği alanın genişlikleri 120 cm az olmamalıdır.

Uzun dolaşım yolları özürtlüler için yorucu olmaktadır. Belli aralıklarla dolaşım yolunu aksatmayacak biçimde dinlenme alanları düzenlenmelidir. Tekerlekli sandalye kullananların durabilecekleri yerler dışında diğer özürtlülerin ve yaşlıların kullanabilecekleri oturma elemanları bu alan içinde yer almalıdır. Büyük sergi alanlarının acil çıkış kapıları hariç birden fazla çıkışı olmalıdır. Özürlü istediği zaman ana girişe kadar gitmeden en yakın çıkışı kullanabilmelidir.

Görme özürtlüler için tehlike teşkil edebilecek olan asılı ve çıkıntılı nesnelere dolaşım yolu üzerinde bulunmamalıdır. Sergi alanlarında sıkça görülen tavana asılı yönlendirme tabelaları yerden en az 200 cm yükseklikte olmalıdır.

Yine sergi alanlarında yaygın olarak kullanılan ayırıcı, yönlendirici bariyerlerin yükseklikleri 67,5 cm fazla olmamalıdır. 67,5 cm'den yüksek yatay tek bir donatıdan oluşan bariyerler kullanılmamalıdır.

Tekerlekli sandalye kullananların sergilenen objelere yan ve önden yaklaşabilmeleri için en az 75 x 120 cm ölçüsünde bir serbest alanın bırakılması gereklidir. Tekerlekli sandalyenin objeye iyice yaklaşabilmesi için yükseltişi platformlar ve çıkıntı yapan sergileme düzenleri kullanılmamalıdır.

Sergilenen objelerin zeminden yüksekliği tekerlekli sandalyede oturan bir kişinin göz seviyesinin olan 90 ila 130 cm arasında olmalıdır. Objeler zeminden 100 cm üzerinde sergilenmemelidir. Birden fazla obje bir arada sergileniyorsa küçük objeler öne gelecek şekilde düzenlenmelidir. Tekerlekli sandalyedeki kişinin göz seviyesi aşmamak kaydıyla arkadaki objeler öndeki objelerden daha yüksekte konumlandırılabilir.

Bazı değerli objeler cam dolaplar içinde zemine yakın konumda sergilenmektedir. Bu dolapların sergileme derinliği, tekerlekli sandalye kullananların belirli mesafeden görebilecekleri derinliğe göre ayarlanmalıdır. Eğer sergilenen objelerin önünde bariyer varsa, bariyerin zeminden yüksekliği en çok sergilenen objenin oturduğu platformun yüksekliği kadar olmalıdır.

Bir özür lütün algılayamayacağı büyüklükteki objelerin sergilenmesinde, objenin çeşitli açılardan çekilmiş fotoğrafları ve bilgilendirme notları kullanılabilir.

Sergilenen bir objenin iyi algılanabilmesi, kullanılan sergileme platformuna ve aydınlatma düzenine bağlıdır. Görme özür lütleri için yeterli düzeyde bir aydınlatma miktarının (100 lüx) yanında, sergileme platformunun renginin, sergilenen objenin rengine kontrast bir renk seçilmesi, algılamayı kolaylaştırmaktadır. Sergilenen objelerin üzerine gölge düşmesinden ve aşırı aydınlatmadan kaçınılmalıdır.

Sergilenen objelere dokunulabilmesi özellikle görme özür lütleri için arzulanan bir durumdur. Bu şekilde görme özür lütleri objeyi daha kolay kavrayabilmektedirler. Zihinsel özür lütleri açısından da objelere dokunabilmek daha kolay öğrenmeyi sağlamaktadır.

Bütün sergilenen objelerin yanında yazı veya grafik şeklinde bir açıklayıcı ibare bulunmalıdır. Tekerlekli sandalye kullanan kişilerin göz seviyesi dikkate alınarak zeminden 90 cm yüksekliğe yerleştirilmemelidir. Ancak ayakta duran insanların kolayca okuyabilmelerini sağlamak amacıyla zeminle belli bir açıda konumlandırılabilir.

Görme özür lütleri için açıklayıcı bilgiler kabarma yazı şeklinde sunulabileceği gibi açıklayıcı yazıyı birkaç farklı dilde okuyabilen elektronik sunum cihazları da kullanılabilir. Birden çok sunum cihazının birbirine yakın olduğu durumlarda seslerin birbirine karışmaması için ya akustik çözümler uygulanmalı ya da kulaklık sistemi tercih edilmelidir. Elektronik sunum cihazları yanında mutlaka işitme özür lütleri göz önüne alınarak açıklayıcı notlarla birlikte kullanılmalıdır.

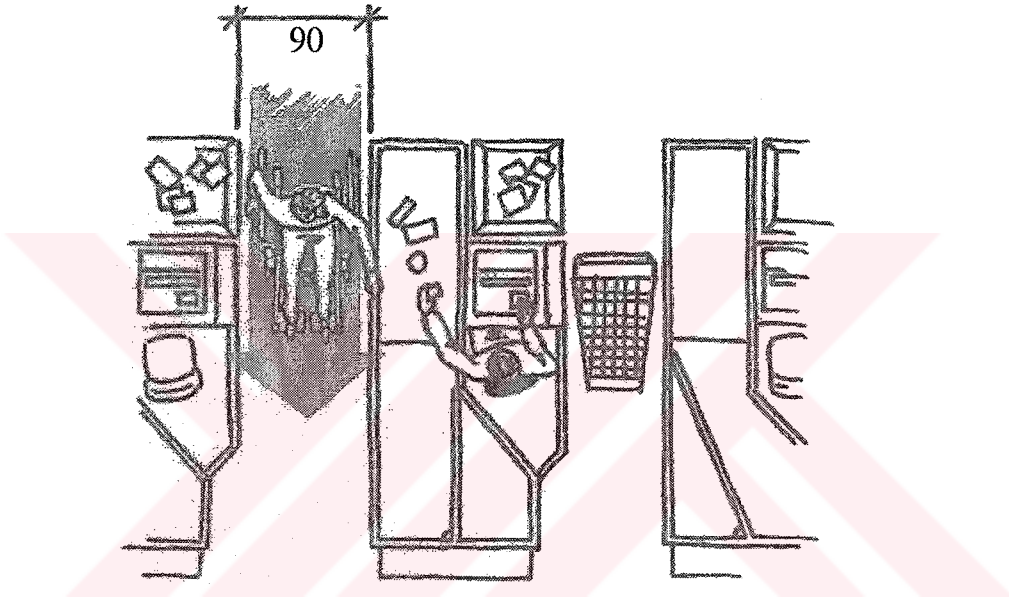
5.5.4 Alışveriş Alanları

Alışveriş alanlarının özür lütleri kullanımına uygun bir ana girişi olmalıdır. Eğer varsa tuvaletlerden birinin özür lütleri için düzenlenmesi planlanmalıdır. Özür lütleri için yapılan bütün düzenlemeler uluslararası sembollerle ifade edilmelidir.

Alışveriş alanlarındaki reyonlar, koridorlar, tekerlekli sandalyenin rahatça geçebileceği genişlikte yapılmalıdır. Her iki tarafında satış ünitelerinin olduğu koridorlarda insanların durabileceği düşünülerek genişliğin en az 120 cm olması gerekmektedir. Koridorların kesiştikleri veya köşe dönüşlerinde koridor genişlikleri daha da genişletilmelidir. Raflar tekerlekli sandalye kullananların erişme mesafesi göz önüne alınarak düzenlenmelidir. Bu mümkün olamıyorsa, daha sık satılan ürünler tekerlekli sandalyenin erişme mesafesi içinde yer almalıdır.

Görme özürlülerin özellikle büyük alışveriş merkezlerinde önlerini kaybetme sorunu yaşamamaları için yer kaplaması üzerine (yer kaplaması renginin zıt bir renkte) bir dolaşım aksı bandı yapılmalıdır. Ayrıca fiyat etiketleri özürlülerin kolayca görüp okuyabilecekleri biçimde yerleştirilmelidir.

Tezgahlar en az 90 cm genişliğinde olmalı ve zeminden yüksekliği de 90 cm aşmamalıdır. Ayrıca tezgahların bir kısmı tekerlekli sandalye kullanıcıları için diz boşluğu bırakılarak düzenlenebilir. Tekerlekli sandalyenin tezgaha önden ve yandan yaklaşabilmesi için tezgah boyunca en az 120 cm genişliğinde bir serbest alan bırakılmalıdır.

Şekil 5.60 Tekerlekli sandalye kullananlar için yazar kasa gişeleri (SN 521 500, 2001)

Yazar kasa girişe yakın kolay erişilebilen bir yerde konumlanmalıdır. Tekerlekli sandalyenin yandan ve önden yaklaşımına izin vermelidir. Ancak geçit şeklinde yazar kasa gişeleri kullanılıyorsa net geçiş genişliği 90 cm az olmamalıdır. Tezgahın yüksekliği en fazla 90 cm olmalı, tezgah kenarlarının da zeminden yüksekliği 100 cm aşmamalıdır. Eğer birden fazla yazar kasa gişesi varsa bu gişelerden en az bir tanesi özürlüler için düzenlenmelidir. Özürlüler için düzenlenen yazar kasalar uluslararası sembollerle işaretlenmeli ve sadece özürlüler için kullanılmalıdır. Alışveriş merkezindeki mevcut bütün ödeme türleri bu yazar kasalarda da kullanılabilmesine olanak veren sistemler (kredi kartı ile alışveriş yapmak) bulunmalıdır. Çizelge 4. 10'de yazar kasa sayısına göre özürlülere ayrılması gereken yazar kasa sayısını gösterilmektedir.

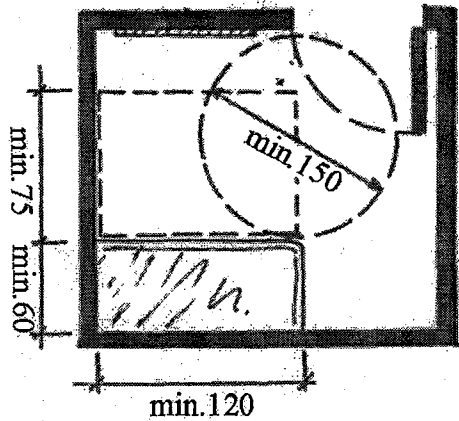
Çizelge 5.7 Özürlüler için ayrılacak yazar kasa sayısının belirlenmesi (ADA, 1994)

Toplam Yazar Kasa Gişesi Sayısı	Özürlüler İçin Ayrılacak Yazar Kasa Adeti
1 - 4	1
5 - 8	2
9 - 15	3
16 ve üzeri	3 + % 20

Soyunma Kabinleri

Giyim mağazalarında soyunma kabinlerinden en az birer tanesi kadınlar ve erkekler için olmak üzere özürllürlere uygun olarak düzenlenmelidir. Kabin içerisinde tekerlekli sandalyenin manevra yapabilmesi için 150 x 150 cm ölçüsünde bir alan oluşturulmalıdır. Kapı yerine perde kullanılması kabinin biraz daha az alan kaplamasını sağlamaktadır. Kabinde zeminden 67,5 cm yukarıda asılı nesnelere bulunmamalıdır.

Kabinde özürllünün oturabilmesi için zeminden 45 ila 50 cm yüksekliğinde ve 55 x 120 cm ölçüsünde bir bank bulunmalıdır. Oturma bankının önünde 75 x 120 cm ölçüsünde bir serbest alan bırakılmalıdır. Oturan veya ayakta duran bir kişinin kendini görebilmesini sağlayacak biçimde için en az 55 cm genişliğinde ve 165 cm uzunluğunda bir boy aynası yerleştirilmelidir. Tekerlekli sandalye kullananların ayakları ile aynaya çarpması için ayna zeminden belli bir yükseklikte düzenlenmelidir. Özellikle yürüyebilen özürllüler için oturdukları banktan kalkmalarına yardımcı olabilecek düşey ve yatay tutunma barları kullanılabilir. Şekil 5.61'de özürllüler için düzenlenmiş bir soyunma kabini örneği görülmektedir.

Şekil 5.61 Tekerlekli sandalye kullananlar için soyunda kabinleri (Goltsman vd., 1992)

6. İSTANBUL'DAKİ BEŞ YILDIZLI OTELLERİN ÖZÜRLÜLERİN KULLANIMINA UYGUNLUĞUNU DEĞERLENDİREN BİR ALAN ÇALIŞMASI

Son yıllarda Türkiye'de, özellikle de dış turizmi hedef alan, geniş kapsamlı turizm yatırımlarına girişilmiştir. Bu kapsamda birçok otel, tatil köyü, apart otel, pansiyon gibi konaklama tesisleri ile bunları destekleyen diğer ulaşım amaçlı yapılar ve çeşitli kültür tesisleri hızla inşa edilmektedir.

Bütün bu tesislerin özürllülerin kullanımına uygun olarak yapıldıklarını söylemek mümkün değildir. Bir takım yasal düzenlemelerin yapılmasıyla birlikte kamuoyunda turizm tesislerinin özürllülerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi konusunda bazı gelişmelerin yaşanmaya başladığı söylenebilir. Ancak yasa ve yönetmeliklerin yetersiz olmasının yanında, herhangi bir denetim mekanizmasının da bulunmamasından dolayı bu tesislerdeki özürllülere yönelik olarak yapılan düzenlemeler işletmeden işletmeye önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Ayrıca bugüne kadar Türkiye'deki mevcut turizm tesislerinin özürllülerin kullanımına uygunluğunu değerlendiren kapsamlı bir araştırma da yapılmamıştır.

6.1 Alan Çalışmasının Amacı ve Kapsamı

Bu alan çalışmasının amacı, İstanbul'daki otellerin özürllülerin kullanımına ne derecede uygun olduklarının belirlenmesidir. Otellerin ayrı ayrı değerlendirilmesinden ziyade, otellerin özürllülerin kullanımına uygunluğu konusunda genel bir değerlendirmenin yapılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile, otellerde hangi konularda eksiklik ya da noksanlıklar olduğu, ne tip sorunlarla karşılaşıldığının tespit edilmesi hedeflenmektedir.

Bu alan çalışmasında, beş yıldızlı otellerin yakın çevresinden başlayarak, otel girişleri ve sirkülasyon alanları ile özürllüler için düzenlenmiş olan yatak odaları değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bina içi ortak kullanım alanları ise bu araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

6.2 Alan Çalışmasının Yöntemi

Alan çalışması, inceleme formunun (checklist) hazırlanması, hazırlanan inceleme formunun uygulanacağı otellerin belirlenmesi, inceleme formunun uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarından oluşmaktadır.

İnceleme formu hazırlanırken formun mümkün olduğu ölçüde kısa sürede uygulanabilir ve sonuçların rakamsal olarak ifade edilebilmesine imkan verecek şekilde olmasına dikkat edilmiştir. Bu bakımdan uygundur ya da uygun değildir biçiminde, otuz maddeden oluşan bir inceleme formu hazırlanmıştır. İnceleme formu hazırlanırken 5. bölümde ayrıntılı olarak anlatılmakta olan özürliüler için tasarım kriterlerine bağılı kalınmıştır. Ayrıca inceleme formunun oluşturulmasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan ADA ve UFAS standartlarına da göndermeler yapan "The Accessibility Checklist"den de yararlanılmıştır. Alan çalışmasında kullanılan inceleme formunun bir örneğı Ek – 2 görölmektedir.

Alan çalışması kolay ulaşılabilir olduklarından dolayı İstanbul'daki otellerde gerçekleştirilmiştir. Özellikle benzer koşullarda olması amacıyla şehir içindeki beş yıldızlı oteller tercih edilmiştir. Otellerin seçilmesinde bir diğere belirleyici husus da, otellerde özürliüler için düzenlenmiş yatak odalarının bulunup bulunmadığıdır. Öncelikle İstanbul'daki beş yıldızlı otellerin hangisinde özürliüler için düzenlenmiş yatak odası bulunup bulunmadığı tespit edilmiş, özürliüler için düzenlenmiş yatak odası bulunmayan beş yıldızlı oteller araştırma kapsamına alınmamıştır. Oteller belirlenirken yeni otellerin yanında, eski otellerin de değerlendirme kapsamına alınmasına ayrıca özen gösterilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen oteller ile toplam yatak odası oda sayıları ve özürliüler için düzenlenmiş yatak odası sayıları şu şekilde sıralanmaktadır.

▪ Akgün İstanbul Hotel / Topkapı

Toplam oda sayısı: 275 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 5

▪ Conrad International İstanbul / Beşiktaş

Toplam oda sayısı: 584 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 2

▪ Crowne Plaza İstanbul / Ataköy

Toplam oda sayısı: 296 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 2

▪ Dedeman Hotel İstanbul / Gayrettepe

Toplam oda sayısı: 335 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 1

▪ Divan Oteli / Taksim

Toplam oda sayısı: 177 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 1

▪ Eresin Topkapı Hoteli / Topkapı

Toplam oda sayısı: 247 Özürliü için düzenlenmiş oda sayısı: 1

- Hyatt Regency İstanbul / Taksim
Toplam oda sayısı: 360 Özürlü için düzenlenmiş oda sayısı: 3
- İstanbul Princess Hotel / Maslak
Toplam oda sayısı: 305 Özürlü için düzenlenmiş oda sayısı: 1
- Kaya Ramada Plaza / Beylikdüzü
Toplam oda sayısı: 318 Özürlü için düzenlenmiş oda sayısı: 3
- Ritz Carlton Hotel / Dolmabahçe
Toplam oda sayısı: 244 Özürlü için düzenlenmiş oda sayısı: 4

İnceleme formu uygulanması, otelin otoparkından başlayarak özürllüer için düzenlenen yatak odasına kadar, bir otel yetkilisi eşliğinde gezilmesi suretiyle yapılmıştır. Tespit edilen eksiklikler ya da noksanlıklar otel yetkililerine aktarılmış ve onların bu konudaki görüşleri dinlenmiştir. Ayrıca resepsiyon ve kat görevlileri gibi otel görevlileriyle konuşularak, pratikte özürllüerle ilgili ne gibi sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunlara karşı ürettikleri çözümler öğrenilmeye çalışılmıştır.

6.3 Alan Çalışmasının Sonuçları

Alan çalışmasının sonuçları maddeler halinde incelenirken, öncelikle madde kapsamında özürllüer için önceden belirlenmiş olan tasarım kriterleri aktarılmakta, ardından da elde edilen sonuçlar rakamlarla ifade edilerek, genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Çizelge 6.1’de ise alan çalışması sonuçları karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Otellerin birbirleriyle kıyaslaması istenmediğinden dolayı, otel isimlerinin kullanılması yerine her otele bir rakam gelecek şekilde oteller, birden ona kadar rastgele numaralandırılmıştır. Bu sayede otellerin birbirleriyle kıyaslanması önlenmektedir.

6.3.1 Otoparklar

Özürllüer için düzenlenmiş otopark sayısı, otoparkın konumu, otoparkın boyutları ve otoparkın uluslararası özürllü sembolü ile işaretlenmesi bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otelerde yapılan inceleme sonucunda, 3 otelde otoparkların özürllüerinin kullanımına uygun olduğu, 7 otelde ise otoparkların özürllüerinin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 6.1 Alan çalışmasının karşılaştırmalı sonuçları

+ Uygun - Uygun Değil	1. Otel	2. Otel	3. Otel	4. Otel	5. Otel	6. Otel	7. Otel	8. Otel	9. Otel	10. Otel
Otoparklar	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-
Yolcu İndirme Bindirme Alanları	-	+	+	-	+	-	+	+	+	+
Yaya Yolları / Kaldırımlar	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Rampalar	+	/	/	+	/	+	-	-	+	+
Dış Merdivenler	+	/	/	+	/	+	+	+	-	+
Çıkıntılı ve Asılı Nesneler	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+
Özürllüler İçin İşaretler	-	-	+	-	-	+	-	-	+	+
Ana Giriş Kapısı	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Resepsiyonlar	-	-	+	-	-	-	+	+	-	-
Bekleme Alanları	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Telefonlar / Otomatik Makineler	-	+	+	-	-	+	/	+	/	+
Umumi Tuvaletler	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
Tuvalet Kabinleri	-	+	+	-	-	-	+	+	+	+
Koridorlar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
İç Kapılar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Merdivenler	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Asansörler	-	+	+	-	-	-	+	-	+	+
Alarm Sistemleri / Acil Çıkışlar	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Özürllüler İçin Oda Sayısı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Oda Kapıları	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
Dolaplar / Soyunma Alanı	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-
Yataklar	+	+	+	-	+	-	+	-	+	+
Yemek Yeme / Çalışma Alanları	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Oturma / Dinlenme Alanları	-	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Aydınlatma Kontrolleri	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Pencereler	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Banyo Kapıları	+	-	-	+	+	-	+	+	-	+
Lavabolar	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Klozetler	+	-	+	+	+	-	+	+	-	+
Küvetler / Duş Kabinleri	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+

Otellerin bir çoğunda özürllüer için ayrılmış otoparkların düzenlenmediğı görölmektedir. Sadece 3, 6 ve 8 numaralı otellerde özürllüer için düzenlenmiş otoparklar bulunmaktadır. Özürllüer için otoparkı olmayan otellerde genellikle bu sorun otopark görevlileri vasıtasıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Otoparklarla ilgili en temel problem ise, yeterli sayıda otoparkın özürllüer için ayrılmamasıdır. Otopark yönetmeliğindeki, toplam otopark sayısının % 5'inin özürllüer için ayrılması şartının, pratikte uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

6.3.2 Yolcu İndirme Bindirme Alanları

Otellerin ana girişlerinin önündeki yolcu indirme bindirme alanlarında, tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için araçlara rahatça inip, binmeleri için gerekli olan alanın ve kaldırım rampasının bulunup bulunmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 7 otelde yolcu indirme bindirme alanlarının özürllüer için kullanımına uygun olduğu, 3 otelde ise yolcu bu alanlarının özürllüer için kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin bir çoğunda otel önlerinde gelen konukların araçlarından rahatça inebilmeleri için geniş cepler düzenlenmiştir. Bu alanların özürllüer için de uygun olduğu gözükmektedir. 1, 4 ve 6 numaralı otellerde kaldırım rampası bulunmadığından tekerlekli sandalye kullananların araçlara inip araçlardan inmeleri mümkün olamamaktadır. İstisnasız bütün otellerde konuklara araçlardan inerken ve araçlara binerken yardım eden otel görevlileri bulunmaktadır.

6.3.3 Yaya Yolları / Kaldırımlar

Kaldırım veya yaya yollarının genişliği, eğimi, kaplamanın tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için kullanımına uygunluğu ve yol üzerinde engel bulunup bulunmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde yaya yollarının ve kaldırımların özürllüer için kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise yaya yollarının ve kaldırımların özürllüer için kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerdeki yaya yolları ve kaldırımlar büyük ölçüde özürllüer için kullanımına uygun olarak yapılmıştır. 4 numaralı otel önündeki kaldırım kaplamasının ve genişliğinin tekerlekli sandalye kullananlar için elverişli olmadığı görölmektedir. Otel yetkilileri kaldırımların yapım sorumluluğunun belediyelerde olması nedeniyle zaman zaman güçlüklerle karşılaştıklarını

belirtmektedirler. Kendi arazisi içinde kalan kaldırım ve yaya yolları ise oteller tarafından düzenlenmektedir. Bu kısımlardaki kaldırım ve yaya yollarının büyük ölçüde özürülülerin kullanımına uygun olarak düzenlendiği söylenebilir.

6.3.4 Rampalar

Tekerlekli sandalye kullanan özürülüler için düzenlenmiş olan rampaların genişlikleri, eğimleri, uzunluğu ve rampa başında ve sonunda sahanlık olup olmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 5 otelde rampaların özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise rampaların özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. 2, 3 ve 5 numaralı otellerde ise bina girişlerinde seviye farklılıkları olmadığından dolayı rampa bulunmamaktadır.

7 numaralı otelde rampa gerektiği halde bulunmamaktadır. 8 numaralı otelde ise mevcut rampanın eğimin % 8'nin (1:12) fazla olması nedeniyle tekerlekli sandalye kullananların için uygun değildir. Diğer otellerde özürülüler için uygun rampaların düzenlendiği görülmektedir. Ancak çoğundaki rampalarda kenar bordürleri ya da kenar korkulukları bulunmamaktadır. Otel yetkilileri buna sebep olarak rampaların kısa olmasından dolayı gerek duymadıklarını söylemektedirler.

6.3.5 Dış Merdivenler

Dış merdivenlerin genişlikleri, basamak profilleri, baskıç genişlikleri, rıht yükseklikleri, merdivenin eğimi, merdiven kenarlarındaki korkuluk ve küpeştelerin uygunluğu ile sahanlık yapılıp yapılmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 6 otelde dış merdivenlerin özürülülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise dış merdivenlerin özürülülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. 2, 3 ve 5 numaralı otellerde ise bina girişlerinde seviye farklılıkları olmadığından dolayı merdiven bulunmamaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda dış mekandaki merdivenlerde sağlıklı kişilerin de yararlanacağı düşünülerek özürülülerin kullanımına uygun olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Sadece 9 numaralı oteldeki dış merdivenler yürüyebilen özürülülerin kullanımı için elverişli değildir. Görme özürülüler için çeşitli malzeme ve renkler kullanarak yapılabilecek olan kontrast farklılıklarına ise hiç bir otelde rastlanmamıştır.

6.3.6 Çıkıntılı ve Asılı Nesnelere

Görme özürlüler açısından büyük tehlike yaratabilen baş kurtarma mesafesinden daha aşağıda asılı duran nesnelere ile zeminden 67,5 cm yükseklikte çıkıntı yapan engeller bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde özürlüler için tehlike yaratabilecek çıkıntı ve asılı nesnelere olmadığı, 2 otelde ise bu tip engellerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Otellerin büyük bir kısmında özürlüler için tehlike yaratabilecek asılı ya da çıkıntılı nesnelere rastlanmamıştır. Ancak bazı otellerine girişlerde gelen kişileri manyetik arama cihazlarına yönlendirmek için çeşitli yönlendirme elemanları kullanılmaktadır. Bu elemanlardan bazıları, 67,5 cm üzerinde asılı durduklarından görme özürlüler için tehlike yaratabilmektedirler. 3 ve 6 numaralı otellerdeki uygulamalar görme özürlüler açısından tehlike yaratabilecek biçimdedir. Buna karşın otel yetkilileri, gelen özürlülerin bir refakatçi eşliğinde manyetik arama cihazından geçirilmeden lobiye alındıklarını ifade etmektedirler.

6.3.7 Özürlüler İçin İşaretler

Otel girişlerinde, lobilerde, tuvaletlerde, sirkülasyon alanlarında özürlüler için yapılan özel düzenlemelerin olduğu yerlerde uluslararası özürlü sembolü kullanılması ile bilgilendirme ve yönlendirmeye yönelik tabela veya panolarının düzenlenmesi bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 4 otelde özürlüler için işaretlerin kullanıldığını, 6 otelde ise bu tip işaretlerin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3, 6, 9 ve 10 numaralı otellerde özürlüler için düzenlenmiş olan tuvaletlerde ve otoparklarda uluslararası özürlü sembollerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak diğer otellerle birlikte bu otellerde de özürlüler için düzenlenmiş yatak odaları ya da telefonlar gibi diğer alanlarda özürlüler için herhangi bir işaret kullanılmamaktadır. Ayrıca bütün sembollerin sadece tekerlekli sandalye kullanan özürlüler yönelik olarak yapıldığı, diğer özürlü grupları için işaretlerin konmadığı görülmektedir.

6.3.8 Ana Giriş Kapısı

Ana giriş kapılarının konumları, genişlikleri, açılış biçimleri, eşik yükseklikleri ve birden fazla giriş kapısı bulunduğu durumda özürllüer için uygun olan kapının işaretlenmesi, bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, otellerin tamamında ana giriş kapılarının özürllüelerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Otel ana girişlerinde genellikle otomatik döner kapıların kullanılması tercih edilmektedir. Bu otellerin tamamında döner kapının yanında, ikinci bir kapı daha bulunmaktadır. Bu kapı daha çok bagajların otel içine alındığı kapı olmakla birlikte, tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için de kullanılmaktadır. Bu kapılar otomatik olarak açılıp kapanan sürme ya da menteşeli kapılar olabilmektedir. Bazı otellerde de bir görevli tarafından açılıp kapanan menteşeli kapıların kullanıldığı görülmektedir. Bu kapılar genellikle gösterişli olması için ağır yapıldıklarından, tekerlekli sandalye kullanan bir özürllünün tek başına açıp kapanması pek mümkün gözükmemektedir.

6.3.9 Resepsiyon Bankoları

Resepsiyon bankolarında, tekerlekli sandalye kullanan özürllüelerin yaklaşımına izin verecek biçimde, alçaltılmış kısımların bulunup bulunmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 3 otelde resepsiyon bankolarının özürllüelerin kullanımına uygun olduğu, 7 otelde ise resepsiyon bankolarının özürllüelerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin büyük bir çoğunda resepsiyon bankolarında tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bazı otellerde klasik resepsiyon bankolarından farklı olarak, masa düzenine benzeyen zeminden yüksekliği daha alçak olan resepsiyon bankoları kullanılmaktadır. Bu tip resepsiyon bankolarının tekerlekli sandalye kullanan özürllüelerin kullanımını için daha uygun olduğu söylenebilir. 3, 7 ve 8 numaralı otellerde resepsiyon bankoları özel olarak tasarlanmamış olmasına rağmen, tekerlekli sandalye kullananlar için de uygun olduğu anlaşılmıştır.

6.3.10 Bekleme Alanları

Bekleme alanlarında tekerlekli sandalyenin geçebilmesi ve durabilmesi için gerekli alanlar ve yürüyebilen özürllüer için de kollu ve oturma seviyesi yüksek iskemlelerin bulunup bulunmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde bekleme alanlarının özürllüerinin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise bekleme alanlarının özürllüerinin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin çoğunda bekleme alanları oldukça geniş düzenlenmektedir. Bu bakımından tekerlekli sandalyenin durmasına veya geçişine mani olabilecek engeller de bulunmamaktadır. Genellikle bekleme alanlarında geniş koltuklar tercih edilmekle birlikte, bazı otellerde çeşitli tipte sandalyelerde kullanıldığı görülmektedir. 1 numaralı otelde, bekleme alanları ile lobi arasında seviye farkı bulunduğundan ve bir rampanın olmayışından dolayı tekerlekli sandalye kullananlar için uygun değildir.

6.3.11 Telefonlar / Otomatik Makineler

Özürllüer için düzenlenmiş telefonların yerleştirildiği konum ve uluslararası özürllü telefonu sembolü ile işaretlenmesi ayrıca varsa otomatik para çekme makinelerinin özürllüerinin kullanımına uygunluğu bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 6 otelde lobideki telefonların özürllüerinin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise telefonların özürllüerinin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. 7 ve 9 numaralı otellerde ise konukların kullanması için lobide herhangi bir telefon bulunmamaktadır.

İlk bakışta cep telefonların ortaya çıkmasıyla, bu tip telefonların önemini kaybettiği düşünülse de özürllüer için telefonların düzenlenmesi gerekmektedir. İncelenen otellerde özürllüer için özel olarak düzenlenmiş telefonlar bulunmamakla birlikte, telefonlar bir kısmı özürllüer tarafından da kullanılabilir biçimde olduğu görülmektedir. Ancak kabin şeklinde düzenlenen telefonlarda, kabinlerin dar olmasından dolayı tekerlekli sandalye kullanan özürllüerinin telefonları kullanması güçleşmektedir. 1, 4 ve 5 numaralı otellerdeki telefon kabinleri tekerlekli sandalye için dar olduğundan kullanışlı değildir. Ayrıca işitme özürllüer için, ahizeye gelen sesi yükseltmeye yarayan cihazlar hiç bir otelde bulunmamaktadır.

Otomatik para çekme makineleri her otelde bulunmamakla birlikte, özürliülerin kullanımı için uygun değildirler. Bu tip makineler standart olarak bankalar tarafından yaptırıldıklarından, otellerin bu makinelerde özürliüler için özel düzenlemeler yapması söz konusu olamamaktadır.

6.3.12 Umumi Tuvaletler

Özürliüler için düzenlenmiş tuvaletlerin sayısı, konumu uluslararası özürliü sembolüyle işaretlenmesi, kapının genişliği ile tuvalet içindeki lavabo ve varsa pisuarların uygunluğu bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde umumi tuvaletlerin özürliülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise umumi tuvaletlerin özürliülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin tamamında özürliüler için düzenlenmiş tuvaletler bulunmaktadır. Genel eğilim özürliüler için diğer tuvaletlerden ayrı olarak özel bir tuvaletin düzenlenmesi şeklindedir. Bunun yanında genel tuvaletler içinde bir kabinin özürliüler için düzenlenmesi şeklindeki örnekler de görülmektedir. 5 numaralı oteldeki özürliü tuvaleti tekerlekli sandalyenin 180 derecelik dönüş yapmasına izin vermeyecek oranda dardır.

6.3.13 Tuvalet Kabinleri

Özürliüler için düzenlenmiş tuvaletlerde, tuvalet kabinlerinin boyutları, klozet tipi ve yüksekliği ile klozet yanındaki tutunma barlarının zeminden yüksekliği ve ölçüleri bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 6 otelde tuvalet kabinlerinin özürliülerin kullanımına uygun olduğu, 4 otelde ise tuvalet kabinlerinin özürliülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki otellerdeki tuvalet kabinlerinin çoğunun tekerlekli sandalye kullanan özürliüler için yapıldığı görülmektedir. Genel tuvaletler içinde özürliüler için düzenlenen tuvalet kabinleri ise diğer standart kabinlerin boyutlarına sahip olmasından dolayı tekerlekli sandalye kullanan özürliüler için uygun değildir. 1, 4, 5 ve 6 numaralı otellerdeki kabinler tekerlekli sandalye kullananlar için dar olduğu anlaşılmıştır. Bu tip kabinler yürüyebilen özürliülerin kullanıma daha uygundur. Bu bakımdan bu otellerde tekerlekli sandalye kullanan kişiler için ayrıca bir kabinin düzenlenmesi gereklidir.

6.3.14 Koridorlar

Koridorların genişlikleri, dönüş ve koridorların birleşim noktalarındaki tekerlekli sandalye için gerekli alanlar, kaplama malzemelerinin özellikleri, varsa koridor üzerinde rampa ya da basamakların özellikleri ve de koridor üzerindeki engellerin konumu bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, otellerin tamamında koridorların özürllülerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen otellerdeki koridorların özürllüler için uygun olmakla birlikte, hiç bir otelin koridorunda yürüyebilen özürllüler için tutunma barları ya da görme özürllüler için yapılan kontrast farklılıklarına rastlanmamıştır.

6.3.15 İç Kapılar

İç kapıların genişlikleri, açılış yönleri, kapı kenarlarındaki boşluklar, eşik yükseklikleri, kapı kollarının özellikleri bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, otellerin tamamında iç kapıların özürllülerin kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir.

İç kapılarda net kapı genişliklerinin tekerlekli sandalyenin geçişi için yeterli olduğu görülmektedir. Özellikle menteşeli kapılarda tekerlekli sandalye kullanan özürllülerin, kapıyı açabilmek için ihtiyaç duydukları alanların, bütün kapılarda bırakıldığını söylemek mümkün değildir. Yatak odaları kapılarında özürllüler için kavraması güç olan küresel kapı kolları daha sık olarak kullanılmaktadır.

6.3.16 Merdivenler

Merdivenlerin genişlikleri, basamak profilleri, baskıç genişlikleri, rıht yükseklikleri, merdivenin eğimi, merdiven kenarlarındaki korkuluk ve küpeştelerin uygunluğu ile sahanlık yapılıp yapılmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde merdivenlerin özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise merdivenlerin özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Bütün otellerde katlar arasındaki düşey sirkülasyon asansörler vasıtasıyla yapılmaktadır. Asansörlerin yanında yapılan merdivenlerin aynı zamanda bir dekorasyon elemanı olarak

tasarlandığı görülmektedir. 1 ve 4 numaralı otellerdeki oval merdivenlerde küpeşterlerin yürüyebilen özürllüer için uygun yapılmamıştır. Diğer otellerdeki merdivenlerin ise yürüyebilen özürllüer için kullanılabilir olduğu söylenebilir.

6.3.17 Asansörler

Asansör kabinlerinin boyutları, asansör kapıları, kabin içi ve kabin dışı kontroller ile özürllüer için ayrılmış asansörler varsa uluslararası özürllü sembolünün kullanılıp kullanılmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 5 otelde asansörlerin özürllüerinin kullanımına uygun olduğu, 5 otelde ise asansörlerin özürllüerinin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerde kullanılan asansörlerin hepsinin aynı tipte olmasından dolayı özürllüer için ayrılan özel bir asansör bulunmamaktadır. Otellerin tamamında otomatik açılan kapıların olduğu asansörler kullanılmaktadır. Asansörler belirli standartlarda üretildiklerinden kabin içi ve kabin dışı kontrollerin özürllüerinin kullanımına uygun olduğu söylenebilir. Ancak bazı otellerde 6 ila 8 kişilik asansör kabinleri kullanılmaktadır. 1, 4, 5, 6 ve 8 numaralı otellerdeki asansör kabinlerinin dar olmasından dolayı, asansörler tekerlekli sandalye kullanan özürllüer için elverişli değildir.

6.3.18 Alarm Sistemleri / Acil Çıkışlar

Otellerde işitsel alarm sistemlerinin bulunup bulunmadığı, ayrıca acil çıkışlar ile yangın merdivenlerinin özürllüerinin kullanımına uygun olup olmadığı bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde alarm sistemlerinin ve acil çıkışların özürllüerinin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise alarm sistemlerinin ve acil çıkışların özürllüerinin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin tamamında işitsel alarm sistemleri bulunmasına rağmen çok az bir kısmında görsel alarm sistemleri bulunmaktadır. Acil çıkışlar ve yangın merdivenleri bütün otellerde olmakla birlikte özürllüerinin buraları tek başlarına kullanmaları mümkün değildir. Sadece 4 numaralı oteldeki alarm sistemleri ve acil çıkışlar istenilen standartlara uygun değildir. Çok az otelde acil durum senaryoları hazırlanmış ve özürllüer bu senaryoya dahil edilmişlerdir.

6.3.19 Özürlüler İçin Oda Sayısı

İncelenen oteller İstanbul İmar Yönetmeliği'ne tabi olduklarından bu yönetmelikte bahsedilen toplam oda sayısının % 3'ü oranındaki özürlü odası sayısı bu madde kapsamında esas alınmıştır.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, otellerin tamamında özürlüler için düzenlenmiş yatak odası sayısının yeterli olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin bir çoğu Turizm Tesisi Yönetmeliği'ne tabi olduklarını kabul ederek % 1 oranındaki yatak odalarını özürlüler için düzenlemişlerdir. Hiçbir otel İstanbul İmar Yönetmeliği'ndeki % 3 oranına cevap verememektedir. Bu yatak odalarının tamamı tekerlekli sandalye kullanan özürlülerin kullanımına uygun olarak yapılmıştır. Sadece 10 numaralı otelde, bedensel özürlüler için düzenlenmiş 3 odanın yanında, işitme özürlüler için özel olarak düzenlenmiş bir yatak odası da bulunmaktadır.

6.3.20 Oda Kapıları

Yatak odası kapılarının genişlikleri, açılış yönleri, kapı kenarlarındaki boşluklar, eşik yükseklikleri, kapı kollarının ve kilit sistemlerinin özellikleri bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde özürlüler için düzenlenmiş yatak odaları kapılarının özürlülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise oda kapısının özürlülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Özürlüler için düzenlenmiş yatak odaları kapılarının genişlikleri diğer yatak odası kapılarına göre daha geniş tutulmaktadır. Bazı otellerde yatak odası kapılarının oda dışına doğru açılabildiği de görülmektedir. Ağırlıklı olarak manyetik kartlı kilit sistemleri ve kolay kavranabilen türde kapı kolları kullanılması tercih edilmektedir. 8 numaralı oteldeki özürlüler için düzenlenmiş yatak odasının kapısında küresel kapı kolu kullanılmıştır. Ayrıca kapının kilit olan tarafında kapı ile duvar arasındaki mesafe yeterli değildir.

6.3.21 Dolaplar / Soyunma Alanı

Dolap önlerindeki yaklaşım alanları, dolap kapakları ve kapak kulplarının özellikleri, askılıkların zeminden yükseklikleri varsa çekmecelerin ve rafların konumları ile soyunma alanları bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 2 otelde dolapların ve soyunma alanlarının özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 8 otelde ise dolapların özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Genellikle özürllüler için düzenlenen yatak odalarındaki dolapların özel olarak üretilmediğinden, standart yatak odalarındaki dolapların bu odalarda da kullanılmasının tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan dolap kapakları, askı yükseklikleri, çekmeceler özürllülerin kullanımına uygun olmamaktadır. Buna rağmen 2 ve 4 numaralı otellerdeki dolaplar özürllüler için özel olarak üretilmiş olmamasına rağmen özürllülerin kullanımına uygun olduğu görülmektedir. Bir başka önemli husus da özürllüler soyunurken ya da giyinirken giysilerini yatak üzerine koymayı istemektedirler. Oysa özürllüler için düzenlenmiş yatak odalarında dolap ve yatak arasında mesafe bu fonksiyonu zorlaştıracak ölçüde uzundur.

6.3.22 Yataklar

Yatakların zeminden yüksekliği ve yatak kenarlarındaki yaklaşım alanları ile yatak kenarlarındaki komedinler bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 7 otelde yatakların özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 3 otelde ise yatakların özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin bir çoğunda özürllüler için düzenlenmiş yatak odalarındaki yatakların yükseklik ayarları yapılabilmektedir. Özürllüler için düzenlenen yatak odaları diğer yatak odalarına oranla daha büyük olduğundan yatak kenarlarındaki boşluklar tekerlekli sandalyenin önden ya da paralel yaklaşımına uygun olmaktadır. Genellikle yatakların iki ucunda da komedinler bulunmaktadır. Ancak 4, 6 ve 8 numaralı otellerdeki yataklara tekerlekli sandalyenin yandan yaklaşımı için yeterli genişlik yoktur. Bazı otellerde iki yataklı odalar düzenlenmiş rağmen, otellerin çoğunda özürllüler için düzenlenmiş yatak odalarında tek yatak kullanılması tercih edilmektedir. Ayrıca bütün oteller odalara ekstra yatak koyma imkanına da sunmaktadır.

6.3.23 Yemek Yeme / Çalışma Alanları

Masaların altında tekerlekli sandalye kullananların önden yaklaşmasına izin verecek diz boşluğunun bırakılması ile masanın zeminden yüksekliği bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde yemek yeme ve çalışma alanlarının özürhüleri kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise bu alanların özürhüleri kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin tamamında en az bir tane olmak üzere altında tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımına izin verecek biçimde diz boşluğu bırakılmış masa bulunmaktadır. Sadece 4 numaralı otelde masa yanında tekerlekli sandalyenin yaklaşımına izin verecek alanın olmadığı görölmektedir. Özürlü bu masalarda hem yemek yiyebilmekte hem de isterse çalışma masası olarak da kullanabilmektedir.

6.3.24 Oturma / Dinlenme Alanları

Yatak odalarındaki oturma alanlarındaki tekerlekli sandalye için gerekli olan yaklaşım ve durma alanları ile özürhüünün oturabileceği oturma elemanları bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde oturma ve dinlenme alanlarının özürhüleri kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise bu alanların özürhüleri kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Özürlüler için düzenlenen yatak odalarında bulunan oturma elemanlarının genelde özürhüleri kullanımını için uygun olduğu söylenebilir. Bazı otellerde geniş koltuklar bulunurken, bazı oteller ise sandalye tipini benzer tipte oturma elemanları kullanmaktadırlar. 1 ve 4 numaralı otellerde tekerlekli sandalyenin oturma alanlarına yaklaşımını sağlayacak yeterli alanlar bulunmamaktadır.

6.3.25 Aydınlatma Kontrolleri

Aydınlatma kontrollerinin oda girişinde yatak başında ve banyo içinde toplanması ile kontrol düğmelerinin, prizlerin biçimleri ve zeminden yükseklikleri bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, otellerin tamamında aydınlatma kontrollerinin özürhüleri kullanımına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Standart yatak odalarındaki aydınlatma kontrollerinin oda girişinde, yatak baş ucunda ve banyo girişinde toplanması özürhüleri için düzenlenen yatak odalarında da geçerlidir. Bu bakımdan bütün otellerdeki aydınlatma kontrolleri özürhüleri için uygundur.

6.3.26 Pencereleler

Pencerelelere önden yaklaşım alanları ve uzanma mesafeleri ile pencere açma kapama kilitleme sistemleri bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde pencerelelerin özürlülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise pencerelelerin özürlülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Birçok otelin yüksek katlı olması ve yapay havalandırmanın bulunmasından dolayı açılmayan tipte pencereleler kullanılmaktadır. Bazı otellerde oturma gruplarının pencere kenarlarına yerleştirilmesinden dolayı tekerlekli sandalyenin pencereye yaklaşım alanları daralmaktadır. 5 ve 6 numaralı otellerde tekerlekli sandalyenin pencereye yaklaşımı mümkün olamadığı görülmektedir. Ayrıca açılabilen pencerelelerdeki ispanyoletlerin tipi ve zeminden yüksekliğinin özürlüler için uygun olduğu söylenemez.

6.3.27 Banyo Kapıları

Özürlüler için düzenlenmiş banyo kapılarının genişliği, kapının banyo dışına doğru açılması kapı kolunun kolay kavranabilen cinsten olması bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 7 otelde özürlüler için düzenlenmiş yatak odalarındaki banyo kapılarının özürlülerin kullanımına uygun olduğu, 3 otelde ise banyo kapılarının özürlülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerde özürlüler için düzenlenen yatak odalarındaki banyolara özel önem verildiği yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. 2, 3, 6 ve 9 numaralı otellerdeki banyo kapıları banyo içine açıldıklarından ve kapı genişliğinin yetersiz oluşundan dolayı tekerlekli sandalye kullanan için uygun değildir. Diğer otellerde ise banyo kapılarının özürlülerin kullanımına uygun olarak düzenlendiği söylenebilir.

6.3.28 Lavabolar

Lavaboların zeminden yüksekliği, lavabo altında tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımına izin veren diz boşluğunun bulunup bulunmaması ile musluğun özürlülerin kullanımına uygunluğu bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 9 otelde lavaboların özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 1 otelde ise lavaboların özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin tamamına yakınında lavaboların özürllülerin kullanımına uygun olarak düzenlendiği görülmektedir. Sadece 2 numaralı otelde lavabo altında, tekerlekli sandalyenin önden yaklaşımına izin verecek olan, diz boşluğunun yeterli ölçüde bırakılmadığı anlaşılmaktadır. Bazı otellerde lavabo kenarındaki aksesuarların tekerlekli sandalye kullanan özürllülerin erişme mesafesi dışına yerleştirilmiştir.

6.3.29 Klozetler

Klozetlerin oturma seviyesinin zeminden yüksekliği, klozet kenarlarındaki yaklaşım mesafelerinin yeterliliği ile tutunma barları bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 7 otelde klozetlerin özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 3 otelde ise klozetlerin özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Otellerin büyük bir kısmında klozetler tekerlekli sandalye kullanan özürllüler için uygundur. Yalnız 2, 6 ve 9 numaralı otellerdeki klozetler duvar kenarına takılmış olduklarından sadece tek taraftan yaklaşıma izin vermektedir. Ayrıca bazı otellerde, klozet yanlarında geniş boşluklar bırakılması yürüyebilen özürllülerin klozeti kullanmalarını güçleştirmektedir.

6.3.30 Küvetler / Duş Kabinleri

Özürllüler için düzenlenmiş banyolarda küvet ya da duş kabininden hangisinin kullanıldığı, küvet ya da duş kabininin önünde yeterli yaklaşım alanlarının bulunup bulunmadığı, küvet ve duş kabinin boyutları ile tutunma barları bu madde kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu alan çalışması kapsamındaki otellerde yapılan inceleme sonucunda, 8 otelde küvet ya da duş kabininin özürllülerin kullanımına uygun olduğu, 2 otelde ise bunların özürllülerin kullanımına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

İnceleme sonucunda özürllüler için düzenlenmiş yatak odaları banyolarda, 2, 3, 5, 6, 7, ve 9 numaralı otellerde küvet, 1, 4, 8 ve 10 numaralı otellerde ise duş kabininin tercih edildiği görülmektedir. Daha çok tekerlekli sandalye kullanan özürllülerin, tekerlekli sandalyeden duş kabini içindeki oturma elemanına geçerek yıkandığı tipte duş kabinleri kullanılmaktadır.

Küvetlerde de özürllülerin oturarak yıkanabilmesi için oturma elemanları bulunmaktadır. 3 ve 4 numaralı otellerdeki küvet ve duş kabinlerindeki tutunma barları yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

6.4 Alan Çalışmasının Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Bu araştırma kapsamında incelenen bütün otellerde, özürllülere yönelik olarak bir takım düzenlemelerin yapıldığı açıkça görülmektedir. Bundan daha da önemlisi işletme yetkililerinde özürllüler için fiziki düzenlemeler yapılması gerektiği bilincinin oluşmaya başlamasıdır. Ancak bu bilincin yeterli ölçüde otellerin özürllüler için düzenlenmesine yansıdığını söylemek bu aşamada pek mümkün değildir. Bunun sebeplerinin başında düzenlemelerin yapılmasının belirli bir maliyet gerektirmesi, yapılan yatırımın yeterli ölçüde gelir getirmeyeceğinin düşünülmesidir.

İncelenen otellerdeki özürllüler için yapılan düzenlemelerin tamamına yakını, bedensel özürllülere, özellikle de tekerlekli sandalye kullanan özürllülere yönelik olarak yapılmaktadır. Yürüyebilen, görme ve işitme özürllüler için yapılmış özel bir düzenlemeden bahsetmek pek mümkün değildir. Yasa ve yönetmeliklerde bu özürllü grupları için düzenlemelerin bulunmaması bunun en büyük sebebidir.

Diğer bir göze çarpan önemli husus da, yeni yapılan otellerin, eski otellere oranla özürllüler açısından daha uygun olduğudur. Bunun temel sebebi olarak da, yeni yapılan otellerin yönetmeliklere sonradan eklenen özürllülere yönelik maddelere tabi olmasıdır. Yeni otellerde daha inşaat aşamasındayken gerekli fiziki düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanında eski otellerde de bir takım özürllülere yönelik düzenlenmeler yapıldığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemeler, yeni yapılmış otellerdeki kadar özürllülere uygun olamamaktadır. Sonradan yapılan düzenlemeler ancak, otelin mimari yapısının izin verdiği ölçüde uygulanabildiğinden düzenlemeler her zaman arzulanan şekilde sonuç vermeyebilmektedir.

Alan çalışmasında incelenen otellerde, özürllüler için yapılan düzenlemelerin daha çok yasa ve yönetmeliklerde istendiği için yapıldığı anlaşılmaktadır. İşletmelerde özürllüler için düzenlemeler yapılmasını gerektirecek seviyede bir talebin gelmediği konusunda otel yetkilileri arasında görüş birliği bulunmaktadır. Yapılacak olan düzenlemeler sonucunda elde edilebilecek ek gelirin düzenlemelerin yapılması için gerekli olan maliyeti karşılamayacağı düşünüldüğünden, işletmeler sadece yasa ve yönetmeliklerde yapılması zorunlu tutulan düzenlemeleri uygulamayı tercih etmektedirler. Yasa ve yönetmeliklerdeki düzenlemelerin de

yetersiz olduğu düşünülürse, otellerin özürllülerin kullanımını için istenilen düzeyde uygun olmadığı sonucuna varılabilir.

Araştırma kapsamında incelenen otellerden bir kısmı uluslararası otel zincirlerine bağlı olarak çalışmaktadır. Bu uluslararası otel zincirlerin merkezleri gelişmiş batı ülkelerinde olduğundan, bu oteller bağlı oldukları ülkelerdeki standartları esas almaktadırlar. Türkiye'deki uluslararası otel zincirlerine bağlı olarak çalışan oteller, bu oteller zincirlerinin standartlarına göre yapıldığından dolayı, diğer otellere oranla özürllülerin kullanımına daha uygun olduğu açıkça görölmektedir.

Otel işletmeleri özürllülerin karşılaştıkları sorunları fiziki düzenlemeler yapmak yerine, mümkün olduğu ölçüde yardımcı personel kullanarak aşmayı tercih etmektedirler. Örneğin asansörlerin uygun olmadığı otellerde, özürllülerin bir refakatçi personel eşliğinde asansörü kullanmaları sağlanmaktadır. Benzer şekilde otoparklar ya da yolcu indirme bindirme alanlarında özürllünün tek başına hareket etmesi yerine, görevlilerin yardımcı olması sağlanmaktadır. Bunun temel sebebi yapılacak her türlü fiziki düzenlemenin işletme açısından ek bir maliyet gerektireceğidir. Bunun yerine işletmeler için görevli personelin bu işlerde kullanılması daha ekonomik bir çözüm olmaktadır.

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tüm dünya'da ve özellikle Batı'da 1950'lerden sonra turizm, çok hızlı gelişmelere sahne olmuştur. Buna paralel olarak son on beş, yirmi yılda özürllüer de turizme aktif olarak katılmaya başlamışlardır. Gelişmiş ülkeler özürllüelerin turizme katılımlarını arttırabilmek amacıyla çeşitli yasalar, yönetmelikler çıkarmışlar ve bazı standartlar hazırlamışlardır.

ABD'nin yanında, Avrupa Birliği üyesi gelişmiş ülkeler Dünya'da bu konuda en fazla düzenlemenin yapıldığı ülkelerdir. 1989 yılında bir grup İngiliz turizmcisi ve uzman tarafından "Herkes İçin Turizm" adıyla yayınlanan bir rapor, kısa sürede aynı adla tüm Avrupa'da bir kampanya haline dönüşmüştür. Bu kampanyanın temeli özürllüelerin topluma tam uyumunun sağlanmasıdır.

Türkiye'de de son yıllarda özürllüelerin turizme katılımları konusu gündeme gelmeye başlamıştır. Sivil toplum örgütlerinin düzenlediği özürllüer için turlar dışında, özel sektör tarafından özürllüer için tatil köyü gibi tesislerin yapıldığı görülmektedir. Yeterli düzeyde olmasa da özürllüelerin turizm katılımları konusunda kamuoyunda yavaş yavaş bir bilincin oluşmaya başladığı söylenebilir.

Özürllüelerin turizme katılımlarının artması aynı zamanda turizm pazarının da büyümesine katkı sağlayacaktır. Toplam turizm gelirinin tahminen % 15 oranında artması ve yeni istihdam alanlarını yaratması beklenmektedir (Erdoğan, 1994). Türkiye'de bu pazardan özürllüer için yapacağı düzenlemeler oranında pay alabilecektir.

Özürllüelerin turizme katılımlarının önündeki en önemli engeller maliyet problemi, fiziki çevrenin özürllüer için uygun olmayışı ve ulaşım hizmetlerinin özürllüer için kullanılabilir olmayışıdır. Bir diğer büyük sorun da, bu araştırma boyunca anlatılmaya çalışılan, turizm yapılarının özürllüelerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi meselesidir.

Bu tip düzenlemeler tesisin yapım aşamasında projelendirilip buna göre uygulamanın yapıldığında, maliyet açısından büyük bir yük getirmemektedir. ABD'nde yapılan bir araştırmaya göre % 0,5 oranından daha az bir ek maliyet söz konusu olabilmektedir (Aydemir, 1988). Ancak tesis bittikten sonra yapılan düzenlemelerin daha yüksek bir maliyet gerektireceği de bilinmelidir. Ancak maliyetin nispeten yüksek olması, bu yapıların herkes tarafından kullanılabilmesinin getireceği yararlar ile mukayese edilmemelidir.

Tüm dünya'da özellikle 1945'lerden sonra gelişen insancıl ve çoğulcu görüşlere paralel olarak, yaşlı ve özürllü sorunlarına özellikle eğilinmekte ve onları toplumun bir parçası olarak

görecik, toplumdan izole etmemeye çalışılmaktadır. Buna paralel olarak günümüzün çağdaş mimari anlayışı da artık, bir yapının tüm kullanıcı gruplarının rahatça kullanabileceği şekilde tasarlanması gerekliliği yönünde gelişmektedir. Turizm yapılarının da sağlıklı kişiler yanında her türlü özürüü grubu, yaşlılar, hastalar, hamileler, çocuklar tarafından kullanılabilcek biçimde düzenlenmesi gereklidir.

Turizm tesisleri her türlü ırk ve milletten, yaş ve kültür grubundan insanın kullanabileceği göz önüne alınarak tasarlanmalıdır. Turizm yapılarının özürüülere uygun olarak düzenlenmesinde uluslararası kriter ve standartların kullanılması gereklidir. Sadece bir ülkedeki özürüülerin antropometrik ölçülerinden oluşturulmuş standartlar, diğerk ırk ve milletten insanlar için uygun olmayabilir. Bu da turizm yapılarının özürüüler için düzenlenmesini diğerk yapılara oranla biraz daha zorlaştırmaktadır.

Turizm yapılarında özürüüler için yapılacak olan düzenlemeler diğerk kullanıcılar için engel teşkil etmemelidir. Örneğın özürüüler için tuvalet kabinlerinin yapılması, normal tuvalet kabinlerinin daraltılmasına neden olmamalıdır. Özürüüler için düzenlenmiş özel mekanlar oluşturmaktansa, ortak mekanların herkes için ulaşılabilir kılınması en doğru yaklaşım olacaktır.

Özürüülerin özelliklerinden, tasarım verilerini ilgilendirilen, en önemlisi tekerlekli sandalye kullanmalarıdır. Özürüüler için tasarımın en önemli özelliği, bütün dış mekanların ve yapının bölümlerinin, yapıdaki ekipmanın ve yapının elemanlarının, tekerlekli sandalye kullanan bir özürüünün başkasının yardımına gerek kalmayacak şekilde kullanabileceği şekilde boyut ve biçimlendirilmesidir.

Bütün mekanlar tekerlekli sandalye kullanan özürüüler için uygun olarak düzenlenemeyebilir. Ancak bu diğerk özürüü grupları için de uygun olmadığı anlamına gelmez. Bu bakımdan mekanların hangi özürüü grubu için uygun olduğu uluslararası sembollerin kullanıldığı çeşitli bilgilendirme levhalarıyla ifade edilmelidir.

Özürüü kimseler genelde yalnız tatil yapmak yerine aileleriyle, arkadaşlarıyla ya da tur organizasyonları ile tatile çıkmayı tercih etmektedirler. Özürüü için düzenleme yapılırken yanında en az bir refakatçinin de olabileceği düşünölmelidir. Konaklama tesislerindeki yatak odalarında tek yataklı odalardan ziyade iki yataklı ya da ek yatak konabilen yatak odaları daha kullanışlı olmaktadır. Yatak odaları arasında kapı yapılması suretiyle gerektiğinde iki oda tek bir odaya dönüştürölebilme olanağının sağlanması yararlı olmaktadır.

Turizm yapılarını özürlü personelin de çalışabileceği düşünülerek sadece girişlerin, lobilerin, konaklama tesislerindeki yatak odalarının değil, servis alanlarının, büroların, personel için ayrılmış soyunma odası, yatak odası gibi mekanların da özürülülerin kullanımına uygun düzenlenmesi gereklidir.

Bütün turizm yapılarında yangın, deprem gibi acı durumlarda, özürülülerin binayı, kolayca ve güvenli biçimde terk edebilmeleri için uzmanlara danışarak, acil durum senaryoları hazırlanmalıdır. Hem görsel, hem de işitsel alarm sistemleri yapının her tarafına yerleştirilmelidir. Bir acil durum esnasında özürülülerin binayı nasıl tahliye edecekleri önceden belirlenmeli ve bu konuda görev yapacak olan personelin eğitilmesi gereklidir.

Özürlü kişiler içindeki buldukları ağır yaşam koşulları nedeniyle sağlıklı insanlara oranla daha hassas olabilirler. Turizm işletmelerinde ve turizmle ilgili hizmetlerde görev yapan personel, özürlü müşterilerin özellikle de tekerlekli sandalyeli, görme ve işitme özürlü kişilerin ihtiyaçlarını, sorunlarını anlayacak ve onlara yardımcı olabilecek şekilde hazırlanmalıdır. Personelin bu konuda eğitilmesi, yaşanabilecek istenmeyen olayların önlenmesinde büyük yarar sağlayacaktır.

Bir diğer önemli husus da, turizm yapılarını tasarlayan ve uygulamasını yapan plancıların, mimarların ve mühendislerin eğitimidir. Bu kişilerin mesleki eğitimleri sırasında gerekli bilgi donanımını edilmesi sağlanmalı daha da önemlisi yapıların herkes için kullanılabilir olması gerektiği bilincinin zihinlere yerleştirilmesidir. Özürülülere uygun yapılar, ancak tasarımcının bunu mimari bir çözüm gerektiren bir problem olarak algılaması ile mümkün olacaktır. Tasarımcılara düşen diğer önemli bir görev de, işletme sahibini veya işvereni, yapının özürülülere uygun olarak yapılması gerekliliğini anlatması ve onları bu yönde düzenlemelerin yapılmasına ikna etmeye çalışmasıdır.

Türkiye’de turizm yapılarının özürülülere uygun olarak tasarlanmasına yönelik çeşitli yasa ve yönetmelikler yanında T.S.E’nün hazırladığı bir takım standartlarda da bulunmaktadır. Bu yönetmeliklerin ve standartların ne kadar yeterli oldukları konusu bir yana, yönetmeliklerde birbiriyle çelişen ifadelerin yer alması düşündürücüdür. Örneğin konaklama tesislerinde özürülüler için düzenlenmesi gereken yatak odası sayısı Turizm Tesisleri Yönetmeliği’ne göre % 1, İstanbul İmar Yönetmeliği’ne göre ise % 3 olmalıdır. Buna benzer uyumsuzluklara diğer yönetmeliklerde de rastlamak mümkündür.

Özürlü mimarisine yönelik standartların oluşturulmasında tercih edilen yöntem kapsamlı araştırmalar yapıp bunların sonuçlarının değerlendirilmesi yerine, diğer bir ülkenin (ABD)

hazırladığı standartların aynen alınıp uygulamaya sokulmasıdır. Gelişmiş ülkelerdeki standartlardan yararlanmak doğru bir yaklaşım olmakla beraber, bu standartların ülke koşullarına göre uyarlanıp kullanılması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Standartlarla ilgili diğer bir eleştiri konusu da bazı standartların tasarımı tarif eder şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Örneğin TS 9111 No'lu standardında yaya yollarında görme engelliler için yürüme bölgesinin beton plakla, dikkat bölgesinin granitle, ikaz bölgesinin bazalt plaka ile kaplanması gerektiği belirtilmektedir. Bunun yerine standartlar, tasarımcıya minimum veya maksimum boyutları ya da kullanılacak malzemenin hangi özelliklere sahip olması gerektiği gibi bilgiler vererek, tasarımcılar için bir çerçeve çizmelidir.

Turizm tesisleri özellikle de konaklama tesisleri için mevcut bütün standartları da kapsayacak şekilde yeni turizm tesisleri yönetmeliğinin hazırlanması gereklidir. Sadece tekerlekli sandalye kullanan engelliler için değil, diğer bütün engelli grupları için yapılması gerekli düzenlemeler bu yönetmelikte yer almalıdır. Gelişmiş ülkelerde konaklama tesisleri engellilere sağladıkları imkanlara göre kategorize edilmektedirler. Türkiye'de de buna benzer bir yaklaşımla tekerlekli sandalye kullanan engelliler için, yürüyebilen engelliler için ya da işitme engelliler için uygundur gibi bir sınıflandırma yapılabilir. Oluşturulacak bir kodlama sistemi ile bütün tesislerin hangi engelli grubu için uygun olduğu belirlenebilir.

Engellilere yönelik standartların hazırlanması kadar bu standartların nasıl uygulandığı konusu da çok önemlidir. Bu yüzden engelliler için yapılan düzenlemelerin denetlenmesi gereklidir. Türkiye'de bu tip bir denetim mekanizmasının yeterli ölçüde işlemediği bilinmektedir. Yapı Denetimi Yasası'nda da engellilere yönelik yapılması gerekli düzenlemelerin denetlenmesi ait bir ibare bulunmamaktadır. Yasaya eklenecek bir madde ile bu sorun aşılabılır.

Tüm dünyada örnekleri olduğu gibi Türkiye'de de sadece engellilerin kullanımına yönelik olarak turizm tesisleri yapılmaktadır. Bu esasen engellilerin, özel çevrelerde bulundurulup toplumdan uzaklaştırılmasının yerine, her yönden topluma kazandırılmaları görüşüne ters düşmektedir. Ancak kendi başına hareket edemeyen engelliler ya da sürekli bakıma ihtiyacı olan engelliler için bu tip tesislerin yapılması gerektiği de hakim bir görüştür.

Sonuç olarak turizm yapılarının engellilerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi, fazla bir maliyet gerektirmeden, araştırma boyunca bahsedilen temel tasarım kriterlerinin hayata geçirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Ancak engellilerin turizm yapılarından yararlanabilmeleri için, sadece turizm yapılarının değil, mevcut ulaşım araç ve tesisleri ile bütün fiziksel çevrenin de engellilerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

ADA, (1994), "Americans with Disabilities Act Standarts for Accessible Design", US Government Printing Office, USA.

Arcan, E.F. ve Evci F., (1991), "Mimari Tasarıma Yaklaşım", 2K Yayınları, İstanbul.

Avrupa Sosyal Şartı, (1989), TBMM, Ankara.

Aydemir, I., (1988), "Fiziksel Çevre ve Özürlüler", YTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Barker, P., vd. (1995), "Building Sight; A Handbook of Building an Interior Design Solutions to Include The Needs of Visually Impaired People", HMSO, London.

Bayar, M.Z., (1992), "Turizme Giriş", İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü, 146, İstanbul.

BS – 5810, (1979), "Access for the Disabled to Buildings", British Standards Institution, London.

Davies T.D. ve Beasley K.A., (1994), "Accessible Design for Hospitality ADA Guidelines for Plannig Accessible Hotels, Motels, and Other Recreational Facilities", McGraw-Hill, Inc., USA.

DIN 18025 Blatt 1, (1992), "Barrierefreie Wohnungen; Wohnungen für Rollstuhlbenutzer; Planungsgrundlagen", Deutsches Institut für Normung, Berlin.

DIN 18025 Blatt 2, (1992), "Barrierefreie Wohnungen; Planungsgrundlagen", Deutsches Institut für Normung, Berlin.

Disabled Person Bulletin, (1998), United Nations, New York.

Erdoğan, A., (1994), "Turizm Çeşitlendirilmesinde Bir Alternatif: Özürlüler Turizmi ve Türk Turizmindeki Durumu", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erkesim, R., (1999), "Özürlüye Uygun Açık Alan Tasarım ve Kullanımlarının Değerlendirilmesi ve İstanbul Örneği", İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

EU, (2003a), "Travel Guide for Tourists with Disabilities - United Kingdom", European Union, Brussels.

EU, (2003b), "Travel Guide for Tourists with Disabilities - Sweden", European Union, Brussels.

EU, (2003c), "Travel Guide for Tourists with Disabilities - Germany", European Union, Brussels.

Goltsman, S.M. vd., (1992), "The Accessibility Checklist An Evaulation System for Building and Outdoor Settings", MIG Communications, Berkeley California.

İçişleri Bakanlığı, (2002), "03.01.2002 Tarihli, B050ÖKM0000011-12/4 Sayılı, Sosyal Hizmetler Konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi", Ankara.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (1948), Birleşmiş Milletler, New York.

Kireklo, G., (2002), "Engelsiz Tatil, Akşam Gazetesi", 23 Kasım 2002 S:13, İstanbul.

- Mace, R.L. vd., (1998), "Fair Housing Act Design Manual", Barrier Free Environments Inc., North Carolina.
- Michailakis, D., (1997), "Government Action on Disability A Global Survey", United Nations, New York.
- Mengüç, A.F., (2002), "Turizm ve Özürlüler, Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi", 29, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- NAS, (2002), "National Accessible Schemes For Serviced and Self Catering Accommodation", English Tourism Council, London.
- Özürlü Haklarına Dair Bildiri, (1975), "Birleşmiş Milletler 3447 Nolu Kararı", Birleşmiş Milletler, New York.
- Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar, (1993), Birleşmiş Milletler, New York.
- Pakdil, F. (1989), "Turizm Tesislerinin Yaşlı ve Engelliler için Tasarımı", Türkiye'de Son On Yılda Turizm Yapıları Uygulamaları Sempozyumu Yıldız Üniversitesi 6-7 Nisan 1989, İstanbul.
- SN 521 500 Normu, (2001), "Özürlü kişilere Uyarlanmış Yapı", TBMMOB Mimarlar Odası, İstanbul.
- Stemshom, A. (1974), "Bauen für Behinderte und Betagte", Verlagsanstalt Alexander Koch GmbH, Stuttgart.
- Sürmen, Ş., (1988), "Tekerlekli Koltuktaki İnsanların Hayatından Tablolar ve Bir Mimarlık Kılavuzu", İTÜ, İstanbul.
- Sürmen, Ş., (1995), "Özürlü ve Yaşlılarla İlgili Ölçüler, Standartlar, Uygulamalar", İTÜ, İstanbul.
- TS 9111, (1991), "Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.
- TS 12460, (1998), "Şehir İçi Yollar – Raylı Taşıma Sistemleri", Ankara.
- TS 12576, (1999), "Şehir İçi Yollar – Özürlü Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretleme Kuralları", Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.
- Tunbiş, M., (1996), "Tasarımda Özürlü Etmeni", YTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Tunbiş, M., (2003), "Tasarımda Özürlü Etmeni", Özürlüler Sempozyumu, 13-15 Haziran 2003, İstanbul.
- Turizm Tesisleri Yönetmeliği, (2000), Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982), TBMM, Ankara.
- Türkiye Sakatlar Derneği, (2002), "İstatistikler", <http://www.tsd.org.tr/istatistikler>.
- UFAS, (1984), "Uniform Federal Accessibility Standards", US Government Printing Office, USA.
- Usta, H., (1992), "Bedensel Özürlü Olmanın Sebepleri", Milli Eğitim Yayınları, İstanbul.

Ünügür, M., (2003), "Özürliülerin Ergonomik Boyutları, Mimarİst Dergisi", 8:99-102, İstanbul.

Yavaş H., (2002), "Özürliülerin Kentsel Mekanda Hareketliliği", İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

EKLER

- Ek 1 İstanbul İmar Yönetmeliği XIX. Bölüm Bedensel Engelliler İçin Resmi, Umumi Bina ve Umumi Alanlarda Uyulması Zorunlu Kurallar
- Ek 2 Otellerin Özürlülerin Kullanımına Uygunluğunu Değerlendiren İnceleme Formu Örneği

Ek 1 İstanbul İmar Yönetmeliği XIX. Bölüm

Bedensel Engelliler İçin Resmi, Umumi Bina ve Umumi Alanlarda Uyulması Zorunlu Kurallar

Madde 19.

Fiziksel çevrenin özürllüer için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması zorunludur.

- 1) Bina ana giriş kapılarının genişliği 1.50m.den az olmamak kaydıyla açılan kanatlardan birisi en az 0.90m genişliğinde ve eşiksiz yapılacaktır.
- 2) İç kapılar tamamen eşiksiz ve en az 0.90m genişliğinde olacaktır.
- 3) Bina ana giriş kapısına merdivenle ulaşılıyor ise tekerlekli sandalye için en fazla %6 eğimli en az 1.20m genişlikte koruma bordürlü ve korkuluklu rampa yapılacaktır.
- 4) Araba park yerlerinde park yerinin en az % 2 si kadar ve her araba için 3.50 m genişlikte park yeri bedensel özürllüere ayrılacak, zemini sarı renkle belirtilip, özürllüere ayrılan park yeri panosu ile belirtilecektir.
- 5) Her 10 wc'den biri özürllüere ayrılacak, en az 1.40x1.40m ebadında olacak, kapısı eşiksiz ve kapı kanadı en az 0.85 m genişliğinde olacağı gibi dışa açılacaktır.
- 6) 6.25 maddesinin umumi binalarda yapılacak asansör kısmının özürllüerle ilgili hususlarına uyulacaktır.
- 7) Sinema,tiyatro v.b gibi salonlarda 300 koltuktan biri, her salonda en az 4 kişilik arkadan girişli 1x1.20 m ebadında yer, tekerlekli sandalye için ayrılacaktır.
- 8) Otel ve motellerde oda sayısının % 3 ü, ve en az her otelde 1 odada hijyenik bakımı da dahil tekerlekli sandalyelerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenecektir. (Bu oranlar % 3 hesabında tam sayı esas alınacaktır.)
- 9) Yaya geçitlerinde yolu kaldırıma bağlayan rampa genişliği minimum 1.80 m eğimi % 6 olacaktır.
- 10) Tretuvarlar tek yönlü yollarda 1.50 m çift yönlü yollarda 1.80 m den az olamaz.

11) Tretuvar zerine gelen tente ve saçakların alt kotunun yere olan mesafesi en az 2.00 m olacaktır.

12) Direklere asılı çöp kutuları kaldırımı daraltmayacak biçimde yol bordürüne paralel olacak şekilde asılacaktır.

Yaya kaldırımlarına trafik işaret ve levhası mümkün olduğunca konulmayacaktır. Zorunlu hallerde konan işaret veya levhanın alt ucu zeminden en az 1.90 m mesafede olacaktır ve levha yaya trafiğini engellemeyecek şekilde yerleştirilecektir.

Ek 2

**OTELLERİN ÖZÜRLÜLERİN KULLANIMINA UYGUNLUĞUNU DEĞERLENDİREN
İNCELEME FORMU**

Otelin Adı :
Otelin Mevkii :
Otelin Sınıfı :
Toplam Oda Sayısı :
Özürllüler İçin Ayrılan Oda Sayısı :
Toplam Otopark Sayısı :
Özürllüler İçin Ayrılan Otopark Sayısı :

No	Tasarım Kriteri Başlığı	Uygun	Uygun Değil	Açıklama
6.3.1	Otoparklar			
6.3.2	Yolcu İndirme Bindirme Alanları			
6.3.3	Yaya Yolları / Kaldırımlar			
6.3.4	Rampalar			
6.3.5	Dış Merdivenler			
6.3.6	Çıkıntılı ve Asılı Nesneler			
6.3.7	Özürllüler İçin İşaretler			
6.3.8	Ana Giriş Kapısı			
6.3.9	Resepsiyonlar			
6.3.10	Bekleme Alanları			
6.3.11	Telefonlar / Otomatik Makineler			

<i>No</i>	<i>Tasarım Kriteri Başlığı</i>	<i>Uygun</i>	<i>Uygun Değil</i>	<i>Açıklama</i>
6.3.12	Umumi Tuvaletler			
6.3.13	Tuvalet Kabinleri			
6.3.14	Koridorlar			
6.3.15	İç Kapılar			
6.3.16	Merdivenler			
6.3.17	Asansörler			
6.3.18	Alarm Sistemleri / Acil Çıkışlar			
6.3.19	Özürtlüler İçin Oda Sayısı			
6.3.20	Oda Kapıları			
6.3.21	Dolaplar / Soyunma Alanı			
6.3.22	Yataklar			
6.3.23	Yemek Yeme / Çalışma Alanları			
6.3.24	Oturma / Dinlenme Alanları			
6.3.25	Aydınlatma Kontrolleri			
6.3.26	Pencereler			
6.3.27	Banyo Kapıları			
6.3.28	Lavabolar			
6.3.29	Klozetler			
6.3.30	Küvetler / Duş Kabinleri			

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	04.04.1977	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1988-1995	Cağaloğlu Anadolu Lisesi
Lisans	1996-2001	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2001-2003	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı
Çalıştığı kurum		
	2003	Kansu Mimarlık ve Şehircilik Atölyesi.

